

ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ
ВО XXI ВЕК:
ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ

PRIVATE SECURITY
IN THE 21ST CENTURY:
EXPERIENCES AND CHALLENGES

ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ ВО XXI ВЕК:
ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ

PRIVATE SECURITY IN THE 21ST CENTURY:
EXPERIENCES AND CHALLENGES

Скопје 2016

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ

ВО XXI ВЕК:

ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

PRIVATE SECURITY

IN THE 21ST CENTURY:

EXPERIENCES AND CHALLENGES

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ ВО XXI ВЕК: искуства и предизвици

Уредувачи

проф. д-р Билјана ВАНКОВСКА
проф. д-р Оливер БАКРЕСКИ

Издавач

Комора на Република Македонија
за приватно обезбедување

За издавачот

Верица МИЛЕСКА СТЕФАНОВСКА

Програмски одбор

Билјана Ванковска-претседател, Марина Митревска, Лидија Георгиева,
Дебора Авант (САД), Јанцислав Јанакиев (Бугарија), Денис Чалета
(Словенија), Желимир Кешетовиќ (Србија), Зоран Кековиќ (Србија),
Милан Даничиќ (БиХ), Патриција Кабана (Шпанија), Адам Вајт (Велика
Британија)

Организациски одбор

Верица Милеска Стефановска-претседател, Оливер Бакрески-претседател,
Рина Киркова, Тања Милошевска, Зорица Салтировска, Сергеј
Цветковски, Горан Зенделовски

Секретар

д-р Тања МИЛОШЕВСКА

Лектор

м-р Лилјана ПАНДЕВА

Графички уредник

Билјана ИВАНОВА

Печати:

Стеда графика – Скопје

Тираж 1000

**INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCE
PRIVATE SECURITY IN THE 21ST CENTURY: Experiences and Challenges**

Editors

**Biljana VANKOVSKA, PhD
Oliver BAKRESKI, PhD**

Publishers

Chamber of Republic of Macedonia
for Private Security

For the Publisher

Verica MILESKA STEFANOVSKA

Scientific committee

Biljana Vankovska (President), Marina Mitrevska, Lidija Georgieva, Deborah Avant (USA), Yantsislav Yanakiev (Bulgaria), Denis Čaleta (Slovenia), Želimir Kešetović (Serbia), Zoran Keković (Serbia), Milan Daničić (BIH), Patricia Cabana (Spain), Adam White (Great Britain)

Organizing committee

Verica Mileska Stefanovska (President), Oliver Bakreski (President), Rina Kirkova Taneska, Tanja Miloševska, Zorica Saltirovska, Sergej Cvetkovski, Goran Zendelovski

Secretary

Tanja MILOSEVSKA, PhD

Lector

Liljana PANDEVA, MA

Graphic designer

Biljana IVANOVA

Print

Steda Grafika – Skopje

Press run 1000

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

351.746.5(082)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција

Приватна безбедност во XXI век : искуства и предизвици /
Меѓународна научна конференција ; [уредувачи Билјана Ванковска,
Оливер Бакрески] = Private security in the 21st century :
experiences and challenges / International academic conference ;
[editors Biljana Vankovska, Oliver Bakreski]. - Скопје : Комора на
Република македонија за приватно обезбедување = Skopje : Chamber of
Republic of Macedonia for private security, 2016. - 405 стр. :
илустр. ; 23 см

Текст на мак. и англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-65990-0-3

I. International academic conference види Меѓународна научна
конференција

а) Приватна безбедност - Зборници

COBISS.MK-ID 101498890

СОДРЖИНА:

CONTENTS:

ПРЕДГОВОР	11
-----------------	----

Приватниот безбедносен сектор во компаративна перспектива Private Security Sector in Comparative Perspective

1. <i>Private security in Slovenia: 25 years of experiences and challenges for the future</i> Andrej Sotlar and Miha Dvojmoč	15
2. <i>State-Building and Privatization of Security in Macedonia</i> Biljana Vankovska	41
3. <i>Private Security Sector in Serbia</i> Dragan Trivan, Zvezdan Radojković and Mila Kisić	55
4. <i>Security as Business Function of Companies with Special Focus on the Consequences of Inadequate Human Resources Management</i> Dragomir Keserović	67
5. <i>Private Security Sector and Police: Coexistence or Competition,</i> Dragomir Jovičić and Milan Daničić	81
6. <i>Police Governance over Private Security Industry</i> Gabriel Badea	93
7. <i>Implications of the Ongoing Expansion of Private Security Sector</i> Milan Daničić, Zdravko Skakavac and Sonja Dragović Sekulić	109
8. <i>Надзорот и контролата на приватната безбедност како императив</i> Марјан Ѓуровски и Гојко Павловиќ	121

9. *Регулација на приватните воени и безбедносни услуги во Европската унија*
 Стефанија Агрова и Стојан Славески 131
10. *Приватните безбедносни компании во ЈИЕ-Развој и регулирање*
 Марјан Костов и Благица Мелова 145
11. *Competing Visions of Security – Mapping Non-State Actors and Security Demands in Khayelitsha (South Africa)*
 Vera Paulina Riffler 157

Приватниот безбедносен сектор во Република Македонија Private Security Sector in the Republic of Macedonia

1. *Приватен безбедносен сектор во Република Македонија- Легитимација и регулација*
 Оливер Бакрески 181
2. *Општествените промени како причина за појавата на приватните безбедносни компании*
 Марина Митревска 191
3. *Приватното обезбедување низ казнено-правна перспектива*
 Александра Деаноска – Трендафилова 199
4. *Полицијата, армијата и приватното обезбедување во Република Македонија*
 Горан Василевски 215
5. *Security Analysis of Cash in Transit Attacks in the Republic of Macedonia*
 Kire Babanoski, Ice Ilijevski, Zlate Dimovski 227
6. *Обезбедувањето на транспорт на пари и предизвиците кои ги носи обработени преку студија на случај*
 Марина Малиш Саздовска и Младен Трајков 243

7. *Приватните детективски агенции во Република Македонија: искуства и перспективи*
Стојан Славески и Филимена Божиновска 255

Одговорите на приватната безбедност на безбедносните закани **Private Security Responses to the Security Threats**

1. *Private Ownership of Critical Infrastructure - Opportunity or Challenge for Corporate Security Policy Makers*
Zoran Keković, Vladimir Ninković and Slavica Pavlović 271
2. *The Role of Private Security Companies in Crime Prevention*
Tanja Miloševska 285
3. *Physical Protection: Segment of Private Security in the Organization of the Defense against Contemporary Terrorism*
Žarko Čulibrk 297
4. *The Role of Private Security in Securing Critical Infrastructure (Airports)*
Gjorgji Alčevski 305
5. *The Need for Cyber Risk Assessment in Private Companies*
Aleksandar Nacev and Ivica Gjorgjevski 317
6. *Application of Methods of Risk Assessment in Private Security*
Saše Gerasimovski 327

Глобализацијата и приватизацијата на безбедноста **Globalization and Privatization of Security**

1. *Некxycот помеѓу глобализацијата, приватизацијата на безбедноста и државата*
Горан Зенделовски 341
2. *Contribution and the challenges of private security actors in international peace and security*
Александар Павлески 355

3.	<i>Приватните безбедносни актери, хуманитарните операции и операциите за чување на мирот</i> Лета Барџиева Миовска	365
4.	<i>Улогата на приватната безбедносна индустрија во современото безбедносно окружување</i> Николчо Спасов и Александар Павлески	375
5.	<i>Дефиниција и карактеристики на приватниот безбедносен сектор</i> Татјана Гергинова	385

ПРЕДГОВОР

Приватизацијата на безбедноста е стар феномен, познат низ историјата на човештвото низ различни форми. Но појавата на приватната безбедносна индустрија најнапред во земјите на развиениот Запад, а потоа и пошироко, е нов феномен карактеристичен за ерата на хиперглобализација. Тој не само што доведе до рedefинирање на Веберијанската држава (државата со монопол на употреба на сила за одржување на поредокот и заштитата на имотот и безбедноста на поединците и на групите) во определени национални граници, туку стана видлив и значаен и во меѓународен контекст. Денес и развиените демократии го признаа легитимитетот на приватниот безбедносен сектор, кој сè повеќе станува комплементарен елемент на националната безбедност. На територијата на поранешна Југославија требаше да изминат години за да се нормализираат општествата зафатени со воени конфликти и со предизвиците на транзицијата, за да може на оваа проблематика да ѝ се пристапи целосно како во формално-правна смисла, така и во научна смисла. Статусот и улогата, регулацијата и легитимацијата, заедно со сите практични искуства и проблеми на корпорацииската безбедност се прашања нужно поврзани со многу сфери на општественото живеење. Токму затоа приватната безбедност е предмет на интерес на истражувачите од повеќе научни дисциплини. Од нејзиното етаблирање и функционирање зависат многу темелни општествени вредности, онака како што и приватната безбедносна индустрија зависи од општествено-политичкиот и од економскиот развој на земјата во која е воспоставена и/или во која ги нуди своите услуги.

Зборникот на трудови, што го презентираме пред македонската и пред меѓународната јавност, е заедничко дело на учесниците на меѓународната научна конференција под наслов „Приватната безбедност во XXI век: искуства и предизвици“, во организација на Институтот за безбедност, одбрана и мир на Филозофскиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ и на Комората на Република Македонија за приватно обезбедување. Оваа конференција посветена на една тематска целина што се однесува на приватната безбедност е прва од ваков вид во Република Македонија. Имено, и покрај фактот што изминатите години во Република Македонија заживеа плодна и богата научна дебата во рамките на безбедносните студии и сродните дисциплини, сепак ова е прв настан целосно посветен на проблемите и на предизвиците на

приватната безбедност. Публикацијата и претходи на научната дебата од една конкретна причина: со веќе објавен зборник на рецензирани трудови, колегите и практичарите од областа на приватната безбедност добиваат можност да се запознаат однапред со научните резултати и промислувања на колегите со кои потоа ќе дебатираат, што гарантира плодна работа и полемика. Зборник, но особено Конференцијата, се практичен пример за инхерентната поврзаност помеѓу теоријата и практиката, како и на плодотворната соработка и заемниот интерес на академската заедница и на субјектите од областа на приватното обезбедување.

Целта на конференцијата беше замислена како споделување на сознанијата и истражувачките резултати за теориските основи на концептот и за добрите и за негативните практики во приватизацијата на безбедноста, а содржината на овој Зборник потврдува дека целта е во голема мера веќе исполнета. Низ страниците на Зборникот се изложени трудови на триесетина автори и коавтори од повеќе држави, а кои опфаќаат најразлични - од високо апстрактни до апликативни - сознанија, кои веруваме ќе бидат од корист не само за научната, туку и за стручната, но и за пошироката јавност. Отвореноста со која се анализира и феноменот и процесот, како и начинот на интеракција помеѓу приватниот и јавниот безбедносен сектор, помага за создавање транспарентна клима и практика за разговор за проблемите наместо за нивно прикривање. Авторите од различни држави неретко укажуваат на слични проблеми, како и на добри практики и стандарди што дале резултати коишто можат да се препорачаат за земјите во кои приватната безбедност сè уште ги прави првите чекори. Текстовите во зборникот се презентирани на јазиците на кои авторите ги изложиле, па така читателите ќе прочитаат текстови на македонски и на англиски јазик.

Со надеж дека е ова само почеток на едно посистематско, редовно и попродлабочено занимавање со прашањата на приватното обезбедување, Институтот за безбедност, одбрана и мир ја изразува благодарноста за поддршката на Комората за приватно обезбедување на Република Македонија за публикување на овој колективен труд. Со тоа, Комората и нејзините членки ја потврдуваат својата посветеност на подигнување на високите професионални стандарди и на професионалниот етос, кој се гради само во содејство и во дијалог со останатите чинители во македонското општество.

22 јуни 2016 година
Скопје

проф. д-р Билјана Ванковска
проф. д-р Оливер Бакрески
уредници на Зборникот

Приватниот безбедносен сектор
во компаративна перспектива

Private Security Sector
in Comparative Perspective

PRIVATE SECURITY IN SLOVENIA: 25 YEARS OF EXPERIENCES AND CHALLENGES FOR THE FUTURE

Andrej SOTLAR, PhD

Faculty of Criminal Justice and Security,
University of Maribor, Slovenia,
andrej.sotlar@fvv.uni-mb.si

Miha DVOJMOČ, PhD

Faculty of Criminal Justice and Security,
University of Maribor, Slovenia,
miha.dvojmoc@fvv.uni-mb.si

Abstract:

The paper brings an overview of the development of private security in Slovenia. It identifies the processes of transformation, pluralisation and privatization of policing and highlights contemporary challenges in the area of private security. After the presentation of some theoretical concepts that may explain legitimacy of private security, an overview of legal regulation and practical solutions in the field of private security in the last 25 years in Slovenia is presented. During its development, private security was granted more and more tasks and responsibilities, while private security personnel were granted powers that exceed those of ordinary citizens. However, despite being almost as numerous as police force, it is still difficult to say what is the real role, strength and impact of private security in the security provision, since the policing and security environment are getting more and more pluralized in Slovenia.

Key words: private security, development, experiences, challenges, Slovenia

1. INTRODUCTION

In the times of pre-modern and modern societies, we were traditionally used to police activity being a matter of the state, which, along with a monopoly on the use of force, also mainly claimed a monopoly on providing security both to individuals and to organisations, operating in its territory. This sort of division was organisationally simple, since it was always clearly known, who is responsible for the ensuring of security, but has, in the recent decades, shown to be inefficient. Police alone cannot fulfil given promises on providing security to individuals, and especially companies (Dvojmoč, 2013).

Security is more and more appreciated human right, which the state, too, is responsible for. Security is thus not only a question of technology and expertise, but is also important for an efficient management of any modern society (Sotlar&Čas 2011).

Most of the rich societies have developed various possibilities of security provision, which, along with the state, give clients the possibility to acquire additional protection. Thereby we are mostly talking about property provision, which should bring as much profit as possible to the owner of the property and provider of various services, while provision prevents loss or damage (Čas, 1999).

In the Republic of Slovenia, the post-independence transformation of the political system from socialism to a western type democracy led to denationalisation and a return to privatisation of economy, which influenced a “rebirth” of private property, which, in turn, influenced both the organisation of private security companies, as well as the private security market itself (Meško & Sotlar, 2005). Thus, we can find that the “rebirth of private property” triggered the development of private security.

After 25 years of development of private security, both in practice and in theory, we can, without modesty, say that the Republic of Slovenia, especially in the sense of a normative management of private security, is at the forefront in this part of Europe, which makes the analysis of the development, which we present below, also interesting for the comparison with other countries from the ex-Yugoslav area.

2. ABOUT PRIVATE SECURITY IN GENERAL

The public does not see the national police as the only carrier of responsibility for security. This role has now also been claimed by other public and private organisations, which, with their activities, contribute to the prevention of and response to crime and disorder (Terpstra, 2008). These organisations include state

prosecution, customs, inspection authorities, security and intelligence services, judicial and court police, local police, private security organisations and private detective organisations (Sotlar and Meško, 2009). Division into public and private police activity and the functioning of associations of civil society in the security area can be understood as the first comprehensive police pattern (Ponsears, 2001).

Thereby it is important to emphasize the dividing line between the public (state) police activity and the private security activity in the field of prevention of deviance or criminality. Private security activity defines deviant behaviour as an instrumental and not so much a moral term: provision of private interests of companies is more important than the fight against crime. The emphasis of private security activity is more on damage prevention, than the ensuring of justice in the society. The philosophy of operation of insurance companies supports the private security activity. The essence of every insurance/provision is the evaluation of the risk level, which is why the insurance companies are not interested in reasons or causes of crime, but the probability for a criminal action. The goal of private security activity is to reduce damage, while the essence of the activity is based on the prediction of risk (for an individual or a company) and the calculation of levels of acceptability of this risk (Lobnikar & Sotlar, 2006).

Private security could be designated as provision above standard, which is ensured mainly by contractual private security service or internal security services. Providing such additional security makes sense mainly when it is economically justified, as, in the opposite case, it would mean wasting money, if the hiring of private security would be more expensive than the prevented damage (Čas 2005). Since the private security services interest to provide security is directly connected to the payment of services by the client, the country must, with regulation of economic activity of private security, maintain at least a control over the legality of the provision of these services. Thus, it cannot entirely waiver the responsibility for the state of security in environments, areas, and spaces, where private security is operational (Sotlar, Dvojmoč & Tominc, 2016).

Considering experience from abroad, we can connect the beginnings of transformation, pluralisation, and privatisation of police activity to the events in the economic - social area. Authors emphasize mainly savings measures, which lead into a lack of human and technical resources, and the increasing level of criminality (Edelbacher&Norden, 2013; Feltes, Marquardt & Schwarz, 2013; Kešetović, 2013; Leyrer, 2013; Tabur, 2013). Spitzer & Scull (1977) wrote about “policing for profit” as early as almost four decades ago, being of the opinion, that it appeared and then immediately expanded in a time of transition into the capitalist economic system, coinciding with the deepening of the fiscal crisis. The basic logic of operation of the private provision organisations back then was to offer a service

to the client in exchange for payment. The latter were mainly big organisations, investing into security activity for the same reason as they carry out other investments: to ensure profit and a safe environment for an uninhibited growth. Fixler and Poole (1988), too, recognised the reasons for a gradual transfer of ever larger responsibility for the ensuring of security from the police to the private security organisations mainly in the fiscal crisis and the growing criminality level (Modic, Lobnikar & Dvojmoč, 2014).

Private security activity often mimics and continues the police culture, “police” knowledge, tactics and strategy. It is a trend, which can be identified pretty much everywhere in the world (Nalla&Newman, 1990), and which, in certain amount, also indicates an informal aspect of connections between state and non-state security organisations. Along with professional contacts between the police and private security companies, there is also a supervision relationship. The question of supervision is very complex, as the police in democratic societies is supervised in several layers - professionally, judicially, by the public, and by the Ombudsman, while the private security companies usually aren’t subject to such a broad supervision by the politics, public, or the civil society in the broadest meaning of the term (Nalla& Graeme, 1990).

It is the very supervision, which is exceptionally important, with the awareness that the private security companies or their employees - security guards - in their work often use special entitlements, which intervene into fundamental human rights and liberties. The most common such entitlements are various warnings and orders, the use of physical force and movement limitation, but also include the use of binding and cuffing items, weapons and animals.

3. DEVELOPMENT OF PRIVATE SECURITY IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA

In spite of 25 years and more of development of private security, primarily economic activity’s, the Slovenian companies as well as the public sector are still insufficiently aware of the importance of private security which may, with its activities, including proper planning, monitoring, and implementation of the comprehensive concept of corporate security, contribute to the security. Not only with the externally visible physical and technical provision but also with the measures for the provision of state, business, and other secrets (Dvojmoč, 2013). Legal regulation of security provision often changes and is used as an excuse mainly for those providers of private security services, who provide insufficient security or security service quality. Understanding of the process of normative - legal management of the private security area in the Republic of Slovenia is thus key for the understanding

of the actual development of this activity. The analysis of private provision, which follows, is chronological in the first part, that is, it follows the legislative changes, while the second part, which mainly presents the current regime and state, is also thematic and enables an insight into the key questions of the private security area in the Republic of Slovenia.

3.1. Period until the adoption of the first system law on private security

The year 1989 could be considered as beginning of private security activities in the sense of a “free economic initiative” in the Republic of Slovenia, with the Companies Act coming into force (Official Gazette of the SFRY, no. 77/88).¹

We must not neglect the development of security provision before the Companies Act (1988, 1989), when, along with Slovenian People’s Police (Milica)², security was also provided by the company »SOZD³Varnost Ljubljana«, which consisted of 13 TOZD organisations⁴, operational in various parts of Slovenia. Thus, we knew Varnost Koper, Varnost Kranj, Varnost Center, Varnost Vič, Varnost Moste, Varnost Maribor etc. The security guards got their entitlements from the provisions of the Act on General People’s Defence and Social Self-provision (1982, 1983). Such a legal arrangement was valid all the way until the adoption of the Private Security and Obligatory Organisation of Security Services Act in the year 1994.

With the aforementioned Companies Act and (1988, 1989), and an ever more expressed entrepreneurial spirit, in 1989, the first private security companies of the modern type were being established. This process took place along two paths. On one hand, the SOZD Varnost Ljubljana was terminated and its TOZD organisations reformed (under the same or changed names) into the independent joint stock or limited responsibility companies. On the other hand, companies which did not stem from the previous system were being created. Thereby it is interesting, that the state was not entirely ready for the “new old” entrepreneurial activity yet. While the, e.g., The Basic Court of Ljubljana, upon registration, very precisely defined the activities of Enigma, podjetje zavarovanje premoženja, d.o.o. (physical and

¹ Back then, Slovenia was a Socialist Republic and a part of Yugoslavia.

² Slovenian People’s Police called “Milica” was renamed into Police after the change of the political system and the independence of Slovenia.

³ SOZD – sestavljena organizacija združenega dela (assembled organisation of unified labour)

⁴ TOZD – temeljna organizacija združenega dela (fundamental organisation of unified labour)

technical security, transportation, security and accompanying of money and other shipments, provision of persons and buildings, etc.), the Institute of the Socialist Republic of Slovenia for Statistics listed the activity of the company under the “other unlimited communal activities” (Čas, 1999).

The field was not legally managed until the year 1994, while the private security companies grew like mushrooms in the rain. Thus, the state initiated normative management, which we will present below.

3.2. Period of 1994-2003

In 1994 the Private Security and Obligatory Organisation of Security Services Act (1994) was adopted. From today’s perspective, it was a revolutionary law. It brought mainly the introduction of licenses⁵, definition of who may carry out the private security activity and in what way⁶, with what kind of personnel⁷, while the supervision over the activity and the obligatory organising of security services was fairly loosely defined.

Private security slowly became an actor in the security market, while the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security, together with the Ministry of Internal Affairs and the most powerful private security companies, an example of organised interest in the field of the shaping of security politics (Sotlar, 2001). After approximately ten years of quick development, private security achieved one of its biggest successes. In 2001, it was mentioned even in the fundamental doctrinarian document from the field of national security - Resolution on the

⁵ The Act introduced two licenses, physical provision and technical provision. Physical provision was defined as “provision of persons and property from destruction, damage, theft, and other forms of harmful activity”, while the technical provision was “provision of persons and property with technical assets and devices according to prescribed standards.”

⁶ Activities were permitted to business companies, independent entrepreneurs - individuals, and independent craftsmen, who had to obligatorily unite into the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security, which, in harmony with the Ministry of Internal Affairs, issued and withdrew licenses for the activity of private security.

⁷ Security guards had to have Slovenian citizenship, elementary professional training (between elementary and middle school, depending on the job), pass a knowledge and ability test, be psychologically and physically competent for security guard work, and fulfil the condition of impunity. An additional condition for security technicians was middle school education of a technical direction. The profession of “responsible persons” was introduced (security managers or directors), who were legally responsible for all activities of security services. These persons were frequently (but not always) also the owners of security services and, of course, had to fulfil higher professional and education standards than the security guards and security technicians. Along with other conditions, they had to have at least higher school education and five years of suitable work experience.

Strategy of National Security in the Republic of Slovenia (2001). The document finds that the “internal security is also contributed to by the activity of private security, consisting of private security and private detective activity” (Sotlar, 2007).

A natural consequence of such development was also the growth of employment in the field of private security. Slovenia is among the countries, which faced both the growth of the number of companies offering security services, as well as an increase in the number of employees in these companies (Meško et al, 2004). In the second half of the 1990s, the number of companies, registered for the carrying out of private security activities, for a short time, even exceeded 200, but, after several takeovers and mergers of companies, the number dropped to about 160 in 2003. According to the information of the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security from 29th July 2003, 115 companies had a technical provision license, 67 for physical provision, whereby larger companies had both licenses. The total number of companies also included certain companies, which did not carry out security activities as a profit activities, but organised security services due to their own needs (such as e.g. nuclear power plant Krško) (Sotlar, 2007).

In spite of (or perhaps due to) all of this, pretty much nobody was entirely satisfied with the normative management and direction of development in the field of private provision, so, at the end of 2003, a new Private Security Act (Off. Gazz. RS, no. 126/2003, 7/2007) was adopted, which entered into force in the beginning of 2004, with some of its provisions entering into force in the beginning of 2006 (Sotlar, 2007).

3.3. Period of 2003-2011

Due to rapid development of private provision activity, quick increase of the number of private security companies, as well as the number of security guards, the regime, set up by the Private Security and Obligatory Organisation of Security Services Act from 1994, was insufficient for efficient regulation of the discipline on one end, and the operation of the field on the other, so in 2003, a new Private Security Act (2003) was adopted.

One of the most thorough changes, brought about by the Private Security Act (2003), related to the newly defined forms of private security. Private security was defined as “provision of people and property which is carried out by business companies and independent entrepreneurs - individuals as a gainful economic activity, in compliance with the private security act and companies act” (Article 2 of the Private Security Act (2003)).

To carry out private security activities, one first had to obtain the appropriate license (for one or several forms of provision), which, according to the new regulations, were issued by the Ministry of Internal Affairs, as well as obligatorily

become a member of the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security, which lost the public competence to issue licenses. To obtain a license, the act prescribed fairly strict conditions.⁸ Private Security Act (2003) brought 6 licenses, those being: (1) provision of persons; (2) provision of property; (3) transportation and provision of money and other shipments of value; (4) provision of public gatherings; (5) management of a security - supervision centre; and (6) planning and implementation of security systems. With legal changes in 2007, the last license was split into two licenses: planning of security systems and implementation of security systems.

In the period 2005 - 2007, the field of private security experienced several incidents (also involving fatalities), which have shown the activity in a light more negative than it deserved, which first brought about smaller changes of the act in 2007 (the largest being termination of obligatory membership in the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security), and in 2011, the adoption of a new Private Security Act.

3.4. The Period since 2011

The currently valid Private Security Act (2011) manages rights and obligations not only for business companies and independent entrepreneurs, as was valid until then, but also for state authorities, institutes, public agencies and other legal entities and material persons in the field of security, which is not ensured by the state (Sotlar & Čas, 2011). The main characteristics of the new law are especially the following: competences of the Ministry of Internal Affairs in the field of private provision are expanding further; there are all too many norms in the field of private provision; the chamber is getting some of its entitlements back, even though membership in it is not obligatory anymore; the number of measures and other resources of security guards was increased; conditions for the use of individual measures by security guards have also been expanded; the provisions on the professional ID of the security personnel is thorough and expansive, too; a special emphasis is given to the training and upgrading of knowledge of the security personnel; in-house security has been introduced. The Private Security Act

⁸ General conditions for the obtainment of the license were: that the company has an individual, responsible for the private security operations (security manager), that there are no public order issues for owners, legal representatives, and the members of the supervisory board, that it has its own or contractually ensured security - supervision centre, and, that it is insured for damage liability, which could occur in its work (Article 30 of the Private Security Act (2003)), while individual licenses also had particular conditions of their own.

(2011) divided the activity of private security into 8 forms or 8 licenses, presented in Table 1, where we also compare the regimes in the field of licenses in the acts from 1994 and 2003.

**Table 1: Licenses by private security acts
(adapted from Sotlar & Čas, 2011)**

Year of act	1994	2003	2011
Number of licenses	Name of license	Name of license	Name of license
1	Physical provision	Provision of persons	Provision of persons
2	Technical provision	Provision of property	Provision of people and property
3		Transport and provision of money and other valuable shipments	Transport and provision of money and other valuable shipments
4		Public gathering provision	Public gathering provision
5		Security - supervision centre management	Provision of events in catering establishments
6		Planning and implementation of security systems	Security - supervision centre management (SSC)
7			Planning of technical security systems
8			Implementation of technical security systems

In 2011, changes also occurred in the field of administrative tasks and competences of the Ministry of Internal Affairs which, with evergreater regulation of the field, is strengthening, as can be clearly seen in Table 2.

Table 2: Competences of the Ministry of Internal Affairs in the field of private security (adapted from Sotlar, 2015)

Year of act	1994	2003	2011
Number of competences	Name of competence	Name of competence	Name of competence
1	Gives consent to the chamber for the issuing or withdrawal of license for private security activities	Issues, changes and withdraws licenses for private security activities	Issues and withdraws licenses and professional ID cards
2	Gives consent to the chamber for education programmes, implementation of programmes and knowledge testing	Issues and withdraws professional ID cards	Carries out security testing
3	Monitoring the implementation on the Private Security and Obligatory Organisation of Security Services Act	At the suggestion of the chamber sets the content and course of professional education	Gives consent to foreign legal entities and material persons for the carrying out of private security in the area of the RS
4	If it finds that a license holder does not fulfil conditions any more, it cancels its consent to a license	Gives consent to foreign legal entities and material persons for the carrying out of individual services of private security in the area of the RS	Carries out tasks in the field of professional training and the upgrading of skills and knowledge of security personnel in compliance with the Private Security Act

5		Carries out supervision over the implementation of provisions of the Private Security Act and regulations, issued based on the Act, which manage private security	Issues and withdraws public entitlements according to Private Security Act
6		Manages registry and records	Carries out supervision over the implementation of provisions of the Private Security Act and regulations, issued based on the Act, which manage private security
7			Sets standards, obligatory in the field of private security
8			Manages records based on Private Security Act
9			Carries out other tasks, as defined in the Private Security Act

2011 also saw a continuation of changes, relating to the role of the private security chamber. Private Security Act (2011) declared that competences are issued to the professional interest association, which unites at least 51 percent of the license owners and, at the same time, 40 percent of security personnel, whereby representation is identified by the Minister of Internal Affairs. This means, that there practically cannot be more than one representative association, which could represent the interests of the discipline. Key changes of the role of the Chamber for the development of Slovenian private security relate to the field of professional standards and knowledge catalogues; the field of standard suggestions in the

area of private security; and the implementation of professional supervision on the implementation of internal training by license owners.⁹ However, all these entitlements of the Chamber are less important than they were in period between 1994 and 2003, when the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security had a public power to grant and revoke the licenses for private security. Since 2003 on, this power is executed by the Ministry of Internal Affairs.

It is common to all organisations, issued with security licenses, be it in the public or private sphere, that their employees (e.g. police officers, bouncers, private security guards) have powers, exceeding those of regular citizens (Button, 2007; Sotlar, 2010; Wakefield, 2005).

The powers, which the Slovenian legislation issued or issues to private security guards have changed with the normative order, so let us instead use the word “entitlements”, which covers all kinds of permissions that we will also name through the review of the development. Table 3 shows that the range of entitlements, which private security guards may use, expands from law to law, while the content of individual entitlements also undergoes some changes.

Table 3: Comparison of private security guard entitlements/powers (adapted from Sotlar & Čas, 2011)

Year of Act	1994	2003	2011
1	Warning	Warning	Warning
2	Prevention of unauthorised access to premises or buildings protected by the security guard.	Prevention of entry into protected area or exit from it.	Prevention of entry into protected area.
3	Restraint of person until arrival of police.	Restraint of person until arrival of police but at most for two hours.	Restraint of person until arrival of police but at most for two hours.
4	Prevention of entry or exit to vehicle or person with baggage.	Superficial check of person, check of baggage and check of vehicle.	Superficial check of outer clothing, insides of a vehicle, cargo and baggage.

⁹ Thus also the companies that are not chamber members.

5	Use of lowest required amount of force.	Identification.	Identification.
6		Demand cessation of endangerment or leaving of protected area.	Verbal order for a person to immediately cease endangerment or abandon protected area.
7		Use of cuffing items.	Use of cuffing and binding items.
8		Physical force use.	Physical force use.
9		Video monitoring system use and record keeping of visitors.	Use of technical security systems in compliance with the Private Security Act and sectorial legislation.
10	Use of other assets.		Use of other measures if so defined by law, managing an individual field (airport security, playroom security, nuclear facility security).
11	Right to bear firearms.	Bearing and use of firearms.	Bearing and use of firearms.
12			Use of gas spray.
13			Use of professional canine.

Table 3 shows a growth in the number of entitlements which an individual law gives to security guards, which can mean two things. On one hand, it can indicate the development of activities of private security, and on the other, also a need for greater number of entitlements, which a security guard needs in their work. When issuing entitlements, the regulator must also be aware, that an efficient supervision of the interventions of private security personnel into the rights and liberties of individuals must be established, under which such entitlements are used.

In our case, we talk of private security guards, who must be suitably educated and trained for their work, as entitlements, described in Table 3, intervene into fundamental liberties of an individual, and thus Table 4 shows former and current conditions that a candidate must fulfil for them to be allowed to carry out the profession of a security guard.

Table 4: Conditions that a candidate must fulfil for a private security guard

Year of act	1994	2003	2011
1	Citizen of the Republic of Slovenia.	Carries out professional education programme.	Is at least 18 years of age.
2	Holds suitable education level. ¹⁰	Has national professional qualification. ¹¹	Holds citizenship of EU member state, EU economical area, or Swiss Confederation.
3	Passed knowledge test.	No public order reservations.	Professionally trained for work they do.
4	Physically and mentally competent for security guard work.	Citizen of the Republic of Slovenia (after entry of RS into EU in 2004, the candidates could also be citizens of EU member states).	Security checked with no security reservations present.

¹⁰ Private Security and Obligatory Organisation of Security Services Act (1994) stated that a responsible person (security manager) had to have at least higher education, while a security guard for less demanding jobs had to be at a 3rd level of education, for demanding work at 4th level of education and for more demanding work at 5th level of education.

¹¹ In regards to the type of work they do. Regulated professions in the field of private provision are security manager or responsible person, security guard, bodyguard, security supervisor, security - supervision centre operator, and authorised engineer of security systems.

5	Has not been finally convicted for an intentional criminal offense, which is persecuted by legal duty, and has not been punished for an infraction of public order and peace with recorded violence.	General medical ability to perform work.	Has not lost professional ID due to violations of this law in the last two years.
6	Has at least 5 years of work experience. ¹²	Active speaker of Slovenian language.	Psychologically and medically competent for work they do.
7			Active speaker of Slovenian language.

The law from 1994 has attempted to manage the question of control over private security companies, thereby giving certain authorisations and tasks to the Ministry of Internal Affairs and the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security. But in general, the act was relatively loose in terms of supervision and thus inefficient, with problems appearing both on the side of police and Ministry of Internal Affairs, who did not even wish for such a supervisory function all that much, as well as on the side of the Chamber of the Republic of Slovenia for Private Security, which seemed quite pleased with the state of police and the Ministry of Internal Affairs being overly busy with other tasks, as stated by Anžič (1997, 2001), who studied the issue in a longer time period. Thereby we must be aware, the supervision is not only the identification of deviations of certain actions or activities from the set demands, but must be understood as implementation of system activity, which is not directed only on individual cases and does not have a onetime significance (Anžič, 2001). Supervision, according to the opinion of the regulator, should also contribute to greater transparency of the market of private security services on one side and a greater provision of clients of private security services on the other.

Private Security Act (2011), while expanding competences of state authorities, also introduced a stricter supervision over the activity of private security, carried out by the Inspectorate of the Republic of Slovenia for Internal Affairs, as

¹² Valid for security manager.

an authority under the Ministry of Internal Affairs. Its competences in the field of supervision are shown in Table 5.

Table 5: Supervision Competences of the Ministry of Internal Affairs

Year of act	1994	2003	2011
Number of competences	Competence	Competence	Competence
1	If identified that the license holder does not meet the conditions for the performance of activity any more, cancels the consent to license, while having to notify the Chamber on the identified irregularities before cancellation, and setting the deadline for their removal.	Verifies status matters of private security.	Demands written explanations from responsible persons in regards with the subject of supervision.
2		Verifies professional matters of private security.	Orders measures for irregularity and flaw removal as defined by itself.
3		Verifies content and existence of records kept by license holders.	Seizes items and documentation, which are related to violations of Private Security Act.
4		Identifies violations of the performance of tasks.	Forbids the carrying out of direct work and tasks of security personnel, who do not meet the conditions, defined by the Private Security Act.

5		Verifies establishment of obligatory organisation of security service.	Temporarily forbids the carrying out of private security in the protected area until the removal of irregularities and flaws.
6			Demands that an organiser cancels and disbands an event, while sealing the premises, until the removal of flaws, in the case of flaws or irregularities, identified in the provision of public events, for which security organisation is obligatory.
7			Send a security guard to a repeat periodic professional training and professional training test, if the use of measures by the security guard was identified as illegal or unprofessional.
8			Suggest that the competent authority withdraws a license, professional ID, public authorisation, or adoption of other measures in compliance with the Private Security Act.

Along with the Ministry of Internal Affairs, certain supervision competences for private security companies are also held by the Police. Its competences are shown in Table 6.

Table6: Supervision Competences of the Police in Private Security Area

Year of act	1994	2003	2011
Number of competences	Competence	Competence	Competence
1		Supervision over the bearing and use of arms.	Supervision over who may carry out private security actions.
2		Notification of police in case of use of movement restraint measures, cuffing items or firearms.	Supervision over the existence of contract, concluded between client and provider of private security services.
3		Supervision over possession of professional ID.	Supervision over possession of professional ID.
4		Supervision over professional uniform use.	Supervision over whether security personnel suitably introduces themselves upon the use of a measure, if so demanded by a party in the process.
5			Supervision over the notification of police when exit is being prevented, a person restrained, physical force, cuffing or binding used.
6			Supervision over the bearing and use of arms.
7			Supervision over assessment of legality and professionalism of measure use by security guard, and the reporting thereof.
8			Supervision over professional uniform use.

Below, we provide some numeric information on the development of private security in Slovenia. In 2014 private security employed 6473 private security guards and other personnel (Slak, 2014). In 2015, 6392 private security guards were employed (Sotlar & Dvojmoč, 2015), while the current number is somewhere between 6.500 and 7.000 private security guards. In mid May 2016, 145 private security companies hold licenses. The number of individual issued licenses is as follows: provision of people and property - 94; provision of persons - 24; provision of public gatherings - 70; transportation and provision of cash and other shipments of value - 40; security supervision centre management - 15; planning of technical security systems - 37; implementation of technical security - 90; provision of events in catering establishments - 52. The mentioned 145 companies thus jointly hold 422 licenses (MIA, 2016).

3.5. Open Issues of Private Security in Slovenia

Along with a tendency towards a higher quality of life, the expectations of citizens from the perspective of security provision are also ever higher, as security is an indispensable commodity, but at the same time, an ever increasing vulnerability, characteristic for consumer societies, must be taken into consideration (Meško, Tominc & Sotlar, 2013; Tominc, 2013; Sotlar, Dvojmoč & Tominc, 2016).

Private security wishes for more and more areas of activity. It would also wish for certain authorisations of municipal security services (Pišek&Siranko, 2006; Dvojmoč, 2007). Some are also in favour of deregulation of private security in the Republic of Slovenia (Slak, 2014), which is not possible, if there is no ensured trust in the providers of private security services, which is not at the highest level in Slovenia (Meško, Sotlar, Lobnikar, Tominc & Jere, 2012).¹³

Is, at the high level of regulation, private security in Slovenia, due to the race in the economic field, becoming only a discipline, losing its power, mainly in the sense of a free economic initiative, will be shown by time, but we can nonetheless point to several possibilities of the discipline development in the future:

- uniform regulations should be changed in regards to the work, carried out by security personnel for individual clients¹⁴
- clients should be educated about the significance of security for their operation in the sense of a cost / benefit analysis¹⁵

¹³ In a research on the subject (Meško, Sotlar, Lobnikar, Tominc & Jere, 2012), the 5 level scale showing that the citizens, at 1, do not trust at all, and at 5, that they trust very much, has shown a trust in private security at $\bar{x} = 2,74$.

¹⁴ The legislator, upon the adoption of the Private Security Act (2011), when defining the uniform, did not follow modern trends of security around the world, e.g. designation

- public calls for the hiring of private security companies should be encouraged, which enable content division between security companies and not simply the consideration of the lowest offered price¹⁶
- monitoring over economic entitlements of price and should be carried out and contracts nullified if such is not identified¹⁷
- the trend is towards high specialisation of individual security companies
- demands for “privatisation” of other areas will appear, which is currently unavailable to private security (e.g. prison security)
- the possibility should be studied to allow police officers to work as private security guards in their spare time
- private security will have to become more involved in the field of corporate security
- an orientation towards the ever greater potential of IT security is required.

4. CONCLUSIONS AND CHALLENGES FOR THE FUTURE

Security, a part of which is also ensured by private security, is a commodity, which is exceptionally appreciated in modern times, but a balance has to be found between security and freedom, to create an environment, in which an individual feels secure and free at the same time.

Is security and the development of discipline only a task of the private security companies, or the state as well? The state is a large client for private security services, and its activities¹⁸, too, will have to ensure a legal and professional implementation of provision on one side, and a decent life for security personnel on the other.

Through a demonstration of the development of private security in the Republic of Slovenia in the last 25 years, we can notice mainly an increase of the

of security guards in shopping malls, where the work of private security should on one hand be public, and on the other as discrete as possible, which means that security guards must obligatorily wear uniforms, the effects of which may be preventive, but, on the other hand, inhibit efficient discovery of criminal offense perpetrators through monitoring and physical supervision.

¹⁵ Awareness raising of security services clients and others about the importance of security and its positive effects on business, not simply thinking about the related costs.

¹⁶ Awareness raising mainly of public sector clients about the need to prepare call documentation, which does not put price forward as the main criterion of selection.

¹⁷ A question is posed whether the lowest prices, appearing in the past years (the authors know of a price of 6,06 Euros without VAT for an hour of a security guard's work), are such to enable legal payment of the security personnel.

regulation level of the area, both in the field of private security company operation itself, as well as the conditions, which both private security companies, as well as private security guards have to meet, so that they are able to carry out their activity.

The field of private security, also due to global security conditions, has many challenges ahead, as well as open questions. A part of the solutions can be ensured by theorists, practitioners and the state also by:

- a greater connection of theory and practice in the field of private provision
- the possibility of actual opening of new fields of operation of private security in the Republic of Slovenia (e.g. prison security)
- a higher level of awareness of the importance of soft skills in the field of security personnel work
- a higher connection of actors of private security between themselves and in the relation to the regulator, i.e. the state
- more intense activities of private security in the informing of citizens about the importance of security
- identifying threats in the field of critical and other infrastructure and other protected areas, with suggestions for solutions.

And, last but not least, for all potentials of non-state institutional, as well as, possibly, non-institutional provision of security to truly come to life, the mindset of leading structures has to be changed, of both clients and suppliers, i.e. security service providers, while the security personnel has to be better educated, paid appropriately for their work, and a consistent performance of tasks and duties has to be demanded.

REFERENCES:

1. Anžič, Andrej. *Varnostni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Uradni list, 1997.
2. Anžič, Andrej. "Nadzor policije nad zasebnim varstvom – regulacija nadzorstvenega procesa". In *Normativna in funkcionalna ureditev zasebnega varstva - med željami in možnostmi*, edited by Andrej Sotlar, 27–37. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola, Društvo za zasebno varstvo in državljansko samovarovanje, 2001.

¹⁸ Preparation of public calls, where a condition to get business is not simply the lowest offered price, supervision over "economic" justified price, supervision of implementation of Minimal Wage Act (2010), as well as Work Relations Act (2013).

3. Button, Mark. "Assessing the Regulation of Private Security across Europe". *European Journal of Criminology* 4, no. 1 (2007): 109–128.
4. Čas, Tomaž. "Zasebnovarstvo, njegov razvoj in dejavnost zasebno varnostnih služb". *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 51, no. 2 (2000): 124–135.
5. Čas, Tomaž. "Situacijska prevencija in zagotavljanje varnosti pri upravljanju s poslovnimi in drugimi tveganji v gospodarskih družbah". *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 59, no. 2 (2008): 155–166.
6. Čas, Tomaž. "Varnost, nacionalna varnost in zasebna varnost", in *Dnevi varstvoslovja 2. do 4. junij 2005*, edited by Branko Lobnikar, 1–12. Bled: Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2005.
7. Čas, Tomaž. *Zasebna varnost sestavina nacionalne varnosti Republike Slovenije. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1999.
8. Čas, Tomaž. "Zasebna varnost in zasebnovarstvo kot sestavini nacionalne varnosti in nacionalno varnostnega sistema republike Slovenije". In *Nove možnosti zasebnega varstva v Sloveniji*, edited by Andrej Anžič, 21–25. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola, 1999.
9. Dvojmoč, Miha. *Občinska redarstva – možnosti javno-zasebnega partnerstva. Magistrsko delo*. Brdo pri Kranju: Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije, 2007.
10. Dvojmoč, Miha. *Nedrjavno institucionalno zagotavljanje varnosti ter občinska redarstva v Republiki Sloveniji. Doktorska disertacija*. Nova Gorica: Evropska pravna fakulteta, 2013.
11. Edelbacher, Maximilian, and Gilbert Norden. "Policing in Austria: Development over the past twenty years, present state and future challenges". In *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, edited by Gorazd Meško, Charles B. Fields, Branko Lobnikar, and Andrej Sotlar, 15–31. New York: Springer, 2013.
12. Feltes, Thomas, Uwe Marquardt, and Stefan Schwarz. "Policing in Germany: Developments in the last 20 Years". In Gorazd Meško, Charles B. Fields, Branko Lobnikar, and Andrej Sotlar (eds.), *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, New York: Springer, 2013.
13. Leyrer, Richard. "Finding the right path of policing in Hungary". In Gorazd Meško, Charles B. Fields, Branko Lobnikar, and Andrej Sotlar (eds.) *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, New York: Springer, 2013.
14. Lobnikar, Branko, and Andrej Sotlar, "Celovito upravljanje z varnostnimi tveganji kot dejavnik dolgoročne uspešnosti podjetja". In Anton Dvoršek and Liljana Selinšek (eds.) *Kriminalni napadi na premoženje gospodarskih subjektov*, Mari-bor: Pravna fakulteta; Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2006.

15. Lobnikar, Branko, Andrej Sotlar, and Gorazd Meško. "Razvoj policijske dejavnosti v Srednji in Vzhodni Evropi". *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 63, no. 1 (2013): 5-18.
16. Lobnikar, Branko, Andrej Sotlar, and Maja Modic, "Do we trust them? Public opinion on police work in plural policing environments in Central and Eastern Europe". In *Trust and Legitimacy in Criminal Justice: European perspectives*, edited by Gorazd Meško and Justice Tankebe, 189-202. Cham [etc.]: Springer, 2015.
17. Meško, Gorazd, Mahesh K. Nalla, and Andrej Sotlar (2004b). "Youth perceptions of private security in Slovenia: Preliminary findings". In *Policing in Central and Eastern Europe, Dilemmas of Contemporary Criminal Justice*, edited by Gorazd Meško, Milan Pagon and Bojan Dobovšek, Ljubljana: Faculty of Criminal Justice, 2004.
18. Meško, Gorazd, Mahesh K. Nalla, and Andrej Sotlar. "Policisti in zasebni varnostniki – veliki in mali bratje". *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 56, no. 2 (2005): 147-162.
19. Meško, Gorazd, Andrej Sotlar, and Bernarda Tominc. "Urban security management in the capitals of the former Yugoslav republics". *European journal of criminology: journal of the European Society of Criminology* 10, no. 3 (2013): 284-296.
20. Meško, Gorazd, Andrej Sotlar, Branko Lobnikar, Bernarda Tominc, and Maja Modic. *Občute krogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, 2012.
21. Modic, Maja, Branko Lobnikar and Miha Dvojmoč (2014). "Policijska dejavnost v Sloveniji: analiza procesov transformacije, pluralizacije in privatizacije" *Varstvoslovje* 16, no. 3 (2014): 217-241.
22. Nalla Mahesh, and Graeme R. Newman. *A Primer in Private Security*. Albany, New York: Harrow and Heston, 1990.
23. Ponsaers, Paul. "Reading about »community (oriented) policing« and police models". *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management* 24, no. 4 (2001): 470-496.
24. Pišek, Marjan, and Janko Siranko. "Možnosti razvoja dejavnosti zasebenga varovanja na področju zagotavljanja komunalne varnosti v Sloveniji". In *Dnevi varstvoslovja (Elektronskivir)*. *Zbornik prispevkov*, edited by Branko Lobnikar, 235-245. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, 2006.
25. Pravilnik o načinu prevoza denarja in drugih vrednostnih pošiljk. *Uradni list RS*, no. 96 (2005).

26. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije. *Uradni list RS*, no. 56 (2001), no. 110 (2002).
27. Slak, Branko. *Deregulacija področja zasebnega varovanja – med potrebo in možnostjo*. Paper presented at the Conference: “Private security 2014”, Zagreb, 27. <http://www.hcz.hr/UserDocsImages/KONFERENCIJA%20PRIVATNA%20ZASTITA%202014/BSLAK-ZRSZV-HCZ-2014.pdf>
28. Sotlar, Andrej. “Organizirani interesi na področju zasebnega varstva v Sloveniji - ali bi šlo tudi brez njih?” In *Normativna in funkcionalna ureditev zasebnega varstva - med željami in možnostmi*, edited by Andrej Sotlar, 87–101. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola, and Društvo za zasebno varstvo in državljansko samovarovanje, 2001.
29. Sotlar, Andrej. *Policijska in zasebna varnostna podjetja v procesu zagotavljanja notranje varnosti Republike Slovenije. Doktorsko delo*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, 2007.
30. Sotlar, Andrej. (2010). “Private security in a plural policing environment in Slovenia”. *Cahiers politie studies* 3, no. 16 (2010):335–353.
31. Sotlar, Andrej. *Zasebno varstvo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, 2015.
32. Sotlar, Andrej, and Tomaž Čas. “Analiza dosedanjega razvoja zasebnega varovanja v Sloveniji - med prakso, teorijo in empirijo”. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 32 no. 3 (2011): 227-241.
33. Sotlar, Andrej, and Gorazd Meško. (2009). “The Relationship between the public and private security sectors in Slovenia: From coexistence towards partnership?” *Varstvoslovje* 11, no. 2 (2009): 269-285.
34. Sotlar, Andrej, and Dvojmoč Miha. (2015). “Municipal warden services in the pluralised policing environment in Slovenia”. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 66 no. 4 (2016): 330-341.
35. Sotlar, Andrej, Miha Dvojmoč and Bernarda Tominc (2016). “Zasebno varovanje kot nadzorovalec privatiziranih urbanih prostorov: študija primera nakupovalnega središča v Sloveniji” *Varstvoslovje* 17, no. 1 (2016): 49-64.
36. Spitzer, Steven, and Andrew T. Scull. “Privatization and Capitalist Development: The Case of the Private Police”. *Social Problems* 25, no. 1 (1977): 18–29.
37. Tabur, Lauri. “Policing in Estonia: From Police Force to Police Service”. In *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, edited by Gorazd Meško, Charles B. Fields, Branko Lobnikar, and Andrej Sotlar, 81–93. New York: Springer, 2013.
38. Terpstra, Jan. “Police, local government, and citizens as participants in local security networks”. *Police Practice and Research: An International Journal* 9, no. 3 (2008): 213 – 225

39. Tominc, Bernarda. "Perspektive zagotavljanja varnosti v urbanih okoljih na Zahodnem Balkanu". *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 64, no. 1 (2013): 19-32.
40. Wakefield, Alison. "The public surveillance functions of private security". *Surveillance and Society* 2, no. 4 (2005): 529-554.
41. Zakon o podjetjih. *Uradni list SFRJ*, no. 77 (1988) and no. 40 (1989).
42. Zakon o splošniljudskiobrambi in družbenisamozaščiti. *Uradni list SRS*, no. 39 (1982), no. 22 (1983).
43. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zasebnemvarovanju. *Uradni list RS*, no. 7 (2007), no. 16 (2007), no. 102 (2007), no. 96 (2008), and no. 41 (2009).
44. Zakon o zasebnemvarovanju in obveznemorganiziranjuslužbevarovanja. *Uradni list RS*, no. 32 (1994).
45. Zakon o zasebnem varovanju. *Uradni list RS*, no. 126 (2003).
46. Zakon o zasebnem varovanju. *Uradni list RS*, no. 17 (2011).
47. Zakon o delavnih razmerjih. *Uradni list RS*, no. 21 (2013).
48. Zakon o minimalni plači. *Uradni list RS*, no. 13 (2010), and no. 92 (2015).

STATE-BUILDING AND PRIVATIZATION OF SECURITY IN MACEDONIA

Biljana VANKOVSKA, PhD

Institute for Security, Defence and Peace Studies

biljanav@fzf.ukim.edu.mk

Abstract:

The paper makes cross-examination of the interplay of two allegedly contradictory processes that have taken place in the Republic of Macedonia as well as in many other transitional and post-conflict societies. Namely, the country has been object of international state-building efforts that put the main focus on institution-building and strengthening of the state institutions' capacities. The process of privatization of many state services and functions has simultaneously been working in the opposite direction. The failure of state-building process and blending of the boundaries between the State and the party resulted into partitocracy, which enabled further privatization both of State and security. On the other hand, in the military sphere one could identify a two-way street of interference of foreign PMCs in the Macedonian defense sector as well as a tendency of the Macedonian army officers joining contractor firms in the states of intervention, such as Afghanistan and Iraq. The main premise of the paper is that globalization provides blurred perspectives of privatization of security in within the state and abroad. Macedonia is an adequate example to confirm this complex relation.

Key words: privatization, security, Macedonia, state-building, democracy-building

1. INTRODUCTION

Private security (or private security industry) is far from being a novelty. Its origin could be found far back in history and in many different regions. In other words, the process and the phenomenon have always been determined by

the historical and societal context. In that respect, privatization of security on the territory of former Yugoslavia should be analyzed through holistic approach and by taking into account many layers of the problem and the challenges ahead.

In the former Yugoslav federation up to its final days the security function had been set up in a rather unique way, especially since 70-ties. Unlike the traditional concept of state security, since 1968 Yugoslavia introduced a specific doctrine of “socialization” of the security sphere as a realm of common responsibility and engagement of a wide range of subjects, or as official rhetoric use to put it: working people and citizens, business entities, local government and other political communities. Its aim was creation of a unifying platform for protection of all societal values, including the dominant societal property (општествена сопственост). It was supposed to bring decentralization and democratization of political power but in essence it bore many undemocratic traits (such as inducing a general feeling of paranoia and constant quest for internal enemies) as well as amateurism.

Dissolution of SFRY meant not only collapse of its security system but even its involvement in the process. Public security overnight had become private in a most literal meaning of the word, with no relation to the modern meaning of the concept of private and corporate security. Various militias, paramilitary and para-security forces, village guards etc. overtook the role of ‘security providers’ for their nations, ethnic groups, leaders and for whoever could pay them well or provide them possibility for looting. In the post-conflict period the problem of demobilization of former combatants from all sides has become a serious problem for the new order and stability. Happily, Macedonia has taken a different path towards independence and democracy-building, at least when it comes to use of violence for political purposes.

1. PRIVATIZATION AND DEMOCRATIZATION: THE CONTEXT FOR PRIVATIZATION OF SECURITY

While the rest of Yugoslavia was falling apart and engulfing into bloody wars/conflicts, the Republic of Macedonia was dubbed “oasis of peace” for almost ten years (1991-2001). Any researcher of privatization of security would be quite disappointed with the Macedonian case study in that specific period: on the eve of Yugoslavia’s dissolution there was no spontaneous or orchestrated formation of non-state (private) security actors (such as village guards, paramilitary forces or militias) as it was the case elsewhere in the beleaguered region (Vankovska 2002). At glance, this small and poor Yugoslav republic not only managed to avoid violent conflict when everybody else was waging war, but it seemed to move smoothly towards normal democratic transition. In the military realm the leadership negotiated peaceful withdrawal of the Yugoslav People’s Army, even if it meant literal demilitarization of the newly independent state. The military sector was build-up out of nothing, and until the new Army was established the

Territorial Defense units undertook the border control, while the exiting police forces provided internal order and security (Gocevski 1990).

Following the referendum on independence (8 September 1991), the new Constitution was adopted in November 2016. It laid down the formal ground for a new liberal political and economic system, which was the easier part of the task of democratic transformation. The road of the development of the political system and the process of institution-building in the Republic of Macedonia over a period of 25 years has been bumpy and insecure, wavering between the wishful thinking of the domestic and international actors and the objective obstacles typical for democracy-building in weak states and ethnically divided societies. Today's political system design bears marks of two opposite tendencies. While in the first decade, i.e. prior to the 2001 conflict, the copy/paste methodology from the Western democracies was used as a shortcut in order to import the parliamentary model, in the aftermath the system shifted toward a power-sharing model (Sabrina P. Ramet, Ola Listhaug and Albert Simkus 2013). Introduction of the power-sharing system has meant implicit abandonment of the liberal model of parliamentarism. The hybrid ethno-illiberal system ever since suffers deadlocks due to the perpetual ethnic bargaining within the governing coalition but also due to the protest and boycott tactics of otherwise impotent opposition. The negotiation process between the internal 'warring parties' is by default facilitated by the EU and the US ambassadors or other international officials. The international community has become a direct and powerful actor in the political process. Instead of institution-building and democracy learning process, the outcome is the opposite: not only the political elites but the public as well develops dependency syndrome. The state-building process enforces the state weakness instead of empowering the institutions and the democratic policy.

Inevitably, from the onset, democratization was inevitably accompanied by a swift process of so-called primitive accumulation of capital. Literally overnight it was the criminal privatization of everything that used to be in societal ownership that gave birth to a new capitalist class - *nouveau riche* - and created a deepening inequality gap in the post-socialist society. The empty democratic shell provided a facade for the crony capitalism and 'corporate peace', while political oligarchy of entrepreneurs has practically captured the economy for private gain. In this process of redistribution of social wealth and means of production the narrative of independence and statehood served as a sugar-coated pill for all those who were pushed into pauperization. To paraphrase Michael Pugh's diagnosis on the Bosnian transition, in Macedonia as well, ethno-kleptocracies had ridden a devastating economic transition with the assistance of foreign institutions. They put on quasi-ideological coats in order to play the democratic game of political pluralism and parliamentarism. In essence, such a politics has become antagonistic because the political casts would fight over privileges and resources rather than for programs and ideas about common good. Throughout the process in the 90-ties there was no

resistance as the majority population was happy that there was no war like elsewhere in the neighbourhood: the shock doctrine seemed to work well.¹ The dominant mantra was that political rights had priority over social and economic ones i.e. that personal welfare will come automatically as soon as democracy takes root and the country joins NATO and the EU. The transition's effects have been disastrous and long-lasting; nevertheless, it has truly brought the state under the sway of (crony) capitalism. Horvat and Stiks (2012) give good regional diagnosis on the success of the transition: "In spite of the rhetoric of incompleteness, we can observe that the free market reigns supreme; post-socialist Eastern Europe is fully incorporated into the capitalist world in a semi-peripheral role. In practice this means the availability of cheap and highly educated labor in proximity to the capitalist core, a quasi-total economic dependence on the core and its multinational banks and corporations, and finally the accumulation of debt. On the political side, liberal democratic procedures formally seem to be there." The complot among the political, business and media elites has been working perfectly ever since. There have always been shifting coalitions and switching sides. The political pluralism was soon exhausted as an idea(l). Having embraced roughly identical neoliberal positions, catch-all parties have become main players in the arena.

For the purpose of this analysis one should shed the light on the impact of privatization process in general, and especially in the security sphere. Transition as such assumes political and property transformation of real-socialism as a ground for development of civic democracy along with multiparty system and guarantees for human rights and freedoms. As Popovic and Zajic (2011, 11) rightly stress "under this ideological presentation that is supposed to hide altered constellation of class forces and drastic pauperization of the lower strata of the population, one could identify some of the key causes of poverty in the states of the former socialist camp: it is a matter of privatization processes that still produce consequences of

¹ Interestingly, even the key proponents of neoliberal dogma in Macedonia, such as the authors of the quoted study admit the following: "However, transition paradigm has not addressed the issue of civil participation, i.e. active civil support and legitimization of overarching transformation of societies and their political culture. Paradoxically, it can be assumed that the transition would not have been either fast or successful if post-communist societies had pursued a more democratic participatory culture, i.e. if they had strong civil society, trade unions and multitude of interest groups. In other words, if trade unions had not been discredited due to their decades long symbiosis with the socialist regimes, and if civil society had been sufficiently developed and trained, these societal structures would have strongly opposed downsizing of labour rights and liberal privatization which, in some cases, resulted in mass cancellation of unproductive job positions. If these things happened, economic transition would not have been pursued so smoothly and without serious contradiction." 2014 Report from the Survey Research "Eurometer").

major significance.” Liberalization, market deregulation and privatization have become three holly words of neoliberal modernization; yet the expected success is missing. Furthermore, after decades of legally dubious and forceful privatization of state assets, some question the original rational presentation of privatization as something that strengthens efficiency and quality of services along with decrease of costs of production. Even in the developed states privatization has been under harsh critique: it has not provided better life for the citizens, and alienates them from power control and induces corruption on various levels. For instance, some authors claim that “neoliberal privatization is suffering from a legitimacy crisis, an efficiency crisis (concerning prices, quality and access), and a crisis of profitability – but crises do not necessarily lead to an end to privatizations, rather they lead to new ways and strategies for making them more effective” (Candeias, Rilling and Weise, 2008). In this context, a question about privatization of security imposes itself: is it possible to distinguish the “private security industry” from the rest of the private business? Could it be a success story under such societal and economic circumstances? What success and for whom?

From a theoretical and practical point of view, the public-private dichotomy has always been the key issue of debate, especially from the perspective of provision of security and policing (Jones and Newburn 1993). The main problem is in the fact that the boundaries are changeable and often blurred even in well-developed democracies. The problem in transitional societies has been even more complex as the new ideological paradigm suggested that public should leave more freedom and space for the sake of private wellbeing and development. This should be seen through the fact that the notion of public used to be taken as a synonym for all-present State (in the one-party system) where private was subdued and repressed (especially in economic terms). It has taken many years to set (still uncertain) framework of public-private relations when it comes to security sphere. The appearance of the first private security companies in former Yugoslav countries coincided with the transformation of the economic and political system at the beginning of the 1990s (Meško et al. 2004). Actually, it was “re-birth” of private property (Sotlar 2009, 491) and neoliberal economics that provided ‘need’ for new forms of providing security for private purposes. Comparison with developed states and arguing for the intrinsic necessity of ‘plural policing’ in a weak state with practically no economy or industry is somewhat problematic, especially in terms of the legitimacy and credibility of the private security services. It will take long time to come to terms with criminal privatization and with the notion that many businessmen and rich people may have earned their capital and are allowed to use non-state security services. Weak state by default rests on a security apparatus to keep the problematic society together thus getting entangled in state-strength dilemma (Holsti 1996). Its economic and other weaknesses result into weak police forces and inept and corrupted state administration that make many people prefer paying for their safety. Tholens and Strazzari (2008, 2) quite accurately spell out

the dilemma between the democratization, state-building process and privatization of security arguing that “delicate questions of political loyalty and clientelism blend with externally imposed imperatives to decrease state expenditures and create a free-market economy, creating a market for private security services.”

2. INTRASTATE CONFLICT AND PROLIFERATION OF PRIVATE SECURITY ACTORS

For quite some time Macedonia did not have worries similar to the ones of the former Yugoslav constituent units. The ‘gratis-period’ of ten years in which there was no apparent turmoil and violent conflict was supposed to bring more positive results. Yet Macedonia was only superficially ‘oasis of peace’ because the internal contradictions, especially on the ground of ethnically divided society, were indicating looming conflict. Macedonia did and still bears many traits of weak state, especially in terms of the idea of state and institutional setting (Buzan 2009; Krastev 2002; Vankovska 1998)

The period of 1991-2001 was a phase of establishing and/or restructuring, among others, the security structures. The ethnic Albanians were following the process reluctantly: there very few military and police officers of their origin, so the general perspective was that of an ethnically-based distrust of Macedonian-dominated structures. In a few occasions, police forces intervened in the Albanian-populated regions due to mounting tensions on criminal or ethnic/political ground. Since the Albanians boycotted the referendum for independence, and furthermore organized a referendum on separate state-like entity (Illyrida), it was clear that the state would face troublesome times. In terms of military service, young Albanians were refusing to be recruited in the Army of the Republic of Macedonia, but the state officials were turning their blind eye to this phenomenon and did not prosecute these youngsters in order to keep ‘order in house’ (Vankovska 2005). On the surface, things did not look very bad as all Macedonian governments were coalitions in which one Albanian party was regularly included in power structures. Yet in early November 1993 a scandal was disclosed within the ranks of the MoD: a group including some high officials of Albanian origin was caught in an attempt to draft people for an Albanian paramilitary. The police arrested a number of Albanian officials (including a deputy minister of defense) and accused them of attempting to establish paramilitary forces. Their next steps ostensibly would have been to separate ‘Illyrida’ by force, and to unify it with Albania and independent Kosovo.² The situation did not escalate but it was a public secret that many Albanians were illegally armed, especially after the collapse of Albania in 1997. Escalation of

² Members of the organization were accused and sentenced to imprisonment, though by 1 August 1995 all had been released or given amnesty.

the Kosovo conflict echoed in Macedonia, so many Albanians voluntarily joined paramilitary force across the border (UCK); as a result, many of them got useful military experience to be put in function during the 2001 conflict in Macedonia.

The 2001 conflict officially took place between the state security forces (mostly the police forces, as it was impossible to declare state of war or emergency due to the restrictive constitutional provisions and the political and ethnic composition of the Parliament) and the Albanian paramilitary forces, National Liberation Army (NLA, UCK). According to Ordanoski (2004, 19-20), the total number of NLA fighters was not more than two or three thousand, and “among them were a few hundred so-called ‘dogs of war’, who had gained experience at the fronts in Croatia, Bosnia and Kosovo. Most were Kosovars, former or current members of the Kosovo Protection Corps, KPC, who had been trained and armed by foreign advisors before and during NATO’s war against Milosevic’s regime. They also included a group of Mujahedins who had been in the Balkans for a long time. These extremist formations were highly mobile, equipped with sophisticated western arms. They were the most dangerous adversaries for the Macedonian security forces but they also intimidated those Albanians in the occupied parts of Macedonia who did not agree with the NLA goals or methods.”

However there was far more than one private security actor involved in the Macedonian conflict. There were clear signs of state institutions incapacity to respond properly and timely against relatively weaker adversary. As the crisis was going deeper the entropy of power structures was getting obvious. In order to provide more security the state was getting weaker - i.e. the state strength security dilemma was at place. It resulted into certain forms of ‘privatization of security’ on the Macedonian side of spectrum: in some villages the inhabitants self-organized in night guards, while the ruling Macedonian party (VMRO-DPMNE) was seen to arm some civilians and party members as volunteers in order to respond to the advancing Albanian forces (Lock 2003).³ The already weak state was getting even weaker: the MoI organized Special Forces “Lions”⁴ in a legally dubious way (along with already existing “Tigers”). The then Minister of Interior, Ljube Boskovski, drafted volunteers mostly according to party affiliation criteria. According to some analysts, among them there were some were well-known criminal offenders, while Western media sources started referring to robust men alike Rambo operating in

³ On the other hand, many recruits were avoiding police drafting and making themselves unavailable for mobilization.

⁴ Lion is the heraldic sign of then ruling Macedonian party (VMRO-DPMNE), and well-informed analysts argued that the same symbol was a trade-mark on the bottles of wine produced in Boshkovski’s private wine cellar. The symbolism is clear and the chosen name of special unit amidst inter-ethnic conflict was but coincidence.

Albanian-populated areas. The minister, however, described the Lions as “healthy men from peasant and working class families who have Macedonia first in their hearts. There is no reason why Macedonia should be disturbed because of them ... The Lions will provide back-up and logistical support for the operations of the Tigers. They’ll help in cases of natural disasters, searching houses for arms, and so on.” (Ordanoski 2004) From their establishment in summer 2001 until the beginning of summer 2002, the Lions had performed almost no rapid reactions to military threats, but rather a very small number of combat actions against armed Albanian extremists. At the same time, some of the Lions were involved in dozens of incidents, including murder, wounding, fights and other serious or petty criminal acts carried out against civilians regardless their ethnic origin.

Probably the most remarkable example of dysfunctional and ‘privatized’ state structures was the case of Johan Tarculovski (later on the Hague convict for war crimes). At the time he served as police officer acting as an Escort Inspector in the President’s Security Unit in the Ministry of the Interior. At one occasion, in August 2001, he led a police unit which undertook a vengeance activity against alleged Albanian fighters in the village Ljuboten, nearby his own home village. In the verdict in the case of Ljube Boskovski, who was also put on trial but acquitted, the Hague Trial Chamber noted that “a serious failure of the functioning of the police and the responsible Macedonian authorities”; in the verdict against Tarchulovski the Chamber found that he was himself acting under orders during the operation, but “the evidence does not enable the person or persons responsible for the orders to Johan Tarculovski to be identified. The circumstances confirm it was a person or persons superior to him,” (ICTY Press Release 2008). Another element in the puzzle of privatization of security during the conflict (and even prior to it) was the alleged involvement of an American PMC, MPRI that had already been present in Croatia, Bosnia and Kosovo (Vankovska 2002). During the Macedonian conflict, i.e. the Arachinovo battle in June 2001, there were allegations that 17 ‘advisors’ of MPRI took part on the Albanian side (Deliso 2002, Ordanoski 2004). Although it was hardly possible to verify the scope of engagement of MPRI (the PMC denied all allegations and due to the seriousness of the situation and the direct involvement of USA in the conflict management no objective researcher could confirm them), the company left the country swiftly and under murky circumstances.

The international community (the US, EU and NATO) had been deeply involved in the conflict management and as a result the representatives of the four main political parties signed the Framework Ohrid Agreement in August 2001 that was supposed to end the conflict. One of the first measures undertaken in the conflict aftermath was demobilization and disarmament of NLA fighters, followed by general amnesty for all participants enacted in early 2002. However, a comprehensive DDR project has never undertaken. The NLA top brass was quickly integrated into the political elites, following transformation of NLA into

a political party prior to the 2002 parliamentary elections. Since then they have been practically one of the coalition government's key partners but the problem of reintegration of former NLA combatants has not been resolved in a satisfactory manner. Some of these people have been involved in smaller paramilitary or criminal groups that committed various actions and crimes ever since. Demobilization of the Macedonian police reservists and reparations for their health and other harms is also one of the hot issue in the Macedonian politics. As for the Lions, as early as the beginning of September 2001, NATO special envoy Peter Feith warned the upper echelons of the government of the appearance of 'para-police forces' in the conflict regions, which was in opposite to the official government's stand that they represented legal part of the security system. The chief of the OSCE Mission in Macedonia, Ambassador Craig Jenness is quoted to have commented that "the meaning of the term 'paramilitary' often is not clear." Under pressure of the international community, Lions were supposed to be disbanded in early 2002. The announcement prompted them to block the main road from Skopje to Kosovo. The protest ended with agreement that half of them would be incorporated into either police or army units. Throughout the years, also some of the former NLA commanders (including even one suspect in war crimes trial) have gradually joining police and army ranks.

With no intention to downplay or disregard the issues of corporate ethos and morale as well as the efficiency of these state institutions marred by internal distrust of their members (ICG 2003), for the purpose of this paper it is more important to explore what happened to the rest of NLA fighters and Macedonian reservists or members of special units. The post-conflict peace-building efforts have been put on security sector reform but with little attention on all players and actors that are not part of the public sector (Sotlar 2009, 491). The conflict aftermath witnessed an increased number of private security companies (SAS Special Report 2004, 18). There are strong indications but not verified data on the number of some former NLA combatants or reservists/former policemen that have turned to the so-called private security industry. This fact as well as the allegations that some of the employees of PSCs had been involved in criminal activities contributed to their low reputation, at least for some years after the conflict.

In the conflict aftermath there were a number of people (former reservists or combatants) with certain experience in warfare and with no prospects of decent life for them and their families. Yet due to the fact that society was still divided and traumatized the political/ethnic elites ever since have been using the problem of social status of these people as a small coin for their political transactions and promotion of alleged patriotism. However, there were instances that are hard to find elsewhere in post-conflict societies: first of all, at one point in 2013 the former NLA commander, Talat Xhaferi became minister of defense. His party (DUI), which had been born out of former members of NLA, at this occasion claimed: "NLA is now

on the head of the Army!” (Dimovski 2013). Second, a suspect for war crimes who had been a military captain in the army ranks was promoted into a rank of mayor by the minister of defense bypassing the legal procedures (Dimitrievski 2013).

On the other hand, the military reforms under NATO auspices have resolved some problems but bring on others. Apart from constant discontent of dismissed professional soldiers and officers over the set age who face serious professional and existential problems, there is a new tendency of leaving the job in the Army (or police) in order to join contractor firms that work in Afghanistan and Iraq. The army leadership is reluctant to speak publicly about this problem but other sources confirm it is a growing tendency where the state loses some of its best professionals due to better offers made by (British or the US PMCs). Thus the results of the security sector reform encouraged by the promise of joining NATO (and EU) at the end of the day gives opposite results: the Macedonian state structures are weakening instead of strengthening, and it happens precisely because of Macedonia’s willingness to join any intervention led by NATO or USA, hoping it would benefit by gaining full membership in NATO and EU.

3. INSTEAD OF CONCLUSION: STATE CAPTURE AND PRIVATIZED SECURITY BUSINESS

Except for the conflict-related aspects, in general, the Republic of Macedonia appears to face similar challenges to the ones in the neighboring countries with respect to the effective regulation and oversight of private security companies (Bakreski and Miloshevska 2008). Cvetkovski (2014, 3-4) rightly points out the methods of development of the new security business in post-socialist states, which also corresponds to the developments in Macedonia: “In such blurred, fluid circumstances and not-regulated conditions and criteria, the initial appearance and practice of private security was following two obvious paths. The first one referred to establishment of private agencies at service of the new “businessmen”, celebrities, controversial politicians as well as of certain structures of organized crime. The second path of emergence and development has been going through formation of private agencies that overtook the job of the former in-house guards and keepers employed in the socialist state enterprises. Typical for both ways of development of this new transitional business was their becoming synonyms for racketeering, blackmail etc. as a result of symbiosis between the organized crime structures and corrupted government.”

Something similar took place in Macedonia as the private security was at once seen as a window of opportunity by number of (retired or active) police professionals who took initiative to launch the new business as early as 1994. The development of the private security sector has been advancing with some characteristic features. Each elite on power was giving birth to new enriched

“businessmen”, which needed trustful protection of their welfare and businesses offered by different security firms. Interestingly, at some point the focal point of competition on the market was the licensing as business per se. Establishment of a special (commerce-like) - Chamber for security of persons and property was of crucial importance so not surprisingly at some point there were two competing chambers that offered their services to the growing number of people who saw private security services as a matter of making for their living (Crvenkovska 2009). Only when this situation was clarified i.e. the law stipulated that there should be one single Chamber things moved in a more regular direction.

This dualism opened a public debate over the status of private security industry - or more precisely, about the exact number of people under arms in addition to the regular police and army structures. The second crucial issue refers to their direct or indirect links to the police top brass, power centers and political parties. For instance, in 2006 a journalist noticed that all PSCs in Bitola, with exception of only one, were managed by high police officials from the city (Karevski 2006). Some analysts treat them as para-police structures that outnumber the total capacity of the state police structures. The synergy and personal ties between former and current high police officials in a state of *partitocrazia* provides vast opportunities not only for lucrative deals but even for privatization of State as such. For instance, the private security agencies are managed by people close to political parties, and depending on this ‘intimacy’ certain PSCs are engaged in protection of a vast number of public objects, including the government buildings. It has been a gradual process of penetration of PSCs at expense of in-house guard services or police protection of objects of national significance. In other words, public money go to private firms run by state officials or people that serve as formal disguise before the law in order to avoid over conflict of interest. On the other hand, a share of this private profit goes back to the pockets of state (MoI) officials that are assigned members the Commission for taking exams for private security services by the minister of interior. The public debate over the new Law on private security in 2012 echoed many of the previously noted objections. For instance, NGO Transparency Macedonia stressed dubiousness of the law-maker’s intention to transfer police duties to PSCs workers due to the alleged similarity of public and private security officers that calls for their equal treatment (Kalajdziev 2012). In addition there were many objections and warnings about possible violation of human rights and democratic principles.

For quite some time prior to the escalation of the 2015-2016 political and constitutional crisis, the situation had been described in the following way: “Macedonia’s governance may best be described as formally democratic. This qualification reflects a number of problems affecting the country, including clientelism, nepotism and corruption, a weak and politicised administration, restrictions on freedom of the media and a growing fixation on »national« issues.” (Denhart 2010)

Having in mind the long process of state-building such an evaluation means but gross failure. The blame-game between the internationals and locals is at place but more importantly - the state is facing abyss. On surface there is Weberian state at place but behind the surface many problems indicate possible state collapse. Privatization of state goes along with privatization of security (including intelligence), among other public services.

When it comes to private security sector, it is obviously complex and controversial. Its analysis calls for a holistic approach and deeper and targeted analysis on each private security actor and interplay among them. The battle over the market for security has always mirrored the unscrupulous fight over state power in elections quite often mired by violence and irregularities. The paper did not pay much attention to another worrisome problem, such as existence of organized (clan-like) crime groups operating in rural parts of northern and western Macedonia. Finally, radical fundamentalists from Macedonia who joined the Islamic State pose another challenge for the state. Privatization of security is hardly a national phenomenon - but for good or bad it is rather global one.

REFERENCES:

1. Bakreski and Miloshevska, "Links between Private and Public Sectors in the Republic of Macedonia", *Varstvoslovje*, vol. 11, no. 2, 2008
2. Bertelsmann Stiftung, *BTI 2016 – Macedonia Country Report*, Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2016
3. Buzan Barry, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, (second edition), ECPR Press, 2009
4. Candeias M., R. Rilling and K. Weise, "Crisis of Privatisation – Return of the Public Sphere", *RLS Policy Paper*, no. 1, 2008
5. Crvenkovska Natasa, "Nedstabilnost vo sektorot na bezbednosta", *Globus*, 22 September 2009, available at: <http://www.globusmagazin.com.mk/?Item-ID=95865D023B9BF14593CA89F360AF35F2> (accessed on 10 May 2016)
6. Cvetkovski Grozdan, *Razvojot i perspektivite na privatnata detektivska dejnost kako know-how profesija vo postkomunistickite drzavi*, Sofia: Balkan Analitika, 2014
7. Deliso Christopher, "Macedonia - A Connection Between NATO and the NLA?", *Antiwar*, 23 January 2002, available at <http://www.freerepublic.com/focus/news/613620/posts?page=107>
8. Denhart Stefan, "Elections and Conflict in Macedonia", *FES Country Analysis*, February 2010

9. Dimitrievski Aleksandar, "Talat Dzaferi go potvrdi unapreduvanjeto na Shevalj Etemi", *TV Alfa*, 7 October 2013, available at: <http://www.alfa.mk/News.aspx?ID=64339#.VzsYOzV97IU> (accessed on 9 May 2016)
10. Dimovski Sase, "Talat Dzaferi: Kontroverzniot minister za odbrana na Makedonija", *BIRN*, 22 February 2013, available at: <http://www.balkaninsight.com/en/article> (accessed on 9 May 2016)
11. Gocevski Trajan, *Kolektivnata bezbednost i odbranata na Makedonija*, Kumanovo: Prosveta, 1990
12. Holsti Kalevi, *The State, War and the State of War*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996
13. Horvat Srecko and Igor Stiks, "Welcome to the Desert of Transition! Post-Socialism, the European Union, and a New Left in the Balkans", *Monthly Review*, vol. 63, issue 10, March 2012, available at: <http://monthlyreview.org/2012/03/01/welcome-to-the-desert-of-transition/> (accessed on 10 May 2016)
14. ICG Report "Macedonia: No Time for Complacency", October 2003, available at: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/balkans/macedonia/149-macedonia-no-time-for-complacency.aspx> (accessed on 9 May 2016)
15. ICTY Press Release, *Boškovski Acquitted and Tarčulovski Sentenced to 12 Years' Imprisonment*, 10 July 2008, available at <http://www.icty.org/sid/9943> (accessed on 9 May 2016)
16. Jones T. and T. Newburn, *Private Security and Public Policing*, Oxford: Oxford University Press, 1993
17. Karevski Goce, " 'Стрежево' ги отпушти чуварите и ангажира приватна агенција", *Utrinski vesnik*, 16 October 2006, available at: <http://star.utrinski.com.mk/?pBroj=1523&stID=18767&pR=3> (accessed on 9 May 2016)
18. Krastev Ivan, "The Balkans: Democracy Without Choices", *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 3, July 2002
19. Lock Lars, *Macedonia: A Conflict Analysis*, SIDA, 2003
20. Kalajdziev Gordan, "Privatno obezbeduvanje ili parapolicija", *Mislenje na "Transparentnost Makedonija"*, December 2012, available at: [http://www.transparentnost-mk.org.mk/Upload/dokumenti/20121207Mislenje-za-Predlog-Zakonot-za-privatno-obezbeduvanje\(1\).pdf](http://www.transparentnost-mk.org.mk/Upload/dokumenti/20121207Mislenje-za-Predlog-Zakonot-za-privatno-obezbeduvanje(1).pdf) (accessed on 9 May 2016)
21. Meško et al (eds.), *Policing in Central and Eastern Europe, Dilemmas of Contemporary Criminal Justice*, Ljubljana: Faculty of Criminal Justice, 2004.
22. Ordanoski Sasho, "Lions & Tigers The Militarisation of the Macedonian Right", in: *The 2001 Conflict in FYROM - Reflections*, Conflict Studies Research Cen-

- tre, June 2004, available at: [http://isndemo.atlasproject.eu/asset_demo/file/1b5303b9-d218-4ccc-b009-8f41c86a8461/d3b1d8a9-ecb6-4063-8b13-c4177bf822c0/\[4\].pdf](http://isndemo.atlasproject.eu/asset_demo/file/1b5303b9-d218-4ccc-b009-8f41c86a8461/d3b1d8a9-ecb6-4063-8b13-c4177bf822c0/[4].pdf) (accessed on 9 May 2016)
23. Popovic Z. and Z. Gajic (eds.), *Kroz tranziciju: prilozi teoriji privatizacije*, Novi Sad: AKO, 2011
 24. Ramet Sabrina P., Ola Listhaug and Albert Simkus (eds.), *Civic and Uncivic Values in Macedonia: Value Transformation, Education and Media*, Palgrave Macmillan, 2013
 25. Small Arms Survey Report. Grillot, S., Paes, W., Risser, H., Stoneman, S. (eds.), *A Fragile Peace: Guns and Security in post-conflict Macedonia*. UNDP and the SAS, SEESAC 2004
 26. Sotlar Andrej (2009), "Post-conflict private policing: experiences from several former Yugoslav countries", *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, vol. 32, no 3
 27. Vankovska Biljana, "Ethnic-Military Relations in Macedonia". In Albrecht Schnabel and Hans-Georg Ehrhart (eds.) *Security Sector Reform and Post-Conflict Peacebuilding*, Tokyo: UNU Press, 2005.
 28. Vankovska Biljana, "Privatisation of Security in Croatia" in Damian Lilly and Michael von Tangen Page (eds.), *Privatisation of Security and Security Sector Reform*, (London: International Alert, 2002): 55-90
 29. Vankovska Biljana, "Ethnicity and Sovereignty: Macedonian State-Strength Dilemma", *Romanian Journal of International Affairs*, Vol. 4, No. 3-4, 1998
 30. *2014 Report from the Survey Research "Eurometer"*, "The Political Culture, Europeanization and Fears in Macedonia", Skopje: Macedonian Centre for European Training, 2014, available at: http://mcet.org.mk/upload/ckfinder/files/Izvestaj%20Evrometar%202014%20EN_WEB.pdf (accessed on 10 May 2016).

PRIVATE SECURITY IN SERBIA: ENACTMENT AND AMENDING OF THE LEGISLATION

Dragan TRIVAN, PhD

Faculty for Business and Law Studies – Belgrade,
dragan.trivan@fbsp.edu.rs

Zvezdan RADOJKOVIĆ

Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia
zvezdan.radojkovic@mup.gov.rs

Mila KISIĆ

Serbian Association of Managers of *Corporate Security*,
milakissic@yahoo.com

Abstract:

For years Serbia was the only country of Southeastern Europe without legislative in the sphere of private security. Laws on private security and private investigation were enacted in November 2013. Yet the deadline for their implementation was prolonged by 1 January 2017 due to the lack of related secondary legislation. It turned out that statutory period of 18 months, stated in the law, was non-realistic timeframe for all the parties in private security for obtaining licensure necessary to engage in professional practice. Nowadays private security in Serbia represents a large business which encompasses various economic interests. Moreover, in addition to the military and police, the private security is the third biggest armed force in the country. Although it employs more than 30.000 people, participants in private security report minimal revenues obscuring the actual financial turnover. The government agencies lack central register which reflects on the accuracy of the available statistical data about this sector. The process of expansion and monopolization has been taking place especially in the field of private security, whereby almost the entire market of security services is dominated by a number of (mostly foreign) companies. The inherited practice of achieving a dominant position and the most profitable deals on the market thanks to the opaque ties to the

governing political structures is not uncommon. There is also lack of adequate external control mechanisms and supervision of operations in private security including the lack of suitable parliamentary body, apart from the weapons usage control and weapons storage. The workforce in private security sector is still unsatisfactory, and the majority of the employees lack sufficient professional training. Only after Chapters 23, 24, and 31 have been opened in the negotiation process between the EU and the Republic of Serbia one could expect comprehensive and effective regulation of the overall security sector, including the private component. This paper employed various research methods (case study, content analysis, historical-comparative method, and interview). The results may be beneficial to the authorities of Republic of Serbia as well as to the other countries of Western Balkan in their efforts to establish the European standards in the private security system.

Key words: private security, detective activities, laws, subordinate/secondary legislation, the Republic of Serbia.

1. INTRODUCTION

The development of the private security sector in the Republic of Serbia, although mainly unregulated and uncontrolled, has been ongoing process for more than two decades. Meanwhile it has witnessed rapid growth. In the absence of reliable statistical data there have been various estimations of its actual size. Yet even the most conservative ones claim that it employs over 30.000 people, which equals the number of police officers of the Ministry of Internal Affairs and far more than the number of employees in the military.

The expansion and development of private security in Serbia have been influenced by diverse, interrelated social, economic, and political factors. Some of them - such as privatization of the state and public property, new investments, the arrival of the foreign companies in the market, and (delayed) regulation - were stimulating force. Other factors have had a negative impact on this process, which is particularly true for events during the 90-ies – i.e. the wars in the former Yugoslavia, the UN sanctions, grey economy, corruption and crime, inefficiency of the government institutions (Petrovic 2011, 81-83).

The importance of the private security sector to the enhancement of the national security has been recognized in the National Security Strategy (2009) of the Republic of Serbia (Official Gazette RS 88/2009). In fact, the provisions of the chapter V state that national defense, among other, also includes private security (National Security Strategy 2009, 30). However, private security sector and its further professionalization are still far from the proclaimed goals. We

should also consider that the consequences of the global economic crisis have correspondingly hampered further development and professionalization of the private sector (Torres 2011, 9-11). Two and a half years after the adoption of legislation in this area, the private security sector still faces the same inherited problems, such as low labor cost, tax evasion, gray market, lack of coordination between the various controlling bodies (Ministry of Internal Affairs, inspection and tax authorities, the competent working bodies of the National Assembly), etc. (Klopfer and Nelleke 2015, 85).

On 5 November 2015 the Ministry of Internal Affairs and the Serbian Chamber of Commerce delivered a notice to all business entities and entrepreneurs engaged in private security, including security officers, stating the requirements specified in the Law on private security in order to obtain necessary license to engage in professional practice. Namely, based on this regulation, business entities and entrepreneurs in private security, as well as those who have developed their in-house security services (self-protecting activity), as well as individuals working in the private security sector, are required to obtain a license to perform private security services no later than January 1st of 2017. Considering the short deadline, one could guess that there is a serious risk of termination of vast jobs in private security to multiple businesses unless the process of licensing has accelerated.

2. CURRENT INDICATORS OF PRIVATE SECURITY STATUS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

According to the Association of Private Security at the Serbian Chamber of Commerce, private security has been supported by 113 Association's entities engaged in private security and private investigations with their voluntary active participation. Physical security and technical security group each have 36 members. Group for self-security, which is mainly represented by the government companies in the field of critical infrastructure, consists of 28 members, while Group for private investigations consists of 13 business entities in this field. Comparing the situation from 2014, there has been a significant decrease in the number of businesses members of Association - from 314 the number has dropped to 113. The reasons could be different: legislation tightens the business requirements in private security sector, the process of enlarging but also going out of the business, which is particularly noticeable in private security, including slightly more selective approach to Association membership admission.

It is estimated that in the Republic of Serbia operate around 580 private companies for security services (Petrovic and Milosevic 2015, 9)¹ and giant-

¹ According to some data there were around 3.000 such firms in 2008.

companies' units for self-protection (internal security). As many as 60% of that number is engaged in physical and technical security, around 15% is engaged in money transportation, while other activities are related to technical protection; installation of security equipment and patrol duties. Almost 50% of private security entities are registered in Belgrade. It is estimated that less than half of these are truly active in market.

Annual turnover in private security sector in Serbia is in decline. Current assessment suggests that the market's annual turnover amounts to around 100 million Euros. This is quite noticeable comparing the data from the report of the Confederation of European Security Services (CoESS) from 2011 (Confederation of European Security Services 2012, 103-106); where the annual turnover in private security industry in the Republic of Serbia in 2010 was 180 million EUR, while previous years show a persistent growth rate of the sector.

A Detective Agency Group at the Serbian Chamber of Commerce consists of 13 businesses in this field. It is estimated that there are additional two dozen business entities registered to perform private detective services. This number does not include unregistered individuals who provide private investigation services. Moreover, according to unofficial estimates the services of private detectives are used by three to four thousand people.

Almost 50% of the companies for physical and technical security provide their services to government agencies, whereby about 80% of the employees in private security agencies are assigned for this mission. Economic crisis marks the trend of focusing towards the government institutions, banks, and big business systems, since considerable number of small and medium-sized companies are no longer able to pay for private security services. Last few years are marked with trend in which private security companies are partially taking over the mission for security protection of government's facilities in Serbia (Klopfer and Nelleke 2015, 86-87).

3. INHERITED ISSUES IN PRIVATE SECURITY SECTOR

Major inherited problems of the private security sector in Serbia are lengthy unregulated normative of the sector, cases of power abuse by the security companies and detective agencies, negative implications in the public about entities engaged in private security sector, inefficient control mechanisms of the sector, as well as the lack of valid revenue records due to different forms of tax evasion (Trivan 2014, 55).

It is also very common practice when political ties are abused for the purpose of ensuring the business growth and for the purpose of winning the business proposals (tender offers) (Litavski 2012, 13). Additionally, there are evident instances of conflict of interest in hiring police officers of the Ministry of Internal

Affairs as private security guards in their off duty time; furthermore, high-ranking retired officers of police department show up as founders of the training centers in private security, and so on.

The Serbian security service market still demonstrates unfair competition. When it comes to physical security (guarding), it is about individuals who are not employed in any registered firm, so called “black market security”, mostly hired for the physical security of cafes, bars, and nightclubs, that, in the most cases do not overlap with legitimate subjects of private security. There is also an example when a registered company that provides security services hires individuals who work as “black laborers” (black market workers) (Petrovic and Milosevic 2011, 13). Negative practices are also visible in situation during business proposals for providing security services to the government institutions and public enterprises, when contracts are mainly awarded to the companies that offer unrealistically low bids², which clearly indicates that they will not be able to pay all legally required taxes and expenditures. In this way the government encourages gray and black trade in the field of private security in Serbia (petrovic et al 2015, 14).

Additionally the costs of labor and employees’ wages in the field of private security in Serbia ranks among the lowest in Europe. However, only with general social and economic progress we can expect an increase in price of services and labor, unless there isn’t an unfair competition, which has been notable in the past (Klopfer and Nelleke 2015, 94).

In the terms of overcoming the inherited problems, relationships among parties in private security sector and criminal groups have recently become significantly lower and this is certainly a positive trend. Also, the presence of two prominent companies in the field of private security - such as G4S and Securitas - has introduced new professional standards in the area of private security.

4. IMPLEMENTATION OF LEGISLATION IN THE FIELD OF PRIVATE SECURITY

The Law on Private Security and Law on Private Detectives (Law on Private Investigation) stipulate mandatory requirements for the business entities in private security sector and its employees. Those requirements aim to ensure legal and lawful performance of private security services. Among other things, these laws demand professional training, as well as the issuance of a work permit

² Labor Inspectorate usually registers two mechanisms that allow unrealistic low bids in the field of private security- black market labor, with tax pay avoidance, and cases where the security employee is reported and registered with Department of Labor as trainee, in which case just health insurance is paid.

(license) for all entities engaged in private security; firms, businesses, companies, entrepreneurs, and employees. In order to embrace the specifics of the business, legislation recognizes the different types of licensure. The law also regulates authorized powers for the members of private security and detectives, as well as supervisory measures over the legality of their work. The general expectations of these laws are related to the establishment of “refined” private security sector and institutionalization of general order in this area. However, the application of these laws is overdue, especially concerning the Law on Private Security.

4.1. Implementation of the Law on Private Security

On 24 April 2015, the National Assembly of the Republic of Serbia received a Bill of amendments to the Law on Private Security for approval in expedite processing, regarding the slowness in adoption of secondary legislation and related deadlines for implementation of the law. Namely, after the law was passed in November 2013, secondary regulations (policies and guidelines) were supposed to be adopted by May 2014, and the process of training and licensing was supposed to be done by May 2015. However, the Ministry of Internal Affairs adopted the first guidelines as late as in October 2014 and the most recent regulations, necessary for the implementation of the licensing training, were adopted in March 2015. Thus the legal timeframe during which the companies for private security and its employees should have complied with was reduced to unrealistic deadline of one month. In preceding period in several public debates and conferences it was argued about unrealistic expectations of the training centers to complete licensing process during this limited timeframe for more than 30.000 security professionals (CEAS 2015, 7-9).

Explaining a Bill of amendments to the Law on Private Security the proponent stated that the deadline for the implementation of the law is 1 January 2016, which meant that the previous deadlines had been postponed for 8 months. Critics of the legal proposal suggested that these new terms are too unrealistic, which proved to be correct, since the deadline for implementation of the Law on Private Security once again was postponed to 1 January 2017. Moreover, the Law on Private Security stipulates that everyone working or intending to work in the private security sector must pass the basic professional training in accordance to a Manual on professional training in private security (Official Gazette 117/2014). After mastering the professional training, trainee is required to pass licensing examination before the Commission (Committee) of the Ministry of the Internal Affairs in which way a trainee meets requirements for obtaining a professional license for conducting business in the sector of private security.

The Manual on professional training in private security recommends the following types of professional trainings:

- professional training for conducting risk assessments for protection of people, property and businesses in the field of private security (license O1);
- professional training for conducting physical and technical security of people, property, and maintenance of the order during sport events, public meetings and other places of social gathering (license O2).
- professional training for conducting planning, designing, and supervising the performance of technical security systems, installation, and maintenance of technical security systems (license O3) (CEAS 2015, 10).

Licensing training for physical and technical security includes lectures, a theoretical part, which introduces relevant regulations, powers and competencies, out-of-court protection, self-help and other. In addition, the training also consists of skills such as fire protection, first aid, safety and health at work, special physical training and handling and shooting firearms. Upon completion of the training, trainees take the test at the training center and after successful graduation they were issued a certificate of achievement. With certificate of achievement trainees apply for licensing test to Commission at the Ministry of the Internal Affairs.

By the end of February 2016 there have been 85 accredited training centers for professional licensing in private security at the Ministry of Internal Affairs. However, only 11 of them so far have registered their candidates for professional examination. The majority of accredited centers is just getting started, or has not yet even started the process of training. Reasons for this are recognized in low candidate interest, delayed adoption of secondary legislation, the high cost of training, as well as number of ambiguities that followed this process. Furthermore, a certain number of candidates have already completed the training, but have not yet received a license, nor they have taken the exam at the Ministry of Internal Affairs. Additionally, the Commission that performs the actual validation of knowledge and physical fitness of the trainee operates only in Belgrade, disadvantaging those candidates from more distant places.

Somewhere around 500 candidates so far have passed the training and applied for professional examination. Until February 2016 the exam has been passed by 489 trainees and by the end of January 2016 professional license had been issued to 136 individuals and 2 companies. This is a small percentage compared to the estimated number of over 30.000 individuals who are currently working in private security sector. The reasons for the low interests are tied to the fact that the owners of the security companies generally refuse to fund the costs of the training, professional examination, and license taxes for their employees – these costs are ranging from 20.000 up to 40.000 Serbian dinars. The costs mainly depend on the number of participants but also on whether the training centers train their own or other employees. Regarding these issues, and based on the request of the Association for Private Security at the Serbian Chamber of

Commerce, the Ministry of Labor, Employment, Veteran and Social Affairs submitted an interpretation of the provisions of the Law on Private Security which states that employers registered for security service are obliged to fund professional training for individuals employed with them currently and until the legal deadline (01.01.2017).³

Under the current circumstances, there are risks that the application of the Law on private security will not achieve its definite impact. In fact, if the quality of the training is considered as a central point, in such a short timeframe training of the security officers cannot be completed. In theory, there are several options to improve the situation. The first option is to increase the number of group attending the training in accredited training centers simultaneously. This approach requires the usage of all available material resources of these centers and hiring additional instructors, which is consequently limited in space and professional personnel capacity. Another approach would be to increase the number of trainees in the group, which is also limited with available space, but also such an approach could have a negative impact on the quality of teaching. Distance learning provides only the theoretical knowledge (approximately 70% of classes), while the practical training requires physical attendance and participation. The fourth approach is found in further increase in the number of training centers, which depends on the willingness of market actors to engage in this work, while many have already considered it to be on the edge of business viability.

Experience in the region shows that lack of control in the training process could lead to lawlessness, as manifested in Montenegro. On the other hand, the licensing process requires additional participation of employees, causing the decrease of available licensed labor force on the market, possibly affecting the increase of security services costs. It is estimated that in the Republic of Croatia licensed labor force meets about 80% of the market demands. In addition, there are public facilities uncovered by the legal sector of private security such as cafes, bars, nightclubs (Petrovic et al 2015, 26). According to some estimates, the process of training and licensing in private security companies in reality could be implemented no earlier than by the end of 2018. In this regard, strict curriculum and very extensive program (100 hours of theory and practice) pose an additional obstacle in the training process (Lapcic 2015). Once the Law on Private Security is fully applied, a part of the existing business entities will have to employ additional staff or transform into a detective agency, because provisions of the law stipulate minimum of ten full-time licensed employees for physical security services, which is for many of these companies unreachable goal (Petrovic and Mi-

³ Official opinion of the Ministry of Labour, Employment, Veteran and Social Affairs, No 011-00-958/2015-2

losevic 2015, 11). It is estimated that after the end of the licensing process, there will remain a maximum of 50 private security companies (Petrovic and Milosevic 2015, 25). In relation to this, Klopfer and Nelleke (2015, 104) rightly pose the question: what kind of consequences would have caused if two large multinational companies that dominate the market for private security in Serbia – G4S and Securitas, estimate that business in these areas is no longer profitable and decide to withdraw; thus, how to fill a gap in existing socio-economic circumstances?

4.2. Implementation of the Law on Private Investigation (Law on Private Detective Services)

Article 37 of the Law on Private Investigation envisioned that the regulations for the implementation of this law will be adopted within 6 months of the law enactment. However, the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia, with considerable delay, passed secondary legislation for implementation of this law, as follows:

- Manual on database in the field of private investigation (Official Gazette 30/2015), which proposes explicit content of the recorded data, as well as the content, form and method of documentation in the field of private investigation at the Ministry of Internal Affairs;

- Manual on the training process and training of individuals for performing detective duties; implementation of training process, training and professional examination for detectives (Official Gazette 74/2015), regulating the program of training and methods of coaching individuals to perform detective duties, the way of implementing training and coaching and the method of professional detective examination;

- Manual on the business premises for conducting private investigation and physical-technical measures for storing collected data and other records (Official Gazette 75/2015); Manual defines mandatory requirements for business and entrepreneurs offices performing private investigation activities, as well as physical-technical measures for storage and maintenance of collected data and other records.

- Manual on the content, form and usage of the private detective identity cards (Official Gazette 3/2016); Manual sets standardized form, content and authorized use of the private detective identity cards.

Apparently, not a single secondary legislation was adopted before the due date (June 2014); additionally the last of the above mentioned legislation was actually adopted at the beginning of January 2016. Therefore, compliance with the deadlines specified in article 38 of the Law on private investigation was not possible; according to which the business entities and entrepreneurs in private investigation should have synchronized their work with the provisions of this law within one year from the date of the enactment of the law; an exact time limits

specified in article 39 (referring to individuals who on the date of enactment of this law, perform private detective work).

Requirements for private investigation licensing are present in existing Act of Labor Systematization, job description and authorizations of employees for each job title and at least two employed detectives (for private investigation business entity), and/or at least one licensed detective employee (for private investigation entrepreneur). The law stipulates that professional license for conducting private investigations can be issued to an individual who meets the following requirements: a Serbian citizenship; minimum a bachelor's degree; security clearance; physical and mental fitness-confirmed by an authorized medical institution; completion of the training program for conducting private investigations; successful completion of professional examination for private investigator before the Commission of the Ministry of Internal Affairs.

Unlike physical and technical security the training for, otherwise, far less employed in private detective agencies have been conducted according to a plan. During 12-day period, from 18-29 January 2016 the first group of 16 participants have successfully passed the training. Afterwards, 9 candidates took the exam to obtain a professional license to conduct business in private investigations (6 of them have successfully passed). The first license was issued to Mr. Dragan Trivan; an owner of Detective Agency *Protecta*; a President of Private Investigation Group (Private Detective Group) and a president of Association for Private Security at the Serbian Chamber of Commerce.

5. CONCLUSION

Process of professionalization in private security in Serbia has been implemented, but very gradually, with evident presence of interference by different structures within the government itself and among security companies. In addition, demand for the private security services is, due to the unfavorable economic situation, in decline, along with decline in service prices and increase in costs and expenditures towards employees, which questions the very survival of the majority of private security businesses.

Despite the fact that the Law on Private Security and the Law on Private Investigation were finally adopted in November 2013 their implementation is pass-due first, because of the necessary secondary legislation that had not been adopted within the legal timeframe. This delay has also prolonged the timeframes for completing other activities regarding the harmonization of current practices with the legal stipulations, in particular with professional training implementation and organization of professional licensing examination for individuals and business entities engaged in private security and private investigation.

The delay in implementation of the Law on Private Security has occurred mainly because of the delay in adoption of secondary legislation. Instead of mandated six months, in March 2015, 6 out of the 7 stipulated regulations were adopted: about the color and an integral parts of uniforms of security guards, about professional examination for conducting private security, about performance in the business of technical security and the use of technical means for that purpose, about use of force in private security, about modules of security training for the employees of private security sector, and about minimum requirements that security entities must meet in order to obtain authorization to conduct a professional vocational training. Subsequently, there have been delays in the training and licensing of personnel in private security firms.

The process of training and licensing is clearly late, with a lack of interest among candidates, raises the question of the implementation of, already two time postponed, deadlines (current one is 1 January 2017). Likewise, the establishment of the Examination Committee at the Ministry of Internal Affairs was also late. In addition, the question about the examination of candidates residing outside of Belgrade has not yet been resolved.

In the optimal application of the legal provisions, a significant number of the members of private security will not be able to finish the training process within the legal timeframe. In unfavorable circumstances, actors in training and testing will lower the criteria in order to achieve positive results within the legitimate time limits. There are also doubts that work will be done effortlessly and carelessly for the purpose of achieving projected goals. The consequences would be very negative, because the next license renewal cycle is in five years.

Since the process of licensing in private security, in fact, has just began, hiring various categories of workers including those with a criminal background and violent behavior is still present trend in practice. It's also very common practice among security agencies to hire so called "black laborers" in other words, to avoid legal registration of these employees in the Department of Labor.

In a time to come, the necessity of creating a more precise legislation of public-private partnerships in Serbia is more prominent; by taking measures against black and grey market in this area, preventing corruption and political influence on the implementation of the Law on Public Procurement and influences in proposals for the contract award in this area (tender offers). Positive shift in current practice is reflected in the implementation of the provisions of Article 89 of the Law on Private Security. This regulation stipulates that parties in private security, which on the date when the law was enacted, hold weapons in numbers larger than a half of employed armed officers, are obligated to return those weapons and related ammunition to authorities, within 60 days of the enactment date. This is also applicable for the implementation of the provisions of Article 40 of the Law on Private Detective; its purpose is to instruct parties in private detective

services, which on the date of the law enactment, hold automatic and semi-automatic weapons and ammunition to, directly or through an authorized weapon and ammunition dealer, hand over these weapons and ammunition, within one year from the date of the law enactment. It is estimated that of about 47,000 firearms in 2004, held by the entities in private security in Serbia, much of this weaponry was turned over to Ministry of Internal Affairs, so that now private security and private detective agencies utilize somewhere around 13.000 weapons.

REFERENCES:

1. Klopfer, F.; & van Amstel N. (eds). (2015). *A Force for Good? Mapping the Private Security Landscape in Southeast Europe*. Geneva-Belgrade: DCAF & Unagraf d.o.o.
2. Lopic, B. (2015). Threats to the survival of the private security companies. *World of security*, (2).
3. Litavski, J. (2012). The Challenges of Private Security Sector In the New Century. *The New Century*, (1-16).
4. *Training and Licensing in private security in Serbia – Practical policy – recommendation Center for Euro Atlantic-Studies, CEAS, (2015)*. Belgrade: CEAS.
5. Petrovic P., Milosevic M., (2015), Private Security Sector in Southeastern Europe – threat or security pillar. Geneva-Beograd: DCAF & Center for Security Policy Belgrade.
6. Petrovic P., Milosevic M., Obradovic D., Saric M., Milivojevic A. (2015), New – old challenges in private security sector in Serbia. Center for Security Policy Belgrade.
7. Petrovic P. (2011). *Privatization of the Security in weak countries: Case Serbia*, Belgrade: Chigoya print.
8. *Private Security Services in Europe - CoESS Facts and Figures 2011*. (2012). Wemmel BL: Confederation of European Security Services.
9. Torres, R. (2011). Crisis Responses: International and Regional Perspectives. In: Rani, U.; & Torres, R. (eds). *The Global Crisis - Causes, responses and challenges*. Geneva: International Labour Office. 9-20.
10. Trivan D. (2014). *Detective Activity*. Belgrade: Studio File.

SECURITY AS A BUSINESS FUNCTION OF COMPANIES WITH SPECIAL FOCUS ON THE CONSEQUENCES OF INADEQUATE HUMAN RESOURCES MANAGEMENT

Dragomir KESEROVIĆ, PhD

The Independent University of Banja Luka

The Faculty of Security and Protection

keserovic.dragomir@fbzbl.net

Abstract:

Security and security management play a vital role in achieving the appropriate level of protection for companies. As part of their overall responsibilities they are expected to ensure that all employees carry out their assigned tasks with adequate appreciation of security standards. In order to develop and strengthen the culture of corporate security, it is very important that employees are aware of security threats and that are provided with adequate education and training alongside a review of security measures to protect the allocated funds. Employees are extremely important internal elements of security protection. Current trends indicate that the essential process of security protection cannot function if it relies solely on security professionals. It must also include all employees because they are naturally interested in a safer and more secure workplace. Good human resource management is highly important for security companies. Through their daily work and activities the people themselves, not just their job roles, are exposed to various forms of threats. If there is a failure in any one segment of human resources management, the consequences for the company can range from material loss and reputational risk to complete business failure and shutdown.

Key words: security, security management, security manager, business and non-business risks, human resources.

1. INTRODUCTION

The management has a vital role in achieving the appropriate level of security protection as a business tool. As part of overall responsibilities, the management is expected to ensure that all employees carry out their assigned tasks with adequate appreciation of security. For the development and strengthening of corporate security culture, it is highly important that employees are aware of security issues, provided with adequate education and training together with a review of security measures to protect the allocated funds.

The task of the top management, security management and security organizations is to define the framework for adequate security culture at the company level. The required level of security culture in daily operations can only be achieved if all employees are committed to the adopted security policy, standards and principles. Only then can the formation of the damage caused by violation of security standards be prevented, the incidents related to security identified and reported, regardless whether they are done by the employees or the third party.

Employees are very important internal security protection entity and their activities are predominantly reflected in self-protection, as one of the bases of functioning of the security system. It must include and includes all persons who are naturally interested in more secure and safer working conditions. Those employed in the system security protection are often unable to physically be present in all places where there is a potential danger. Therefore, other employees are left to themselves to realize preventive measures for the protection and security.

Internal company acts precisely define measures in the field of security and protection that each individual employee in the company has to implement. Violation of these measures represents a serious violation of discipline and it is subject to adequate sanctions. The aim is to reduce the risks of human error, theft, fraud or misuse of equipment, installations and communications systems by employees, customers and service providers (third party). All roles and responsibilities with regard to security companies must be defined, and employees, customers and third parties introduced to them.

All employees and contractors must be aware of the procedures for reporting different types of incident (security breach, threat, weakness or malfunction) that could affect the security or the means to organize the security system or business in general. In order to properly assess the incidents, all relevant evidence should be collected immediately after they occur. The procedures, by which all kinds, volumes and costs of incidents and malfunctions can be quantitatively and qualitatively recorded and monitored, are set all up. This recording documents incidents or failures which are repeated or which have a great impact and are used to obtain measures for improvement.

2. COMPANY MANAGEMENT

2.1. Top company management

Law does not provide a definite model of internal company organizations. The structure of the company is determined by its statute, which defines the organizational elements that have certain powers, or they differ by the level of authority. Companies are usually run by the assembly, management board, supervisory board and manager (director). The legal acts of the company determine the place, role, powers and responsibilities of its managers. The structure of the company's management is conditioned by the type of organization it follows.

Under the statute, the company's management is responsible for the establishment, development and management of the security protection system. The total responsibility for security cannot be delegated. Management uses elements of security in the organizational structure for the purpose of the operational implementation of the security protection system.

The organization and security architecture is established in order to define how to apply all elements of an integrated system of security protection in the company. The first level of security architecture defines security policy, which then defines the framework and responsibilities and is valid for the entire company. The second level relates to the security standards and describes the requirements in terms of security based on security policy (Corporate Guidelines for Safety 2003).

Organizational Unit for security is made up of professional, highly professional managers and experts for specific security issues. It has the responsibility at the corporate level as well as additional organizational units or contact persons in each business area and each business centre. The defined responsibilities are realized by application and control of the rules, procedures and security standards of the company.

2. 2. Security company (corporation) management

The basic prerequisite for the functioning of the security protection of corporations, the fulfilment of its end use, increase of profit through the effective protection of persons, property and businesses, is management's and the capital owner's awareness of the necessity of the existence and functioning of security protection as a business tool.

These benefits are reflected in the reduction or elimination of activities that lead to the security breach, safer working environment for both employees and clients, reducing costs for the elimination of consequences, preservation of equipment, installations, systems and work impairment, theft and destruction. In addition, the managers of all organizational units of the company, i.e all or-

ganizational units, as part of their daily work, carry out certain actions in order to provide protection for persons, property and business. For example, a person at the head of the Human Resources plays a significant role in the hiring process, in the protection of personal data on employees, as well as when an employee terminates employment. When recruiting, it is necessary to do security clearance of persons applying for a job.

The activities related to the functioning of security protection are numerous, very complex and require a lot of knowledge, work and expertise. Security Manager coordinates and manages the work of system security protection of persons, property and business. In the hierarchy of company management, his place is close to a CEO or the capital's owner. Managers are more concerned with the people, rather than systems in the technical sense. Security manager, among other things, deals with the pathological side of human nature, human destruction. The overall system of security protection is used to proactively prevent human destruction. A very small part of the system serves to resist dangers arising from natural and technological disasters.

Internal control and organizational units for collection, analysis, verification and protection of information and data are in the function of proactive action system of security protection. Internal investigations are mainly in the function of the reactive protection, carried out when the act has already been done. Its main purpose is to solve a given problem and uncover the perpetrators of acts that damage the business and assets of the company. On the one hand, in this joint work, security management in the field of protection, must not come out of its framework, must not slow down or threaten the other activities of the company. On the other hand, institutions must adhere to the basic postulates that security management set up for top management and the structural organization of the institution. This correlation makes the operation of human resource management more complex and provides specifics on security management in relation to other forms of management.

There is a wide range of security interests of management and managers of security companies, which provides a sufficient basis for the successful organization and management of its security protection system. Any decisions on the initiation, continuation or cessation of business operations are based on the awareness of the risk, i.e. the risk management as an input of the decision making process. Business risk managers, as well as security managers are part of the executive team responsible for reviewing all aspects of risk - risk management. Employees understand that the status of their institutions in the market depends on the level of personal well-being, thus the programs for the prevention of risks have their unanimous support.

Business risk managers have various powers depending on the company's business policy. In certain situations, they can be empowered to make decisions, but in some other they are limited to an advisory role.¹

2.3. Place of the security management in organization

The system of security management in the field of security protection is integral component of general management (management that creates the company's business policy). Security management:

- a) defines and specifies the requirements and needs of system security protection;
- b) establishes the process of planning needs;
- c) provides the organization, execution and implementation of the planned, through decision-making, management, coordination and control; and
- d) allows direct and indirect execution of tasks, activities and activities set for the system of security protection to achieve its primary function - protection of property, people and business.

The primary objective of the security system of property, people and business is clearly defined and, as such, cannot and must not be changed. In order to achieve the objectives, security managers should create a functional unity out of the company's existing structures and resources, while taking into account the current elements dictated from internal and external environments of the company, as well as a vision for future development of these activities.

2.4. Specifics of Security Management Caused by the Type of Corporate Culture

Danicic and Stanic (2008, 145) rightly argue that given the fact that today the economic interest and profit are the main factors in a successful business, even at such critical areas such as security, economic factor would rate as one of the elementary ones, which is why the security of people and property does not occupy an important place in sight of all levels of management.

Company managers are expected to be followers of policy, but also of accepted security strategy of the organization. As business strategy should be a prerequisite for adequate security strategy, security policy and objectives must be integrated into the business strategy. From this a number of requirements for managers of security are derived.

¹ For example, the risk manager may recommend that the costs of employee injuries from falling at the expense of the company, rather than to be part of the strategy of insurance, but the final decision is in the hands of top management.

It is a condition for adequate personnel policy and properly managed motivational mechanisms of the staff etc. Business risks dictate the level of security of people, property and operations of modern companies necessary for its protection and development. The reason for underdeveloped security culture, among other things, lies in the fact that the effects of security are not directly measurable as is the case with some other business functions.

3. MANAGEMENT OF SECURITY PROTECTION SYSTEM OF A COMPANY

3.1. Employees Endangering the Company

To some extent, the ownership form of the company or its activities determine and condition the scope of threats to persons and property. Mandic (2004, 31) argues that companies are globally threatened and that there is always some compromising of security or security incidents. Modern systems of security protection, regardless of how and for what purpose they are organized, are a form of organization to protect company's vital value. Their organization is based on the contents of the assessment of two basic questions:

- a) what forms and the factors are threatening to the company and
- b) how components of the system security protection should operate in order to achieve the main objective of their establishment.

The violation of security - directly or indirectly - affects its basic functions, the protection of persons, business and assets. In that case business is distorted, and its position and reputation are eroding in the market², which eventually results in the reduction of its profits.

3.1.1. Business (operating) risks

In their business policies companies often opt for activities that might bring certain losses. When a decision is made to enter into a certain business activity in spite of the possible losses, some risk is accepted consciously (Corporate Guidelines for Safety 2003). Business and operational risks are very complex and dynamic processes with large variations of probability of events due to altered environmental conditions of business. These risks are mostly related to the selection of business partners, the time and place of business, business conditions, value estimates obtained from business arrangements and the like.

Any decision to carry out business activities in crisis and the crisis-affected areas (internal conflicts, wars and civil unrest) is exposed to business risk. Incomplete assessment, which leads to incomplete or inadequate security in dealing with

² All topical reputational risk.

clients, is also a business risk. Commissioning of certain operations without prior market research can lead to losses. In terms of business risk, product price is very important and every miscalculation leads to negative consequences. The high cost of capital can mean the loss of clients while the company might lose when input components of their products are too expensive.

Being aware of a possible loss and its acceptance are basic features of business risk in the company. Reducing the likelihood of risk events in the heart of the security protection system, management of the company and the management of business risks are part of the business and security policy as well as the strategy of the institution.

3.1.2. Non-business risks

Whenever there is a sudden unforeseen change in the security landscape, when natural disasters occur or there is an escalation in social conflicts, present external security threats that could not be easily predicted but pose clear non-operational risks for the company. Natural disasters occur at a time and place which is often impossible to predict as a non-operational risk. If extreme floods or droughts occur and present conditions well outside the statistical norms losses are incurred by business lending to the agriculture sector. If snow does not fall as expected in winter ski centres financing winter tourism bring losses.

When a particular area suffers an outbreak of internal or external conflict that leads to destructive actions and cause an escalation of social unrest, there is a loss to business.

The company cannot have a meaningful influence on these external factors even if ultimately they suffer theft and robbery. Internal threats coming from employees are also often not considered properly and are therefore not subject to any advanced planning.

With the financial crisis and disorder, major depression and recession have been introduced into the country and many of the risks cross borders, companies cannot solve them on their own³. Offer of a wide range of well time distributed products is a guarantee against this type of non-operational risk threatening the entire business simultaneously.

3.1.3 Identification of threat forms

Companies are threatened by a wide range of factors both inside and outside their influence. From the comparative analysis of available MIA data, security

³ Great financial crisis in the US was transferred to Europe and engulfed Europe's largest bank. Disturbances in the financial markets, the mortgage crisis, the enormous increase in energy prices, regional conflicts and military interventions are directly reflected in the financial market.

agencies and media information, we conclude that the threat to the company, especially holders of cash, excise goods and products, greater market value are extremely high and they seriously threaten the positive elements of the business.

Due to the lack of a database on internal threats, we cannot perform an analysis, there can only be an empirical evaluation. The main reason for the failure to suppress these effects is the fear of reputational loss and loss of customer confidence in a company in which it is possible to face losses that compromise stakeholders from threats posed by employees.

When it comes to internal threats, the most common form it takes is of crimes against property: theft, robbery, embezzlement, abuse of official position or authority, and various forms of computer crime. In this clear threat to the business the perpetrators often have almost no consequences to face. This type of threat can be characterised as being obscured by the secrecy of the operation, the slowness in discovering the threat due to lack of clear signs especially at the beginning and usually compromising durability. The common characteristic of all aspects and means to neutralise these threats always involve the human factor. It is indispensable in ensuring the cooperation and assistance, conscious or unconscious, of employees in companies that face external attackers.

The types of threats to persons and property companies can face can, generally, be divided into the following:

a) natural (earthquakes, floods, hurricanes, etc.).

b) technical and technological (explosions, failures of technical systems, damage to installations, fires due to inadequate protective measures, etc.) and

c) social, or those created by man in the course of his activities.

However, the most common and also the most dangerous form of threat to persons, property and businesses is crime and other social pathologies (Danicic and Stajic 2008, 45). Crime that endangers persons, property and the business of the company is in fact the same one that endangers society as a whole, and is most often motivated by greed and the desire to cause harm to persons, property and company business.

3.1.4. Sources of Threats

Endangering the security of persons, property and the business of companies can arise as a result of the harmful effects of people, regardless of whether it was done intentionally or not and as a result of naturally occurring events. The methodical identification of the factors threatening the company uses their classical division in relation to the environment from where they come from: a) the internal; b) external and c) in combination.

Internal sources are often represented by the employees of the company. They can cause damage to the company knowingly (planned), or automatically (by negligence or ignorance). This proportion of employees has resulted directly or indirectly in causing losses for the company, which adversely affect its operations

and corporate image, and reflects in a decrease in assets or profits of the company. The employees through various forms of alienation and usurpation of property, unauthorized distribution of business information, products and services endangering persons, property and business enterprises (Mandic 2004, 33).

If we look at these compromising employees, we come to conclusion that they perform acts that are legally sanctioned, as well as those that are not, that ultimately cause measurable damage to the company. The time frame of the actions cannot be precisely pinpointed they can only be placed in the framework of staff time, but also outside it. Employees can often access the company outside working hours, mainly due to the low level of security culture, and they can consciously and / or unconsciously threaten the company's operations, for example, presenting some information that is relevant to a current or future project which should be treated as a business secret.

Management is responsible to ensure employees are familiar with the concept of trade secrets but this is often lacking due to low a low security culture. As a direct result of this most companies must know clearly the timing of significant business events⁴ and that these must remain strictly within the company. Employees of the company are its most valuable asset, but they also pose a potentially high risk to its assets and operations. That employees are potentially high risk does not need to be proved. The real basis is in their daily routine, and the same data can be found by taking into account the experience of the developed countries with market economies. Employees pose a special and potentially compromising danger to persons, property, company business and external stakeholders compromising.

Therefore, the process of managing a company in addition to specific knowledge, skills and vision of the business, closely involves the issue of human resource management. One ever present issue that are rarely publicised relates to the honesty and integrity of employees with regard to their loyalty to the company and the preservation of its resources, facilities and equipment. Items that regularly go missing from offices, irrational business decisions and high consumption of basic materials, minor or major embezzlement, misuse of assets, systems and devices are just some of a long list of ways in which harm can be caused and ultimately result in losses and impact profits. They are all basically theft and the perpetrators of these thefts can be all employees of the company.

It is impossible to ignore the likelihood of presence of these internal security threats, and it is therefore necessary to proactively implement certain security procedures to the system of security protection, and also to procedures that are

⁴ NPR: The most sensitive business activities in financial institutions are: organization and protection money transport, depositing significant customers, large payments-payments, software support business, system security protection of financial institutions, especially the protected zone, security and business procedures.

part of the working procedures of all employees. In cases where the procedures and working methods do not prevent undesirable behaviour of employees, it is necessary to implement other forms of protection and establish sources of accountability.

External and combined sources of threats are also potentially compromising (Danicic and Stajic 2008, 49). External stakeholders who may be compromising refer to persons who are not employed by the company, and that their harmful effects may affect its security, working conditions in the company and cause direct or indirect reduction in profits. The combined sources endanger persons employed in the company together with persons who are not employed, but whose common nuisance can lead to the same consequences as well as external sources of threat.

3.2. Managing system security company protection

An integrated security system which effectively protects employees, property and business activity of the company must include IT, organizational, physical, technical and components as well as business continuity, crisis management and security planning. Monitoring of known and potential security threats allows predictions to be made of the likely security need and the planning of the necessary response to ensure the timely neutralisation of any threat.

The dilemma facing the modern security provider is: how to balance the needs of companies to respond quickly and effectively to multiple and constant competitive threats with the need to promote a strong security system?

System management and security protection in companies are achieved through the creation of management processes. Management implies the optimal use of resources, management processes and activities of subordinates, delegating tasks and responsibilities, agency coordination of all resources through planning, organizing, leading and controlling (Jurina et al 1999, 223). The word management not only refers to the process but also to the people involved, while managers are defined as people who have no property, but rent out their expertise.

In this regard, the role of managers in the security management system security for the protection for companies consists of the design, establishment, management and control over the functioning of the system of security protection. A particularly important role in this is the education of employees on matters of security and the development of a security culture.

A company security must be based on a wide range of security principles in order to provide basic security for the company. According to Danicic and Stajic (2008, 133), these include: a) safe processing of information; b) a high level of security; c) possible security risks that work against the business interests of the company must be identified; d) information processing fulfils the legal obligations and contractual guidelines for security; e) all employees use their awareness of security in order to contribute to achieving a high level of security and quality in

their daily work; f) the implementation of a security policy within the required security architecture; g) the company takes measures to protect their data and its sources; h) a high level of security for all IT (information technology) systems in the company are guaranteed throughout their lifetime; i) for all IT systems in the company that are essential for business have been provided with adequate backup plans to be able to deal with any contingencies.

3.3. Human resource management in the function of security company protection

Employees are an extremely important factor in internal security protection. Current trends indicate that the necessary processes of security cannot function if they rely solely only on the people who work professionally in the field. It must also include all persons who are naturally interested in security and safer working conditions. This is especially evident in the need for a self-protective function, which is reflected primarily in the proactive measures taken by the employee during a crisis or outside working hours. Internal company procedures must precisely define security measures that each individual employee in the company must know and implement. Failure to comply with these measures represents a serious violation of discipline and must carry adequate sanctions.

The required level of safety in daily operations can only be achieved if all employees in a company are dedicated to the adoption of the security policy and associated standards and principles. The aim is to reduce the risks of human error, theft, fraud or misuse of equipment, installations and communications systems by employees, customers and service providers (third party). All of the roles and responsibilities of the security company are defined, and all employees, customers and third parties have been made aware of them.

Security checks of employees of financial institutions are made at the time of applying for a job and they include: an indisputable verification of identity; a check of the completeness and accuracy of the biography of the applicant; check and confirm beyond reasonable doubt the academic and professional qualifications of the applicant; assessment of business customers and third-party verification of references. For agency and temporary staff there must also be an adequate verification process. In cases where such personnel are provided through an agency, the contract with the agency must clearly define the responsibility of the agency to check the points listed above. All employees and third parties must sign a confidentiality statement with the company that covers the contractual period and beyond.

To develop and strengthen the corporate security culture, it is very important that employees are sensitive to security issues through the provision of adequate education and training for employees and reviews of security measures. Safety culture is developing employees to create the belief in the necessity and the possibility of meeting the required high standards of security.

3.4. Conclusions on integrated system security protection in companies

Changes in property relations and forms of ownership reflect in the changing architecture of security in companies. Instead of relying on elements of state security, primarily the police and state security agencies, companies are turning to the private security industry.

Responsibility for the good management of the company security system, although indivisible, is hierarchically structured through guidelines and safety standards enforced by:

a) Management Board (top management) approve and monitor the security policy and define the overall responsibility for managing system security protection in the company; defining, and redefining where necessary, parts of the organization that deals with safety as a business function and is responsible for the strategic alignment of policy, principles, measures and activities with the business of security policy;

b) security management company, in accordance with the security policy, standards and procedures: manages the work of the organizational unit for security; establishes the organization and security architecture; organizes cooperation between the various business areas of the financial institution; coordinates activities with those responsible for the supervision and control of the security system; builds and maintains the required level of security of company employees (eg security culture) and supervises the work of third parties involved in the security system protection as customers, business partners or service providers of security protection.

An Integrated security system as a model to protect the company has recently been gaining in importance and is increasingly accepted as reliable despite problems faced in its development.

4. CONCLUSION

To engage in any activity that has a need to establish operate and maintain a system of security must require the inclusion of a framework which represents human resource management. General technological progress leads to the development and use of new, significantly more modern methods and means to compromise security, multiplying danger to personnel, property and the market activity of the company.

The safety of everyone becomes a common denominator and a condition for the survival and prosperity becomes a business function. Type of activity, forms of ownership, corporate culture and goals of the organization are no longer relying on state led forms of security protection in the exercise of the activities of security as a business function. Changes in property relations and forms of ownership are

reflected in the changing security architecture. Instead of relying on state security protection, primarily the police and security agencies, those who require security protection are turning to the private security industry to carry out activities and measures to protect persons, property and business. These businesses appear to be mostly done through outsourcing.

Today, security function in support of the business is faced with numerous problems, weaknesses and inconsistencies. The problem of the security protection system in companies has long been neglected. Even today there are no legal norms to govern private and corporate security while they are integrated into the security system of the country. In companies, security is not seen as a necessary precondition of a successful business. They do not define minimum standards of protection and quality system elements to protect the security of financial institutions.

All these non-conformities create a situation where the activities of security management depend on the overall security culture, top management, and set goals to design an optimal contribution to the security features. The overall business performance is not sufficiently effective or efficiently affected by this exercise. The spectrum of risks that threaten the company is very wide, and global. They can, however, be categorised into external and internal risks. The security threat is a dominant influence on the choice of security protection system to be applied, as well as on the way of establishing such a system and major carriers in charge of its proper and efficient functioning. Large international companies promote the practice of introducing new standards and procedures for protection and safety. Procedures have, as a result, changed radically and this has required all holders of security and protection to fundamentally change their attitude towards this activity.

The activity of protection and safety is articulated through a unique security protection system in a company which, without reservation, are incorporated into other business functions. Key roles of security functions are assigned to all employees, company managers, safety managers, organizational unit to security and to third parties. Security is not just a task of management. All employees are responsible in their activities and everyone has a duty to provide an adequate level of safety in all activities of the company. Security culture is developing employees to achieve the belief in the necessity and the possibility of meeting the required high standards of security. To all of the above it must also be realized that it is essential that top management recognizes the need to support the implementation of such a projected extremely demanding, and very expensive system as one of the most important and essential in guaranteeing the continued business success of the company.

We conclude that the security protection system in companies contributes to the overall success of their business. Central to their success is how human resource management is integrated into the system with their role becoming increasingly important for efficient security system.

REFERENCES:

1. Corporate Guidelines for Safety, Group-Security-Office, Austria, Vienna, 2003.
2. Daničić Milan and Ljubomir Stajić, *Privatna bezbjednost*, Banjaluka:Visoka škola unutrašnjih poslova, 2008.godine.
3. Jurina M. i dr., *Elementi organizacije policije*, Zagreb: MUP RH, 1999
4. Mandic Goran, *Sistemi obezbeđenja i zaštite*, Beograd: Fakultet civilne odbrane, 2004.

PRIVATE SECURITY SECTOR AND POLICE: COEXISTENCE OR COMPETITION

Dragomir JOVIČIĆ, PhD

Faculty of law and business studies „Dr. Lazar Vrkatić“,
Novi Sad, Serbia
jovicic.dragomir@fbzbl.net

Milan DANIČIĆ, PhD

Faculty of law and business studies „Dr. Lazar Vrkatić“,
Novi Sad, Serbia
danicic.milan@fbzbl.net

Abstract:

In modern societies, along to conventional state authorities, there are private security actors as an additional or alternative factor of security, which at the same time lead to reduction of jurisdictions of police in the public sector. Security demands in modern society grow bigger, and consequently costs of public security increase as well, additionally burdening the state budget. As a result one part of public security jobs switches to private security sector. With regard to individual (personal) and property security, the police today act preventively only in a more general terms, while the epicentre of its activities is mostly related to repression, i.e. reactions after criminal/dangerous events have taken place. Having in mind that under the conditions of pluralism of property relations, every form of property may be a subject of endangerment, activities of the private security actors along with the police are focused on protection from various criminal acts. Thus cooperation of private security sector with the police authorities is a necessity and is in a mutual interest. Police need timely information about any threats to the security system, while private security actors have intention to impose efficient oversight of the weak spots only in specific parts of the system, for which they are responsible for. On the plan of repressive functions, the mutual cooperation takes place after a criminal act related to an object or a person, which has been under private

protection, is done and includes everything, starting from a security of the spot, finding relevant information to tracking for evidence and perpetrator of the criminal act. Unfortunately, in practice these relations are overburdened by various problems, from lack of mutual respect, which is more on the side of the police sector, to incomprehensibility, which is mutually strong on both sides. Police by default assumes superiority over the private security sector, while private security subjects tend to emphasize their role as irreplaceable security factor. Cooperation of the state and the private sector could be classified along legal and professional aspects. Private security actors are legally obliged to report to the entitled police authority on any applied means of coercion, but also to execute orders that are coming from the authorized police officers. Additionally, police have supervisory function over the private security sector. Through surveillance over the legality of work of private security actors and the control of compliance with legal standards in this area, the state appears indirectly as a warranty of the private security sphere. Models of relations between private security and the police depend on the personal experiences and individual perceptions of the police officers, as well as of those of the private security actors. In the developed states there is a prevailing attitude that the state police are responsible for the public security on the national level. It implies the state's obligation to secure generally high level of security, which is also a reason why the state cannot allow private sector to become its competitor. Private security is only a supplement to the national security, guaranteed by the state. Yet it may affect security in general through its efforts to match differences between private interest and public interest of the community. Integration of the private security sector into the system of national security may diminish risks of criminalization and misuse of this sector.

Key words: security, private security sector, the police, cooperation, prevention

1. INTRODUCTORY REMARKS

One of the characteristic of modernity is that many posts traditionally related to internal security and personal and property protection have been gradually handed over to private security actors. Imprecise state criteria for establishment and functioning of private security sector as well as lack of regulations that would clarify which jobs must stay in the competence of conventional subjects of the national security system represents a serious problem especially in post-authoritative and post-conflict societies. Analysis of the role of the police in this context starts with the basic premise that the state armed forces accomplish preventive and re-

pressive functions in public security in accordance with laws and by-laws. However, the police are not alone in the field any more: the non-state security sector holds certain authorizations such as physical-technical support of person, property and business, detective jobs or other services in the field of private security.

Generally, the police actions are primarily reactive, since they mostly focus on detection of criminal deeds, which had already been done, on maintenance of the public order and actions in crisis situations. On the other side, the role of private security actors is mostly proactive and directed to disabling of potential criminal actions, thus generating feeling of safety rather than to detection of criminal actions that had already occurred (Dempsey 2008, 46). The necessity of existence of a developed private security sector is mostly justified with growing rise of private assets, larger feeling of insecurity within citizens and a state inability to protect all objects that are possible targets of attacks. Furthermore, police is being overloaded by many interventions and solving of safety problems with less importance, which is complicating its focus on suppression of more serious types of criminal (Berndtsson and Stern 2015, 51-52).

Relationships between private security sector and the police are often burdened with different problems, starting with a lack of mutual respect, where the police precede, to misunderstanding, which is mutual. The police, by default, in its activities overtake priority with regard to private security sector, while private security actors highlight their role as an irreplaceable security factor in society (Daničić and Staljić 2008, 15). Misunderstandings in these relations are also related to the low level of communication and cooperation, mutual rivalry, non-existence of certain standards in actions of private security actors as well as to mutual accusations for corruption (Nemeth 2012, 302).

2. THE NATURE OF CONNECTIONS BETWEEN PRIVATE SECURITY SECTOR AND THE POLICE

In theory, there is no full agreement concerning the nature of relationships between private security sector and the police. On one hand, a widespread premise reads that State itself is not capable of fighting increasing criminal rates and the other forms of security threats; consequently State is not able to guarantee its citizens a necessary security level. That is why it is considered meaningful that a part of security tasks is handed over to the market (Garland 1996). A bit more conservative approach considers that even in conditions of expansion of private security sector should do its best to keep an ideal of common good in regards to group and individual interests and needs, whereby public interests, such as equality, justice and service quality, must be met independently of security service providers.

According to some opinions, the sudden growth of private security sector in modern society represents a consequence of increscent unsolved demands

towards the police (Walby and Lippert 2015, 100-101). There are also interpretations that bring the expansion of private security sector in a relation to the crisis of classic capitalism, i.e. to the increasing mistrust of corporations and banks in state security sector regarding property protection. On the other hand, so called “Junior-partner theory” states that private policing is a part of general security and it is a supplement to police actions due to the fact that in modern democracies personal right to property protection is generally accepted. This means that a role of private security sector starts where actions of states sector are stopped. Mentioned opinions establish a clear separation between assignments of private and states security sectors, but at the same time accept that there is a certain level of a partnership between them. Thus private sector is primarily focused on preventive actions, i.e. inhibition of illegal actions, while state institutions conduct the law related to repressive actions. Opposite to this, there are some other opinions, which declare that private security sector is not complementary, but a competitor to the public police. Namely, actors of that sector are responsible to their client only, leading to a loss of general preventive actions in the security area (les 2007, 26-27).

When relations between private security sector and relevant states institutions, i.e. the police are being analysed, two aspects should be considered: the formal one, which is based on the laws and by-laws, and the informal one, which is the origin of dynamics of market conditions of private security services. Formal relations, which exist between private security sector and the police, primarily the ones which are determined by the law, as well as the ones that are related to the assessment of legality of authority usage, can significantly influence the market of private security, wherefore it is necessary that they become a subject of attention of private security actors and states executives. The other aspect of this relation comes out of the fact that private security sector is in general just an element of prevention in the security system, while the state police forces have a task of imposition and maintenance of public security. Keeping in mind that relations between private security sector and the police have a general social significance, it is necessary that they develop in practice by using precise and mutually accepted standard operative procedures and processes (Dobranović 2011, 227).

The differences between public and private security sectors could be noticed in the following forms and levels of police actions: police action that is conducted by the government (the actions of national police institutions); police action through the government (the government shows up as a sponsor of security services, and the action itself is conducted by other operators – private security operators); police action outside the government (different types of private security, detective work, informal citizen organizations) and police action beyond the government based on international cooperation agreement (a cooperation on supranational level, within different supranational and international police organizations- Europol, Interpol, Olaf, Frontex, Eurojust) (Loader 2000, 345).

Connections between private security and police are inevitable, considering that it is about operators of a unique national security system. Modalities of these relations are conditioned by the form of police organization on the state level as well as by nominative solutions in the area of supervision and control of private security sector. In practice these relations are founded due to activities, which are conducted by private security actors when maintaining public order and preventing criminal actions. On the other side, these connections are a product of more expressed privatization of security jobs according to the outsourcing model, where state strives to keep the jurisdiction function over private security sector through control of execution of trusted jobs. The unavoidable outcome is the establishment of public-private partnership in security area.

When it comes to potential gains and risks of the public-private partnership between the police and private security sector, there are different opinions, but the representative one shows the bigger effectiveness of actions of both sectors, a better conduction of police concept in the community, a realization of equal access to protection, and a more successful usage of specialist knowledge and technical-technological achievements in this area. On the other hand, there are also risks of this kind of public-private partnership such as differently established systems of operators responsibility, possible endangerments of human rights by private security operators, a predominance of particular interests over the general ones, a potential jeopardize of public security by insufficiently educated private security operators, and a possible appearance of disloyal competition in security services sector (Sparrow 2014, 9).

One of the questions related to the establishment of public-private partnership in the private security area are contracts, which are important for defining responsibility, promotion of good practices and insurance of transparency in this area. If we consider a problem related to the establishment of responsibility of private security actors, contracts are the only medium, which forces the actors to respect formal and material standards that otherwise would not be conducted properly. However, what represents a real problem in the public-private cooperation, is the fear of how much state operators would become dependent on private security operators, with whom they have a contract, regarding that with time their position in negotiations with private sector could get worse, in the case that private operators win monopoly on services they are giving, or if the capability of state executives for supervision and control gets decreased (Heineman 2007, 82).

3. AREAS OF COOPERATION BETWEEN PRIVATE SECURITY SECTOR AND POLICE

Considered the right and obligation of every individual and property owner to undertake allowed protection measures, with a fact that a warranty of personal

and property security primarily is under the jurisdiction of the police, it is inevitable to establish certain forms of cooperation between private security operators and the police, leading to realization of certain protection level of persons and properties. By its nature, the cooperation between private security sector and the police can be defined as legal and professional. Namely in comparative legislation and practice it is considered normal, among other things, that private security actors report police about eventual use of means of coercion, but also to execute orders given by police officers. In most of the European countries authorized police officers, i.e. officers of Ministry of Interior also have a supervision function over private security operators, whereby the cooperation that must be established has the special significance. Along the legal cooperation, it is important to establish a professional cooperation between private security operators and police, especially with police officers, who perform tasks exactly in the same area or near the area or the person being protected. The factor that is encouraging the cooperation is in mutual interest, whereby the police would like to get prompt information about security threats and their sources, while private security actors try to keep under control the weak spots in systems, which were assigned to them.

The cooperation between private security sector and the police in respect to prevention plans is related to information exchange, which is in interest of both security sectors. In this context, using data bases that are in possession of state authorities help private security operators to come to certain directives while performing their security tasks. This cooperation is strongly expressed in the area of personal and property protection from different types of criminal actions, where private security operators need some professional help from police to get an overview of situation, as well as for estimation and possible forecasts. On the other hand, police through its forms of preventive and repressive actions could acquire information and knowledge relevant for objects and persons being protected by private security sector, and therefore is obliged to inform private sector, so it could promptly establish certain measures.

The main purpose of this type of cooperation in crime prevention and suppression is exchange of operative and strategic information and experiences, common promotion of security and quality of mutual relations, all together leading to a common fight against potential perpetrator of illegal acts and making effort to raise the level of personal and property security. The cooperation between private security operators and the police on a repressive plan is mostly placed after criminal act is done or when damage to a property is done based on some other reason, starting from security of the scene, acquiring certain information, collecting evidence and finding the perpetrator. Likewise, this cooperation is present when private security operators conduct certain repressive measures (such as temporary detention, use of binding agents, examination of persons, etc.), because in many cases these measures can be hardly realized without the police help.

When it comes to protection of objects with critical infrastructure, relevant national directives order even more organized cooperation between private security operators and police, as well as conducting special protection measures, with a wider engagement of other public security operators (such as state agencies and security services). Nowadays, it is of increasing importance to have a good cooperation between the police and private security operators in terrorism suppression. Therefore, it should be considered that private security operators cover significant area and most of objects, which could be potential terroristic targets. It is evident that terroristic acts are becoming more and more specialized, while in the same time police authorities do not have enough capacity to secure all potential terrorist targets, which shows how competent private security has become in helping state authorities in antiterrorist fight. Consequently, private security should be observed as an organized subsystem of general security system and a natural ally to police and other state authorities (Purpura 2013, 466-467). Private security has significant role in security management. It is considered really important to incorporate private security as a partner in a network of local institutions, through partner activities with police and other state authorities, while conducting neighbour policing programs and crime prevention, with a goal of forming private sector as a one of policing techniques in a community.

3.1. Relation models between private security and police

When relations between private security operators and the police are precisely regulated, common capacities of the public and private sector are useful in multiple ways for the sake of overall safety in society. In this term, relation models are dependable on personal experiences and individual perceptions of police officers, as well as from private security operators.

There are different views concerning the nature of these relations in the theory. According to one of the typology, one should mention the following models: compromise (commercial police action with mutual trust), supplementing (private security and the police at the same time exist on the security service market, with defined limited tasks, but with mutual supplementation in tasks realizations), concurrence (different interests, responsibilities and financing between public and private operators), and bypassing (in regards to police, but in a relation to breaking law procedures by private security operators) (Prenzler and Sarre 2000). Other authors mention denial models (police authorities do not consider activities of private security operators as a legitimate theme for a discussion); insufficient admission (private security sector could perform only tasks with low risk level); competition (the expansion of private security sector is endangering state monopoly over police actions); cooperation (private security has a significant role in the police work), and partnership (total equality of operators, with a common goal) (Wakefield 2014). Finally, along with the mentioned models, one should also

keep in mind independency model, where private and public security operators have specially defined tasks, whereby almost no contact is achieved. This model exists in situations with no special legislative, which would organize actions of private security sector, as well as in situations where the state regulate this area with special directives, but without precise definitions of cooperation between the police and private security operators (Baylay 2001).

4. RELATIONS BETWEEN PRIVATE SECURITY SECTOR AND THE POLICE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

During the last two decades in the Republic of Serbia as well as in many other states from the region of former SFRY, parallel with a transition process, it has come to a certain limitation of police responsibilities in the public service sector, in favour of expanded private security sector. However, it is evident that a level of cooperation between public and private security operators is not satisfactory, due to the lack of necessary resources (financial, material, human), absence of corresponding projects and programs, lack of realization and support from higher management levels in both sectors, as well as underestimation of security as a business function.

There is also a phenomenon characteristic for Serbia, where on the security service market comes to a competition between authorities of Ministry of Interior and private sector, since there is no legal rules that would prevent the police to be present on the market, offering the same services as the private security sector. Even more negative aspect of actual practice is that a certain number of police officers is often engaged in the private security sector. These situations carry serious risks related to corruption, especially concerning legal regulative to which they are trusted by Ministry of Interior.

The common action of private and public actors in the Republic of Serbia is mostly evident in the area of protection of persons, objects, sport manifestations, public events and valuables transport. A special type of private security sector and police in Serbia is related to control and observation of private security sector by the police. Namely, according to the provisions of the Law on Private Security and the Law on Detective Work, the Ministry of Interior conducts inspection over task performance, which includes personal protection and property protection by private security sector. The Ministry also conducts administrative control of private security operators, making sure all legal directives are fulfilled. Responsibilities of Ministry of Interior and the police in inspection and administrative surveillance over implementation of the Law on Private Security (Official Gazette 104/2013; 42/2015) and the Law on Detective Work (Official Gazette 6/2016) have been defined with a stipulation of Article 30 (point 12) of the new Law on Police from January 2016 (Official Gazette 6/2016), through defining of types of police jobs.

According to the Law, authorized personnel of Ministry during assigned surveillance, beside authorizations to perform tasks established by the Law, have also right to check the way of keeping and carrying of rifles, psycho-physical capability and qualifications of security personnel, i.e. detectives with a permit for firearms. Authorized personnel of Ministry in some legally defined cases are allowed to temporarily forbid operations of every legal entity and entrepreneur with a license for performing private security tasks, i.e. with a license for detective work as well as to temporarily prohibit work of a private security operator, i.e. a detective. They could also send a person to medical examination when they have strong doubts in psycho-physical competencies for performing tasks, and when necessary, to conduct other measures, which assure unexpected and sudden insight in private security operations, i.e. detective work. Within Ministry of Interior there are tasks related to supervision over implementation of the Law on Private Security and the Law on Detective Work through some changes and supplementations of Regulations of Internal Organization and systematization of job positions trusted to Police Department.

5. CONCLUSION

When private security sector is compared to the police, i.e. public security sector in general, the following should be considered: the public sector is financed out of the state budget; it has a wider range and offers all kind of security services; one of the characteristics of the public sector is its centralized organization; public sector is under system control; personnel in the public sector is being continuously and intensively educated; by the rule, public sector acts reactive; public sector promotes a public interest; private sector is financing itself with its own sources; private sector offers only selective security services; it has a characteristic fragmented organization; a control system is less developed in private sector; in private sector only the necessary personnel education takes place and is usually just regarded to operators, and not very often to management; private sector acts proactive; private sector represents a private interest of a client (ULB & UNI-Europa & CoESS 2004, 12-13).

In order to carry out its functions, private security sector cannot avoid cooperation with the police with whom it does not share the same interests, but has a common goal (community security) and similar tasks. Private security cannot exist as a separate security system without certain state surveillance and its influence on organization, implementation and standards, i.e. without a legal framework, which defines the whole task. State appears indirectly as a warranty of private security sector through control of legality of private security actions and control of implementation of legal standards in this area. In this way, integration of private security sector into a system of social security diminishes risks of criminalization

of workers in this sector. It is necessary that cooperation between private security sector and police runs in frameworks of its responsibilities and accordingly to authorizations, which could be conducted in certain situations by public and private security operators. Theoretically, the cooperation could be established on the initiative of both sides. Unfortunately, in practice it is usually conducted on the police demand in situations, where the police have authorization for intervention and implementation of certain measures, especially when it comes to endangerment of personal or property security.

In order to establish the partnership between private security sector and the police, it is necessary to differentiate and organize precisely common responsibilities, rights and tasks in the area of common actions, as well as to establish national strategic security plans that define frameworks for task integrations and adjust goals of private and security sectors. There are more conditions for the establishment of this partnership, such as elimination of all prejudices, organization of activities for both sectors on increasing levels of general security and culture, establishing certain measures for evaluation of preventive work, promotion of "good practice" and improvement of mutual reporting.

There is no doubt that private security sector functions best when there is a balance between authorizations and responsibilities of this sector and the police, and when they do their job with necessary level of mutual respect and operative cooperation. To achieve this, it is necessary to do the following: to clearly define responsibilities of both sides in the cooperative process; to establish a general concept of crime prevention and elimination of threats and crimes; to establish mechanisms, which would oblige management structures of private and public security sector to cooperation, including the right personnel selection; to join capacities of both sectors in order to improve general social security (with experts from private sector related to detective work, fight against high technology crimes, as well as with experts for physical security, and on the other hand with the experience of police in crime prevention, actions in crisis situations, techniques of intelligence service, collecting and analysis of information); to conduct and evaluate relevant programs and projects; to establish mutual trust and respect; to improve cooperation regarding protection of key infrastructure, and to continuously educate personnel within both sectors with a goal of establishing a higher level of cooperative security operations.

REFERENCES:

1. Bayley, H.D.; & Shearing D.C. (2001). *The New Structure of Policing: Description, Conceptualization, and Research Agenda*. Washington DC: National Institute of Justice Research Report.

2. Berndtsson, J.; & Stern, M. (2015). Private security guards: authority, control and governance? In: Abrahamsen, R.; & Leander, A. (eds). *Routledge Handbook of Private Security Studies*. NY: Routledge. 51-61.
3. Daničić, M.;&Stajić, Lj. (2008). *Privatna bezbjednost*. Banja Luka: VŠUP.
4. Daničić, M.;&Pilipović, V. (2015).*Privatna bezbjednost*, Novi sad: Fakultet za pravne i poslovne studije.
5. Dobranović, Ž. (2011). Mjesto i uloga privatne zaštite u suprostavljanju organizovanom kriminalitetu. In: Fatić, A. & Banović, B. (ed.) *Društveni aspekti organizovanog kriminala*. Belgrade: Institute for international Politics and Economy. 226-240.
6. Dempsey, P.J. (2008). *Introduction to Private Security*. Belmont CA: Thomson Wadsworth.
7. Garland, D. (1996). The limits of sovereign state: strategies of crime control in contemporary society. *British Journal of Criminology*, (4), 445-471.
8. Heineman, W.B.Jr.; Heimann, F. (2007). Arrested Development: The Fight Against International Corporate Bribery. *The National Interest*, (92) 80-87.
9. Johnston, L. (2007). The Trajectory of «Private Policing». In: Henry, A.; & Smith J.D. (eds). *Transformations of Policing*. Aldershot UK: Ashgate Publishing Ltd. 25-50.
10. Loader, I. (2000). Plural Policing and Democratic Governance. *Social and Legal Studies*, (3), 323-345.
11. Nemeth, P.C. (2012). *Private Security and the Law*. Oxford UK: Butterworth-Heinemann.
12. Prenzler, T.J. & Sarre, R. (2000). The Relationship between Police and Private Security: Models and Future Directions. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, (24) 91-113.
13. *Preventing occupational hazards in the private security sector (manned guarding and surveillance services)*. (2004). Brussels – Wemmel BL: ULB & UNI-Europa & CoESS.
14. Purpura, P.P. (2013). *Security and Loss Prevention: An Introduction*. Oxford UK: Butterworth-Heinemann.
15. Sparrow, K.M. (2014). Managing the Boundary between Public and Private Policing. *New Perspective in Policing Bulletin*, 1-28.
16. Wakefield, A. (2014). *Selling Security – The Private Policing of Public Space*. London-New York: Routledge.
17. Walby, K.; & Lippert, K.R. (2015). *Municipal Corporate Security in International Context*. New York NY: Routledge.

POLICE GOVERNANCE OVER PRIVATE SECURITY INDUSTRY

Gabriel BADEA, MSc

The Romanian Security Industry Association
gabriel.badea@globalsecurity.ro

Abstract:

The paper aims to identify and inform on some possible circumstances related to the regulatory frameworks governed by Police that may affect the business environment of private security industry in some EU member countries. The introductory part discusses some possible reasons behind the process of regulating security industry. There is some criticism against regulating the private security sector due to alleged alterations that regulatory frameworks may inflict to the business environment in terms of market openness and the free and fair competition. The paper also invokes the EU context where the “open market” and “free and fair competition” principles are core values consecrated in the EU Treaty. Shortfalls in the administration of the regulatory framework are believed to negatively affect the business environment of private security and, at least in some countries, such deficient administration is associated with the inadequate regulatory management provided by Police. Therefore the hypothesis of this paper is that the governance of Police over the private security sector’s regulatory frameworks may be influenced by circumstances that may negatively affect the private security businesses in terms of openness of their market and free and fair competition within this sector. Tighter, police centred regulatory frameworks are believed to have negative influence on the business environment of the private security sector and to offer a more fertile ground to acts of selective enforcement. In addition they are prone to be affected by an inadequate administration of the regulatory framework, as well. In terms of selective enforcement of regulations, meaning a highly subjective, inconsistent application of law, this phenomenon may be fostered by circumstances such as the level of discretionary power granted to

policemen, the level of their interference with the market of private security services, and the level of existing bureaucracy. The administrative capability of Police may be affected by several potential circumstances, such as insufficient allocation of resources, poor understanding over the regulated sector, and lack of systematic dialogue between parties. The paper also considers positive externalities that may result from the governance of the Police over the private security sector and assumingly the overall benefit of the Police's involvement with the private security sector may increase provided some measures able to mitigate the negative aspects of the actions taken beforehand by legislators.

Key words: police, private security industry, governance, the EU, free market

INTRODUCTION

Private security understood as self-protection has a long history but only recently, i.e. in the last decades of the 20th century, it has emerged in its contemporary highly structured, commercial appearance. Actually, visual elements of private security such as uniformed security officers and security cameras are quite commonplace of the everyday life and in many countries private security is regarded as indispensable contributor to the public safety. Such a rapid development is apparently due to several reasons such as the emergence of the privatization process at the global scale, the growth of mass-private property, the process of globalization and the perception of increased criminality and terrorism world-wide (Bruce and Button 2004, 31). At the same time expansion and development of private security sector is closely related with the process of regulating this industry. Actually, nowadays private security is a regulated business in numerous countries in Europe and across the globe, which was not the case until the last decade of the 20th century (Nemeth 2005, 20).

According to Miriam-Webster's Legal Dictionary (2011) "regulation" is "an authoritative rule; a rule or order issued by a government agency and often having the force of law...". By the means of regulation and the associated regulatory arrangements, through its agencies the State is preserving for itself a statutory power to oversee, control and intervene in private economic sectors, especially in areas of great significance in terms of public safety or national security (e.g. nuclear weapons, healthcare etc.). Most commonly, a regulatory framework consists of laws and other or statutory rules which are enforced and administrated by a regulatory entity, usually a state agency or institution or by a self-regulatory body (Encyclopaedia Britannica 2014). Generally speaking, the business communities widely regard regulations as a threat to the freedom to trade and at the same time as an administrative and bureaucratic burden to companies. According

to BusinessEurope, a lobby group cited by The Economist magazine (2014), the administrative load on the European businesses “amounts to 3-5% of GDP”. The European Commission also pays significant attention to such negative economic externalities. Thus it has initiated the Smart Regulation Policy aiming to alleviate the regulatory hardships faced by regulated economic sectors in order to develop a “*simple, clear, stable and predictable regulatory framework for businesses, workers and citizens.*” (European Commission 2013, 5). Most importantly the European Commission also acknowledges the importance of implementation and effective enforcement of the regulatory framework in achieving the regulatory purposes (*ibid.*, 2). The regulations’ adverse impact on the private businesses is also an important preoccupation of the Organization of the Economic Co-operation and Development (OECD). According to the OECD (2005, 3) “Guiding Principles for Regulatory Quality and Performance” that contains a comprehensive range of recommendations on “Improving the Quality of Government Regulation” which amongst others refers to “minimise costs and market distortions” and mention also that regulations need to “be compatible as far as possible with competition, trade and investment facilitating principles at domestic and international levels”.

1. PRIVATE SECURITY INDUSTRY – THE REGULATING THRUST

Nowadays private security is widely regarded by the public opinion as an industry that needs to be regulated by sector specific legislation and currently, according to the information provided by the CoESS study “Private Security Services in Europe: CoESS Facts and Figures 2013”, indeed the private security is regulated in the vast majority of countries members of EU respectively. The urge for regulating the private security industry was fuelled especially by public concerns over some negative externalities generated by the said industry that may threaten the public order or may endanger some fundamental rights and liberties and other legally protected public interests (Hakala 2008). Other authors (Mark Button and Bruce George 2004, 175) point out more or less similar reasons for regulating private security industry and they also mentioned about opposing opinions against regulating private security industry essentially based on elaborations of free trade, free market principles and in the same time the increased administrative burden and associated costs were invoked as well.

Private security is essentially business and businesses are supposed to operate as much as possible in open and free markets. According to Investopedia (2014), an open market economy is “an economic system with no barriers to free market activity. An open market is characterized by the absence of tariffs, taxes, licensing requirements, subsidies, unionization and any other regulations or practices that interfere with the natural functioning of the free market. Anyone can participate

in an open market. There may be competitive barriers to entry, but there are no regulatory barriers to entry". The open market and the free competition are also some fundamental principles stated by the EU Treaty, article 119, as being at the base of the EU's economic policy and similarly, the free and fair trade amongst others is considered by the same Treaty, in the paragraph 5 of article 3, as a core value of the EU. The "Services Directive", adopted in 2006, aims "to release the untapped growth potential of services markets in Europe by removing legal and administrative barriers to trade in the services sector" (European Commission 2014). The manned security services (guarding) are still left outside the scope of it (article 2-k) because of highly divergent national regulatory regimes in the EU member states (EU Directive 2006/123EC). Due to this factor, the private security sector is not yet enjoying the economic benefits of the EU single market.

2. SECURITY REGULATIONS: ARE THEY WELL SERVING THEIR PURPOSES?

There are cases of criminality related to private security that are still reported, even after the introduction of sector specific regulations at least in some countries such as Bulgaria (Rynn, Gounev and Jackson 2005, 22), Croatia (Rynn et al 2005, 44) and Romania (Security Portal 2012). Consequently, such cases, no matter how frequent or not they may be, could cast some genuine doubts over the effectiveness of the private security regulations or at least about how adequate they are enforced.

In achieving higher level of effectiveness, in terms of attaining the regulations' purposes and objectives, it is reasonable to assume that much depends on a proper and even handed enforcement and administration of the regulatory framework. In the view of OECD (2005, 3), governments should support *good regulations*, amongst others by employing adequately resourced regulatory frameworks "... able to respond to a changing, fast paced environment...". Moreover the regulatory units should be properly staffed, with regularly trained personnel. A quality regulatory framework should be based on systematic consultation with stakeholders, as well.

In the most of the cases, the regulatory agencies are entrusted with a vast array of statutory powers and sometimes with considerable enforcement discretion that may be exercised in a detrimental manner. Malcolm K. Sparrow (2000, 186) wrote a vivid depiction of such ominous power of the regulators: "Society entrusts regulatory and enforcement agencies with awesome powers. They can impose economic penalties, place liens upon or seize property, limit business practices, suspend professional licenses, destroy livelihoods."

The United Nations Development Program (UNDP) (1997) has developed a set of principles of "good governance" that should be applicable to the public

regulatory authorities including to those overseeing the private security sector. Essentially, a regulatory agency is then expected by its stakeholders to provide a quality regulatory work which should be conducted under the guiding principles and mechanisms of “good-governance” therefore, in an independent, non-partisan manner and to equally, consistently and effectively enforce the regulatory framework. In addition, such public agency should be transparent and accountable to the public and furthermore should be open to dialogue and should systematically engage their stakeholders in the decisions making process that is required to be as much as possible consensus oriented.

3. THE GOVERNANCE OF POLICE OVER THE PRIVATE SECURITY BUSINESS: A MATTER WORTHWHILE TO BE RESEARCHED?

Police is part of the regulatory framework of the private security industry in the majority of EU Members States (21 out of 28). It plays an important role in relation with private security industry in all EU countries (CoESS 2013). The social importance of the private security sector became more and more visible in the current European political context affected by growing threats to public safety such as terrorism and refugee crisis. Undoubtedly, private security sector is more and more regarded as important contributor to the public general safety. Therefore its economic viability should be taken more seriously by the governments which are responsible for equally safeguarding an open and fair business environment for private security business, as well.

On the other hand a research identifying and rising awareness over potential pitfalls and shortfalls of regulatory frameworks governed by Police may inspire legislators to employ the necessary remedies and thus providing proper administration of the private security regulatory framework, which is highly likely to foster more quality security services. The main hypothesis of this paper is that the governance of Police over the private security sector’s regulatory frameworks may be influenced by circumstances that possibly will negatively impinge the private security businesses in terms of openness of their market and free and fair competition within this sector. The main research objective is to identify and present circumstances and factors that may be detrimental to the quality of private security regulatory governance provided by Police to the possible prejudice of the business environment of the private security industry, particularly in respect of the market openness and the freedom and fairness of the competition within this economic sector.

The scope of this research was limited to private security regulatory framework of some relevant EU Member States. The information and data of this research were gathered by using some research methods such as the following:

a documentary research was conducted over some available on-line, reports, studies and statistics on the official websites of some organizations such as EU, CoESS, OECD, UNDP, and UNODOC. A number of relevant on-line journals were consulted, as well. All the same, this research took into account the security regulations in Italy, Luxembourg, Malta, Poland, Portugal, Romania and United Kingdom (UK). Also, available literature on private security and criminal justice was also revisited during this research. This research also refers to information gathered by personal communication and discussion with representatives of private security sector.

4. GENERAL OVERVIEW ON REGULATIONS AND REGULATORY ARRANGEMENTS

Private security (guarding sector) is a regulated industry sector by specific legislation in 26 out of 28 EU Members States. In Austria and the Czech Republic, the private security sector is [2016] still not regulated. Study of the legislation of Luxembourg, Malta, Portugal, Romania, and UK proved that the private security regulations are usually dealing to a lesser or wider extent with several aspects as following:

1. Rules for entering and staying within the industry (licensing) for both companies and individuals;
2. The compulsory qualifications;
3. The statutory powers of the security personnel;
4. Specifications in relations with provision of security services
5. Enforcement of regulations, the statutory powers of the regulatory authorities including the penalizing regime;

Similar structure and content of private security regulation is likely to be employed to lesser or wider extent by many other countries across EU. However, in spite of some structural commonalities, private security regulations are significantly differing from country to country. For instance, while some national regulations apparently aim to put the private security sector under a firm supervision and control, other jurisdictions have a more expedient and lightly handed regulatory approach. At the same, it is sensible to assume that, in a tight regulatory environment, the hardships of regulated businesses and the costs of compliance to regulations may be significantly higher than those of businesses working in more relaxed regulated or in unregulated jurisdictions. The increased costs of compliance may result from various regulatory impositions such as the high amount of compulsory initial capital (e.g. Portugal), the costs of compulsory uniforms and additional technical fixtures (e.g. Romania, Luxembourg) and so on. Some indirect costs may be added by the time consuming bureaucratic proceedings that need to be followed by businesses operating under tighter regulations.

5. WHAT ARE THE DUTIES OF A PRIVATE SECURITY REGULATORY BODY?

Considering current regulatory frameworks of some EU Member States (Romania, Malta, Portugal, Luxembourg and UK), it may be asserted that the private security regulatory authorities are usually supposed to enforce, and administrate the licensing schemes applicable to companies and/or personnel. The regulatory authorities may carry out compliance inspections and impose or propose sanctions over in-compliant subjects that may include the termination of the in-compliant business or banning the in-compliant person to work within the industry, or even more, breaching the private security regulations may be also regarded as criminal (penal) acts (e.g. Romania, Greece). In addition to these functions, they may play a role in the process of initiation, alteration and modification of the sector specific regulatory framework (e.g. Portugal, Romania) (CoESS 2011).

6. WHO GOVERNS OVER THE PRIVATE SECURITY INDUSTRY IN THE EU MEMBER STATES?

Across the EU, the regulatory role over the private security industry is assigned to various governmental agencies. However, Police is frequently involved as an overseeing body, as well. The documentary sources offer ground for the conclusion that Police was part of the private security regulatory framework in at least 21 out of 28 EU Member Countries. However, the degree of Police's regulatory powers (control over the private security sector) differs from country to country, probably in accordance to their national interests or other contextual factors. Based on the information gathered through CoESS study "Private Security Services in Europe" (2013) and the following four patterns of regulatory framework have been discerned as being in use across EU countries:

- Police-centred Regulatory Schemes: Police plays a primary and central part of the regulatory framework and shares nothing or little of its statutory powers with no other public authority (e.g. Romania).

- Shared Regulatory Arrangements: police is an important player of the regulatory framework but some regulatory powers are distributed to other public authorities. For example, in Netherlands the regulatory powers are shared between police and the Ministry of Justice (CoESS 2013, 127).

- Collegial Regulatory Arrangements: the leading function is exercised by a collective body made of representative of the industry and the industry's public stakeholders. The regulatory arrangement may include also Police that is assigned with executive functions (e.g. Portugal) such as compliance inspections (Policia Seguranca Publica 2014).

– Non-Police Regulatory Schemes: these regulatory patterns do not include the participation of Police whatsoever. The regulatory administration is effected by some dedicated public authorities. This is the case in France, England, Republic of Ireland and Germany (CoESS 2011).

7. POLICE AS A REGULATORY AGENCY OF PRIVATE SECURITY SECTOR

Police is commonly regarded as the public institution expected to tackle the criminal phenomenon and to safeguard the public order. According to Oxford Dictionary, Police is “the civil force of a state, responsible for the prevention and detection of crime and the maintenance of public order”. In addition to its main fighting crime mission, Police is also frequently performing other so-called non-core duties, such as administrative, back-office kind of jobs. And in many cases Police is also involved in the enforcement of some regulatory frameworks of specific domains such as gambling, fireworks, explosives including the private security sector.

The likely impact of an inadequate governance of the regulatory framework over the regulated private security businesses is assumingly in a direct dependency relation with the extent of the regulatory functions and statutory powers assigned to the regulatory body - Police. Businesses working under a tight and prescriptive regulatory regime are more dependent on the proper administration of the said regulations and conversely, the regulated business sectors are more likely to be exposed to shortcomings incurred by an ill administrated regulatory framework. The following regulatory powers and prerogatives could be considered as the most significant ones in asserting the strength of Police control over the private security industry:

1. The statutory power to administrate the national licensing/authorization scheme;
2. Statutory powers to inspect and control any security company under its jurisdictions;
3. The statutory power to impose administrative/penal sanctions;
4. The statutory power to solely decide or propose to relevant institutions to withdraw the licenses/authorization to both, companies and individuals in cases of incompliant conduct.
5. Power to initiate, propose or to solely enact changes of the legal framework applicable to the private security industry.

High concentration of regulatory powers and prerogatives in the hands of one single state authority (Police) may lead to inadequacies in the enforcement

of private security regulatory framework. Such inadequacies may be related to a perceived lack of accountability or an extensive degree of regulatory discretion enjoyed by the regulators.

8. POSSIBLE ALTERATIONS TO THE BUSINESS ENVIRONMENT

In terms of possible alterations to the private security economic environment brought in by the regulatory arrangements involving Police as a regulatory body, this paper identifies two major situations with high disruptive capability namely the selective enforcement and the ineffective administration of the regulatory framework.

8.1. Selective Enforcement

The up-keeping of open market and free and fair competition environment in the private security sector is highly reliant on a consistent and even handed enforcement of the regulatory framework. The even-handed enforcement of the regulations is a key feature of rule of law. The World Justice Project (2012) stresses that “...*laws are clear, publicized, stable and just; are applied evenly ...*”.

Possible situations that may lead to a selective enforcement of private security regulations are briefly presented below:

– *Selective Enforcement - the Conflict of Interest*: Selective enforcement may be related to moral and ethical issues of regulatory agents and may be associated to situations of conflict of interests or blunt corruption (Kutniak Ivkovic 2005). According to OECD (2007), “conflict of interest occurs when an individual or a corporation (either private or governmental) is in a position to exploit his or their own professional or official capacity in some way for personal or corporate benefit”. In the view of the author and based of his experience and discussions with other fellow members of private security community in various EU members countries, the following examples could be regarded as situations of selective enforcement based on conflict of interests:

- Police regulatory agents refrain to inspect or to impose sanctions to companies who may be owned, partly or entirely, directly or indirectly by themselves, or by their relatives or by persons acting as their proxies;
- Police regulatory agents give preferential regulatory treatment to some private security companies or harassing other security companies that they regard as being competition to the former, in the exchange of current of future exploits, such as all sorts of material gains or providing employment for themselves (after retirement) or for their relatives and friends;

- Police regulators acting as agents of private security companies, using their position of trust to promote to third parties i.e. would be customers the services of affiliate private security companies in the exchange of current or future exploits;

Examples of conflict of interest attributable to the Police regulators in their relationships with the private security sector were recorded in many countries, such as Romania, Bulgaria and Croatia and is likely to occur in other countries, as well (Rynn et al 2005). The national legislation of the EU Member States already comprises provisions aiming to prevent situations of conflicts of interest.

– *Discretionary Selective Enforcement*: Uneven law enforcement is commonly associated with the policemen’s discretion in the exercise of their authority. At the same time, it is generally accepted that, given the inherent limitation of public resources, a total, constant and exhaustive law enforcement is almost impossible to be achieved; therefore the legislators, more or less deliberately, grant the policemen certain degree of flexibility in deciding and selecting on a case by case basis, when and to what extent they should enforce the law (Bronitt and Stenning 2011, 323-324). On the other hand, in some cases an unjustifiably large degree of discretion may result from the ill design of the regulations that may contain some ambiguous provisions that may let room for interpretations. A similar high degree of unnecessary discretion may be granted to the police regulators in jurisdictions with regulations purposely designed to enforce a “command and control” style of regulatory approach. Although, at least in principle policemen are assumed to exercise their discretionary authority in good faith, within the legally and morally accepted boundaries of an independent and objective conduct, sometimes such discretionary power might be abused and could result in acts of negative “selective enforcement” of regulations.

– *Selective Enforcement - Police acting on the Market of Security Services*

In the opinion of the author of this paper, the involvement of police on the security market may also generate situations of conflict of interest that could be associated with selective enforcement.

– *Police as a supplier of commercial security services*; Although such arrangements where Police is commercially providing security services may be, at least in some cases reasonably justified, (e.g. the need of superior protection to public institutions, critical infrastructures etc.), it is the opinion of the author of this paper that such duality of roles (regulator and player on the regulated market) could still give ground to some questions and debates about whether policemen as regulators will equally and objectively enforce the regulatory framework over the Police or the state owned security companies.

– *Police and/or Individual Policemen Providing Security Consultancy to the Private Sector*: Security consulting activities provided by regulators to the private sector may be linked with the controversial concept of “revolving door”

which according to Transparency International UK, is referring to “*the movement of individuals between positions of public office and jobs in the private sector, in either direction*”, and it is furthermore related to possible situation of conflicts of interest (Transparency International). Similarly, M.K. Sparrow links the “revolving door” situations to the phenomenon of the regulatory agency being “captured” by elements of the regulated industry which could influence the regulatory agent to act in their benefit (Sparrow 2000).

– Police supplying Training for Private Security: Police or individual policemen’s participation in the private security sector’s compulsory training and qualifications programmes may be also potentially generating undesired influences over the private security services’ market. By controlling the supply of qualified security personnel, Police could possibly influence the capability of private security companies to offer compliant security services thus an artificial influence over the “supply and demand” market mechanism.

– Private Security as a Second Career for Policemen: It is widely acknowledged that policemen may regard private security sector as an opportunity for a second career after their retirement or as an alternative job during their active duty (moonlighting). This situation could raise legitimate questions over the policemen’s impartiality in equally and consistently enforcing regulations on private security companies owned by former colleagues or on companies that they may regard as their future employer after retirement (Rynn et al 2005).

On the other hand in the jurisdictions of some EU member state such as Belgium, Spain and Portugal, policemen are prevented by law to join the private security industry unless they are observing a “cooling off” period which indeed may be a quite substantial and effective measure preventing conflicts of interest and in fostering an independent and objective position towards the regulated sector of the Police regulatory agents. Nonetheless, the presence of policemen within the private security industry should not be regarded entirely negatively “per se”. Former policemen could become valuable resources to private security sector provided the above mentioned potentially negative outcomes of their involvement in the private security market are properly attended by adequate and properly enforced legislation.

9. IS POLICE FITTED FOR ITS REGULATORY ROLES?

Lack of diligence, efficiency and effectiveness in administrating the regulatory framework is another major cause of distortions on the private security services market and may be the result of several factors briefly presented bellow:

– *Bureaucracy*: Many times, harmful administration of regulatory framework is linked to the “red tape” - term that describes excessively bureaucratic regulatory impositions. The situation may be worsened by additionally bureaucratic

practices known as “hair-splitting” and “foot-dragging”, which could seriously damage businesses especially the small and medium enterprises (SME). “Red tape” i.e. the burden of regulatory induced bureaucracy is sometimes associated with corrupt practices of public servants, especially in developing and transition countries (Blackburn and Sarmah 2006, 3).

– *Unfitted Regulations - Incompetence*: Poor quality work in administrating the private security sector’s specific regulations may be the result of the excessively complicated and improper initial design of regulations but and in addition, public servants in charge with their implementation may be not clear enough with the purposes and objectives of the regulations or they may lack proper specific knowledge and expertise relevant to the regulated sector (Bozeman 1993, 15). It must be pointed-out that private security has already developed its own, independent and complex body of scientific knowledge that is rapidly and constantly evolving. Without having an adequate understanding of the private security sector, Police officers acting as regulatory agents are highly prone to have a limited, biased view in enforcing and administrating the sector specific regulatory framework.

– *Insufficient Resources*: A diligent administration of a national private security regulatory framework and an effective and consistent regulatory enforcement, require a considerable load of back-office work and extensive amount of supervisory activities and field inspections, as well. However, it is widely acknowledged that Police in many countries are working on a tight budget and they are likely to prioritize allocation of scarce resources rather towards their core lines of working i.e. tackling criminality, to the expense of other administrative responsibilities such as overseeing the private security industry.

– *Lack of Constructive Attitude - No Systematic Dialogue*: Systematic dialogue frame between regulators and the regulated community could be an important positive factor in overriding potential incongruities of the regulations because, amongst other reasons, it may facilitate some positive and mutually agreed routines in treating various possible shortcomings in the regulations. It must be underlined that consultation and participation are some key characteristics attributed to the concept of “good governance” consequently such approach should be permanently adopted by the state authorities, and that’s including the regulatory agencies in every country (UNDP 1997).

10. CONCLUSION

By corroborated all the facts and data presented by this paper it could be concluded a private security regulatory framework governed by Police may be not the perfect possible regulatory arrangement for the private security sector and it is likely at least in some particular cases to negatively impinge on the economic environment of the private security industry. The level of proper governance

exercised by Police over the private security is likely to be affected by some circumstances that may lead to uneven, inconsistent, inadequate, and selective enforcement of regulations. Nonetheless, the degree of such negative influences may vary from country to country and depend on various factors such as the quality, suitability and efficiency of the existing regulatory framework and the degree of control and statutory powers granted to Police as a regulatory body over the private security sector. Consequently, in order to minimize possible negative externalities, the regulatory arrangements of private security should be designed, implemented and operated as much as it is possible in consonance with the principles of good governance and in line with regulatory best practices recommended by the EU Commission (2013) and by the OECD (2012). Drawing from the above mentioned good practices and recommendations, some specific measures should be especially considered by legislators as essential guidelines in designing and improving the private security regulatory framework:

- The regulatory framework should be efficiently designed and properly resourced terms of funds, logistics and competent personnel;
- The regulatory statutory powers should be shared between multiple public regulatory agencies following the “checks and balances” principle.
- Formal and systematic consultation frameworks should be created and maintained between the Police regulators and the regulated sector.

REFERENCES:

1. Blackburn, Keith and Sarmah, Rashmi, Discussion Paper: *Red Tape, Corruption and Finance*, University of Manchester- Economics (2006) <http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/disciplines/economics/research/discussionpapers/pdf/EDP-0639.pdf>
2. Bozeman Bary (1993) ‘A Theory of Government “Red Tape”’, *Journal of Public Administration Research and Theory: J-PART*, Vol. 3, No. 3 (Jul.,1993), pp. 273-303 <http://oied.ncsu.edu/selc/wp-content/uploads/2013/03/A-Theory-of-Government-Red-Tape.pdf>
3. Bronitt, Simon and Stenning, Philip *Understanding Discretion in Modern Policing*. Criminal Law Journal, 35 6: 319-332 The University of Queensland, TC Beirne School of Law Legal Studies Research Paper Series(2011) http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2611449
4. CoESS (2011), *Private Security Services in Europe: CoESS Facts and Figures 2011* [http://www.coess.eu/_Uploads/dbsAttachedFiles/Private_Security_Services_in_Europe-CoESS_Facts_and_Figures_2011\(1\).pdf](http://www.coess.eu/_Uploads/dbsAttachedFiles/Private_Security_Services_in_Europe-CoESS_Facts_and_Figures_2011(1).pdf);

5. CoESS, Facts and Figures – Private Security in Europe 2013 (2013) <http://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures>
6. European Commission, (2012), *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU-REGULATORY FITNESS* http://ec.europa.eu/smart-regulation/better_regulation/documents/com_2013_en.pdf
7. European Commission Enterprise and Industry Magazine: *Cutting the red tape to spur growth*, (2013) http://ec.europa.eu/enterprise/magazine/articles/smes-entrepreneurship/article_11103_en.htm
8. European Parliament and Council of the European Union (2006) *Directive 2006/123EC of 12 December 2006 on Services in the Internal Market*, Strasbourg, Official Journal of the European Union L 376/36, 27 December 2006;
9. Bruce George and Button Mark, *Private Security*, (Leicester: Perpetuity Press Limited, 2004)
10. Gouvernement de Grand Duché de Luxembourg (2010), *Loi du 12 novembre 2002 relative aux activités privées de gardiennage et de surveillance*, <http://www.legilux.public.lu/leg/a/archives/2002/0131/a131.pdf#page=1>
11. Hakala Jorma, *Why Regulated Manned Security Services*, (2008) http://www.coess.org/_Uploads/dbsAttachedFiles/Report_Jorma_Hakala_Why_regulate_manned_private_security.pdf
12. Investopedia, *What is an Open Market*, (2014), www.investopedia.com/terms/o/open-market.asp?o=40186&l=dir&qsrc=999&qo=investopediaSite-Search
13. Kutniak Ivkovic Sanja, *Fallen Blue Knights: Controlling Police Corruption*, New York: Oxford University Press Inc. kindle edition, 2005)
14. Organization for Economic Co-operation and Development, *OECD Guiding Principles for Regulatory Quality and Performance* <http://www.oecd.org/fr/reformereg/34976533.pdf>
15. Organization for Economic Co-operation and Development (2012), *Recommendation of the Council on Regulatory Policy and Governance*, www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/49990817.pdf (accessed 3rd February 2014);
16. Page Michael and Rynn Simon et al, *SALW and Private Security Companies in South East Europe – A Cause or Effect of Insecurity*, (2005) <http://www.seesac.org/res/files/publication/539.pdf>
17. Nemeth Charles, *Private Security and the Law*, (London: Elsevier Butterworth Heinemann, 2005)

18. Policia Seguranca Publica (2014) <http://www.psp.pt/Pages/segurancaprivada/Legislacao.aspx>
19. Security Portal *Furau Petrol cu ajutorul agentilor de paza*, (2012) <http://www.securityportal.ro/stiri/securitate-fizica/1194-furau-petrol-cu-ajutorul-agentilor-de-paza>
20. Rynn S. & Gounev P & Jackson T., *Taming the Arsenal – Small Arms and Light Weapons in Bulgaria*, (2005) <http://www.seesac.org/res/files/publication/411.pdf>
21. Sparrow, Malcolm, *The Regulatory Craft: Controlling Risks, Solving Problems, and Managing compliance*, (Brookings Institution Press, Washington, kindle edition, 2000)
22. The Economist, *Regulation-Tangled* (February 22nd 2014) electronic edition
23. The European Commission, *The EU Single Market*, (2014), http://ec.europa.eu/internal_market/services/services-dir/index_en.htm
24. The European Union (2010) *The Consolidated version of the Treaty on European Union and The Treaty on the Functioning of the European Union – Charter of the Fundamental Rights of the European Union*, Luxembourg, Publications Office of the European Union;
25. United Nation Development Program (UNDP) *Governance for sustainable human development - A UNDP policy document United Nations Development Program*, (1997), <http://mirror.undp.org/magnet/policy>
26. World Justice Project (2008-2012), *What is the rule of law?* <http://worldjustice-project.org/what-rule-law>

IMPLICATIONS OF THE ONGOING EXPANSION OF PRIVATE SECURITY SECTOR

Milan Daničić, PhD

Faculty of law and business studies „Dr. Lazar Vrkatić“,
Novi Sad, Serbia
danicic.milan@fbzbl.net

Zdravko Skakavac, PhD

Faculty of law and business studies „Dr. Lazar Vrkatić“,
Novi Sad, Serbia
zskakavac@useens.net

Sonja Dragović Sekulić, MA.

Faculty for law and business studies „Dr. Lazar Vrkatić“,
Novi Sad, Serbia
sdragovic@useens.net

Abstract:

In the last half of the century, private security in the world has had a continuous upward path, going all the way from relative anonymity, over global popularity to a pluralist model, in which public and private security operators are complementary included in providing security as a main social function. With regard to these tendencies as well as to eventual implications of this process on national security, a lot of highly interesting questions arise. Some of them are related to controversies in functioning of private security sector. The most common perplexities related to a process of security privatization in practice include a problem of responsibility and transparency in the work of private security companies (PSCs), especially if security services are given outside national borders. Other problems refer to cases of abuse and violation of human rights and freedoms, legality and legitimacy of their work, involvement of PSCs in illegal arms trade, neglecting of public interests, violation of the law by subjects of private security, all the way to their involvement in activities, which could

represent a factor of state destabilization. The ongoing growth of private security is a consequence of impossibility of modern state to ensure completely a certain level of security to every subject that is under its authority. Considering that private security sector covers a broad area of security and protection of persons and properties, which by magnitude and quality exceed security standards that are warranted by state to every citizen, it could be also said that private security represents an economic category, even though it does not influence directly work productivity. Private security nowadays represents a real power, which is developing slowly but surely and is obtaining characteristics of a force. An indulgence of traditional jobs and authorities, that were by centuries a monopoly of state force, is now representing a measure of democracy in modern society. Taking into consideration a function of modern society and roles of private security sector in social processes, one can conclude that there are a few reasons for legal regulation of private security actions. On one side, there is a general social need of control of all business activities, including actions of operators of public security sectors, as they also have authorities, which allow them to interfere into human and civil rights. On the other side, there is a great need to establish a social trust with regard to private security actors. A general subordination to legal regulations represents a minimal warranty for a quality of given services of private security sector. Even though this sector has a trend of a continuous and fast development, in most democratic countries with a developed market economy it is considered that beside this legal regularity, there should be given some other regulatory answers, such as the best practices, because bigger or smaller normative regularity of sector itself does not bring desired positive effects.

Key words: private security sector, expansion, security implications, society

1. INTRODUCTORY REMARKS

Global ways of privatization of security functions are being developed simultaneously in two directions. In one case, State transfers a part of its responsibilities to private security operators. On the other hand, there are situations when State out of different reasons does not have enough capacity to guarantee safety to all citizens. It is mostly the case in unstability in the countries with a weak central power, endangered by terrorism, extremism or organized crime. In these situations, when overall standing is being endangered, State cannot adequately protect citizens, business objects, social groups or communities. These can be some of the reasons for the vulnerable or endangered groups to ask for protection from

an alternative provider, in this case from private security sector. It is known that a safety today has become a task to many alternative private operators (private policing), beside conventional state institutions (public policing). Related to this, a term „policing“ connotes a conservation of conditions and ways of life, and actions in which individuals and properties are released from every way of endangerment, meaning that they can move, communicate and perform their security tasks (Button 2003, 8).

One of the characteristics of the modern age is pluralization of security, which could be seen in developed democracies, as well as in post-conflict and post-authority societies, even in weak and collapsed states. Pluralization is followed by trends related to gradual changes from reign to management, for dispersion of power and influence between numerous public and private factors on national and transnational level. According to that, state today is not like exclusive warranty of safety, because different non-state operators, with certain agents and capacities that they own, promote their security role (Caparini 2006, 269).

As a response to increased security problems, which often have not been enough in the State's focus, such as mobbing, family violence, gender discrimination and similar, a lot of NGOs and associations try to confront these security threats and to help the victims. As they do not make profit from their services, they are characterized as non-profit security operators. At the same time, a lot of profitable security operators exist, doing business according to market principles, offering various security services on national and regional level. They are legally founded business subjects, providing their clients in different categories various security services on a commercial base (Mijalkovic 2010, 257).

There is no doubt that a process of privatization of security services is conditioned with cravings for a safety feeling, respect of human and citizens' rights and freedom and their more effective protection, as well as with free choice of individuals when it comes to ways of protection against threats towards personal and property security. On the other hand, security, economical, traditional and other factors characteristic for a certain community make a lot of influence on a tempo of the process.

In conditions of rapid market development, related to commercial offering of security services, an adequate regulative of private security sector is necessary, so that all subjects could have a legitimacy within national security system.

2. FACTORS RELATED TO EXPANSION OF PRIVATE SECURITY SECTOR

As a key stimulus for privatization process at the turn from XX to XXI century could be considered the end of the Cold War, as well as endeavour of almost all states for a reduction of public spending, among others, through outsourcing

– confiding certain functions to private security sector. On the other side, not the same factors influenced on privatization of security functions in developed democratic states, developing countries, post-conflict and post-authority countries. In developed countries as the most important impulse of privatization was the demand for improvement of efficiency in state institutions and public administration (Stojanovic 2008, 26). However, in post-conflict and post-authoritarian countries, privatization of security was connected mostly to unsuccessful transition processes, crisis and stagnancy, as well as with bad organization of legal and social systems. It is obvious that the terroristic attack on USA on 9/11 did contribute to an increased significance and role of private security (Trivan 2010, 179).

In democratic states, private security represents an irreplaceable loop in the area of law enforcement, which means that without these services a state would be in a state of hardly compensative vacuum. That is why it should be considered that regular police forces are not capable any more to fight the crime escalation, and especially when it comes to terroristic threats. Private security sector is more and more included in these areas, including collection of evidence, securing public meeting, personal protection as well as protection of property and private objects, all the way to preventive actions against property and corporative crime. Besides, some of functions, which are traditionally considered as a state monopoly, but which are nowadays arranged by private security operators, are following ones: defence, protection of critical infrastructure, military industry, collection of intelligence information, subversive actions, execution of criminal sanctions and others. Thus, areas of national security and defence are becoming less privileged state rights.

Industry of private security in ex-Yugoslav republics had its sudden development from a period of early 90s in XX century until today, becoming main carrier and taskmaster in offering security services. It is unquestionably that this task is being developed in the direction of establishment of various legal and sublegal mechanisms and acceptance of a behaviour and business codex, so that unwanted factors could be eliminated out of this area. Certain significance in this way has a market game and clients demands for a higher level of quality. On the other hand, there are a lot of problems, which are thanks to common legal, politic and economic inheritance often manifested in very similar way in all western Balkan countries.

3. SPECIFICATIONS OF PRIVATE SECURITY SECTOR

Recorded security privatization showed a lack of state capacities to ensure the protection of established social values, according to needs and wishes of citizens. On the other hand, state has been given an opportunity to decide when and which security services it would partially hand over to private security operators that will sell these as a specific form of a service to clients, who can afford to pay for

them. In this way state disburdens a part of its expenses, with a price of increased economic and social layering among citizens (Nikac and Pavlovic 2012, 37-38).

During the last few decades it has come to internationalization in the sphere of security services, i.e. to broadening activities of private security operators to more countries and regions. The first aspect of the process is about offering services by private military and security companies, which are being hired by contract on the global level (conducting private investigations on different states levels, protecting and securing certain persons, who are staying in different states, logistic activities and other military supports to „third world “countries) (Kinsey 2006, 6-7). Another aspect of the expansion of private security sector is related to actions of transnational private security associations and communities through various forms of educations, seminars and professional improvement, to encourage professionalism and standardization of private security services on national and international levels.

As private security sector grows and gets more important, there is also a need for an innovative regulation of activities in that field on national and international level, whereby must be considered also a change in nature of international conflicts. Actual international interventions cover a wider range of actions – from a war, to support in peace operations, charity help, post-conflict reconstruction, all the way to reforms of security sectors, leading altogether to larger engagement of private security operators. This flow of events affect states, international organizations and private corporations, which are leaning more on private security operators, but also impose a need for a surveillance, transparency and responsibilities of those operators (CoESS 2006). That leads to the question: under which regulations should be subsumed these private security operations on international level. It all proves a need for harmonization of national regulations and international contracts, with obliging clauses that define responsibilities of private security operators on security service market, since a lack of responsibilities of private security operators could affect bad the state of human rights and the trust on the sector.

If we consider trends in security privatization, key features of private security are the following ones:

- flexibility, since private security operators offer continuously security services and are able to answer various client demands and needs. The flexibility is shown in different ways (a number of private security operators being engaged, depending on scope and complexity of a task, non-standard norms related to a work time and length of engagement, capability to adjust in every moment to client needs so that they could also satisfy some unpredictable demands);

- competitiveness, due to the fact that between private security operators there is a constant and sharp concurrence. A positive consequence is that contracts with clients are made on the basis of a best (in practice: the cheapest) offer. On the other hand, that leads often to unfair concurrence, lowering the level of

professionalism, illegal work and other breakings of legal provisions and ethical norms, which causes a damage to the sector development;

– insufficient valorisation, considering that private security operators contribute to a social security, stability and to protection of general and individual freedoms and rights, which is not always being right and enough evaluated (Munar and Lebeer 2004, 12-13).

4. EXPANSION OF PRIVATE SECURITY SECTOR – POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS

Common concerns related to privatization of private security in practice are about responsibility problems and work transparency of private security and military companies, especially if security services are offered outside national borders. They also could be related to possible misuses and breakings of human rights and freedoms, cases of interfering of these private security companies in illegal weapon transports, breaking of laws by the private security personnel, which all could lead to different activities which could represent a factor of an inner state destabilisation (Fabien and Dearden 2006, 13-16).

It is of big importance for evaluation of the expansion of private security sector to consider a relation of this sector with public interest, i.e. respect of general needs of society, leading to realization of guaranteed rights of citizens and their collectives. The one, who applies the law, should in every moment take care about public interest, whereby every concrete situation should be objectively considered, from an individual point of view, as well as from general point of view. This means that rights and authorizations, needed for an efficient management of private security, also create frames for possible actions of the sector, including potential damages.

In the theory, there is an attitude that a concept of the global security management in European Union, which by its definition means public-private partnership in security sector, represent a key model, which made a great impact on making private security sector an equal partner to state security sector, whereby privatization of security becomes a part of establishment of the new security management system in the age after the Cold War.

4.4.1. Positive aspects of private security

As positive aspects of private security sector could be considered the fact that private security operators are offering personal and property protection to their clients in situations when state out of different reasons cannot provide a needed level of security.

Some other positive aspects of security privatization are pluralization of security, switch from reign to management, establishment of partnership and coordination of public and private security sector through exchange of information,

and establishing new unique procedures of actions in extraordinary and crisis situations. It should be also considered that private security operators, while doing their jobs, have an insight in situations, which could be qualified as a violation of security system, but which are important for detecting activities characterized as terrorism or organized criminal act (SEESAC 2006, 77).

4.4.2. Potential negative aspects of private security sector

Negative aspects of privatization of private security functions often are met in the legislation itself, which organizes private security sector, but which unfortunately often has some gaps and contraindications, not just in defining but also in conducting. That is why in the last period in some states has come to connections between private security sector with organized crimes, whilst in other countries arisen non-transparent connections between private security sector and political parties. The sudden development of private security is not always followed with an efficient outer surveillance and control, whereby the personnel stays insufficient educated and trained. Interest conflicts also exist, e.g. when police officers in private, out of service and working time, offer security services. That is why we can declare that the cooperation between private and public security sector is not on a satisfying level. At last, private security sector in situations of selective offering of private security services could make worse existing social tensions in community, if security becomes just a normal merchandise, which could only be afforded by rich people, excluding in that way the biggest part of communities (Wenger 2003).

In everyday actions and use of powers of private security sector, there are various possibilities of endangerment of main human rights, which are manifested through illegal use of coercive measures, hurt of individual integrity and privacy. Accusations, which declare that private security operators hurt an individual privacy, are mostly directed on activities of private detectives, whose work is consisted mostly of collecting personal and business information (Prenzler and King 2002, 3-4), stalking and similar, or on the situations when authorizations for use of coercion are exceeded during execution of security tasks, which often includes the work "in the grey zone". Namely, all private detectives unintentionally could be in situation where they are met with private and secret details of client lives or a private organization, which is a regular situation in a routine identity check, cases of classical industry espionage or others, where they have a constant challenge to keep the secret, especially in cases of engagement of foreign private security personnel. Starting from this fact, it is necessary that citizens have possibility of protection from surveillance, misuses and control by private security operators (Hakala 2008).

One of potential negative implications of expansion of private security sector is concerning also informal relations of operators with certain social groups on local and national level. In situations with a weak public control of private secu-

rity sector and economic liberalization of society, informal relations represent a place for the action of different social groups, which with their direct or indirect influences could make a fertile ground for misuses, unfair concurrence between private security operators and monopolization of certain operators from the area (Petrovic 2011, 9-10).

The hidden connection between private security sector and certain social groups are characteristic for business of a certain number of companies that offer security services, behind which are often criminal or paramilitary organizations, whose actions in some situations could become a threat to a state public order (Beswick and Jackson 2015, 136-137). When speaking about private paramilitary organizations, it is important to state that they act directly in the countries of „the third world”, mostly as a part of private military companies – e.g. Blackwater (since 2009. Xe Services, and now Academy), L-3 MRPI, CACI International Inc., Kellogg Brown & Root (now KBR, Inc.) and others (Ortiz 2007). The question of market offer and search for these kind of services has remained until today opened and not regulated, and that gap in the practice is filled with small private military companies, which offer main services, whilst bigger companies from the West cover a security segment on a higher level of tactical specialization and mobilization.

When it comes to the west Balkan countries, the most characteristic potential negative implications of the development of private security sector are:

- absence or insufficient presence of certain standards and professional ethics in companies offering private security services,
- a certain number of informal connections between companies with state security structures (a high number of retired or fired personnel from police, military or intelligence-security agencies is employed in private security, which could lead to problems in cooperation and misuse of authorized positions by authorized personnel),
- inadequately educated personnel and insufficient material-technical equipment,
- a problem with armament of private security personnel (companies offering private security services could represent a significant force in eventual inner conflicts, considering how much weapon they own),
- connections between private security operators with political parties (there is a danger of establishing eventual parallel security forces, which could be easily misused because of their non-transparency).

5. CONCLUSION

Private security sector today comprises a relative broaden area in the sphere of security and protection of persons, property and business of companies or other legal entities. Almost all developed countries, as well as countries in the transi-

tion, are developing within a system of the national security another subsystem, which is trying to establish projected level of security and protection of persons and property from a various types of endangerment. This subsystem is related to private security, which is being hardly incorporated in state security system. It is necessary that operators of the subsystem objectively overview factors of its practical function and to evaluate capability and efficiency of non-state operators in providing the demanded level of security. Private security is a real existing force, which is spreading and obtaining characteristics of a power. Handing over traditional jobs and authorizations, which were a state monopoly for years, is a measure of a democracy in one society.

In the theory there is no unique attitude which would declare if for this phenomenon legislation is necessary or if all specifications could be adjusted in a general law system, which is valid for all other jobs that have their own specifications, which is contributed mostly by polyvalence of jobs. From the aspect of the modern society and a role of private security sector in the society, there are several reasons why legal regulation of private security sector should be controlled: a general social need of control of all business activities, among them also private security operators, which are included in a lot of public security jobs with a greater power that could influence on freedoms and rights of citizens; there is a stronger need to establish a trust of the public in private security operators, making it necessary to control authorizations they have, and, finally, a general subjection to legal orders, which are a minimal warranty for the quality of offered services by security providers.

Even though private security sector is in a constant and fast development for two decades, the attitude of the most members of European Union and countries with a developed market economy is that beside the existing legal organization of the sector, other regulative answers should be constantly required, i.e. the best solutions should be found, because a bigger or smaller normative organization of sector does not always bring the expected effects. However, in the most of these countries, it is usually considered that police is responsible for public security on national level. In these circumstances state keeps the control, surveillance or other type of control over owners and managers of legal entities in private security sector.

Private security is an important segment of general security of every state, i.e. a part of security system of the society. To question comes also a significant economic activity (makes a big profit, employs a high number of people and on average is responsible for 80% of property security in states). Private security cannot exist like a single security system without state control and influence on organization, equipment and action, i.e. without a real legal framework, which organizes the whole activity.

Certain normative organization of private security sector on national level assumes that competent state institutions are conducting democratic control and

surveillance over the sector, as well as professionalism of private security sector in offering services, and that it has a positive influence on a security in general. If this sector acts without certain supervision and control, or its activities are insufficiently regulated, that could represent a huge problem for developed democratic countries, whilst in transition countries or post-conflict countries this development could complicate the establishment of peace and stable order, and hinder plans for a long-term development. Also, private security sector can even lead to aggravation of existing social conflicts and contradictions, primarily if security becomes merchandise, which could only be afforded by rich people, while most of the society could not use the private security services.

In the west Balkan, private security developed within the last decade of XX century. A special influence on that had the breakdown of SFRY and war conflicts, increasing of violence, expansion of grey economy, and especially privatization and transition in all countries of ex-Yugoslavia. A development of private security industry in these states indicates a social need for the constant innovating of regulation in this area, with a goal of harmonization with laws and practice of the members of the European Union.

It is evaluated that private security sector in ex-Yugoslav republics in the last decade showed a great improvement in professionalization, with exceptions related to individual cases of inappropriate criminal and political connections, and illegal coercion of force by private security operators.

In the near future it will be inevitable to harmonize the national law regulative of these countries with the international legal standard in this area (what has already been done in Slovenia and Croatia), which represent a logical direction towards European integrations, but also a consequence of existence of the growing market, which needs an organization and elimination of negative consequences of the inherited practice.

On the other hand, on a level of common bodies of the European Union, there are at the moment no activities related to the harmonization of regulation from the area of private security industry, which is now organized through national laws. It should be considered that a level of the general security in Europe is in a positive correlation with a level of regulation within EU, making it important to harmonize all orders, which are regulating the work of private security sector, especially to establish high standards in this area, which would secure protection of human rights and promote the best practice and professionalism in private security sector.

REFERENCES:

1. *A comparative overview of legislation governing the private security industry in the European Union- Final Report.* (2006). Brussels: CoESS.
2. Beswick, D.; & Jackson, P. (2015). *Conflict, Security and Development – An introduction*, London-New York: Routledge.
3. Bryden, A., & Caparini, M. (2006). *Private Actors and Security Governance*. DCAF, Geneva: DCAF.
4. Button, M. (2003). *Private Policing*, Milton UK: Willan Publishing.
5. Fabien, M., & Dearden, N. (2006). *Corporate Mercenaries: The Threat of Private Military and Security Companies (Report)*. London: War on Want Development House.
6. Hakala, J. (2008). *Why regulate manned private security?.* Wemmel BL: Confederation of European Security Services (CoESS).
7. Jäger, T., & Kümmel, G. (2007). *Private Military and Security Companies*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
8. Kinsey, C. (2006). *Copprporate Soldiers and International Security: The Rise of Private Military Companies*. New York: Routledge.
9. Mijalković, S. (2010). O nedržavnom sektoru nacionalnog sistema bezbednosti: inostrana i domaća iskustva, *Strani pravni život*, (2), 251-270.
10. Munar, S.L., & Lebeer, G. (2004). Preventing occupational hazards in the private security sector: manned guarding and surveillance services. *European Training Manual*, 5-58.
11. Nikač, Ž., & Pavlović, G. (2012) *Право приватне безбедности*. Belgrade: Криминалистичко-полицијска академија.
12. Petrović, P. (2011). *Резервисани домени као препреке нормативном уређењу приватног сектора безбедности*. Belgrade: Beogradski centar za bezbedonosnu politiku.
13. Prenzler, T. & Sarre, R. (1998) Regulating Private Security in Australia. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 1-6.
14. Stojanović, S. (2008), *Privatne bezbedonosne kompanije u Srbiji- prijatelj ili pretnja?.* Belgrade: Centar za civilno-vojne odnose.
15. Trivan, D. (2010). *Korporativna bezbednost*. Belgrade: Dosije studio.
16. Wenger, A., & Mockli, D. (2003). *Conflict Prevention: The Untapped Potential of the Business Sector*. Boulder CO: Lynne Rienner.

НАДЗОР И КОНТРОЛА НА ПРИВАТНОТО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ-БЕЗБЕДНОСЕН ИМПЕРАТИВ

Доц. Д-р Марјан ЃУРОВСКИ
Факултет за безбедност - Скопје
mar.gjurovski@gmail.com

Д-р Гојко ПАВЛОВИЌ
Висока школа за внатрешни работи - Бања Лука
pavlovicgojko@gmail.com

Апстракт:

Трудот го анализира подемот на приватните воени и безбедносни компании и нивната важна улога во обезбедувањето и придонесот кон целокупната безбедност. Соодветните национални стратегии за безбедност приватното обезбедување го вградуваат како еден од субјектите во системот за национална безбедност имајќи голема улога во реализацијата на, пред сè, внатрешната безбедност, како и нивните овластувања и можности што може да навлезат во правата на граѓаните од страна приватниот сектор за безбедност според пропишаните одредби во законите и Уставот.

Поради тоа има настојувања дејствувањето на актерите во приватното обезбедување да се интегрира во широката форма на реформи и управување на безбедносниот систем во целина. Исто така, треба да се дадат адекватни одговори во врска со прашањата што се однесуваат на транспарентноста, надзорот и одговорноста на приватните безбедносни актерите додека ги извршуваат своите обврски и остварувања во безбедноста.

Постојат примери во кои дел од решенијата на контрола на приватното обезбедување се повеќе горливи отколку проблемите што би требало да ги решаваат, особено во ситуација кога постои отсуство на адекватна контрола и надзор. Неопходно би било со законски измени на ова прашање да му се посвети поголемо внимание, односно да се пристапи кон усвојување закон за надзор и контрола на сиот безбедносен систем, а со тоа и на секторот за приватно обезбедување кој поради своите овластувања и

допирање до човековите права на граѓаните може адекватно да се оствари преку зајакната, пред сè граѓанска и демократска контрола.

Во трудот, покрај компаративната анализа, ќе се разгледа модел на ефикасна демократска контрола на приватното обезбедување во Република Македонија и евентуално изградба на посебен безбедносен авторитет со зголемени овластувања и надлежности во надзорот и контролата на приватното обезбедување и неговите чинители.

Клучни зборови: надзор, контрола, приватно обезбедување, национална безбедност

ВОВЕД

Со сигурност може да се потврди дека приватната безбедност претставува еден од потсистемите во системот на националната безбедност. Приватната безбедност содржи основни контури, но и специфичности во однос на системот во целина. Во суштина, тоа е подсистем на системот на јавна и државна безбедност, во која што се вклучени поединечни елементи и на едниот и на другиот систем¹.

Според наводите на З. Кесиќ, „во литературата се разликуваат два основни пристапа во дефинирањето на приватниот сектор на безбедноста, широкиот и потесниот. Според поширокото одредување, приватниот безбедносен сектор би можел да се дефинира како збир на организирани облици за дејствување на доброволно и комерцијално насочување на недржавните личности, чија основна дејност вклучува спротивставување на криминалното однесување. Така дефинираниот сектор на приватната безбедност го сочинуваат: 1) доброволно учество на граѓаните, 2) приватно обезбедување и 3) приватна детективска дејност².

Во потесна смисла, овој сектор би можел да се дефинира како збир на правно втемелени дејности, од професионалниот тип, надвор од рамките на надлежностите на државните органи, кои што се организирани поради давање одредени услуги заради лична заштита и имотна сигурност на граѓаните и собирање информации по барање. Во овој одреден поим спаѓаат: 1)

¹ Даничиќ, М., 2005, Обезбеђење лица и имовине предузећа у Републици Српској, Бања Лука, Висока школа унутрашњих послова, стр. 14.

² Кесиќ, З., 2009, Приватни сектор у контроли криминалитета, Београд, Досије студио, стр. 11–12.

договорно обезбедување - дејностите на приватните претпријатија и агенции специјализирани за давање услуги за физичко - техничко обезбедување на договорената основа; 2) внатрешно (сопствено) обезбедување и 3) приватна детективска дејност³.

Со оглед на тоа дека сè уште не постои универзална теориска дефиниција за поим на безбедност што би можела да се примени во сите области, невозможно е да се изведе една единствена дефиниција на поимот на приватна безбедност која што би можела да ги задоволи сите потреби. Денес приватните компании што даваат безбедносни услуги нудат поширок спектар на услугите од борбените поддршки, тренинзи на воени и полициски единици, разузнавачки услуги, оперативна и логистичка поддршка, планирање и консалтинг, обезбедување на поединците и имот и друго. Важноста што овој тренд и ова професија ја имаат доаѓа до точна од која што нема назад³.

Меѓутоа, на меѓународното ниво, сè уште, не постои договорен стандард во областа на надзорот и контрола на секторот за безбедност од причина што на безбедноста и одбраната долго време се гледало како на прашања што спаѓаат во областа на државниот суверенитет⁴.

Во регулирањето и уредувањето на правните решенија во оваа област на европските простори значаен придонес имаат Советот на Европа, Организацијата за европска соработка и безбедност (ОБСЕ) и Европскиот суд за човековите права. Така, на пример, ОБСЕ во 1994 година има прокламирано начело според кое демократската политичка контрола треба да ги опфати службите за безбедност и полиција, војска и сите други внатрешни безбедносни сили⁵.

Исто така, Советот на Европа, во својата препорака од 1999 година го искажува ставот дека службите за безбедност мора да ја почитуваат Европската конвенција за човекови права и дека секое допирање или нарушување на правата утврдени со таа конвенција мора да бидат засновани врз законот. Обврската на законодавецот е да донесува јасни и адекватни акти што ќе може моќта што ја имаат службите да ја подреди на законот⁶.

³ Иветић, С., Павловић, Г., 2015, Упоредни модели приватног обезбјејња личности и објеката, Сарајево, Мисија ОЕБС, стр. 37

⁴ Born, H., Fluri, P., Johnsson, A. (ur), 2003, *Parlamentarni nadzor nad sektorom sigurnosti: Principi, mehanizmi i prakse*, Sarajevo, Interparlamentarna unija, DCAF, OSCE, str. 31.

⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe, Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security, 3 December 1994.

⁶ The Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Recommendation 1402(1999), Control of internal security services in Council of Europe member states, 1999.

Така, современи уставни пропишуваат надмоќ на органите на цивилната власт врз државните сили. Со тоа сите три гранки на власта се обврзани и овластени, секоја во сопствениот круг, да ја контролира и да ја надгледува во безбедност. Понатаму во матичните закони од областа на безбедноста дополнително се разградуваат и се уредуваат надлежностите на носителите за надзор и контрола над органите за безбедност, а со тоа и надлежностите на независни државни органи.

Меѓутоа, надвор од уставното пропишување на органите што ја остваруваат внатрешната безбедност, а кои што, заради своите овластувања и можности за опфаќање на правата на граѓаните, мора да се надзираат и да се контролираат најчесто од полиција и сите други државни органи што користат некое од полициските овластувања. Исто така, надвор од контролата се и приватните безбедносни претпријатија што со своите овластувања и со опремата што ја користат може да ги загрозат загарантираните права на граѓаните⁷.

НАЈЗАСТАПЕНИ ОБЛИЦИ И СРЕДСТВА ЗА НАДЗОР И КОНТРОЛА НА ОРГАНИТЕ ЗА БЕЗБЕДНОСТ

Имајќи го предвид фактот дека постои голем број разновидни облици и средства за надзор и контрола во секоја земја, како и тоа дека тие се разликуваат од земја до земја се наметнува потреба од нивното класифицирање. Така се истакнува дека е најчеста, во однос на позицијата за носителите за надзор и контрола, преку овластувањата што поради тоа тие и ги имаат, поделбата на две класификации. Првата, според која овие средства за контрола се делат на внатрешни и надворешни. Втората, според која се делат на формални и неформални, имајќи предвид дали контролата ја врши правно овластено лице (на пример, влада, судови, омбудсман и др.) или субјекти што немаат особени, односно посебни правни овластувања за тоа (на пример, Граѓаните и нивните удружувања)⁸.

При тоа секако вообичаени формални средства за внатрешна контрола истакнуваат хиерархиска контрола, институционална контрола, потоа дисциплинска одговорност, контрола што ја извршуваат интерни надзорни тела во внатрешноста на органите за безбедност. Од внатрешните контролни механизми од неформалниот карактер се наведуваат: механизми за самоконтрола, интерпесонална контрола, контрола во рамките на

⁷ Хаџић, М., Милосављевић, Б., 2013, Правна уређеност сектора безбедности Србије, Београд, Београдски центар за безбедносна политику, стр. 19–20 и 24.

⁸ Милосављевић, Б., 2004, Граѓански надзор над полицијом – могући модел за Србију, Београд, Центар за антиратну акцију, стр. 21–22.

синдикални и професионални асоцијации, потоа контрола преку процесот на социјализација⁹. Додека помеѓу инструментите за заштита на човековите права и процедури за утврдување на одговорностите за кршењето на човековите права што се наоѓаат надвор од органите за безбедност, како формални средства од големо значење се наведуваат: парламентарните механизми на контролата, контрола на власта и други органи, потоа акции за омбудсман, како и други независни државни органи и невладини тела за заштита на човековите права, како и судско утврдување на одговорност заради кршење на човековите права. Како неформални средства се наведуваат: јавно мислење, јавноста и граѓаните, медиумите и др¹⁰.

Се смета дека наведените облици на контрола поединечно се недоволни, поради што мора да се спроведуваат поврзано во рамките на меѓусебните односи и со потпирањето еден на друг. Поголемиот број на демократските земји во светот својата стратегија во обезбедување на одговорноста на органите за безбедност ја засновуваат токму врз комбинацијата на наведените облици и средства. Кои од наведените средства ќе се применуваат во една земја зависи од уставниот систем, степенот на довербата во институциите на власта, правни и други традиции, како и од другите фактори¹¹.

Се истакнуваат, исто така, поинакви поделби според кои што контролата може да биде внатрешна и надворешна, т.е. цивилна како и тоа дека надворешната контрола да може да биде политичка, судска и граѓанска, на која што повеќе и одговара името надзор¹². Потоа и поделба според која контролата се дели на: вертикална (во која што спаѓаат: буџетот, законодавството, микро - менаџментот, именувањето, истраги и судир на интереси), хоризонтална (која што ги опфаќа општествените институции, како што се: медиуми, невладини организации, верски организации, истражувачки институции и институти, синдикати, омбудсмани и др.) и самоконтрола¹³. Се смета дека постојат и одредени специфичности во текот на примената на поединечните

⁹ Милосављевиќ, Б., 1997, Наука о полицији, Београд, Полицијска академија, стр. 335

¹⁰ Милосављевиќ, Б., 1997, Наука о полицији, Београд, Полицијска академија, стр. 313

¹¹ Милетиќ, С., Југовиќ, С., 2009, Право унутрашњих послова, Београд, Криминалистичко-полицијска академија стр. 312

¹² Бабовиќ, Б., Цивилна контрола и надзор над полицијом у Југославији, у: Хациќ, М. (ур.), 2001, Демократска контрола војске и полиције у СР Југославији, Београд, Центар за цивилно-војне односе, стр. 259

¹³ Борн, Х., Вишеструка контрола оружаних снага у демократијама: случај Холандије, у: Хациќ, М. (ур.), 2001, Демократска контрола војске и полиције у СР Југославији, Београд, Центар за цивилно-војне односе, стр. 191–228.

средства во однос на конкретните органи за безбедност кои што се надгледува и контролира¹⁴.

Во европската литература најчесто се наведуваат следните шест средства за надзор и контрола:

- внатрешна контрола,
- контрола од страна на извршните власти,
- парламентарен надзор,
- судска проверка,
- независни механизми за надзор и
- надзор од страна на цивилното друштво¹⁵.

ОДРЕДБИ ЗА НАДЗОР И КОНТРОЛА ВО ДРЖАВИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Степенот на контролата и одговорноста во приватниот безбедносен сектор зависи од јасната правна рамка, ефикасниот надзор на институциите и типот на надзорот од страна на тие институции. Контролата и одговорноста се ослабени или неефикасни доколку не заснована врз јасна и единствена правна рамка¹⁶.

Во различни држави на ЕУ постои голем број надзорните институции кои што вршат контрола над приватниот безбедносен сектор:

- во некои држави, приватната безбедност е под контрола на (локалната) полиција (на пример, Грција, Данска, Словачка и Унгарија);
- во други држави, локални цивилни власти се одговорни за контролата на секторот (на пример, Германија, Италија и Шведска);
- потоа Министерство за внатрешни работи ја контролира приватната безбедност во Словенија, Италија, Полска и Холандија;
- министерството за правда е одговорно за надзор во Луксембург;
- во Ирска и во Велика Британија, посебен безбедносен орган е основан за да се надгледува приватниот безбедносен сектор¹⁷.

¹⁴ Шетка, Г., Павловиќ, Г., 2016, Надзор и контрола система безбједности са посебним освртом на полицију Републике Српске, Бања Лука, Факултет за безбједност и заштиту, 2016, стр. 22.

¹⁵ European Parliament, 2013, Parliamentary oversight of the security sector, Brussels, Office for Promotion of Parliamentary Democracy (OPPD), p. 24.

¹⁶ Павловиќ, Г., 2011, Приватна безбједност у Европској унији – правни аспекти и актуелно стање, Безбједност, Полиција, Граѓани, година VII, број 1–2, стр. 181–192.

¹⁷ Павловиќ, Г., 2011, Право приватне безбједности – упоредна студија, Бања Лука, Дефендологија центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, стр. 59–60.

Меѓутоа, сега се поставува прашањето како се изведува тој надзор. Дали е надзорот ограничен само на контролата на „парите“, во земјите каде што се бара приватните безбедносни агенции да поднесуваат годишни извештаи, или надзорот вклучува и инспекциски посети, како најавени така и ненајавени?

Уште една опција за надзорот на приватните безбедносни агенции е базата за жалби, во случај кога граѓаните или компаниите ќе поднесат жалба против нелегалните активности на некоја компанија, односно Агенција. Во тој другиот контекст, интересно е да се истакне дека бројните истражувања спроведени секаде во ЕУ за приватниот сектор за безбедноста не ја земаат предвид улогата на парламентарните одбори за надзор и истрагите на омбудсманот, кои што во суштина имаат овластувања за спроведување на независните истражувања по повод жалби или одредени скандали.

Генерално гледајќи, на компаниите и на вработените во приватниот сектор за безбедност може да се применуваат¹⁸:

- административни санкции, кои што во зависност од прекршокот или кривичното дело се движат од опомена, суспензија преку одземање дозвола за работа и
- кривичната санкција, и тоа: парични и затворски казни.

ЗАКЛУЧОК

Кога станува збор за облиците и средствата за надзор и контрола над органите за безбедност, тогаш е можно да се видат одредени различни термини и поделби. Во суштина под овој поим се подразбираат одредени принципи, постапки, механизми, методи и средства што им стојат на располагање на носителите што ја вршат контролата и надзорот на органите во безбедносниот сектор.

Во врска со прашањето за контрола и надзор над приватниот сектор за безбедност, во односот на наведените механизми и средства, треба да се нагласи дека тие се недоволно искористени (внатрешна контрола и извршна), односно дека се поединечни воопшто и не се практикуваат (независни државни органи - омбудсмани, јавност, медиуми), додека за некои тоа не е ни практично (парламентарната).

Поради тоа е неопходно најпрвин во евентуалните законски измени, според прашањата за надзор и контрола на органите за безбедност, а со тоа и приватните претпријатија што даваат безбедносни услуги, да се посвети

¹⁸ Confederation of European Security Services, 2011, Private Security Services in Europe - CoESS Facts & Figures, Wemmel, Chapter Conclusions, p. 144.

соодветно внимание. Понатаму, во стратегиите за националната безбедност да се препознае приватниот безбедносен сектор како еден од субјектите за остварувањето на внатрешната безбедност. Потоа да се пристапи кон изработка и усвојување на едниот закон за надзор и контрола на целокупниот систем на безбедноста, во кој што би се дефинирале носители на контролата и надзорот и над приватниот сектор за безбедност. Конечно, со измени на законот за приватниот безбедносен сектор правно да се уредат механизмите за внатрешна контрола и надзор, како и неформалните надворешни механизми за надзор и контрола.

ЛИТЕРАТУРА

1. Born, H., Fluri, P., Johnsson, A. (ur), 2003, Parlamentarni nadzor nad sektorom sigurnosti: Principi, mehanizmi i prakse, Sarajevo, Interparlamentarna unija, DCAF, OSCE.
2. Confederation of European Security Services, 2011, Private Security Services in Europe - CoESS Facts & Figures, Wemmel, Chapter Conclusions.
3. European Parliament, 2013, Parliamentary oversight of the security sector, Brussels, Office for Promotion of Parliamentary Democracy (OPPD).
4. Organization for Security and Co-operation in Europe, Code od Conduct on Politico-Military Aspects of Security, 3 December 1994.
5. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Recommendation 1402(1999), Control of internal security services in Council of Europe member states, 1999.
6. Борн, Х., Вишеструка контрола оружаних снага у демократијама: случај Холандије, у: Хацић, М. (ур.), 2001, Демократска контрола војске и полиције у СР Југославији, Београд, Центар за цивилно-војне односе, стр. 191–228.
7. Даничић, М., 2005, Обезбеђење лица и имовине предузећа у Републици Српској, Бања Лука, Висока школа унутрашњих послова.
8. Иветић, С., Павловић, Г., 2015, Упоредни модели приватног обезбеђења личности и објеката, Сарајево, Мисија ОЕБС у БиХ.
9. Кесић, З., 2009, Приватни сектор у контроли криминалитета, Београд, Досије студио.
10. Милетић, С., Југовић, С., 2009, Право унутрашњих послова, Београд, Криминалистичко-полицијска академија.
11. Милосављевић, Б., 1997, Наука о полицији, Београд, Полицијска академија.
12. Милосављевић, Б., 2004, Грађански надзор над полицијом – могући модел за Србију, Београд, Центар за антиратну акцију.
13. Павловић, Г., 2011, Право приватне безбедности – упоредна студија, Бања

Лука, Дефендологија центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања.

14. Павловић, Г., 2011, Приватна безбједност у Европској унији – правни аспекти и актуелно стање, Безбједност, Полиција, Грађани, година VII, број 1–2, стр. 181–192.
15. Хацић, М., Милосављевић, Б., 2013, Правна уређеност сектора безбедности Србије, Београд, Београдски центар за безбедносна политику.
16. Шетка, Г., Павловић, Г., 2016, Надзор и контрола система безбједности са посебним освртом на полицију Републике Српске, Бања Лука, Факултет за безбједност и заштиту.

РЕГУЛИРАЊЕ НА ДАВАЊЕТО НА ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ И НА БЕЗБЕДНОСНИ УСЛУГИ ВО ЕУ

Вонр. проф. д-р Стојан СЛАВЕСКИ
Европски универзитет – Република Македонија
stojan.slaveski@eurm.edu.mk

Помлад асистент м-р Стефанија АГРОТОВА
Европски универзитет – Република Македонија
stefanija.agrotova@eurm.edu.mk

Апстракт:

Овој труд има за цел да покаже дека границата до која моментално се контролирани приватните воени и безбедносни компании од страна на националните и меѓународните регулации е потценета. Всушност, во Европа постои експанзија на национални и на меѓународни регулативи уште од деведесеттите години на минатиот век, кои, исто така, контролираат некои аспекти од контролата и извезувањето на приватни воени и безбедносни услуги. Воспоставувањето контрола врз овие компании е особено важно за ЕУ, затоа што секторот за приватна воена и безбедносна индустрија не само што е базиран во Европа, туку, исто така, се применува од страна на европските влади во меѓународните интервенции. Понатаму, преку развивањето на најдобри практики и преку активна промоција на европските стандарди, Европската унија придонесува за подобрувањето на глобалното управување со приватната воена и безбедносна индустрија. Трудот е поделен на четири дела. Во првиот дел е објаснета улогата на ЕУ во регулирањето на приватните воени и безбедносни услуги. Вториот дел го истражува растечкиот број на политики на ЕУ коишто се однесуваат на контрола на обезбедувањето и извезувањето на воени и безбедносни услуги. Третиот дел истражува како овие услуги ги надополнуваат и како влијаат врз националните регулативи во земјите-членки. Во последниот дел се идентификуваат пропустите во постојното законодавство и се предлагаат чекори што треба да се преземат за нивно решавање.

Клучни зборови: регулативи, приватни безбедносни компании, приватни воени компании, национално законодавство

ВОВЕД

Во последниве години се зголемува разочарувањето во јавноста од недостатокот на национално и меѓународно регулирање на приватните воени и безбедносни компании. Додека експанзијата во областа на индустријата по крајот на Студената војна доведе до зголемен број инциденти – како, на пример, обвинување за персонал ангажиран од ПВК за пукање во цивили на улиците на Багдад, измачување на затвореници во Абу Гариб¹, обидувањето да се отфрли владата на Екваторијална Гвинеја², обучувањето на хрватската војска којашто стори злосторства против човековите права во Краина³ и заобиколување на ембаргото за оружје за Сиера Леоне⁴. Во овој момент само САД и Јужна Африка имаат посебни закони за извоз на услуги на приватни воени и безбедносни компании. Понатаму, регионалните и меѓународните напори, како што се конвенциите за платениците на САД и на Африканската унија, се покажаа како неефективни.⁵ Во овој труд ќе истражиме како оваа проблематика е регулирана во рамките на ЕУ.

РЕГУЛИРАЊЕТО НА ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ И БЕЗБЕДНОСНИ КОМПАНИИ ВО РАМКИТЕ НА ЕУ

Една од причините за недостатокот на внимание посветено на ЕУ во однос на регулирањето на приватните воени и безбедносни услуги се државно центрираните модели, проблем на којшто му пристапиле многу автори. Како што следува од императивот на Вебер дека државата треба да го поседува

¹ Borger, J., 'US Military in Torture Scandal', *Guardian*, 30 April 2004.

² 'Q&A: Equatorial Guinea 'Coup Plot'', *BBC*, 13 January 2005.

³ International Tribunal for the Former Yugoslavia, *The Prosecutor vs. Ante Gotovina*, Case No. IT-01-45, 19 February 2004; Beaumont, P. and Vulliamy, E., 'Guns Secret to Haunt US', *Guardian*, 8 July 2001.

⁴ Astill, J., 'British Mercenaries Find A New Ferocity in Ivory Coast', *Guardian*, 22 February 2003.

⁵ Zarate, J. C., 'The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law and the New World Disorder', *Stanford Journal of International Law*, vol. 34, no.1, (1998), 75–162; Kassebaum, D., 'A Question of Facts - The Legal Use of Private Security Firms in Bosnia', *Columbia Journal of Transnational Law*, vol. 38, no. 3, (2000), 581–602.

монополот на легитимната употреба на сила, клучното прашање што се наметнува е како државата може да ја задржи или да ја поврати контролата врз употребата на сила од страна на приватните воени и безбедносни компании.⁶ За еден меѓународен режим за контролата на приватната воена сила генерално се верува дека не е можен како резултат на неуспехот на двата документи од 1989 година, Меѓународната конвенција на ОН против регрутирање, употреба, финансирање и обука на платеници (United Nations International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries) и Конвенцијата на Организацијата за африканско единство за елиминација на платениците во Африка (the Organisation of African Unity Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa).⁷ Сепак, во конфликтните региони или во државите што се распаѓаат, каде што наголемо се вработуваат приватни безбедносни актери преку договори за ангажирање на приватниот воен сектор, државната контрола често е слаба, понекогаш и не постои. Во сето ова се потценува позитивната улога што може да ја имаат држави-извозници на услуги од Европа и од Северна Америка како и регионални организации во процесот на поставување нови стандарди за регулирање на приватните воени и безбедносни услуги. Иако е точно дека приватните воени и безбедносни компании за безбедност може да ги избегнат построгите национални и регионални контроли со преместување на своите седишта во странство, искуството со компании за трговија со оружје покажува дека стандардите и регулирањето на извозот на нациите-извозници може значително да влијае и да го подобри светското ниво на управување со одбранбениот сектор. Исто така, бидејќи многу земји извозници на оружје се развиени и демократски, тие се далеку поспособни за наметнување контрола и стандарди отколку неразвиените или државите што се распаѓаат а коишто настојуваат да увезат воени и безбедносни услуги.⁸

Актуелната безбедносна парадигма налага централизираната контрола на управување со безбедноста да биде заменета со подисперзирани методи на управување во кои државните и недржавните учесници, вклучувајќи и приватни компании, како и регионални организации како ЕУ, НАТО и ОБСЕ играат значителна улога. Поделбата на управувањето може да се направи

⁶ Krahnemann, E., 'Conceptualising Security Governance', *Cooperation and Conflict*, vol. 38, no. 1, (2003), 5–26.

⁷ Krahnemann, K., 'American Hegemony or Global Governance? Competing Visions of International Security', *International Studies Review*, vol. 7, no. 3 (2005), 531–545; Krahnemann, E., 'Security Governance and Networks: New Theoretical Perspectives in Transatlantic Security', *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 18, no. 1 (2005), 19–34.

⁸ Krahnemann, K., 'Security Governance and the Private Military Industry in Europe and North America', *Conflict, Security and Development*, vol. 5, no. 2 (2005), 247–268.

според седум сегменти: географија, функција, ресурси, интереси, норми, донесување одлуки и имплементација на политики.⁹ Во секој од овие сегменти, изразената управувачка контрола наголемо се заменува со голем број учесници, политики и регулативи. Од географска гледна точка, законското право на управување со граѓаните и компаниите се натпреварува или се совпаѓа со тоа на регионалните режими и приватни регулативи. Според функцијата, многу регионални организации за безбедност го проширија своето поле на интерес од одбрана до превенција од конфликти. Исто така, тоа може да има ефект и на преминување од едни димензии во други што придонесува за трансформирање од централизираниот начин на владеење во фрагментиран. На пример, фрагментирањето на ресурси и безбедносна експертиза меѓу државни, приватни и меѓународни организации го помага вклучувањето на овие учесници во процесите на донесување одлуки за политиките на безбедност и имплементација на тие политики.¹⁰

Брзиот раст во приватните безбедносни и воени услуги може да се сфати како дел од овој премин од централизирано „управување“ во фрагментирано „владеење“. Од една страна, тоа е резултат на разликата меѓу вооружените сили и приватните воени и безбедносни компании, а од друга страна е фактор којшто придонесува за понатамошно вклучување на приватните компании во креирањето и имплементацијата на безбедносни политики.

Сепак, пристапот на управување со безбедноста ја наложува можноста за контролирање на склучените договори на приватните безбедносни компании надвор од границите на државата. Поконкретно, тој објаснува дека државата не е единствениот учесник кој е способен, или дури и одговорен за регулирање на приватните воени и безбедносни компании. Освен тоа, има простор за само-регулирање на приватните безбедносни фирми и за раст на улогата на регионалните организации во регулирањето на приватната употреба на сила. Најважно, пристапот на управување со безбедноста подразбира дека современото управување може да продолжи низ низа стандарди и регулативи што се совпаѓаат на многу нивоа, вклучувајќи компаниски, индустриски, државни, регионални или глобални кои може заемно да се охрабруваат и постојано да создаваат своја сопствена динамичност придонесувајќи за посилно регулирање.

Низ овие нивоа, може да се набљудуваат и различни стандарди, кодекси на практики и законодавство. Тие вклучуваат регистрирање и лиценцирање

⁹ Jupille, J., ‘The European Union and International Outcomes’, *International Organization*, vol. 53, no. 2 (1999), 417.

¹⁰ Elgström, O. And Jönsson, C., ‘Negotiation in the European Union: Bargaining or Problem-Solving?’, *Journal of European Public Policy*, vol. 7, no. 5 (2000): 684–704.

на компании кои нудат приватни воени и безбедносни услуги, како и извезување на овие услуги. Релевантните компании вклучуваат специјализирани воени фирми, домашни приватни компании за обезбедување, корпорации за продажба на вооружување и советување во врска со ризик.¹¹

Според бројот на компании и услуги што може да се сметаат како дел од секторот за приватни воени и безбедносни услуги, различни регулации, закони и стандарди се применуваат на посебните оддели на индустријата. Во Европа, ваквите закони и стандарди вклучуваат национална регистрација на компании, јавни и приватни стандарди за обука одредени од страна на влади и индустриски асоцијации, но исто така и голем број на национални и регионални регулации за извоз на воени и безбедносни услуги што се однесуваат на земјите-членки на ЕУ.¹²

Како што разликите меѓу начинот на управување во различните димензии може да доведе до притисоци за понатамошна трансформација, дивергенциите и интеракциите меѓу одделните регулаторни пристапи и стандарди во Европа доведе до барања за поголема хармонизација. Сепак, наместо ограничување на стандардите на најнискиот заеднички именител, како што е случајот со некои регулации поврзани со животната средина, контролите во приватниот воен и безбедносен сектор се зацврстија и се проширија.

ЕУ е клучен учесник во овој развојот, затоа што е во центарот на многубројни совпаѓања на групи на закони – и од функционална и од географска гледна точка. Според функцијата, власта на ЕУ опфаќа регулирање на приватната безбедносна индустрија како дел од внатрешниот пазар до потенцијалната контрола на извозот на приватни воени услуги и услуги за воена поддршка во рамките на својата Заедничка надворешна и безбедносна политика (ЗНБП). Според географијата, ЕУ влијае врз регулаторните политики на своите земји-членки, но, исто така, е вклучена во претставувањето на своите членки во ОН и промовирање на заедничките ЕУ стандарди, како што е Кодексот на однесување на ЕУ за извоз на оружје (EU Code of Conduct on Arms Exports) на глобално ниво.¹³

Сепак, покрај огромните предности што ги има еден систем што опфаќа повеќе нивоа на управување во кој совпаѓањето на националните и на регио-

¹¹ Услугите може да се состојат од борба, лична безбедност и воена обука, до советување за безбедност, техничка поддршка за операцијата и одржување на воената опрема, набавување, трговија и продажба на воена опрема, единица за отстранување на експлозивни направи, логистичка поддршка за воени операции и бази, собирање разузнавачки информации и анализа, испрашување на воени затвореници и друго.

¹² Види: <http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=408&lang=en>.

¹³ EU, The Council, EU Code of Conduct on Armaments Exports, Brussels, 5 June 1998, 8675/2/98 Rev 2.

налните регулативи предизвикува нивно меѓусебно зајакнување, тој, исто така, има и недостатоци. Тие ја вклучуваат комплексноста и непостојаноста на контролите кои своевременно оставаат многу дупки во законодавството и кои поставуваат тежок административен товар врз институциите задолжени за регулирање на приватното обезбедување. Понатаму, во овој труд ќе презентираме како овие контроли се развивале во последнава декада пред да продолжимесо објаснување на нивниот потенцијал за идно подобрување на состојбите.

РЕГУЛАТИВИ И ПОЛИТИКИ НА ЕУ

ЕУ игра клучна улога во промовирањето на националните и регионалните регулативи за обезбедување со воени и безбедносни услуги во нејзините земји-членки и нивното извезување во други земји. Постојните регулативи ги вклучуваат Кодексот на однесување на ЕУ за извоз на оружје и голем број политики од ЗНБП, независно дали заедно со Кодексот, или посебно, што доведува до потреба за национални закони или наложени ограничувања на извозот на воени услуги, како што е техничка поддршка во врска со оружјето за масовно уништување во државите што се под ембарго и извоз на мали и лесни оружја. Освен тоа, Европскиот суд на правдата официјално ја утврди надлежноста на ЕУ врз домашните безбедносни услуги.¹⁴ Во продолжение од трудот детаљно ја обработуваме секоја политика пред да се претвори во национален закон во земјите-членки.

Кодексот на однесување на ЕУ за извоз на оружје

Кодексот на однесување на ЕУ за извоз на оружје е донесен во јуни 1998 како дел од ЗНБП, но преку неговата институционализација зазема независна улога во промовирањето на построги контроли на извозот на воена опрема и услуги. Кодексот на однесување првенствено беше донесен за да воспостави општи стандарди за конвенционални трансфери на оружје и за да ја забрза размената на информации за извозот на оружје меѓу земјите-членки. Понатаму, Кодексот на однесување повикуваше на циркулирање на годишни доверливи извештаи меѓу земјите-членки во врска со извозот на оружје и имплементацијата на Кодексот, како и за создавањето комплетен годишен извештај од страна на ЕУ.¹⁵ Според тоа што од сите земји-членки се бара да состават национални извештаи како основа за комплетниот извештај на ЕУ,

¹⁴ See Court of Justice of the EU, Case Law, Rulings C-114/97 (vs. Spain), C-355/98 (vs. Belgium), C-283/99 (vs. Italy), and C-189/03 (vs. Netherlands).

¹⁵ 'Annual Report in Conformity with Operative Provision 8 of the EU Code of Conduct on Arms Exports,' *Official Journal C315* (3.11.1999).

поголемиот број земји-членки одлучија нивните национални податоци за извоз на оружје да ги направат јавни. Денес, сите земји-членки, освен две – Кипар и Грција, ги објавуваат нивните национални извештаи на интернет.¹⁶

Посредување во трговијата со оружје

Одредбите за националното регулирање на посредувањето со оружје се истакнати во Заедничката позиција на Советот 2003/468/ЗНБП (Council Common Position 2003/468/CFSP) од јуни 2003. Заедничката позиција официјално повикува земјите-членки да ги имплементираат овие упатства во нивното национално законодавство.¹⁷ Примарната цел на Заедничката позиција на Советот 2003/468/ЗНБП е „да го контролира посредувањето со оружје со цел да спречи избегнување на ембаргото за извоз на оружје поставено од ОН, ЕУ или ОБСЕ, како и од критериумите поставени во Кодексот на ЕУ за извоз на оружје“. Заедничката позиција ги обврзува „земјите членки да ги преземат сите неопходни мерки за контролирање на посредничките активности што се одвиваат на нивна територија“, но исто така ги охрабрува „да го земат предвид контролирањето на посредувачките активности надвор од нивната територија што би ги извршувале посредници со нивно државјанство или што престојуваат на нивна територија“.¹⁸

Техничка помош во врска со оружјето за масовно уништување и држави под ембарго

Советот, исто така, се согласи за потребата да се контролира техничката помош во врска со оружјето за масовно уништување. Здружената акција на Советот на ЕУ 2000/401 (EU Council Joint Action 2000/401) од 22 јуни 2000 година што следеше потоа, ги обврза земјите-членки на контрола на техничката помош во врска со одредени воени цели или дестинации меѓу земјите-членки.¹⁹ Техничката поддршка како што е дефинирана од Здружената акција на ЕУ го опфаќа речиси целиот спектар на приватни воени и безбедносни услуги, иако само во однос на оружјето за масовно уништување, вклучувајќи „техничка поддршка за поправки, развивање, изработка, склопување, тестирање, одржување или која било друга техничка работа и може да имаат форма

¹⁶ See: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.asp?id=408&lang=en&mode=g#exp4>.

¹⁷ ‘Council Common Position 2003/468/CFSP of 23 June 2003 on the control of arms brokering,’ *Official Journal* L156 (25.6.2003).

¹⁸ Исто.

¹⁹ ‘Council Joint Action 2000/401/CFSP of 22 June 2000 concerning the control of technical assistance related to certain military end-uses,’ *Official Journal* L159 (30.6.2000).

како инструкција, обука, пренесување на знаење за работа или вештини или консултантски услуги“.²⁰

Ембаргото на ЕУ врз техничката помош

Додека Здружената акција 2000/401/ЗНБП предлага дека земјите-членки на ЕУ треба да ги земат предвид националните закони за извозот на техничка помош на држави под ембарго, ЕУ директно наложува лиценцирање или забрана на извозот на технички услуги во одредени земји во согласност со санкциите на ОН. Како резултат на зголементата свест за опасноста од извезување на воена помош и услуги во конфликтните региони од страна на ОН и вклучување на такви услуги во санкциите на ОН од деведесеттите години на минатиот век, Советот на ЕУ наметнал заеднички регулативи за земјите од ЕУ што се однесуваат на техничка помош на голем број дестинации.

Контролата на мало и лесно оружје

ЕУ усвои општи политики за трансферот на мало и лесно оружје, кои може да биде потпомогнати од операциите на ПБК во земјите во развој. Во 1998, Советот ја усвои Здружената акција 1999/34/ЗНБП во врска со придонесот на ЕУ во справувањето со натрупувањето и ширењето на мало и лесно оружје.²¹ Покрај другото, Здружената акција предвидува дека ЕУ треба да ги зголеми напорите за да постигне консензус во меѓународните организации како ОН и ОБСЕ во врска со рестриktivните критериуми за извоз, како што е наложено во Кодексот на однесување на ЕУ. Исто така, Здружената акција наложува дека земјите-членки „треба да се потрудат да ја зголемат ефективноста на нивните национални акции во полето на малото оружје“. Во 2002, тоа беше заменето со Здружената акција 2002/589/ЗНБП која вклучуваше извоз на муниција за мало и лесно оружје и ја прошири листата на мерки кои е потребно да се преземат за да се спротивстават на ширењето на лесното оружје.²²

Приватна безбедност

Конечно, ЕУ почнува да го наметнува своето влијание врз законите за приватна безбедност на земјите-членки. Конкретно, Европскиот суд на

²⁰ Исто.

²¹ ‘Joint Action 1999/34/CFSP of 17 December 1998 adopted by the Council on the basis of Article J.3 of the Treaty on the EU’s contribution to combating the destabilising accumulation and spread of small arms and light weapons,’ *Official Journal* L9 (15.1.1999).

²² ‘Council Joint Action 2002/589/CFSP of 12 July 2002 on the EU’s contribution to combating the destabilising accumulation and spread of small arms and light weapons and repealing Joint Action 1999/34/CFSP,’ *Official Journal* L191 (19.7.2002).

правдата го утврдил авторитетот на Комисијата на ЕУ со неколку одредби според кои приватната безбедност се смета како „економски сектор“ и како таква спаѓа во првиот столб на регулирање на меѓународниот пазар. Сепак, движењето кон општи европски закони за политиките за приватна безбедност засега оди прилично бавно.²³

НАЦИОНАЛНИ КОНТРОЛИ

Влијанието на политиките на ЕУ врз националните закони за приватните воени и безбедносни услуги во земјите-членки е значајно. Постојните национални закони се однесуваат на шест видови воени и безбедносни услуги: техничка поддршка поврзана со оружјето за масовно уништување и земји под ембарго, посредување, технички услуги поврзани со контрола на добра, воена обука и домашни безбедносни услуги. Првите три групи на регулативи се директна последица од политиките на ЕУ наведени погоре. Последните три се резултат на приоритетите на националните политики и традиции за контрола на извозот, особено меѓу новите земји-членки во Централна и во Источна Европа кои имаа строги контроли на извозот и на кои им беше наложено да развијат нови закони како резултат на пристапот кон ЕУ. Според тоа што деталното истражување на законодавствата на сите земји-членки не е во состав на содржината на овој труд, ќе се задржиме само на правилата во секоја од сите шест области.

Техничка поддршка поврзана со оружјето за масовно уништување и замји под ембарго

Според тоа што Здружените акции законски ги обединуваат земјите-членки на ЕУ, Здружената акција 2000/401/ЗНБП која се однесува на извозот на техничка помош во врска со оружјето за масовно уништување мора да се примени во форма на национален закон од страна на земјите-членки. Досега поголемиот дел од земјите-членки го сториле тоа, додека Здружената акција 2000/401/ЗНБП подразбира земјите членки да го регулираат извозот на техничка помош поврзана со оружјето за масовно уништување и проектилите за испорака, формата на регулирање е оставена на избор на земјите-членки. Според тоа, националните закони во рамки на ЕУ константно варираат.²⁴

²³ 'CoESS signs a Code of Conduct for private security sector,' *News Message*, CoESS website, Brussels, 18 July 2003, available from <<http://www.coess.org/neo30718.htm>>.

²⁴ Strategic Goods Act Passed 17 December 2003 (RT I 2004, 2, 7), entered into force 5 February 2004 amended by the following Act: 09.06.2004 entered into force 18.07.2004 - RT I 2004, 53, 366, available from <http://www.vm.ee/eng/kat_153/894.html>.

Посредување во трговија со оружје

Три години по Здружената акција 2000/401/ЗНБП Заедничката позиција 2003/268/ЗНБП за посредување со трговија со оружје се примениува меѓу државите-членки нецелосно. Имено, националните барања за лиценцирање постојат во поголемиот број на земји-членки на ЕУ, со исклучок на Кипар, Грција, Ирска, Италија, Луксембург и Португалија.²⁵

Технички услуги поврзани со контролата на добра

Како резултат на строгите контроли на извозот и потребата да се проверуваат националните закони за извоз во согласност со пристапот кон ЕУ во 2004 год. на поголемиот дел на земји од Централна и на Источна Европа им има наложено поисцрпни барања за лиценцирање отколку на другите земји-членки на ЕУ. Процесот за пристапување кон ЕУ ги охрабри новите членки да создадат закони кои наложуваат подложување на сите видови воена опрема и поважни услуги на лиценцирање. Во принцип, Кодексот за однесување на ЕУ набројува повеќе критериуми за кои земјите-членки се согласиле да ги земат предвид кога доделуваат лиценци за извоз на оружје.²⁶

Воена обука

Како резултат на експлицитната поврзаност на услугите со контролираната воена опрема во Здружената акција на ЕУ 2000/401/ЗНБП, малку од земјите-членки го регулираат извозот на воена обука надвор од употребата на воена технологија.²⁷

Приватно патролирање

Додека претходните делови се фокусираа на извозот на одредени видови воени и безбедносни услуги, голем дел од националното законодавство се однесува на обезбедување на безбедносни услуги во рамки на териториите на државите-членки на ЕУ. Иако овие закони не се однесуваат на трансферот на приватни безбедносни услуги во странство, може да се каже дека компаниите што мора да исполнат одредени национални стандарди, до одреден степен ќе ги извезат истите кога ќе оперираат во странство.²⁸

Нивото на генерална контрола

Иако границата до која членките на ЕУ го контролираат снабдувањето или извозот на приватни воени и безбедносни услуги е поголема од општо

²⁵ Исто.

²⁶ Исто.

²⁷ Исто.

²⁸ Исто.

прифатената, малку од земјите одат надвор од постојните барања наложени со Кодексот на однесување на ЕУ и општите политики и здружени акции, објаснети во првиот дел на овој труд. Главните европски земји-извознички, како што се: Велика Британија, Франција, Германија и Италија, не ги имаат најстрогите контроли. Всушност, најголемиот извозник на воени и безбедносни услуги, Велика Британија, е една од членките со најмалку строги правила за извоз. Иако таа ги има имплементирано сите нови регулативи на ЕУ, тоа го направила до минималната потребна граница. Други големи извозници на услуги, како Франција и Италија, сè уште се во процес на имплементирање на новите политики на ЕУ за контрола на извозот во однос на техничка помош или посредување во националните закони. Меѓу извозниците на оружје кои се наоѓаат на средно ниво, Шведска се истакнува како членката со најстроги контроли, а по неа следи Холандија; додека регулативите на Австрија и на Шпанија се просечни. Земјите со најстроги контроли на извозот на оружје и воени услуги, може да се идентификуваат меѓу новите членки, вклучувајќи ги Полска, Унгарија, Латвија, Литванија, Естонија, Словачка, Словенија и Чешка. Иронично е што овие земји поверојатно е да бидат увозници, отколку извозници на приватни воени и безбедносни услуги.²⁹

ПРОПУСТИ И ОПЦИИ ЗА ИДНО РЕГУЛИРАЊЕ

Претходната анализа го илустрира спектарот на регулативни мерки што го контролираат домашното обезбедување и меѓународно извезување на приватни воени и безбедносни услуги во Европа. Иако некои организации како што е „Амнести интернешнел“³⁰ наоѓаат причини да го критикуваат имплементирањето на постојните закони за извоз на оружје во Европа, тоа покажува дека членките на ЕУ ја препознаваат важноста на регулирањето не само на извозот на воена опрема, туку и услугите поврзани со тоа. Освен тоа, централното место на ЕУ меѓу европските структури за спроведување на безбедноста што се во развој и притисоците за хармонизација на голем број стандарди и закони, придонело за зајакнување на контролите. Откако новите закони стапија на сила и тоа само во некои земји-членки, многу е рано да се направи обид за оценување на ефективност на овие контроли и нивното имплементирање. Наместо тоа, овој дел ќе се фокусира на другите

²⁹ Government Decree, 16/2004 (II. 6.) on the Licensing of the Export, Import, Transfer and Transit of Military Equipment and Technical Assistance, at: http://www.mkeh.gov.hu/haditechnika/nemzeti/haditechnika_kulkereskedelem.

³⁰ Amnesty International, *Undermining Global Security: The European Union's Arms Exports* (February 2004), at: <http://web.amnesty.org/library/index/engact300032004>.

пропусти во постојните регулативи и како ЕУ би можела да пристапи кон нивно решавање.

Како што е објаснето во вториот дел на овој труд, приватната воена и безбедносна индустрија вклучува широк спектар на снабдувачи и услуги. Тие варираат од корпорации за посредување во трговија со оружје до приватно обезбедување; и од заштита и борба до консултации за ризик и воена обука. Претходните анализи покажаа дека само ограничен број на снабдувачи на услуги подложат на посебни закони. Како резултат, контролата врз снабдувањето и извозот на приватни воени и безбедносни услуги во ЕУ има два големи пропусти.

Првиот пропуст во постојната контрола го опфаќа аплицирањето за национално лиценцирање во една од земјите-членки, но кои ги извезуваат своите услуги во други земји членки или земји надвор од ЕУ. Со оглед на претходно кажаното, Судот на правдата на ЕУ наложува дека во отсуство на општи регулативи на ЕУ, членките мора да ги признаат националните стандарди на другите земји од ЕУ дури и тие да се под нивните барања за национално лиценцирање. Додека поголемиот дел од компаниите за обезбедување се потпираат на локалната и националната експертиза и репутација за нивниот успех, опасноста од компании што ги заобиколуваат строгите контроли со преместување во тие земји-членки со помали контроли е ограничена. Сепак, постои голем притисок за хармонизирање на националните закони под водство на ЕУ, вклучувајќи и притисок од безбедносните индустриски асоцијации како што е CoESS. Индустријата тврди дека постојните разлики не само што им даваат натпреварувачка предност на компаниите регистрирани во земји-членки со низок стандард, туку и им отежнуваат на фирмите за обезбедување да набават транснационални услуги за обезбедување како што е транспорт за интегрираниот пазар на ЕУ.

Вториот пропуст се однесува на извозот на воени и безбедносни услуги што не се директно поврзани со воена опрема. За жал, овие услуги претставуваат голем дел од приватниот воен и безбедносен сектор. Тие вклучуваат вооружена борба, обезбедување на луѓе и места, транспорт, стратегиска и тактичка воена обука, анализа на ризик, разузнавачки дејства и планирање на дејства. Дури и забраните за техничка воена помош и услуги за земјите со ембарго кои се под ЗНБП на ЕУ ретко ги соединуваат овие услуги. Сепак, искуството со Балканот, Авганистан и Африка покажало дека снабдувањето на стратегиска и тактичка помош може да биде одлучувачка за исходот на еден конфликт исто колку и извозот на проектили и тенкови. Иако дестинациите со ембарго очигледно се главните полиња на загриженост со оглед на снабдувањето со нетехничка воена помош, долгорочното влијание на воената обука би требало да се земе предвид кога се дава дозвола за извоз во земји со недемократски режим.

ЗАКЛУЧОК

Целта на овој труд беше да го прикаже постојниот лимит и новите можности за зајакнување на националните и интернационалните стандарди за приватни воени и безбедносни услуги во ЕУ и на светско ниво. Тука се покажува дека приватните компании за обезбедување не само што се предмет на голем број стандарди и закони во рамките на земјите-членки, туку и дека ЕУ, исто така, го контролира извозот на воени и безбедносни услуги чијшто број се зголемува, и кои варираат од техничка помош до поддршка на воени активности во држави под ембарго.

Поголемиот дел од напорите за контрола на приватниот воен сектор што е во постојан раст, за цел имаат нови, особено глобални, режими што се однесуваат на платеници и приватни воени и безбедносни компании. Сепак, со цел да функционираат, овие режими не само што имаат потреба од поддршка од значителен број потписници, туку и бараат строга нормативна посветеност во отсуство на глобални механизми за мониторинг или ефективни санкции. Како резултат, напредокот во глобалниот режим за приватни воени услуги е ограничен.

ЛИТЕРАТУРА:

1. 'Annual Report in Conformity with Operative Provision 8 of the EU Code of Conduct on Arms Exports,' *Official Journal C315* (3.11.1999).
2. 'CoESS signs a Code of Conduct for private security sector,' *News Message*, CoESS website, Brussels, 18 July 2003.
3. 'Council Common Position 2003/468/CFSP of 23 June 2003 on the control of arms brokering,' *Official Journal L156* (25.6.2003).
4. 'Council Joint Action 2000/401/CFSP of 22 June 2000 concerning the control of technical assistance related to certain military end-uses,' *Official Journal L159* (30.6.2000).
5. 'Council Joint Action 2002/589/CFSP of 12 July 2002 on the EU's contribution to combating the destabilising accumulation and spread of small arms and light weapons and repealing Joint Action 1999/34/CFSP,' *Official Journal L191* (19.7.2002).
6. 'Joint Action 1999/34/CFSP of 17 December 1998 adopted by the Council on the basis of Article J.3 of the Treaty on the EU's contribution to combating the destabilising accumulation and spread of small arms and light weapons,' *Official Journal L9* (15.1.1999).

7. 'Q&A: Equatorial Guinea 'Coup Plot'', *BBC*, 13 January 2005.
8. Amnesty International, *Undermining Global Security: The European Union's Arms Exports* (February 2004).
9. Astill, J., 'British Mercenaries Find A New Ferocity in Ivory Coast', *Guardian*, 22 February 2003.
10. Beaumont, P. and Vulliamy, E., 'Guns Secret to Haunt US', *Guardian*, 8 July 2001.
11. Borger, J., 'US Military in Torture Scandal', *Guardian*, 30 April 2004.
12. Court of Justice of the EU, Case Law, Rulings C-114/97 (vs. Spain), C-355/98 (vs. Belgium), C-283/99 (vs. Italy), and C-189/03 (vs. Netherlands).
13. Elgström, O. And Jönsson, C., 'Negotiation in the European Union: Bargaining or Problem-Solving?', *Journal of European Public Policy*, vol. 7, no. 5 (2000): 684–704.
14. Government Decree, 16/2004 (II. 6.) on the Licensing of the Export, Import, Transfer and Transit of Military Equipment and Technical Assistance.
15. International Tribunal for the Former Yugoslavia, *The Prosecutor vs. Ante Gotovina*, Case No. IT-01-45, 19 February 2004.
16. Jupille, J., 'The European Union and International Outcomes', *International Organization*, vol. 53, no. 2 (1999), 417.
17. Kassebaum, D., 'A Question of Facts - The Legal Use of Private Security Firms in Bosnia', *Columbia Journal of Transnational Law*, vol. 38, no. 3, (2000), 581–602.
18. Krahmman, E., 'Conceptualising Security Governance', *Cooperation and Conflict*, vol. 38, no. 1, (2003), 5–26.
19. Krahmman, E., 'Security Governance and Networks: New Theoretical Perspectives in Transatlantic Security', *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 18, no. 1 (2005), 19–34.
20. Krahmman, K., 'American Hegemony or Global Governance? Competing Visions of International Security', *International Studies Review*, vol. 7, no. 3 (2005), 531–545;
21. Krahmman, K., 'Security Governance and the Private Military Industry in Europe and North America', *Conflict, Security and Development*, vol. 5, no. 2 (2005), 247–268.
22. Strategic Goods Act Passed 17 December 2003 (RT I 2004, 2, 7), entered into force 5 February
23. The Council, EU Code of Conduct on Armaments Exports, Brussels, 5 June 1998, 8675/2/98 Rev 2.
24. Zarate, J. C., 'The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law and the New World Disorder', *Stanford Journal of International Law*, vol. 34, no.1, (1998), 75–162.

ПРИВАТНИТЕ БЕЗБЕДНОСНИ КОМПАНИИ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА-РАЗВОЈ И РЕГУЛИРАЊЕ

Марјан КОСТОВ (магистрант)
marjan.kostov13@gmail.com

Благица МЕЛОВА (магистрант)
blagicamelova@gmail.com

Апстракт:

Во овој труд ќе се испитува развојот, спроведувањето и регулирањето на приватните компании за обезбедување во неколку земји од земјите во Југоисточна Европа. Приватизацијата на безбедносната индустрија во регионот што следеше по крајот на комунизмот во раните 90-ти отсликува глобален тренд во кој безбедносните улоги што традиционално паднаа исклучиво во рамките на кралството на државата постепено се дадени на приватни актери.

Во своите рани години, оваа индустријата била нерегулирана и се карактеризиран со доста проблеми коишто главно биле управувани од социјалистичко-командната економија. Некои делови на индустријата се силно поврзани со елементите на организираниот криминал, а во некои околности со екстремната националистичка политика. Во текот на последната деценија овој сектор почна да се професионализира, така што некои влади во регионот направиле законодавни напори за воведување контроли. Во овој труд ќе бидат разгледани ситуациите во Албанија, во Босна и Херцеговина, во Бугарија, во Хрватска, во Република Македонија, во Србија и во Црна Гора).

Во трудот ќе се претстави доволно јасна слика за моменталната ситуација за да се идентификуваат клучните трендови, како и главните прашања од интерес на оваа тема, и во одделни земји и во регионот како целина.

Клучни зборови: приватна безбедност, регулатива, промени, Југоисточна Европа

ВОВЕД

Сите современи држави во денешно време имаат организиран и уреден систем за безбедност што подразбира и различна улога на секторот за приватна безбедност, област одредена но и ограничена со правото. Всушност, правото е основа но и гаранција за дејствување на сите субјекти во општеството па така и секторот за приватна безбедност. Во современите демократски држави се оди уште подалеку во правното регулирање на т.н. индустрија за приватна безбедност. Имено, наспроти моделот за контрола по пат на договор со нарачател, се пристапува на моделот на контрола од страна на самата држава. Станува збор за ист модел што ги поседува речиси истите елементи што државата ги користи кога е во прашање контрола на јавниот сектор односно на полицијата¹.

Војната со беспилотни летала, европската надворешна и безбедносна политика или промените во арапскиот свет се „топ три теми“ кога станува збор за анализа од страна на експертите за безбедност, мир и развој. Сепак, истражувачите и аналитичарите разгледуваат и теми кои, наспроти нивната голема важност, не добиваат доволно внимание од страна на јавноста. Ова особено се однесува на приватните компании за обезбедување кои дејствуваат во кризни подрачја. Станува збор за компании што со текот на времето стануваат повнимателни, но тоа значи, исто така, дека стануваат и поактивни отколку порано. Најважните активности на овие компании вклучуваат заштита на предметите и луѓето, се разбира, пред се во воените подрачја, добивање информации преку сослушување, класична шпионажа, но и шпионажа преку соодветни апарати. Од особена важност е поминување на ефикасна обука за приватни и државни личности².

Приватните безбедносни компании во континуитет ги прошируваат нивните операции. Сепак, главното прашање што се поставува е: „Дали воените цели треба да се остават на приватни компании?“. За тоа е потребна широка општествена расправа која што се уште не поттикната во рамките на земјите од Југоисточна Европа.

Познато е дека во денешни рамки светот претставува „глобално село“. Може да се рече дека не постои држава која од едни или од други причини не е загрошена, без оглед на степенот на нејзината развиеност. Секое општество низ историјата било помалку или повеќе загрошено од различен обем. Во почетокот бил загрошен нивниот опстанок, а понатаму и нивниот општествено-економски и културен развој. Притоа, појави како што се: тероризам, експанзија на организиран криминал, корупција, национални и верски екстремизам, и слично се

¹ Бошковиќ, М., Систем обезбеђења, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997, стр. 22

² Бошковиќ, М., Кековиќ, З., Обезбеђење лица, имовине и пословања предузећа, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2003, стр. 34

само дел од појавите што го загрозуваат демократскиот и уставен поредок на една земја, ја нарушуваат нејзината безбедност, а со тоа и безбедноста на нејзините граѓани. Токму поради потребата од сузбивање на овие појави, секоја држава организира свој систем на национална безбедност во чии што рамки секторот за приватна безбедност има посебна улога и значење.

Анализа приложена во рамките на овој труд посочува на тоа дека фактите од прашањата што се однесуваат на контрола на приватната безбедност може да бидат правно регулирани на начин што е типично европски, но со можност и за дополнителни пристапи и најразлични комбинации што го регулираат функционирањето на системот на приватна безбедност, а што ги уважуваат националните специфичности.

Во рамките на овој труд се презентирани основните постулати на развој, контрола и регулација на приватната безбедност во светски рамки, со посебен осврт на компаниите во Југоисточна Европа.

РАЗВОЈ НА ПРИВАТНИОТ СЕКТОР НА БЕЗБЕДНОСТА ВО СВЕТСКИ РАМКИ: КРАТОК ОСВРТ

Денешниот свет се карактеризира со се поголема незаштитеност на границите, приватизација на јавните добра, слабеење на централната функција на државата и опаѓање на нејзината сила при спроведување на законите, како и фрагментација на секторот на безбедност, кој традиционално спаѓа во надлежност на државата. Притиснати од мноштво закани, процеси и актери, државите изгубиле монопол над спроведување над организираното насилство. Последица од тој процес е дека државите ја предале својата улога на единствен легитимен провајдер и гарант на безбедноста на приватните воени и безбедносни компании. Настанувањето на приватниот сектор на безбедност, во чии што рамки функционираат приватни недржавни провајдери на безбедност, независни од државата, претставуваат особено значаен момент во развојот како на современите меѓународни односи, така и функционирањето на самата држава. Приватната индустрија за безбедност, приватните компании за безбедност и приватните воени компании создале индустриски ланец што слободно функционира на глобалниот пазар, организиран со трајни и цврсти корпоративски врски и воедно постојано расте и зајакнува³.

Приватните безбедносни агенции претставуваат економски актери што дејствуваат според правилата на пазарот, но не претставуваат и актери во секторот за безбедност. Овие компании со употреба на средствата за принуда

³ Даничић, М., Стајић, Љ., Приватна безбедност, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008, стр. 111

можат да влијаат на зголемување или намалување на безбедноста на граѓаните и поради тоа нивното работење бара детални и прецизни законски решенија. На тој начин, на овие компании било овозможено слободно да учествуваат на пазарот, но и истовремено да ги почитуваат стандардите на човековите права.

Компаниите за приватна безбедност, односно првично приватната индустрија настанала на почетокот на деведесеттите години на XX век. Заедничкото дејствување има три клучни аспекти – завршувањето на Студената војна и вакумот што таа го предизвикала во потрага и овозможување на безбедност, трансформација во природата на војувањето и нормативниот раст на приватизација во сите сектори – сето ова создава нов простор и барања за формирање приватна индустрија за безбедност. Со завршувањето на Студената војна, до значење се доведува и редукцијата во големината на националната војска, а истовремено доаѓа и до пораст на глобалната несигурност.⁴

Токму ваквиот развој на настаните овозможува создавање поволни услови на снабдување на приватната индустрија за безбедност со нови луѓе и опрема, како и за зголемување на барањата и условите за нивно ангажирање. Со завршувањето на Студената војна се довело до тоа да бидат мобилизирани повеќе од шест милиони војници, од кои многу нови работни места се пронашле во приватниот сектор за безбедност. Завршувањето на Студената војна, како последица имало и тоа да што повеќе оружје и опрема се нашло во приватни раце отколку во државна сопственост, а бројните нестабилни и конфликтни подрачја се удвоиле. Сето ова овозможува драматично зголемување на бројот на цивилни експерти кои што често пати биле ангажирани од приватниот сектор.

Актерите кои спаѓаат во приватниот сектор за безбедност се различен спектар на луѓе, организации и активности. Некои од нив се особено значајни и легитимни, додека пак некои се нелегитимни и спаѓаат во т.н. сива зона на безбедност. Во приватниот сектор, безбедноста може да се претстави преку платеници, доброволци, странски служби – етаблирани во националните армии, разни видови приватни армии и полиција, компании што се занимаваат со индустриска одбрана, приватни агенции за безбедност и многу други актери.

КОМПАНИИ ЗА ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ ВО РАМКИТЕ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА: ПРАВЕН ТРЕТМАН И МЕХАНИЗАМ НА КОНТРОЛА

Голем број фактори довеле до зголемување на побарувачката на услуги за приватна безбедност во земјите на Југоисточна Европа во текот на последната деценија, започнувајќи од високата стапка на криминал, до корупција во јавните

⁴ Давидовиќ, Д., Кешетовиќ, Ж., „Професионализација и партнерство јавног и приватног сектора безбедности у Србији“, у: Наука, безбедност, полиција, 3, 2007, стр. 17–31.

институции, лоши стандарди за вршење на должноста на полицијата, мулти-етничка недоверба и нетрпеливост. Регионот на Југоисточна Европа поминал низ една од најбрзите приватизации во целиот свет во текот на последната деценија, кога преминало од состојба на речиси потполно отсуство на услугата на приватна безбедност кон крајот на 80-тите години до точка која до денес во оваа индустрија е главен работодавач и овозможувач на услуги за безбедност.⁵

Компаниите за приватна безбедност денес нудат услуги што овозможуваат одржување глобални индустриски норми – физичко обезбедување на деловни простории, фабрики и други државни згради, како и овозможување услуга на вооружени единици и пратење на транспортот на богатство и пари. Некои од земјите во регионот имаат помал пазар на приватно обезбедување, најчесто насочено кон овозможување услуги на физичка заштита и во ретки случаи, овозможување на приватно обезбедување на приватни куќи.

Додека пазарот во некои делови од регионот се уште е релативно неразвиен, во други делови, особено во државите кои аспирираат кон членство во Европската Унија, индустријата се развила до таа мера што бројот на вработените во компаниите за приватна безбедност го надминува бројот на припадници на полицијата. Последните години индустријата, исто така, покажала знаци на консолидација во поголем број земји, што довело до опаѓање на бројот на фирми што ја остваруваат својата дејност наспроти севкупната експанзија во секторот.

Важно е да се истакне дека во Југоисточниот регион, домашните компании за приватна безбедност се уште доминираат за сметка на странските компании што се присутни во регионот. Делумна причина за тоа се ограничувањата на остварување на дејноста на меѓународни компании за приватна безбедност во многу земји. Во земјите кандидати за членство во ЕУ, сепак, пазарот на приватна безбедност е отворен кон странската конкуренција и одреден број меѓународни компании веќе го имаат пронајдено своето место во посочените рамки⁶.

Низ низа приложени анализи од страна на истражувачите и аналитичарите се увидува дека постои високо ниво на загриженост поради недостаток на транспарентност на индустријата за приватна безбедност. Притоа, во овој контекст, секој поединечен случај поттикнува различни прашања. Посебно се истакнува проблематика од овој домен во Србија и во Албанија.

Иако професионален и добро регулиран, секторот е од клучно значење за успешен развој на економијата во земјите од Југоисточна Европа. Важноста

⁵ Димитријевиќ, И., Упоредни приказ сектора приватне безбедности Југоисточне Европе, Клуб студената Факултета безбедности, Београд, 2006, стр. 27

⁶ Петровиќ, П., Приватизација безбедности у Србији, Безбедност Западног Балкана, бр. 4, 2007, стр. 67

на секторот за приватна безбедност генерално не се препознава во оние земји и меѓународни институции што овозможувале поддршка на реформата на секторот за безбедност и во регионот. Во секој случај, секторот за приватна безбедност често е една од најголемите вооружени групации, а компаниите за приватна безбедност употребуваат сила при своите активности и ангажмани. Токму поради тоа, потребно е да бидат клучен елемент при реформа на секторот за безбедност. Следствено, секторот за приватна безбедност треба да биде опфатен во секое мапирање на секторот на безбедност, пред и во текот на проектот за реформа на секторот за безбедност. Компаниите за приватна безбедност треба да бидат субјекти за демократска цивилна контрола и треба да бидат инкорпорирани во програмите за форма на секторот за безбедност, како и во правното регулирање и надзор.

Од особена важност е земјите од Југоисточна Европа да учат од своите меѓусебни искуства, кога станува збор за функционирањето на компаниите за приватна безбедност, како и да ги применуваат законските насоки, регулативи и процедури од страна на Европската Унија⁷.

Табела 1: Компаративна анализа на секторот за приватна безбедност во рамките на Југоисточна Европа

Земја	Клучни аспекти	Препорака
Албанија	<ul style="list-style-type: none"> • Релативно мала и неразвиена приватна безбедност; • Некои компании работат без дозвола, со што се поткопува регулативата на системот; • Несоодветни врски помеѓу компаниите и политичките партии; 	<ul style="list-style-type: none"> • Потреба од ревидирање на законодавството со цел обезбедување соодветно вооружување преку соодветна обука за истото.

⁷ UNDP, SALW i firme za privatno obezbeđenje u Jugoistočnoj Evropi: uzrok ili posledica nesigurnosti?, 2008

<p>Босна и Херцеговина</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Комплексна состојба поради децентрализираната власт во земјата; • Двојно законодавство, двојни правила за компаниите за приватна безбедност; • Голем број физички лица што работат нелегално; 	<ul style="list-style-type: none"> • Воведување национално законодавство; • Потребно е компаниите да работат на саморегулирање низ создавање соодветни правила на однесување.
<p>Бугарија</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Приватната безбедност е најразвиена во регионот • Почетоци на поврзаност на компаниите со групи за организиран криминал; • Нелегално обезбедување на услугата (во помал %); • Присутна конкуренција помеѓу полицијата и компаниите за приватна безбедност; 	<ul style="list-style-type: none"> • Да се искорени натпреварот помеѓу полицијата и компаниите за приватна безбедност; • Законодавниот орган да биде проактивен во истражувањето на секторот за приватна безбедност (особено зголемување на парламентарната контрола)
<p>Хрватска</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Приватната безбедност се развива во последните десетина години; • Секторот се зголемува за 10% на годишно ниво; • Постои можност за поврзаност на компаниите за приватна безбедност со криминални групи; 	<ul style="list-style-type: none"> • Потребно е поедноставување на законската структура.

Македонија	<ul style="list-style-type: none"> • Приватната безбедност се развива од 1994 година; • Мала индустрија во процес на експанзија; • Не постои можност за работа на странски фирми од овој домен во земјата; • Компаниите за приватна безбедност, во одреден домен имаат кадар кој потекнува од поранешни полициски и воени единици; 	<ul style="list-style-type: none"> • Потребно е да се усвои контрола во спроведувањето на законот во земјата; • Соодветни безбедносни проверки на компаниите; • Унапредување на работната пракса и подобро регулирање на употребата на оружје – преку соодветни обуки.
Србија	<ul style="list-style-type: none"> • Најпроблематична ситуација во регионот; • Поврзаност на компаниите со групи на организиран криминал; • Можност за злоупотреба на службеното оружје за приватни цели; 	<ul style="list-style-type: none"> • Потребно е да се усвои систем за издавање на дозволи за оваа дејност со цел да се елиминираат непрофесионалните делови од индустријата; • Прифаќање на меѓународни правила во овој домен.
Црна Гора	<ul style="list-style-type: none"> • Секторот се развива кон крајот на деведесеттите години; • Постои систем на издавање дозволи, но истиот не е во потполност спроведен; • Службениците во полиција остваруваат двојна функција, државна и приватна – по завршување на работното време, што предизвикува судир на интереси. 	<ul style="list-style-type: none"> • Поголема транспарентност во регулирањето на компаниите за приватна безбедност и воведување прецизни програми за обука.

<p>Косово</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Приватната сопственост се појавува со меѓународната интервенција од 1999 година. Таа е под контрола на мисијата на ООН во Косово; • Високо ниво на конкуренција помеѓу индустријата за приватна безбедност и Косовската полиција и служби; 	<ul style="list-style-type: none"> • Потреба од ефикасен систем на обука и безбедносна проверка; • Потреба од воспоставување јасна линија помеѓу државниот и приватниот сектор.
----------------------	---	---

Извор: Сопствени гледишта на авторите врз основа на консултирана литература прикажана во трудот

ПРЕПОРАКИ И ПРИМЕРИ ОД ДОБРА ПРАКСА

Иако во моментот, на ниво на Европската унија не постои хармонизирана правна рамка со која се регулира приватниот сектор за безбедност, одредени широко прифатени стандарди претставуваат основни насоки. Земјите од Југоисточна Европа е потребно да ги присвојат овие насоки, процедури и законски прописи со цел да можат да го олеснат својот пат за влез во Европската унија.

Првично, потребно е да се спомене значењето на основниот меѓународен документ што ги поставува стандардите за функционирање на компаниите за приватно обезбедување, односно Монтре Документ (Montreux Dokument) – резултат на заедничка иницијатива на Швајцарија и Меѓународниот комитет на Црвен крст, покрената во 2006 година. Овој документ потсетува на обврската на државата, компаниите за приватна безбедност и нивните вработени да работат во согласност со меѓународното право, во услови кога компаниите на приватното обезбедување, од која било причина, се ангажирани во текот на вооружен судир. Иако, првично сето ова не е во потполност применливо во контекстот во кој се одвиваат обидите за регулација на приватниот сектор за безбедност во земјите од Југоисточна Европа, сепак станува збор за документ кој е добра пракса за функционирањето на цивилното општество и компаниите со приватно обезбедување⁸.

⁸ Spear, Joanna, Market Forces – The Political Economy of Private Military Companies, Economies of Conflict: Private Sector Activity in Armed Conflict, Fafo, 2006, стр. 19

Помеѓу примерите од добра пракса во Монтре Документот се истакнува, во неговиот прв дел, Глава Е (член 22), кој одредува дека компаниите што овозможуваат услуги за приватна безбедност се обврзани да дејствуваат во согласност со меѓународното хуманитрано право или човековите права што се наоѓаат во државниот закон, како и други национални закони (кривично право, закон за данок, имиграциски закон, работни права и сл). На таа основа, приватниот сектор за безбедност се поставува и се шири во законодавните рамки. Дури и доколку недостасува конкретна и јасна рамка наменета за приватниот сектор за безбедност, таа се уредува по пат на примена на дополнителни закони од областа со која што приватниот сектор за безбедност има допирни точки.

Понатаму, важно е да се истакне Конфедерацијата на европски безбедносни служби (Confederation of European Security Services). Во овој контекст, се издвојува Прирачникот за организации што доделуваат договор за услуги за приватно обезбедување, развиен во соработка со УНИ Европа (Европска федерација за синдикатот за услуги и комуникации). Овој документ служи како извор на почетни информации и како средство за обука на лица одговорни за склучување договор со правно лице, дефинирајќи ги техничките насоки и критериуми за квалитет што помагаат при идентификација на компаниите што овозможуваат висок квалитет на услуги на приватното обезбедување⁹.

Исто така, се истакнува и Меѓународното правило за служба за приватен сектор на безбедност, промовиран од владата на Швајцарија како повеќестрана иницијатива која има за цел разјаснување на меѓународните стандарди врз чија основа кои работи приватниот сектор за безбедност, и ја подобрува и ја зајакнува одговорноста на тие компании и надзорот над нив. Всушност, Кодексот посочува и на принципи засновани на човекови права за одговорно овозможување услуги за приватно обезбедување. Тоа се правила за употреба на сила, забрана од мачење, трговија со луѓе и други злоупотреби на човековите права, како и специфични обврски во поглед на управување на компаниите, вклучувајќи и избор на вработени, раководење со оружје и сл. Од особена важност е истакнувањето во глава Г на Кодексот, која што посочува на обврските во поглед на управувањето и раководењето, на поседувањето на соодветна дозвола (лиценца) за остварување на работните обврски од доменот на приватното обезбедување, менталната и физичката подготвеност и безбедносните проверки. За вработените кои ракуваат со оружјето, Кодексот одредува и потреба од посебни обуки¹⁰.

⁹ Lilly, D., Green Paper submission: private military companies: options for regulation, International Alert, July, 2002, стр. 118

¹⁰ Goddard, S., The Private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict, A thesis presented to the Faculty of the U. S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2001, стр. 68

На основа на наведеното се увидува дека областа на приватно обезбедување од страна на компаниите, сепак е релативно уредена со законодавството на Европската унија, првенствено поради учеството во приватниот сектор на безбедност во единствен европски пазар, во рамките на прашања по пат на слобода на овозможување услуги, слобода на движење и сл. Така, Европскиот суд на правда има надлежност над прашања поврзани со приватниот сектор за безбедност низ активности поврзани за регулирање на единствениот пазар на Европската унија. Понатаму, Советот на Европа влијае на приватниот сектор на безбедност низ бројни конвенции што ги усвојува, а што се однесуваат на заштита на човековите права и правото на владеење, по пат на Европските конвенции за човекови права, Конвенција за заштита на поединците во врска со атомската обработка на лични податоци и Препорака за потреба од хармонизација на националната регулатива што се однесува на носење и користење оружје.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на наведеното, од особена важност е да се посочат неколку насоки за подобрување на третманот на компаниите за приватна безбедност во земјите од Југоисточна Европа. Притоа, потребно е да се внимава на посочената правна рамка која што треба јасно да се разграничи од улогата на услуга на приватна и јавна безбедност во сите случаи. Иако услугите за јавна безбедност имаат важна улога во спречувањето на криминалот која не смее да се заборави, во законот треба да се направи јасна разлика помеѓу традиционалните изворни функции на служби за јавна безбедност – а тоа се спроведување закони и дополнителни заштитни услуги што најчесто ги нудат компаниите за приватна безбедност. Потребно е да се земат предвид заедничките договори помеѓу полицијата и компаниите за приватна безбедност во чиишто рамки припадниците на полицијата и работниците на физичко обезбедување и работат заедно.

Понатаму, важно е да се истакне на потребата од темелна безбедносна проверка на сопствениците на компании за приватна безбедност. Оваа проверка мора да се спроведе, додека пак во случај на сопствеништво над овие компании, овие проверки опфаќаат проверки на блиски членови на семејството, за да се спречи компаниите за приватна безбедност да влезат во рацете на криминалците.

Доколку пак постојат судири на етничка основа во рамките на една земја, потребно е да се спречи сегментираното функционирање на компаниите за приватна безбедност, особено на етничкиот принцип и на подолг рок.

Исто така, во услови кога компаниите одржуваат јасна врска со поранешните или сегашни единици или групи на секторот за безбедност, вклучувајќи ги и неформалните паравоени или бунтовнички групи, од пресудно значење

е таквата ситуација редовно да се надгледува. Потребно е да се разгледа и воведување специфични насоки за спречување директна врска на компаниии од овој вид со поединечни политички партии.

Доколку се појави лошо и нелегално однесување на одредени компании за приватна безбедност, истото треба веднаш да се истражи детаљно, со присуство на обвинител, токолку е тоа возможно. И самиот процес на надзор потребно е да биде релативно надгледуван и преиспитан.

На крај, важно е да се истакне дека секоја држава треба да даде дополнителен облик за контрола надвор и над онаа контрола што ја овозможува полицијата, со посебен акцент на развојот на капацитетот на компанијата. Исто така, потребно е земјите да учат од меѓусебните искуства, особено доколку потекнуваат од ист регион каде што во одредена мера владеат слични правила за слични проблематики.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Бошковиќ, М., Систем обезбеђења, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997
2. Бошковиќ, М., Кековиќ, З., Обезбеђење лица, имовине и пословања предузећа, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2003
3. Даничиќ, М., Стајиќ, Љ., Приватна безбједност, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008
4. Давидовиќ, Д., Кешетовиќ, Ж., „Професионализација и партнерство јавног и приватног сектора безбедности у Србији“, у: Наука, безбедност, полиција, 3, 2007
5. Димитријевиќ, И., Упоредни приказ сектора приватне безбедности Југоисточне Европе, Клуб студената Факултета безбедности, Београд, 2006
6. Goddard, S., The Private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern
7. Conflict, A thesis presented to the Faculty of the U. S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2001
9. Lilly, D., Green Paper submission: private military companies: options for regulation, International Alert, July, 2002
10. Петровиќ, П., Приватизација безбедности у Србији, Безбедност Западног Балкана, бр. 4, 2007
11. Spear, Joanna, Market Forces – The Political Economy of Private Military Companies, Economies of Conflict: Private Sector Activity in Armed Conflict, Fafo, 2006
12. UNDP, SALW i firme za privatno obezbedenje u Jugoistočnoj Evropi: uzrok ili posledica nesigurnosti?, 2008

COMPETING VISIONS OF SECURITY: MAPPING NON-STATE ACTORS AND SECURITY DEMANDS IN KHAYELITSHA, SOUTH AFRICA

Vera RIFFLER, PhD Candidate,

University of York, Centre for Applied Human Rights, UK

vpr501@york.ac.uk

Abstract:

Addressing increasing levels of violence and crime are well-documented phenomena in post-transition societies, such as South Africa. The increase of violence and crime in post-transition contexts suggests that the aftermath of transition involves several challenges. Well-documented examples include: ineffective security and justice provisions by the state; feelings of exclusion, insecurity and vulnerability; cultures of violence; and re-interpretations of law and order based on reflections of justice the state delivers. Addressing violence and crime is in effect often no longer an exclusive task of the state in these settings. Instead, the various forms of violence and the diversity of different private and institutional actors that are affected by and respond to violence, emphasize the importance of considering a diverse range of social actors in addressing responses to violence. As a result multiple visions of security planning and crime fighting emerge in these contexts. Existing research is limited with regard to the roots of the patchwork of non-state actors and their agendas on safety and security. The question arises what are these visions for safety and security and in which concepts are they engrained. Seeking to address this gap the objective of this study is to map non-state actors, such as Civil Society Organisations, neighbourhood watches, street committees and community organisations and their security demands in Khayelitsha, South Africa. The analysis builds on a large set of empirical data that were collected through interviews and attendance of a public commission that investigated causes of surging crime rates and the state's failure of delivering responses.

The study documents that the demands and approaches for safety and security by different non-state actors range from preventive to punitive measures. Non-state actors either aim at the prevention of violence by addressing root causes of it, whereas others operate outside the legal sphere and resort to counter-violence in security enactment. Furthermore, the demands for safety and responses to violence and crime from non-state actors depend on their and the communities paradigmatic stance on justice. Three paradigms are influential in this context: justice as punishment, compensation and restitution, and justice as injustice. Moreover, the results show differences in the non-state actors' relations with the state. More formalised non-state actors in particular refer to the state's importance of addressing such issues and predominantly seek to hold the state accountable. In contrast, less formalised non-state actors often regard safety and security enactment as their responsibility, which results in punitive approaches characterised by vigilantism and partly non-engagement with the state. The findings of this study can serve as the basis for further research between localised and institutionalised visions of justice and their implications for safety and security provision by the state vis-à-vis the non-state actors.

Key words: non-state actors, safety and security, justice, South Africa

1. INTRODUCTION

The increase of violence and crime in post-transition contexts suggests that the aftermath of transition involves several challenges. Well-documented examples include: ineffective security and justice provisions by the state; feelings of exclusion, insecurity and vulnerability; cultures of violence; and re-interpretations of law and order based on reflections of justice the state delivers (Snodgrass Godoy, 2006; Thomas, 2012; Buur, 2008). Addressing violence in transitional settings and new democracies is no longer considered an exclusive task of the state. Instead, the various forms of violence and the diversity of different private and institutional actors that are affected by and respond to violence, emphasize the importance of considering a diverse range of social actors in addressing responses to violence (Abello Colak and Pearce, 2009; Dammert, 2012). Dammert (2012, p. 133) aptly summarizes that *"...at present crime control is not regarded as the sole responsibility of the public institutions traditionally in charge, but has rather become a diffuse and frag-*

mented task placed in the hands of various public institutions, NGOs, private companies, and the community in general”.

The existing literature often suggests uniformed responses from the different actors. State actors have been criticised for adopting “*mano dura*” approaches in the criminal justice system. These approaches are characterised by an ever increasing severity of sentences, restrictive possibilities for parole, establishing mandatory prison sentences for certain crimes, limiting alternative procedures for offenders, and police violence and brutality (International Council on Human Rights Policy (ICHRP), 2003; Chinchilla, 2003). In contrast, Civil Society Organisations, NGOs and other non-state actors have been praised for structuring interventions to target specific forms of violence and conflict (Barnes, 2005). These interventions include advocacy, publicising information, engagement in debates, community policing, police training, victim protection, citizen forums for participation and external oversight mechanisms for example (Paffenholz and Spurk, 2006). More recently it has been suggested that the differences between state actors’ and non-state actors’ responses to violence are not as clear cut as previously outlined above (Hornberger, 2013; Fourchard, 2012). State responses often actually range from hard hand measures, like radical law enforcement and police violence to more preventive strategies, such as community policing or holistic crime prevention policies. At the same time, non-state actors (NSAs) activities range from human rights activism, and “security from below”, to more radical approaches such vigilante actions and even mob justice (Snodgrass Godoy, 2005a; Snodgrass Godoy, 2005b; Abello Colak and Pearce, 2009; Buur, 2006; Thomas, 2012). The diversity in forms and sites of violence and actors reflect variety in visions for security planning and crime fighting. Substantial amounts of research have covered NSAs’ role in the years of political transition (Scharf, 2001). Other studies have focused on NSAs’ engagement with vigilante violence (Dixon and Johns, 2001), safety, and security from criminological perspectives (van der Spuy, 2001). Significantly less attention has been paid to changes and adaptation of NSAs responses to current developments and demands for safety and security at the local community level. This, however, is critical in order to understand how security governance should be adapted to specific local contexts. Seeking to address this gap the objective of the present study is to explore analyse how security demands and approaches by NSAs are formed and informed and how these approaches shape relations with the state. In particular, the study focuses on the Khayelitsha Township in South Africa.

The paper shows that NSAs’ responses to violence and crime evolve around locally grounded understandings and interpretations of justice. Additionally, it

is shown that differences exist between NSAs enactments for safety and security and how they relate to state provisions in the area of safety and security.

The paper is structured as follows: Section two outlines the research methodology, including the background information on case study location and data sources. Section three describes the patchwork of NSAs in Khayelitsha. It is further discussed how different notions of justice inform approaches to safety and security. Section four discusses the implications of different notions of justice for the provision of safety and security in conjunction with the state. Finally, the paper closes with some concluding remarks and suggestions for further research.

2. METHODOLOGY

Data Collection: This study builds on empirical data collected during a five month field research in South Africa. Data were collected from the public Commission of Inquiry hearings in Khayelitsha and through accessing the transcripts (n=36, p.1-8059) provided after the hearing. Moreover, data were gathered through 25 semi-structured interviews with representatives of the CSOs involved in facilitating the commission. Further interviews with related CSOs, academics and government institutions provided additional data. Content analysis of the interviews and commission hearings and interviews was carried out to generate in-depth insight into the development of CSOs' engagement with the state on violence and crime.

Location of the case study: Case study research was conducted in Khayelitsha, Western Cape, South Africa. Khayelitsha is a township close to Cape Town. It is the largest township in the Province Western Cape and one of the largest townships in South Africa. It was established during the Apartheid regime in the 1980s through the forceful reallocation of black residents from other areas. As such the situational setting is rooted in the past. Seekings (2013, 3) states that "*whilst profoundly shaped by the legacy of apartheid-era urban planning, racial segregation and influx control, the character of Khayelitsha today also reflects post-apartheid urban policies to a greater extent than for most apartheid-era townships*". Although positive changes and developments in the area have been acknowledged, the overall living conditions are still very dire (Cole, 2013; Seekings, 2013). With over 400,000 people living in Khayelitsha it is one of the most densely populated areas in the metropolitan area of Cape Town. The socio-economic situation is very weak and overall infrastructure development is low. In addition Khayelitsha experiences the highest crime and murder rates in the province. At the same time the police are lacking equipment, staff, training, and other resources to address the specific needs of Khayelitsha (Ndifuna Uk-

wazi 2014b; Ukwazi 2014; Ndifuna Ukwazi, 2014a; Commission of Inquiry into Allegations of Police Inefficiency and a Breakdown in Relations between SAPS and the Community of Khayelitsha, 2014). As a consequence, the inhabitants of Khayelitsha are permanently exposed to high levels of everyday violence; ranging from common robbery and assault, to murder, rape, hate crime, gender-based and gang violence.

The Commission of Inquiry: “The Commission of Inquiry into Allegations of Police Inefficiency and a Breakdown in Relations between SAPS and the Community in Khayelitsha” (hereafter Commission of Inquiry) It is mandated to investigate inefficiency of the police force, the breakdown of relationships between community and the police, and to formulate solutions to the problems identified. It was largely a result of the activism and mobilisation of various Civil Society Organisations (CSOs). The Commission of Inquiry was established on basis of a provision in the constitution and enabled by the premier of the Western Cape. The commission held public hearings between December 2013 and May 2014. Public hearings included witness testimonies from members of the community, CSOs staff, researchers in academia and think tanks, practitioners, government officials and members of the South African Police Service. Recommendations by the commission were submitted to the premier and the police commissioner of South Africa in August 2014.

3. MAPPING NSAs THAT ENGAGE IN SAFETY AND SECURITY IN KHAYELITSHA

The findings confirm the trend of security privatization, fragmentation and citizens’ involvement in security initiatives (Dammert 2012). A variety of different actors are active in the area of safety and security in Khayelitsha. Relevant actors range from local, small-scale, community based formations to more formal, regional and national social movements and NGOs. The organisational form and degree of institutionalisation is equally diverse. The different organisations also have very varied thematic and historic backgrounds that inform their approaches to security and safety. In order to provide a basis for the analysis of different NSAs activities and visions for crime fighting, it is necessary to identify major NSAs and their key characteristics. Table 1 provides such an overview based on the data gathered during the hearings and the semi-structured interviews that informed this study. In particular the table labels the different players, their main participants, key activities, and degree of formality. Quotes from primary data are provided to underline key issues these NSAs face.

Table 1

ACTOR	BACKGROUND	PARTICIPANTS	ACTIVITIES	FORMALITY
<p>Street Committees <i>"(...) the street committees would definitely do something about it. (...) They would decide what they do. Either they demolish the house or they chase the person away (...)"</i> (Phase One Hearing Transcripts, 24.01.2014, p. 270) .</p>	<p>Local grass-root community structures. Came into existence during Apartheid</p>	<p>Respected members in the community, elders</p>	<p>Deal with community matters, e.g. neighborhood disputes, funerals, safety, and security Decide on forceful removal of alleged criminals from neighborhood Use authority and mediation</p>	<p>Low Some committees more formalised than others with clear mandates, responsibilities, agendas and tasks.</p>
<p>Taxi Association <i>"(...) what they mainly do is they look out for young people and then just sort of walk up to them, ask them what they are doing (...). If they find weapons then they do anything from beating them, taking them to a room to interrogate the (...)"</i>(Interview 17.12.2013) .</p>	<p>Big business, influence, great authority Constitute a very important security actor in the area. Find approval from parts of the community Activities often illegal</p>	<p>Taxi and mini-bus drivers</p>	<p>Patrols, Curfew, Vigilantes, Authority, Corporal Punishment, Mediation, Intervention, Recovering goods</p>	<p>Low</p>
<p>School Security Volunteers <i>"I do believe that there are some security in the schools but I think they need to change the security people there so that it's not people from the older days who don't know the situation at hand"</i>(Phase One Hearing Transcripts, 07.02.2014, p. 2048) .</p>	<p>Introduced to Western Cape in 2003 Effectiveness often challenged by members of the community</p>	<p>Volunteers (receive a stipend) Often unemployed women Elderly people</p>	<p>Patrols in Schools (unarmed and untrained)</p>	<p>Medium Contracted under the national government's Expanded Public Works Programme (EPWP). Confusion around their status Equipped with jackets stating their status.</p>

ACTOR	BACKGROUND	PARTICIPANTS	ACTIVITIES	FORMALITY
<p>Neighborhood Watches (NWs) <i>"The reason I established a neighbourhood watch in Khayelitsha I saw that the police officers are working alone and whilst we are here and we just assume it is a bad job and we just watch them (...)(Phase One Hearing Transcripts, 23.01.2014, p. 110)".</i></p>	<p>Difficulty to differentiate between formal and informal NWs Violent methods under the disguise of official mandate contribute to confusion around legal enactment of justice</p>	<p>Community members</p>	<p>Patrols and vigilantism (armed, unarmed)</p>	<p>Low to Medium Mix of different NWs actors (formal, informal, legal, illegal, armed, non-armed). Formality varies substantially</p>
<p>Community Police Forums (CPF) <i>"Yes I could say CPF is the eyes of the police because CPFs work between the community and the police(Phase One Hearing Transcripts, 12.02.2014, p. 2676)".</i></p>	<p>Aim to foster relationships between Police and community, increase transparency and accountability Issues with adequate bureaucracy Sometimes politically hijacked by local party representatives Criticized for being ineffective and exclusive</p>	<p>Every police station required to have a CPF CPF consists of the elected executive committee, Station Commissioner and registered organisations</p>	<p>Legal, consultative, security planning and oversight body</p>	<p>Medium to High Based on a provision in the South African Police Service (SAPS) Act. Functioning and consistency depends on executive committee Varying degree of institutionalization</p>
<p>Khayelitsha Development Forum <i>"We are standing for the development of Khayelitsha which we think will always include and need the South African Police Services(Phase One Hearing Transcripts, 20.02.2014, p. 4207)".</i></p>	<p>Concerned with development issues Consists of 8 sectorial forums Has been accused of being politically aligned with the ANC. Has been criticized for not being an inclusive organization</p>	<p>Businesses, shop owners, small enterprises, churches, youth groups, women's associations</p>	<p>Lobbying</p>	<p>Medium to High Organized along the municipal ward structures Represented in all 12 wards of Khayelitsha. Elected ward councilors in the given ward area are ex officio members in all KDF structures</p>

4. CONCEPTS OF JUSTICE AND IMPLICATIONS FOR NSAs' ENGAGEMENT ON SAFETY AND SECURITY

As community representatives the formal and informal NSAs enact community demands which leads to practical responses for safety and security. NSAs participants mostly come from the same areas and share common experience of violence, crime, marginalisation, police failure and inefficient criminal justice implementation. Yet, most NSAs have different structures to engage, exchange and receive input by community members. The question arises what shapes demands for safety and security and how responses differ between NSAs. The result of the present study suggest that three dominant discourses on justice can be distinguished: (1) justice through punishment, (2) justice as compensation, and (3) arbitrary justice. Moreover, it is argued that these demands and the activities they trigger strongly depend on NSAs' basic notions of justice.

Justice through Punishment: Justice through punishment is a punitive approach for dealing with violence. It has been extensively discussed in the literature on safety and security (Harris, 2001; Super, 2013; Super, 2014; Seekings, 1992; Kynoch, 2011). A plethora of explanations have been identified for the punitive strand in post-Apartheid South Africa, such as the historical development of punitive methods and political control (Thomas, 2012; Kynoch, 2003; Kynoch, 2005; Nina, 2000), the dialectic relationship between a punitive police and punitive communities (Snodgrass Godoy, 2005a; Neild, 2003; Shaw, 2002), the interplay between punishment, politics and public opinion (Bailey and Dammert, 2006; Malone, 2012; Koonings and Kruijt, 1999) and punishment as a consequence of privatisation of security (Abello Colak and Pearce, 2009; Hamber, 2000; Bruce and Komane, 1999). As one expert witness stated:

“So there are many forms of punishment that play out in multiple spaces and on many levels so the line between what is legitimate and what is illegitimate becomes very blurred and indistinct and easy to cross (Phase Two Hearing Transcripts, 16.05.2014, p. 7890)”.

Demands for strict and effective punishment are not uncommon in Khayelitsha, as the following testimonies of one cleric and one social movement activist confirm:

If the law could deal harshly with someone who has committed a crime because the problem now is that the person goes in today and tomorrow that person is out. That makes crime to continue because that person is now out of prison. The person may be arrested by the police but in court the person will be out. If us as a community can make sure that we know and we are aware that Khayelitsha

belongs to us, this is our society (Phase One Hearing Transcripts, 23.01.2014, p.128)”.

“The way people are so fed up because of the things that are happening and the way they are happening, because of the way people are being raped in our communities, people being murdered daily, I do agree that people would say that the death penalty is correct (Phase One Hearing Transcripts, 07.02.2014, p.2059)”.

The local support for violent punishment also accepts its flaws:

“I had one man who said that - you know he was saying: “No, these patrols are really good, but sometimes they get the wrong person and they beat them, but I don’t mind, because in general what they are doing is making sure that there is some sort of control on the streets in the evening particularly after dark.” So he said: “You know I was beaten once when I was coming back a bit drunk from the shebeen but it was okay in the end because I know broadly they do good work (Phase One Hearing Transcripts, 11.02.2014, p.2025)”.

In consequence, NSAs incorporate punishment into their safety and security agenda. Regardless of structure, formality, and participants most NSAs have expressed the need for tangible and effective punishment. Opinions, however, diverge on how punishment should be pursued. Some actors, mostly informal ones, like taxi association and less formalised NWs, give head status to and enact direct forms of punishment, e.g. corporal and violent punishment.

Moderate actors like the complainant organisations, moderate NWs, and CPFs, also have a punitive vision for justice, calling for highly effective criminal justice system, which is able to punish effectively by incarceration and legal penalisation.

Formalised NSAs officially condemn violent acts of punishment. However, there is some leniency and empathy for the use of violence as the only pragmatic approach to provide security. Nevertheless, formalised NSAs generally oppose the use of physical violence and favour legal solutions. These NSAs encourage debating among their members and seek to prevent violence through education. One of the complainant organisations outlined:

“If I (...) had not been taught at Treatment Action Campaign I would have gone out myself to go and hunt these people down and I would have dealt with them in my own way but at TAC I had been taught that I should not take the law into my own hands and I should let the law takes its course(Phase One Hearing Transcripts, 07.02.2014, p.2086)”.

Justice as Compensation: Related to the outcome of punishment is the aspiration of compensation or restitution as part of the justice process. Acts of violence and crime often impact the very existence of people living in marginalised and poor urban communities. These acts can have an effect beyond the offense itself and continue to influence lives. The loss of a cell phone, the robbery of a month's income, the theft of a television that is still not paid off, the costs of going through medical and psychological aid, or the loss of employment due to physical trauma, are common examples that describe the existential risk crime poses for people living in township conditions. In this context discrimination of the poor in the judicial system and a lack of guaranteed civil rights, often lead to further discreditation of the judiciary system and the law (Caldeira and Holston 1999). As one school principal stated:

“So in my understanding it has always been like that and we will just report the case and they will investigate and no one will be arrested for a particular crime and life will go on and we'll have to replace those goods and everything that has been damaged (Phase One Hearing Transcripts, 28.01.2014, p.500)”.

A highly inefficient criminal justice system, with very low conviction rates makes it almost impossible to hope for any compensation through using legal avenues. Furthermore, other costs related to using the formal criminal justice system, such as transportation to court, missing income due to court attendance, and psychological needs for services are not covered at all. Due to peoples marginalisation, living and economic situation, there are limited opportunities for them to get insurance to cover for these exceptional costs. To this background compensation or restitution is a major concern and there are limited avenues within the legal justice system to make claims. Several NSAs, therefore, give assistance in immediate investigation; retrieval of goods; or the mediation of a compensation among families. The use of local structures such as the taxi associations or street committees are common practice and often seem to be the most viable and efficient measure for compensation. Expert witness explained at the hearings:

“There are ways in which people don't if for example I buy a car from you and you don't pay me for the car, people will much prefer to go to the Taxi Association to try and mediate and resolve the issue than they will be to go to the police so there is an extensive use of the taxis (...) (Phase One Hearing Transcripts, 11.02.2014, p.2609-2610)”.

In some cases it was reported that NSAs are able to get stolen possessions back within a considerably shorter time than the police and without a lengthy

bureaucratic process. These responses often operate outside the legal sphere. The practice of compensation and restitution is a contributing factor to vigilante incidents. Several testimonies described how the attempt to recover stolen goods or to negotiate agreements with family members spiralled out of control, eventually even ending with vigilante killings or attempt of murder. One witness at the Commission of Inquiry explained her motivation for involvement in a vigilante action carried out by community members:

“If you are robbed you will just want your items back and you want to make sure that you get your items back because if you go to the police the police will only laugh at you and ask you many questions so that’s why we only want our items back (Phase One Hearing Transcripts, 27.01.2014, p.318)”.

Community members do not believe in the state as the officially legitimated in this process. There is a general skepticism towards state officials such as the police or the wider criminal justice system and their ability to facilitate compensation or restitution. In contrast, handling these issues through NSAs is generally regarded as very promising. This shows that justice in Khayeltishais not associated with a lawful procedures enforced by the state, but instead with efficient and functioning ways of recovering or compensating any loss occurred through NSAs. The following interrogation from the Commission of Inquiry of a school principal who apprehended a criminal robbing the school reflects this insight:

Police advocate: Did you ask, well let me put it this way you did not hand that suspect to the police.

Witness: No we didn’t we said we want to go and retrieve our goods.

Police advocate: Right so your interest was obtaining your goods, in fact that’s the testimony of some of the witnesses that we’ve dealt with that their main interest is really getting hold of the goods.

Witness: Yes that is it, it’s also to see that justice is served in line with the law enforcement agency. Phase One Hearing Transcripts, 28.01.2014, p.526”.

The recovery or compensation forms part of the local forms of justice and safety and security enactment. Some of the less formalised NSAs are involved in pursuing justice as compensation. Especially taxi associations are known to be able to get stolen things back or to know where stolen things are stored. NW are sometimes involved in inquiries to find out about the whereabouts of people. Street committees on the other hand can negotiate between different conflicting party and also agree on compensations or sanctions such as the banishment from the area.

More formalised actors such as civil society organisations and movements officially call for procedural correctness and following the legal route within the criminal justice system. At the same time, they challenge and doubt the effectiveness of the legal system and acknowledge that it is unable to fulfill the demands of

compensation and restitution. Ideally, they would like to see an effective criminal justice system instead: a system that does not allow for crimes to happen in the first place and that punishes effectively so that it deters others. However, this approach does not formulate an alternative for the very immediate, ad-hoc and “successful” responses of other NSAs.

Arbitrary Justice:

The third element of justice that influences community demands and NSAs responses is less tangible and evolves around justice as an arbitrary concept. Justice as arbitrary offers insights into how peoples localised understandings and interpretations of justice are formed based on past and present experiences of (in) justices, a blurred mixture of failing legal state practices, and misconduct. Justice as an arbitrary concepts transcends all levels and areas of society in post-Apartheid South Africa. One finds examples of economic inequality; unequal access to basic rights such as health care, education, justice, and security; or geographical marginalisation of formerly disadvantaged groups to name just a few. Apartheid as a system based on structural injustices and the political transition and transitional justice measures has left an equally arbitrary sense of what constitutes justice. By granting amnesty to violators of human rights, while punishing harshly the ordinary criminal, the transition process left arbitrary understandings of justice among the people (Gready 2011; Harris 2005). One member of a social movement exemplified the sense of law and justice in Khayelitsha in particular:

Makele 07.02. My involvement in this case showed me that in law there is an element where people don't care because a police officer who was a woman could not care about a case of other women who had been raped. He did not even try to understand or care about a case of rape where children under the age of 18 were raped. I saw that the law in Khayelitsha really did not care about the people of Khayelitsha (Phase One Hearing Transcripts, 07.02.2014, p.2095) .

The results showed that in the particular case of safety and security arbitrary justice comprises multiple domains. First, arbitrary justice reflects an unequal distribution of safety and security across the population. In the more affluent areas the police is complemented by an “army” of private security personnel three times as large as the public sector (Goodenough 2007). “City of Walls” (Caldeira 2001) are created where those equipped to pay can hide behind them and their private security. In the poorer areas people are left at their own devices with little private commercial security available and a police force that is under-equipped, under-resourced and understaffed. Vigilante violence in the absence of other resources is therefore also the result of the necessity for private security among the poorer

population (Hamber, 2000). The “abandonment” by the state of an area which is most at need suggests that people are called upon to find their own, local ways of securing safety. One resident explained:

“here is a need of us giving those people something like if you go to Somerset [N.B. wealthier area of Cape Town] maybe you go somewhere, within five minutes if those people that don’t know you - you will see there are the cars there, it is the security cars. If they don’t know you they will stop you and ask you: “Hey (isiXhosa)”, but in our society there is nothing like that, you see, so if also (...) we need to take whatever is happening there to implement in our society. You will see the crime it will really go down. Also our people as well they must take this initiative (...). No actually the reason I am talking about the Somerset I know in Somerset there is more white people staying there, you see, so even if you go to Rondebosch, if you go wherever, you see there are those people who are watching their area which they are employed by certain companies, ADT [N.B. private security company] all those people, do you understand so that is why I was suggesting if us as well, because those people need to be safe also. We need to be safe as well. I am not blaming them. I am not blaming them, but us as African people we also need to do that as well for us to be safe in our township (Phase One Hearing Transcripts, 23.01.2014, p.131)”.

The second arbitrary application of justice reflects the poor implementation of law and malfunctioning justice system.

The South African justice system is characterized by low detection and conviction rates. Systematic and random failures in procedures along the chain of response and responsibility are major causes for the poor justice system. The Commission of Inquiry revealed instances of charges getting dropped due to a lack of proper investigation (including incomplete or false investigation methods and lost evidence); forgotten testimonies and witnesses; and various other procedural failures. As a consequence, criminals often return to the communities without any form of punishment. Furthermore, victims and families of victims are often not informed about court decisions and often do not know on which basis an alleged perpetrator is released. As a result, the legal criminal justice process is perceived as an incoherent and arbitrary process. One CPF member elaborated:

“(...) I can say that the police do come and apprehend the person but once the community sees that person outside again they become impatient because they don’t know what is going on (Phase One Hearing Transcripts, 12.02.2014, p.2691)”.

It can further be argued that a system of institutionalised and legal justice that is perceived as “useless” encourages a localised enactment of justice that also entails elements of arbitrariness and disproportionality, as one former CPF member explained:

“(...) you see, so community comes to a conclusion that if we don’t deal with suspect A no one will deal because we’ve tried, we’ve taken him to the police, he went to court, he still not arrested, so the best way is to do the injustice to suspect A (Phase One Hearing Transcripts, 04.02.2014, p.1354)”.

The third domain of arbitrary justics relates to arbitrary conduct and unequal services provision of state officials within the criminal justice system. The police holds a key position with regards to responding to violence and crime. The visibility of the police’s activities to the public shapes the public perception of legitimate crime fighting, the rule of law, and the state’s capacity to provide safety and security (Malone 2012; Neild 2003). The results show that in the case of Khayelitsha, the public perceptions is shaped by police misconduct and arbitrary police behaviour or even by police violence. The poor police performance thus drives further legitimization of NSAs initiatives among the population. Shaw (2002, 140) states that *“until citizens in many communities believe that they can directly influence the objectives of the police in their area, they will continue to make their own arrangements to secure their safety”*.

5. NSAs RELATIONS TO STATE FUNCTIONS IN THE AREA OF SAFETY AND SECURITY

The previous section has discussed how visions of justice shape localised NSAs activities in the field of safety and security. The following section discusses the implications of state provisions of safety and security for NSAs. The discussion focuses on NSAs responsibility, demands and ideals, and access to the state.

Responsibility: The government rhetorics underline the approach of individual or communal responsibility, which is not only a result of local understandings of justice. The Department of Community Safety of the Western Cape for example stated that if communities

“can take the ownership and the management of that process and the department comes in and support and fund initiatives like that. So those that are the kind of ideas that we looked at when we talk about the increasing of safety and its basically the opportunities that there are, that communities can grab and then they can basically run those current opportunities (...) (Interview 20.03.2014)”.

The police re-affirm this responsibility during the Commission of Inquiry hearings stating that they cannot do their job on their own and require community support.

Even President Jacob Zuma takes a similar stand. In 2008 he has publicly called for an engagement of street committees in fighting crime. Zuma clearly sets the tone for the quality of the street committee's involvement in safety and security by saying:

“I warn you not to be lenient with criminals because they do not respect lives. These street committees must not be user-friendly to criminals, but that does not mean that you must kill. Just catch the criminals and hand them over to the police” (Legal Brief 2129, 2008).

The “outsourcing” of state responsibility for safety and security and in rhetoric and effect creates a situation in which some NSAs consider it as their legitimate responsibility to provide safety and security. One community organisation re-affirmed this

“Now we are not talking about whether the police are effective or not, we are talking about the things that must happen to make Khayelitsha a better place and also mobilising the community of Khayelitsha to police itself (Phase One Hearing Transcripts, 20.02.2014, p.4187”).

At the same time there is little orientation towards the limits of these activities. A bizarre situation emerges as vigilante violence and violent safety and security enactment is officially condemned and punished by law, yet communities are asked to take responsibility and respond harshly to crime. One expert to the Commission of Inquiry, finds that:

“in this sense the State, and here I’m including both SAPS [N.B. South African Police Service] and DOCS [N.B. Department of Community Safety], is complicit, and because on the one hand it calls for the community to take responsibility for combating crime, and on the other it adopts a punitive rhetoric towards crime and criminals (Phase Two Hearing Transcripts, 16.04.2014, p.7901-02”).

Finally, as outlined already earlier (section 4) the unequal distribution of wealth and therefore security in South Africa, further increases individual responsibility. The premise that everyone has a responsibility towards their own safety suggests an underlying principle of equality. In South Africa, as the country with the highest levels of inequality in the world this creates unequal safety and

security, where localised responses by NSAs are often the only viable option to address violence and crime.

Guided by the principles of justice and compensation and confronted by arbitrary implementation of justice less formalised NSAs are active in the enactment of safety and security. They consider it as their responsibility to provide safety and security. More formalised NSAs refer to legal mechanisms and the constitution. They see the need to complement state duties within the law through limited, targeted intervention, e.g. through neighbourhood watches under the supervision of DOCS. The complainant organisations are most progressive among the NSAs, as they consider the state to be the primary responsible. They see their own responsibility in lobbying to achieve the change in implementation of policies, oversight and control, as well as in information sharing, activism and educational activities. In consequence, their activities are dominantly bound by legal and bureaucratic logics of governance.

Demands and Ideals: NSAs differ in their demands and ideals towards safety and security. The differences are particularly visible when contrasting NSAs with low formality with those that are highly formalized.

Less formalised NSAs formulate maximum claims for safety and security. They have similar expectation towards official safety and security as they enact on the local, personal level. This results in maximum, unrealistic, expectations. Examples of maximum claims include: demanding that state should have a close and friendly relationship with the community; that they should be visible and present all the time and everywhere; that they should be capable to retrieve stolen goods immediately; and that they should guard children from, to, and within schools. Maximalist security claims can be problematic because they extend beyond what the state is able and mandated to provide. As a result, the state and the criminal justice system are bound to fail these demands, whereas some localised response might be able to fulfill them. This, in turn, promotes localised, illegal, and likely violent responses for safety and security. These claims are further problematic as Steinberg (2011, p. 340) argues that “*particularly in the shadow of apartheid, which defined all aspects of urban life, from most contentious to the most mundane, as security matters*” it indicates a step backwards for post-Apartheid South Africa.

More formalised NSAs, especially the NGOs and movements, officially operate within a rights discourse and demand the state to fulfill its duties as set out in the constitution and the law. This approach acknowledges that any provisions as set out in the constitution and legislation already provides the grounds for the right type of safety and security provision but that it lacks immensely when it comes to implementation. One staff member of a social movement explained their principal demands as the following:

“I mean, well, what we’d want is a police and a criminal justice system that is fully aware of the, firstly the law and that it implements the law properly, and it knows the law and it respects the rights of victims of crime and violence and that is really all we ask and for them to properly prosecute the cases. It shouldn’t be too much to ask. But as I say it is more an implementation problem than a policy problem (Interview, 26.03.2014)”.

As such demands centre around the legal duties of the state. At the same time these actors formulate demands that not only focus on the legal obligations of the state strictly within the criminal justice system but legal obligations of the state with a focus on socio-economic rights to improve other areas that can positively impact on safety and security, such as infrastructure, sanitation, housing, employability and youth activities. This approach contrasts the demands of less formalised NSAs, which demand an expansion of security into more areas of public life. On the contrary, the more formalised NSAs request a development the other way around with the expansion of social, economic and public life so that they can positively impact issues of safety and security and limit to a certain extent the need to rely solely on criminal justice. As such they have formulated demands for more holistic responses. One leader of one of the NGOs explains:

“The difficulty is that unless one has a comprehensive safety approach the question of safe communities - we will still have crimes and we will have a reduced crime rate if we deal with the police. We will. There is no doubt in my mind. If only the police gets fixed the crime rate will be reduced, but the vulnerabilities of people being exposed to crime will still remain and that we have to address as well so safe schools and so on became part of the agenda of the SJC; safe streets; street lighting and so on (Phase One Hearing Transcripts, 10.02.2014, p.2376)”.

This approach also acknowledges the need for an variety of social actors to be involved, but always bearing in mind that it is the state principal obligation to guarantee safety and security. However, it falls short to meaningful engage with existent demands and immediate responses by the other NSAs and to develop a scenario for addressing them.

Access: Finally, access to and interaction with the state varies between different groups of NSAs depending on their approaches to safety and security. Most NSAs have some access to state actors. However, less formal, localised groups seek access on the local level, which is less formal and more personalised. This type of access is typically based on direct relationships. Considering shared

responsibilities, very broad safety and security demands, and calls for immediate, tangible justice create a situation where state actors either become “intimate partners and collaborators” to less formalized NSAs or engagement between the two is not possible at all.

Through seeking local access, NSAs desire influence and improvements on the local level and changes that have a direct and tangible effect on life in the township. One avenue of direct, local access to state representatives is through Community Police Forums. For example, representatives of local organisations, schools and businesses use the forums as a channel for their agendas, needs, demands and interests. One local, small NGO also stated that once they had direct access to the police they stopped their engagement with the Campaign for Safer Communities. However, the policing forums are perceived as political contested and are not used by all NSAs. One CPF chairperson explained:

“There were complaints or complaints and perceptions as well because there were perceptions from community members that if there’s a dispute between community member and a CPF member the police will take the sides of CPF members and also CPF members will abuse their relations with police in infringing the rights of community members. So there were those instances, we used to get them. Phase One Hearing Transcripts, 04.02.2014, p.1350”

More formalised NSAs focus on lobbying, campaigning, advocating, challenging and consulting with the state. Their aim is to get the state to properly provide security and safety. The relationship and access they seek is professionalised, using official channels often going through interaction with the high-ranking officials. As such they maintain a distanced and structured relationship. Aspirations target at larger structural changes for a wider audience.

6. CONCLUSION

The paper has mapped out the diverse range of non-state actors engaged in safety and security in Khayelitsha, South Africa. This diversity suggested a variety of approaches and responses towards violence and crime in the area. The paper has demonstrated how these approaches and responses are shaped by localised understandings of justice. It was further discussed how these understandings influence demands towards and relations with the state.

NSAs activities in the area of safety and security are highly informed by different local understandings of justice and claims for justice. Despite significant differences between the reliance on physical punishment against institutionalised

punishment, in correspondence with local demands, NSAs normative understanding of justice is based on punitive concepts. Another understanding of justice focuses on compensation. Some NSAs are actively involved by enacting demands for compensation and restitution of material or non-material losses. These enactments contribute to incidents of vigilante violence in some instances. More formalised NSAs try to hold the state accountable instead. The third notion of justice relates to justice as an arbitrary concept. Justice as arbitrary offers insights into how equally arbitrary safety and security enactments by NSAs are generated. The states inability to respond to visions of justice based on violent punishment and compensation, and the states arbitrary application of justice, contribute to NSAs involvement in safety and security.

Due to the exploratory nature of this study, several questions remain for further analysis. In particular further research is necessary to identify the opportunities could be drawn from the heterogeneity of NSAs? This will provide a more comprehensive analysis around the initial question of NSAs approaches to safety and security. This is important for policy makers and scholars engaging with the state's interaction with NSAs for joint approaches to safety and security governance

The variety of security actors, visions, interests and demands makes uniformed security governance a challenging endeavour. Less formalised NSAs feel responsible for safety and security provisions, especially where the state fails their maximalist demands for safety. More formalised NSAs in contrast wish to see the state take up responsible and seek to address this by critiquing and collaborating with state officials through official avenues. These insights provide an understanding of actors, underlying concepts, and dynamics of NSAs' competing visions for security and its effects. This will be useful for policy makers in order to devise strategies to shape the responses to violence which take into consideration localized approaches, their origins and the NSAs enacting them. It will be important to develop strategies that take into account local needs and demands, though embracing democratic principles and the rule-of-law. Furthermore, it suggests to think outside the box about how to get all relevant NSAs "on board" in order not be left to wait for time, imagination and hopes, as stated by the commissioner of the Commission of Inquiry:

"It's a – there's a paradox here, because in one level the State is very present in Khayelitsha, but on another level one has a sense that in fact the State has penetrated very little, so that there are systems of authority and political control which are completely outside of the democratic politics of the day. And mainly that is a transitional process, maybe that is something that just takes time in a sense for the inevitable logic, one imagines, or one hopes, perhaps, of democratic politics, will actually root itself (Phase Two Hearing Transcripts, 16.04.2014, p.7904)".

REFERENCES:

1. Abello Colak, A. and Pearce, J. (2009). "Security from Below": Humanizing Security in Contexts of Chronic Violence. *IDS Bulletin*, 40(2), 11-19.
2. Bailey, J. and Dammert, L. (2006). Assessing Responses to Public Insecurity in the Americas. *Public Security and Police Reform in the Americas*, 245-261.
3. Barnes, C. (2005). Weaving the Web: Civil Society Roles in Working with Conflict and Building Peace. In VAN TONGEREN, P., BRENK, M., HELLEMA, M. & VERHOEVEN, J. (eds.) *People Building Peace 2, Successful Stories of Civil Society*. London: Lynne Rienner.
4. Bruce, D. and Komane, J. (1999). Taxis, Cops and Vigilantes: Police attitudes towards street justice. *Crime and Conflict*, (17), 39-44.
5. Buur, L. (2006). Reordering society: vigilantism and expressions of sovereignty in Port Elizabeth's townships. *Development and change*, 37(4), 735-757.
6. Buur, L. (2008). Democracy & its Discontents: Vigilantism, Sovereignty & Human Rights in South Africa. *Review of African Political Economy*, 35(118), 571-584.
7. Caldeira, T. P. R. (2001). *City of walls: crime, segregation, and citizenship in São Paulo*: University of California Press.
8. Caldeira, T. P. R. and Holston, J. (1999). Democracy and violence in Brazil. *Comparative Studies in Society and History*, 41(4), 691-729.
9. Chinchilla, L. (2003). Experiences with Citizen Participation in Crime Prevention in Central America. In FRÜHLING, H., TULCHIN, J. S. & GOLDING, H. A. (eds.) *Crime and violence in Latin America : citizen security, democracy, and the state*. Washington: Woodrow Wilson Center Press.
10. Cole, J. (2013). The Making and Re-Imaging of Khayelitsha. Report for the Commission of Inquiry. Cape Town: Development Action Group.
11. Commission of Inquiry into Allegations of Police Inefficiency and a Breakdown in Relations between Saps and the Community of Khayelitsha (2014). Towards as safer Khayelitsha - Report of the
12. Commission of Inquiry into Allegations of Police Inefficiency and a Breakdown in Relations between SAPS and the Community of Khayelitsha.
13. Dammert, L. A. (2012). *Fear and crime in Latin America : redefining state-society relations*, New York: Routledge.
14. Dixon, B. and Johns, L.-M. (2001). Gangs, PAGAD & the state: Vigilantism and revenge violence in the Western Cape.
15. Fourchard, L. (2012). Security and party politics in Cape Town. *Geoforum*, 43(2), 199-206.

16. Goodenough, C. (2007). Joining forces against crime: potential for the private security industry to become proactive. *SA Crime Quarterly*, (20), 7-12.
17. Gready, P. (2011). *The Era of Transitional Justice: The Aftermath of the Truth and Reconciliation Commission in South Africa and Beyond*, Oxon: Routledge.
18. Hamber, B. (2000). "Have no doubt it is fear in the land" An exploration of the continuing cycles of violence in South Africa. *Southern African Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 12(1), 5-18.
19. Harris, B. (2001). As for violent crime, that's our daily bread'. *Vigilante violence during*.
20. Harris, B. (2005). Between a rock and a hard place: Violence, transition and democratisation. A consolidated review of the Violence and Transition Project. [Online]. Available at: <http://www.csvr.org.za/docs/politicalviolence/rockandhardplace.pdf> [Accessed 5th of September 2012].
21. Hornberger, J. (2013). From general to commissioner to general—On the popular state of policing in South Africa. *Law & Social Inquiry*, 38(3), 598-614.
22. International Council on Human Rights Policy (Ichrp) (2003). Crime, Public Order and Human Rights. International Council on Human Rights Policy.
23. Koonings, K. and Kruijt, D. (1999). *Societies of fear : the legacy of civil war, violence and terror in Latin America / Kees Koonings, Dirk Kruijt [editors]*, New York: Zed Books.
24. Kynoch, G. (2003). Apartheid nostalgia: Personal security concerns in South African townships. *SA Crime Quarterly*, 5(3), 7-10.
25. Kynoch, G. (2005). Crime, conflict and politics in transition-era South Africa. *African Affairs*, 104(416), 493-514.
26. Kynoch, G. (2011). Of Compounds and Cellblocks: The Foundations of Violence in Johannesburg, 1890s–1950s. *Journal of Southern African Studies*, 37(3), 463-477.
27. Legal Brief (2008). General Issue 2129. 2129[Online]. Available at: <http://www.legalbrief.co.za/article.php?story=20080811075245680>.
28. Malone, M. F. T. (2012). *The Rule of Law in Central America: Citizens' Reactions to Crime and Punishment*: Continuum.
29. Ndifuna Ukwazi (2014a). Our evidence for the commission - A collection of community affidavits.
30. Ndifuna Ukwazi (2014b). Our Struggle for Safety and Justice in Khayelitsha: The O'Regan-Pikolo Commission of Inquiry into Policing in Khayelitsha. Cape Town.
31. Neild, R. (2003). Human rights NGOs, police and citizen security in transitional democracies. *Journal of Human Rights*, 2(3), 277-296.
32. Nina, D. (2000). Dirty Harry is back: vigilantism in South Africa—The (re) emergence of the 'good' and 'bad' community. *African Security Review*, 9(1), 18-28.
33. Paffenholz, T. and Spurk, C. (2006). Civil Society, Civic Engagement, and Peacebuilding. *Social Development Paper*, 36.

34. Phase One Hearing Transcripts 23.01.-01.04.2014. Khayelitsha Commission of Inquiry. Public Sitings 2014: Khayelitsha Commission of Inquiry, 1-6741. <http://www.khayelitshacommission.org.za/2013-11-10-19-36-33/hearing-transcriptions/phase-one-hearings.html>
35. Phase Two Hearing Transcripts 12.-16.05.2014. Khayelitsha Commission of Inquiry. Public Sitings 2014: Khayelitsha Commission of Inquiry, 6742-8059. <http://www.khayelitshacommission.org.za/2013-11-10-19-36-33/hearing-transcriptions/phase-two-hearings.html>
36. Scharf, W. (2001). Community justice and community policing in post-apartheid South Africa. *Ids Bulletin-Institute of Development Studies*, 32(1).
37. Seekings, J. (1992). The revival of "People's Courts": informal justice in transitional South Africa'. *South African Review*, 6, 186-200.
38. Seekings, J. (2013). *Economy, society and municipal services in Khayelitsha*, Cape Town: Centre for Social Science Research.
39. Shaw, M. (2002). *Crime and policing in post-apartheid South Africa: Transforming under fire*: New Africa Books.
40. Snodgrass Godoy, A. (2005a). Democracy, "Mano Dura" and the Criminalization of Politics. In MAY, R. A. & MILTON, A. K. (eds.) (*Un*)*Civil Societies: Human Rights and Democratic Transitions in Eastern Europe and Latin America*. Lanham: Lexington.
41. Snodgrass Godoy, A. (2005b). La muchacha respondona: Reflections on the Razor's Edge between Crime and Human Rights. *Human Rights Quarterly*, 27(2), 597-624.
42. Snodgrass Godoy, A. (2006). *Popular injustice: Violence, community, and law in Latin America*: Stanford University Press.
43. Steinberg, J. (2011). Security and Disappointment Policing, Freedom and Xenophobia in South Africa. *British Journal of Criminology*, azro69.
44. Super, G. (2013). *Governing through Crime in South Africa: The politics of race and class in neoliberalizing regimes*: Ashgate Publishing, Ltd.
45. Super, G. (2014). Twenty years of punishment (and democracy) in South Africa: The pitfalls of governing crime through the community. *South African Crime Quarterly*, 48(1), 7-15.
46. Thomas, K. (2012). The Power of Naming: 'Senseless Violence' and Violent Law in Post-Apartheid South Africa. [Online]. Available at: http://www.csvr.org.za/images/docs/VTP3/k_thomas_the_power_of_naming_senseless_violence_and_violent_law_in_post_apartheid_sa.pdf [Accessed 1st of August 2013].
47. Ukwazi, N. (2014). Our evidence for the commission - A collection of community affidavits.
48. Van Der Spuy, E. (Year) Published. Crime and its Discontent: Recent South African Responses and Policies. Crime and Policing in Transitional Societies, 2001 University of Witwatersrand, Johannesburg. 167-175.

Приватниот безбедносен сектор
во Република Македонија

Private Security Sector
in the Republic of Macedonia

ПРИВАТЕН БЕЗБЕДНОСЕН СЕКТОР ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - ЛЕГИТИМАЦИЈА И РЕГУЛАЦИЈА

Проф. д-р Оливер БАКРЕСКИ

Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
oliver@zf.ukim.edu.mk

Апстракт:

Во одредена мера бројни агенции во обезбедувањето имаат искусено болни проблеми со нивното работење. Некои произлегуваат од самиот планирачки процес, некои од имплементирачката процедура, додека некои се резултат на самата регулатива. Оттука, идејата во овој труд е да се укаже на значењето на регулацијата и нејзината сета општествена релеванција и вредност од аспект на правилно, одговорно и легитимно работење. Теоретската експликација во овој труд е насочена кон укажувањето дека соодветна законска рамка значи солидна основа за развивање на дејноста приватно обезбедување, но уште поважно е прашањето дали законската рамка е соодветна претпоставка за рационално извршување на работите и работењето во оваа сфера. Тоа значи дека од суштинско значење во поглед на работењето на агенциите за обезбедување е соодветното регулирање на дејноста.

Клучни зборови: безбедност, приватна безбедност, легитимација, регулација, заштита

ВОВЕД

Приватните агенции за обезбедување во Република Македонија се резултат на процесите што се случуваат во последната деценија од минатиот век кога се создадоа услови за практично етаблирање на приватната безбедност како значаен фактор во вкупните односи за градење поволен безбедносен амбиент во државата. Со тоа приватните агенции за обезбедување станаа реален партнер

на јавниот безбедносен сектор во државата со изразити елементи на апсолутна доминација на сопственоста, како и приватизирање на одредени функции што дотогаш беа ексклузивно право на јавниот безбедносен сектор. Исто така, ова создаде можност покрај полицијата и приватните агенции за обезбедување да се вклучат во заедничките напори за заштита на граѓаните и на нивната сопственост, како и на нивните животи. Ова во голема мера ја наметнува и потребата за соработка на ниво на функционалност/контрибуција меѓу овие два сектора што треба да биде несебичен инструмент во вкупниот придонес/ефект на јавната безбедност воопшто, како и во градењето на заедничкиот одговор против заканите кои оставаат силни импликации врз безбедноста и ги загрозуваат луѓето и нивниот имот (Бакрески, О., 2012).

Остварувањето на овие цели и задачи од страна на агенциите за обезбедување во голема мера е детерминирано од повеќе фактори, и тоа: од ресурсите со кои располага овој сектор, од оспособеноста на персоналот, од нивото на техничка и материјална опременост, од пристапот во вршење на предвидените задачи, од големината на агенцијата за обезбедување, од мотивираноста на вработените, од политичкиот и безбедносниот амбиент во државата, од законските рамки со кои се регулира оваа материја, од услугите што ги нудат физичките и правните лица, од прифатеноста, односно неприфатеноста на корисниците на услуги, од перцепцијата што ја создаваат граѓаните за самите агенции, од одговорноста на тие што го вршат обезбедувањето, од соработката и комуникацијата што треба да се остварува со полицијата, од карактерот и барањата кои клиентите ги упатуваат до приватниот безбедносен сектор итн. (Бакрески, О., 2012). Оттука, многу е важно да се создаде еден балансиран систем кој ќе биде соодветно заснован на правната основа која што треба да биде добра рационална претпоставка за остварување на дејноста приватно обезбедување. Во овој контекст, во трудот ќе биде анализирана самата регулатива и нејзиното значење во насока на обезбедување предуслови за професионално и одговорно работење.

1. ЗОШТО Е ПОТРЕБНО РЕГУЛИРАЊЕ НА ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ?

Регулативата е од суштинско значење во поглед на законското работење на фирмата/компанијата и соодветното регулирање значи дека ќе се покрие една премногу чувствителна област во оваа сфера. Регулативата, исто така, може да помогне за подобро да се согледаат одредени состојби со што би се обезбедило што е можно подобро и порационално сите ресурси да се стават во функција. Од ова произлегува дека регулативата е клучен и корисен елемент во работењето на самата фирма/компанија што им помага на раководните тимови да воспостават соодветен баланс меѓу остварените и плани-

раните активности. Без соодветна регулатива тие ќе се претворат во слепи набљудувачи на процесот што може да доведе до отстапувања на планираните цели и задачи и ќе бидат ограничени без можност да го коригираат, а со тоа и да го подобрат своето работење, како и работењето на приватниот субјект. Со други зборови, прописот може да се толкува како обичен формален механизам на контрола кој е воспоставен со цел да се насочува однесувањето и да се обезбеди универзална примена на законот. Во принцип, ние тврдиме дека поголема регулатива може да доведе до зголемена одговорност (O'Connor Lippert, Greenfield & Boyle, 2004).

Регулирањето на приватната безбедност во национални рамки е повеќе од потребно, но сепак, нејзиното целосно ефектуирање пред сè зависи од антиципативниот пристап на субјектите што се задолжени за изготвување ваков документ што за секој субјект инволвиран во оваа активност е доста тешка и одговорна работа. Нивниот ангажман за создавање подобра регулатива ќе помогне да се направи разлика меѓу чесни и дискредитирани приватни компании за обезбедување, и на крајот да се отстранат вторите.

Значи, приватниот безбедносен сектор треба да биде предмет на законска регулатива за определување на начинот на работа, условите за вршење приватно обезбедување, санкционирање на можните злоупотреби на работата итн. Затоа регулативата е широк концепт што го опфаќа сетот на закони, правила и одредби што се однесуваат на работата на поединци и на фирми. Според Франсис, регулативата може да се дефинира како интервенција на државата во активностите на приватните сфери за да ги реализира јавните цели (Francis J., 2004). Поконкретно, Ајснер ја дефинира регулативата како нешто што вклучува широк спектар начела што ја контролираат економската активност и последиците од неа, а тоа значи нивен влез и излез од одреден пазар, цени, стапки на раст и начини на натпревар (Eisner M.A., Eisner M.A., 1993). Според други размислувања регулацијата создава еден механизам преку кој се оформуваат активностите на приватниот безбедносен сектор. Според застапниците на обновената легитимност пак, регулацијата создава еден механизам преку кој се добиваат потребните извори на легитимност од државата и на тој начин се зголемува актуелноста на нивните услуги. Според тоа, на регулацијата треба да се смета како на централен елемент околу кој се врти политиката на приватното обезбедување (White Adam, 2010).

Како што потенциравме досега, концептот на регулација, особено законската регулатива, ги обединува различните делови на политиката на приватно обезбедување и претставува институционално средство преку кое можат да бидат остварени целите на приватната фирма за обезбедување. Оттука, прописите што ги регулираат приватните фирми за обезбедување вообичаено ги поставуваат стандардите што се потребни да бидат исполнети од страна на овие субјекти, што значи тие може да вклучуваат барање едно одредено лице

да биде одговорно за одреден субјект, минимално ниво на осигурување, соодветна опрема и минимално ниво на ресурси. Исто така, одредени законски акти го задолжуваат раководното лице на фирмата да ги обезбеди дополнителните барања коишто се однесуваат на неговите овластувања од аспект на чување листи на вработени, водење евиденција за инциденти, обврска да ги информираат властите за специфични видови инциденти и обврска за носење идентификации.

Постојат неколку причини зошто приватната безбедност и приватниот безбедносен сектор треба да бидат регулирани. Најголем дел од нив се: за да се осигура дека тие нема негативно да влијаат на мирот, безбедноста и разрешувањето на конфликтите, за да се осигура дека нивната употреба е истовремено легална и легитимна и е во согласност со човековите права, за да се осигура дека тие нема да ја поткопаат владината политика; за да се спречи тие да нанесат економска штета на нивните клиенти; за да се осигура дека ќе се одговорни за своите постапки и за оние на нивните работодавачи; за да се осигура да се што е можно потранспарентни; за да се спречи преоѓање од легална во нелегална определба; за да се гарантира дека тие на ниту еден начин нема да го поткопаат суверенитетот на државите.¹ Исто така, приватниот безбедносен сектор треба да биде регулиран заради: гарантирање на уставните права на граѓаните; исклучување на криминалните и на „непожелните“ елементи од приватниот безбедносен сектор; јасно дефинирање на поделбата на надлежности меѓу полицијата и приватните компании за обезбедување, и врз основа на тоа, дефинирање на улогата на секој актер во јавно-приватното партнерство; овозможување ефикасна контрола и систем за санкционирање; зголемување на квалитетот на услугите и со тоа да се зголеми заштитата на граѓаните, просториите, имотот; давање кредибилитет на приватните услуги за обезбедување итн.²

2. ЗАКОНСКИ ОСНОВИ ЗА РЕГУЛИРАЊЕ НА ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Општо се смета дека регулирањето на прашањата врзани за приватното обезбедување во законска форма дека се едни од потешките затоа што треба да воспостават избалансиран систем на односи меѓу самите субјекти кои активно

¹ Foreign Affairs Committee, Private Military Companies, London, The Stationery Office, 2002.

² Општ преглед на услугите за приватно обезбедување во Европа, презентација на Натали де Мулдер на конференцијата „Македонски денови за приватно обезбедување 2013“, Скопје, 30/10/2013.

учествуваат во ова област: правното лице регистрирано за вршење на дејноста приватно обезбедување како давател на услугата; корисниците на услугата (лица, фирми); Министерството за внатрешни работи како контролор на активностите на агенциите; и Комората на РМ за приватно обезбедување како значаен субјект кој треба да создаде предуслови за подобрување на професијата.

Сепак, без разлика на самата комплексност и сложеност на оваа проблематика, приватното обезбедување во Законот за приватно обезбедување се согледува во сите аспекти (содржински, структурален, функционален па дури и прагматичен) но и секако низ призмата на одредени решенија со кои се поедноставува или усложнува работата на Агенциите за обезбедување, за да се допре до самите потешкотии кои се врзуваат за опфатот и за содржината на приватното обезбедување.

Што значи Законот за приватно обезбедување, „Какви решенија нуди?“. Одговорите на овие прашања не се лесни, ниту се едноставни и барањето на одговор во оваа насока не е само техничко ниту, пак, прагматично прашање. Суштината на ова прашање првенствено е израз пред се на објективната нужност, а не на субјективната потреба, затоа што бројни ситуации говорат за определени потешкотии кои произлегуваат од недореченостите во претходното решение, а некои од имплементирачката процедура. Меѓутоа основно прашање не е „Дали треба да се доуреди приватното обезбедување?“, туку единствениот избор е дека приватното обезбедување треба да се изведува целосно, прагматично и систематично.

Ако се направи анализа на член 1 од Законот за приватно обезбедување ќе дојдеме до констатацијата дека законот во делот на обезбедувањето вклучува цел спектар на прашања од обезбедувањето коешто се врзани за условите за вршење приватно обезбедување; вршењето на приватното обезбедување; приватното обезбедување за сопствени потреби; задолжителното приватно обезбедување; овластувањата на работниците за приватно обезбедување; работната облека и ознаката на работниците за приватно обезбедување; формирањето, овластувањата и финансирањето на Комората на Република Македонија за приватно обезбедување; евиденциите, заштитата на податоците и информациите; надзорот; овластувањето за подзаконски прописи и прекршочните одредби.

Во основа, Законот за приватно обезбедување супституционално потврдува неколку важни елементи и тоа:

Прво, со овој закон се потенцира основната улога на приватното обезбедување за учество во осигурувањето на безбедноста, затоа што без создавање безбедност не може да стане збор за обезбедување сигурен напредок. Од ова произлегува дека функцијата на приватната безбедност е онаа којашто е со најдиректно и со најпосредно влијание врз граѓаните, фирмите и заедницата воопшто. Оттука, една од клучните улоги на приватното обезбедување е во

насока да го обезбеди правото на граѓаните и фирмите да не бидат заплашувани за своите животи и своето работење од криминал и насилство, односно да ја гарантира општествената стабилност и да ја обезбеди личната и имотната сигурност.

Второ, Законот овозможува овластувањата да се спроведуваат интегрално. Тоа значи, постоење на поголема функционална дејност и постоење подобра структурална позиција во државно-општествените врски.

Трето, Законот овозможува приватното обезбедување да се доживува како фундаментален конституенс во создавањето и одржувањето на посакуваната безбедносна клима и истовремено на дејноста приватно обезбедување се гледа како на активен учесник во репродукција на мирните општествени односи или мирно решавање на проблемите.

Четврто, Законот дава можност навремено да се обликуваат и практично да се артикулираат определени барања на заедницата одговарајќи на корпусот на принципи кои ќе произлезат како одговор на барањата и на потребите на заинтересираните страни.

Петто, субјектите коишто бараат услуги треба да препознаат во законот дека се нудат решенија во контекст на заокружување на потребната рамка за адекватна заштита; квалитетни услуги, ефикасна превенција и заштита од можна злоупотреба.

Шесто, Законот се разбира како и своевидна можност за обезбедување на потребните бизнис вештини во согласност со пазарните трендови што ќе значи и градење ефикасен систем на управување со агенциите.

Седмо, Законот не треба да се доживува како наметната обврска, туку како израз на потребата да се регулира дејноста приватно обезбедување што ќе значи целисходност и применливост на понудените решенија во практика.

Мора да се нагласи дека како и секоја законска материја и оваа треба да е подложна на промени во насока на подобрување на одредени доусогласувања заради допрецизирање на овој сегмент. Тоа значи овозможување на секоја заинтересирана страна (институција, правен субјект, корисник итн.) да стане свесна за доминацијата на позитивните аспекти на законот, односно дека законските измени во иднина не треба да бидат разбрани како наметнување на решенија туку пред се како израз на реалната потреба да се доуреди оваа материја и да се воспостави потребниот проактивен однос и дијалог со општеството за прашања кои се од заеднички интерес.

Во овој контекст напорите во наредниот период треба да бидат насочени кон: дообјаснување на правилата и принципите врзани за работењето на клучните субјекти во овој домен. Главно, секвенцата при набројувањето на посакувани или неопходни карактеристики и приоритети при рангирање на принципите се разликуваат. Вообичаено спомнуваните црти вклучуваат: отвореност, зголемување на угледот, одговорност, транспарентност, интегритет во

работењето, морална одговорност, поголема професионализација, контрола, ориентација кон самата дејност, одговорност кон општеството, одговорност пред законот, определување минимална цена на услугите, унифицирање, итн.

1. *Отвореноста на правните лица за обезбедување кон цивилното општество* значи воспоставување на потребниот дијалог на повисоко ниво. Оваа обврска не е задолжително пропишана, односно обврска која може да се пропише со некои стандарди (правила), сепак таа е резултат на надоградувањето на новата перцепција за местото и улогата на правните лица за приватно обезбедување во општеството.

2. *Зголемување на угледот на работата на правното лице околу извршувањето на неговите задачи.* Тука мора да се истакне дека правното лице за обезбедување преку тоа што го прави и начинот на којшто го прави, придонесува да се оформи самата перцепција за оваа дејност. Оттука многу е важно како овие субјекти ќе се претстават условно во јавноста за да не бидат доживувани на ваков или инаков начин, односно треба да се прикажат во вистинско светло во очите на јавноста.

3. *Транспарентност во работата.* Важна претпоставка за одредување на позициите на Правните лица за обезбедување во општеството е условена од нејзината динамичност, комплексност, специфичност и транспарентност. Постојат три индикатори за транспарентноста, и тоа: стандарди за отчетност и транспарентност, субјекти за отчетност и транспарентност и средства за отчетност и транспарентност.

4. *Контролата на работата на правниот субјект за обезбедување.* Таа треба да произлегува од специфичностите на овластувањата и значењето на дискреционите права што и се дадени. Вака разбрана контролата ќе значи работата на правните лица за обезбедување да биде транспарентна, демистифицирана и ја ограничува можноста за повикување на тајност за да се прикрие некоја незаконска работа. Во овој контекст е важно и прашањето околу местото и улогата на Комората на Република Македонија за приватно обезбедување особено во внатрешната контрола што ја врши Министерството за внатрешни работи врз правните лица-членки на Комората. Оттука, сам по себе се наметнува предлогот да се обезбедат барем еден претставник од Комората којшто ќе партиципира во однос на утврдување на работењето на правното лице заедно со Министерството. Тука намерата нема да биде во насока на давање поистакнатата улога на Комората на Република Македонија за приватно обезбедување, туку кон целосно почитување на интересите на правните лица за обезбедување, односно да спроведе секакво професионално и легитимно работење, но и создавање адекватен амбиент во кој тие ќе можат ефикасно да одговорат на значајните промени што ќе се јават во дејноста „приватно обезбедување“.

5. Одговорноста подразбира да се објасни некое однесување и да се биде отворен кон туѓата критика. Одговорноста бара обврските, овластувањата и

функциите на одговорните тела да бидат дефинирани така работата на потчинетите да може успешно да се надгледува и да се оценува. Одговорноста како категорија се врзува за извршување на задачите во предвиденото време и во согласност со пропишаните стандарди. Ова води кон професионална организација, која дејствува превентивно сè со цел спречување извршување криминални дела. (Бакрески, О. 2012). За илустрација колку е важно ова прашање ќе ја земеме одговорноста сегментарно низ призмата на редарската служба. Најнапред мора да се потенцира дека оваа формулација (редарски услуги и редарски служби) е апсурдна бидејќи Законот за приватно обезбедување не оперира ниту со редарски услуги, ниту со редарски служби. Се смета дека редарските служби и редарските услуги од термилолошко-формален аспект остануваат во една сива зона, која остава простор за различни толкувања, и што е најважно таа не е докрај регулирана ниту со Законот за спречување на насилството и недостојното однесување на спортските настани, ниту во Законот за приватното обезбедување (Бакрески, О., и др. 2014). Исто така, мора да се нагласи дека анализата на законските одредби укажува на тоа дека редарите имаа големи овластувања наспроти одговорноста која и воопшто ја немаат, освен одговорноста која му припаѓа на организаторот. Со други зборови, на пример, на спортски натпревар редарот може самостојно да одлучи да пушти или да не пушти некој навивач на спортски натпревар врз основа на субјективна процена ако оцени дека е во алкохолизирана состојба без притоа да се направи потребниот тест или да одзема предмети кои се во сопственост на физички лица пред спортски натпревари, а при тоа да не издаде никаков документ за одземање предмети. Сета одговорност се сведува на организаторот додека редарот не сноси никаква одговорност што е крајно неприфатливо и во голема мера дискутабилно.

6. Поголема професионализација. Професионализацијата и професионализмот се категоријални црти што се однесуваат на одредени вредности, вештини, ориентација и управување. Принципите на фер однесување, интегритет, грижа за човековите права, одговорност и минимална употреба на сила се основните елементи во секој концепт на демократското управување. Професионализмот не смее да се вмеша во дискриминаторно, корумпирано или насилно искористување на својата моќ. Самостојноста (ограниченоста) што ја има приватниот безбедносен сектор се базира врз довербата на општеството дека овој сектор ќе прифати дел од вредностите што ќе ја условува демократската рамнотежа на етичко и на професионално водење (Fluri P., Hadžić M. (eds.), 2004).

7. Одредување на минимална цена на услугите. Ова ќе значи да се обезбеди оптимално и рационално утврдување на цената, која има специфичен карактер, но истовремено ќе значи и обезбедување соодветна понуда за јавните и за приватните добра. На овој начин на приватниот безбедносен сектор ќе му

се овозможи задоволување со потребната цена на услуги идентично како што се оние што се определени во некои области како, на пример, во здравствениот сектор. Намерата е овој предлог да укаже на инфлуентноста на овој сегмент за да може законот да го акцептира овој недостаток, односно за да може да се остави простор во соодветен правилник да се операционализира самата претпоставка. Кога веќе се отвори дискусија за допрецизирање на одредени правилници, неминовно се наметнува и прашањето во делот на техничките услови за издавање дозволи за градба (банки, ноќни локали итн.,) во контекст на техничкото обезбедување да се смени и Правилникот во Министерството за финансии за да се подобрат и да се обезбедат соодветни услови.

8. Унифицирање. Оваа категоријална црта се онесува на унифицирање на возилата за транспорт и пренос на пари и други вредносни пратки. Транспортот и преносот на пари и други вредносни пратки е дејност која поради карактерот на транспортираната, односно пренесуваната пратка е изложена на висок ризик. Оттука, се наметнува потребата да нема партикуларизам во овој сегмент, односно да нема неусогласеност затоа што оваа категоријална црта избобилува со свои специфичности и аналогно на тоа бара и унифициран пристап.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Abrahamsen R. and Williams M., *Security Beyond the State. Private Security in International Politics*, Cambridge University Press, 2011.
2. Бакрески О., Даничиќ М., Кешеговиќ Ж., и Митевски С.: *Приватна безбедност*, Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2015.
3. Бакрески О., и др. *Коментар на Законот за приватно обезбедување*, Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2014.
4. Бакрески О., Триван Д. и Митевски С.: *Корпоративски безбедносен систем*, Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот, Скопје, 2012.
5. Бакрески О.: *Контрола на безбедносниот сектор*, Филозофски факултет, Скопје, 2012.
6. Бакрески О., и други (ур.): *Коментар на законот за приватно обезбедување*, Комора на РМ за приватно обезбедување, Скопје, 2014.
7. Born H., Caparini M. and Cole E.: *Regulating Private Security in Europe: Status and Prospects*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Policy Paper – №20, 2007.
8. Bruce G. and Button M.: *Private Security*, Palgrave Macmillan, New York, 2004.
9. Buzati Anne-Marie, *European Practices of Regulation of PMSCs and*

- Recommendations for Regulation of PMSCs through International Legal Instruments*, The Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces, 2008.
10. White A.: *The Politics of Private Security-Regulation*, Reform and Re-Legitimation, Palgrave Macmillan, New York, 2010.
 11. Green G and Fisher R.J.: *Introduction to Security*, Boston, Butterworth-Heinemann, 1987.
 12. Dempsey S. John, *Introduction to Private Security*, Wadsworth, Cengage Learning, 2011.
 13. Збирка прописи од областа на приватното обезбедување, Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2013.
 14. Ortiz C.: *Private Armed Forces and Global Security*, Praeger, An Imprint of ABC-CLIO, Santa Barbara, California – Denver, Colorado – Ohford, England, 2010.
 15. Percy S.: *Regulating Private Security*, Taylor and Francis, 2013.
 16. Robertson C. and Birzer L.M.: *Introduction to Private Security*, Prentice Hall, New Jersey Columbus, Ohio, 2012.
 17. Hess M. K., *Introduction to Private Security*, Wadsworth, Cengage Learning, 2009.
 18. Chesterman S. and Fisher A.: *Private Security, Public Order: The Outsourcing of Public Services and Its Limits*, Oxford University Press, 2010.
 19. Shearing C.D. and Kempa M.: *The Role of Private Security in Transitional Democracies*, 2001.
 20. Sheehy B. Maogoto J. and Newell V.: *Legal Control of the Private Military Corporation*, Polgrave Macmillan, Now York, 2009.
 21. Schulz S. and Yeung Ch.: *Private Military and Security Companies and Gender*, DCAF, Geneva, 2005.
 22. Zakon za privatno obezbeduvawe, (Slu`ben vesnik na Republika Makedonija br.166/12 i 164/13).

ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ КАКО ПРИЧИНА ЗА ПОЈАВА НА ПРИВАТНИ БЕЗБЕДНОСНИ КОМПАНИИ

Проф. д-р Марина МИТРЕВСКА

Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
marinamitrevska@yahoo.com

Апстракт:

Текстот претставува анализа на дилемата во кој степен општествените промени влијаат врз појавата на приватни безбедносни компании. Во интерес на анализата, низ една теориска рамка се нагласува промената на современата безбедност и улогата на приватната безбедност и на приватните безбедносни компании. Во тој контекст, мошне внимателно се разработени трите базични причини, и тоа: правно-политичките; социоекономските и неколку дополнителни причини, како, на пример, лобирањето, донациите и др.

Клучни зборови: безбедност, приватна безбедност, компании.

ВОВЕД

Безбедноста е фундаментална вредност во човековите односи, а нејзината состојба е институционализирана преку појавувањето на суверената држава и системот на држави на глобално ниво. Дури и денес, на сегашното ниво на општествен развој, безбедноста е иманентен елемент на постоење и акции на индивидуалниот, на општествениот, на државниот и на меѓународниот систем. Заедничка карактеристика на овие три ентитети е тоа што во загрозувана средина, сите тие подеднакво се стремат да осигураат состојба на заемно балансирана егзистенција, како во поширока, така и во потесна смисла. Последователно, денешното разбирање на поимот безбедност е во основа холистичко, вклучувајќи го секој аспект од човековата егзистенција и нејзините акции во општеството,

како и нивоата на нејзините односи и форми на општествена организација. Затоа безбедноста се однесува на поединецот, на државата и на меѓународниот систем. Оттука, современата безбедносна парадигма е традиционално проучувана во форма на три основни концептуални рамки (човекова безбедност, национална безбедност и меѓународна безбедност).

Меѓутоа, во новиот милениум човештвото со себе го внесе наследството на старите сфаќања и методи за решавање на најгорливите проблеми на глобален, на регионален или на национален план. Ако нешто воопшто се измени, тоа е реториката со која се оправдуваат акциите и концептите што треба да покажат и да докажат степен на иновативно и креативно размислување кај најважните светски актери. Овој пат, како најинтересни се издвојуваат концептот за човековата безбедност, менаџирањето со конфликти, приватната безбедност и др.

Оттука, еден од најпопуларните, но истовремено и потребен концепт на денешнината е концептот на приватната безбедност. Причината за тоа е оправдана. Имено, таа пред сè се должи на генеричката врска меѓу концептот на приватната безбедност и оној на безбедноста, сфатен во најопшта смисла на зборот. Денес, современата безбедност, под влијание на многу динамични процеси и субјекти, станува сè покомплексна. Во тие услови, нејзината мултидисциплинарност се зголемува со нови закани и со области со кои се обидува да се штити. Со ваквите промени, се овозможува да се согледа дека современата безбедност е динамичен збир на вредност и синергија на активности на актери што со тек на времето се менуваат и се приспособуваат на условите во општеството и во меѓународната средина. Денес, современата безбедност, под притисок на промените, е присилена да бара нови концепти на остварување на безбедноста. Оттука, за согледување на промените што влијаат врз современата безбедност важно е да се воочат два процеси кои паралелно се одвиваат и ја менуваат позицијата на државата како централен дел на современата безбедност. Прво, редефинирањето на современата безбедност е нужност. Второ, на современата безбедност посебно влијае либерализацијата на пазарот и корпоративното управување, како еден од новите партнери што и се наметнуваат на државата во делот на безбедноста, а тоа е приватниот сектор, односно приватните безбедносни компании. Оттука, во фокусот на интересот во овој труд е влијанието на општествените промени како причина за појава на приватните безбедносни компании.

1. ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ПРИЧИНИ

Државите во остварувањето на своите интереси и цели се користат со различни средства и механизми. Се смета дека во своето дејствување водат различни акции што произлегуваат од нивната вкупна моќ, политичка ори-

ентација, воената моќ, економската моќ, како и од своите мотиви и потреби и сл. Но, на почетокот на 20-от век се појавија и други носители што имаат свое влијание на меѓународните збиднувања, со што државите престанаа да бидат единствен субјект. (Vukadinović, 2004: 32)

Денес влезот во новиот милениум отвора и бројни прашања за тоа какви ќе бидат новите меѓународни односи и кои се предизвиците во иднина, која секогаш почнува и никогаш не престанува. (Vukadinović, 2004: 367) Оттука, можеби оправдано произлегува дека современиот развој на меѓународните односи, наспроти сите сличности со минатото, ќе има три битни карактеристики, и тоа:

Прво, светот станува сè повеќе поврзан, просторно се намалува и сè повеќе личи на некој вид „глобално село“ во кое проблемите сè повеќе се прошируваат и се интензивираат. Благодарение на брзиот проток на луѓе, идеи, знаење и капитал, светот економски, социјално и културно е сè поблизок, а со тоа и проблемите на светската безбедност стануваат дел од севкупниот меѓузависен развој.

Второ, процесот на глобализацијата е израз на универзалност на проблемите со кои се среќава човечкиот род.

Трето, помеѓу бројните предизвици што се јавуваат во новиот период од светскиот развој, најголем дел од предизвиците се поврзани со активностите на луѓето, а благодарение на глобалните параметри тие имаат цивилизациско значење.

Оттука, гледано од историски аспект, прашањата поврзани со националната одбрана и современата безбедност стануваат депривилигирано право на државите од претходно пропуштено право за контрола на меѓународните интернационални трговски и финансиски компании.

Во овие услови, се покажа дека безбедноста што се формираше на воени основи станува сè повеќе зависна од процесите што се случуваат во сите сфери во општеството. Како резултат на овие услови, доаѓа и до значајно намалување на воената димензија во рамките на системот за национална безбедност и се зголемува улогата на другите сектори, како, на пример, на полицијата, на разузнавачките агенции, на системот за заштита и спасување на населението и сл. Набљудувано од тој контекст, кога станува збор за условите во кои безбедносни сили немаат доволно ресурси и можности да преземат дел од задачите што ги надминуваат нивните темелни функции, отворено е широко подрачје и нова димензија на работа со приватен сектор во областа на безбедноста. Резултат на таквите промени е резултат на потрагата за нови концепти на безбедноста (Mikas, 2013:152). Во вакви услови, редефинирањето на безбедноста стана потреба бидејќи државите како носители на безбедноста се решителни таа активност да ја препуштат на пазарот и да пронајдат внатрешни и надворешни партнери во спроведување на безбедноста.

Токму затоа корпорациските организации и приватните безбедносни компании станаа клучна оска и партнери во исполнувањето на зададените цели. Според некои аналитичари, постојат неколку вида испреплетени односи, кои секако треба да се истакнат и тоа со цел да се приближи односот помеѓу политичките елити, промените во содржината и во начинот на остварување на современата безбедност заедно со приватните корпорации и безбедносни корпорации како партнери во спроведувањето на задачите.

2. СОЦИОЕКОНОМСКИ ПРИЧИНИ

Во практиката, повеќе социо-економски фактори влијаат врз развојот на корпорациската безбедност и развојот на приватните безбедносни компании. За клучни се сметаат:

Прво, законот за понуда и побарувачка, што го потпомогна создавањето и прогресивниот развој на овие организации и разновидноста на нивните услуги.

Второ, приватизацијата на државните функции и тоа конкретно промените во безбедносниот и одбранбениот сектор. На пример, ако светскиот тренд е намалување на давачките за вооружените сили и притоа се настојува дополнително да се рационализираат трошоците за тие сили, тогаш е оправдано што со пазарна ориентација некои активности им се понудени на приватните компании. Во таа насока, Ајзенберг го наведува тврдењето на Defense Science Boarda во Извештајот од 1995 година, според кој на Пентагон му се сугерира начин на кој може да заштеди до 12 милијарди долари годишно, и тоа доколку сите дополнителни работни активности со договор и препуштат на приватниот сектор. (Isenberg, 2009: 2).

Во практиката, настојувањата да се издвојат функциите на вооружените сили што не се пресудни за борбеното дејствување (non-core function), доведоа до намалување на финансиските средства за воени потреби. Овој пристап објаснува зошто укажувањата за ангажирање на корпорациски организации и безбедносни компании се исплатливи за општеството, бидејќи станува збор за правни субјекти што се специјализирани за одреден вид услуги и кои долгорочно се попродуктивни. (Mikas, 2013: 159).

Исто така, промените што настанаа во вкупниот развој на општеството (социјалните, економските и др.) извршија силно влијание и врз промените во вооружените сили. Оттука, и промените што се случуваат во социјалните и во економските сфери оставиле силен печат врз развојот на вооружените сили. Тие промени и влијанија на социјалниот фактор би можеле да ги воочиме преку следните аспекти, и тоа:

Прво, денес воениот позив е сè помалку привлечен.

Второ, воениот позив е сè помалку исплатлив.

Трето, припадниците на вооружените сили, по завршувањето на Студената војна сè повеќе бараат друг начин на заработувачка и остварување на кариерата.

Четврто, крајот на Студената војна значи и крај на големи по број вооружени сили. Оттука, припадниците на специјалните формации остануваат без работа. Процените се дека околу 7 милиони војници биле вишок. (Schreier, 2005: 45).

Петто, голем број поранешни војници своето ново вработување го нашле во приватните безбедносни компании.

Гледано од аспект на социјалните причини, можеме да извлечеме уште две категории на лица кои се мотивираат да се вработуваат во приватните безбедносни компании, и тоа:

- Првата социјална категорија се авантуристи, што сакаат друг начин на живот, надвор од рамките што ги поставуваат општествата.
- Втората социјална категорија се поединци што немаат друга алтернатива, па вработувањето во овие безбедносни компании им значи нова можност.

3. ВЛИЈАНИЕ НА ДОПОЛНИТЕЛНИ ПРИЧИНИ ЗА ПОЈАВА НА ПРИВАТНИ БЕЗБЕДНОСНИ КОМПАНИИ

Дополнителни причини што извршија влијание врз формирањето на приватните безбедносни компании се:

- познанство и лобирање;
- донации за кампањи и
- премин на високи воени офицери во приватни безбедносни компании.

Познанството и лобирањето се значајна алатка во комуникациите со приватните безбедносни компании и политичките елити. Расположливите финансиски средства за лобирање и донации во комбинација со лични врски им овозможуваат на приватните безбедносни компании високо ниво на влијание. Според аргументацијата на Шејн и Никсон, дваесет најголеми компании од 2000 година потрошиле приближно 300 милиони долари за лобирање. (Mikas, 2013: 162)

Донации за компании се тесно поврзани со познанства и лобирање. За таков пример истражува и пишува часописот „Mothen Jones“ во 1999 година. Според неговите пишувања 17 водечки приватни безбедносни компании во САД конкретно за конгресни и за претседателски кампањи уплатиле 12,4 милиони долари. (Mikas, 2013: 163) Исто така, постојат и анализи според кои приватни безбедносни компании, издвојувајќи донации во екот на кампањите, профитираат многу повеќе по нивното завршување. (Mikas, 2013: 164)

Премините на високи воени офицери во приватни безбедносни компании се чести примери. Но, исто така, постојат и чести примери кога пензионирани високи воени офицери основаат приватни безбедносни компании.

Имено, овој дополнителен фактор има силно влијание врз појавата на приватните безбедносни компании, бидејќи и едните и другите служат како врска помеѓу приватните безбедносни компании, политичката елита и воениот естаблишмент. Таков пример е MPRI, формирана од осум пензионирани високи воени офицери од војската на САД. На пример, MPRI свои активности имаше во Република Хрватска и тоа од 1990 година, па сè до завршување на операцијата „Пустинска луња“. Додека пак, во Република Македонија беше пред и за време на вооружениот конфликт 2001 година.

ЗАКЛУЧОК

Формирањето на приватните безбедносни компании не е нова појава. Според некои тврдења тие го започнале својот пат во текот на средниот век и тоа на просторот на Европа. На овој простор се задржале до 19-от век и важат за претходница на денешните современи безбедносни компании. Всушност, се смета дека тие со одредени модификации континуирано се развивале и денес пополека, но сигурно му се враќаат на просторот на Европа, како модерни корпоративски устроени ентитети.

Анализата покажа дека денес приватните безбедносни компании станаа реалност во спроведувањето на безбедноста на многу држави и составен дел од нивниот безбедносен сектор. Со своето присуство го исполнуваат просторот кои институциите во државите од објективни или пак, од субјективни причини, не се во можност да ги пополнат. Според оцената на аналитичарите, приватните безбедносни компании понекогаш позитивно, а понекогаш и негативно влијаат врз современата безбедност, и тоа во зависност од контекстот на просторот и времето. Една од причините за тоа е влијанието на општествените промени.

Оттука, имајќи го предвид досега изнесеното, може да се констатира дека по завршувањето на Студената војна содржината на современата безбедност се менува. Од тие причини, ќе се обидеме да извлечеме неколку заеднички констатации:

Прво, промените во содржината на современата безбедност се случуваат поради промените преку кои што поминуваат државите.

Второ, државите под притисок на промените се принудени да бараат нови концепти во остварувањето на безбедноста.

Трето, државите под притисок на промените се принудени да бараат нови партнери, пример за тоа се приватните безбедносни компании.

Четврто, врз појавата и брзата модификација на приватните безбедносни компании силно влијание извршиле општествените промени, а посебен белег оставиле политичко-правните, социоекономските и други дополнителни причини (лобирање, донации и сл.).

ЛИТЕРАТУРА:

1. Grizold A., Mitrevska M., (2012), Conflict Prevention and Conflict Management in the New Security Context: The Case of the Former Yugoslav Republic of Macedonia, Ljiljana.
2. Isenberg M., (2009), Shadow Force: Private Security Contractors in Iraq. Westport, Connecticut: Praeger Security International
3. Митревска М., (2015), Хумана безбедност, Филозофски факултет, Скопје
4. Mikac R., (2013), Suvremena sigurnost I private sigurnosne kompanije, Zagreb
5. Schreier, F. end Caparini M., (2005), Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)
6. Vukadinović R., (2009), Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka, Tom.II, Podgorica

ПРИВАТНОТО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НИЗ КАЗНЕНО-ПРАВНА ПЕРСПЕКТИВА

Проф. д-р Александра ДЕАНОСКА – ТРЕНДАФИЛОВА
Институт за казнено право, Правен факултет „Јустинијан Први“
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
e-mail: aleksandra_deanoska@yahoo.com

Апстракт:

Приватното обезбедување претставува дејност од јавен интерес што на почетоците на својот развој во Република Македонија се карактеризираше со високо ниво на сензитивност.

Законски поставената цел на приватното обезбедување како „спречување и откривање штетни појави и противправни дејства што ги загрозуваат телесниот интегритет и достоинството на личноста и имотот што се обезбедува“ несомнено имплицира потреба од споредба со некои од основните институти на казненото право, од причини на блискост и преклопување на целите дадени во дефиницијата од чл.3 од Законот за приватното обезбедување. Во делот на казненото материјално право, работниците на приватното обезбедување несомнено мора да дејствуваат во границите на одредбите од Кривичниот законик за противправноста како елемент на казненото дело, одредбите за нужна одбрана и крајна нужда, основите и границите на исклучување на противправноста, противправното лишување од слобода како кривично дело, инкриминациите против повредите на животот и телото, делата против имотот, приватноста итн.

Во делот на казненото процесно право и полициското право, приватното обезбедување е ограничено само на дел од дејствата, пред сè на проверка на идентитет и преглед, додека претресот и лишувањето од слобода надвор од границите поставени за извршители *in flagranti*, како и други дејства остануваат во исклучива надлежност на полицијата.

Друг важен, а сепак дивергентно поставен сегмент на ваквиот однос е можноста работниците на приватното обезбедување да се јават и во улога на извршители на казниви дела (казнени дела и прекршоци) со пречекорување и злоупотреба на своите овластувања.

Во трудот јасно ќе бидат елаборирани границите на забранетото и дозволеното постапување и односот помеѓу оваа дејност и (казнено)правната наука.

Клучни зборови: приватна безбедност, кривично дело, противправност, закон

1. ВОВЕД

Приватната безбедност во Република Македонија бележи вистински подем последниве децении, како на практичен, така и на научен план. Од донесувањето на првиот Закон за обезбедување на лица и имот¹ во 1999 година па сè до донесувањето на новиот Закон за приватно обезбедување² кон крајот на 2012 година, оваа дејност во нашата држава доби на значење и стана предмет и на академска опсервација.

Дејноста на приватното обезбедување всушност се концептуализира на научен план преку поимот *приватна безбедност* што по дефиниција претставува *неопходна активност ориентирана кон оптимализација на безбедноста низ призмата на строга комерцијализација што подразбира овозможување услуги преку договори за одржување на безбедноста во фирмите и пред сè заштитата на луѓето и имотот*.³

Но, во практиката вршењето на овластувањата што произлегуваат од Законот за приватното обезбедување⁴ честопати создава дилеми кај работниците за приватно обезбедување околу дозволеният обем на преземени дејства со кои ќе им бидат органичени или сериозно повредени правата на лицата против кои тие постапуваат. Со други зборови, работниците се соочуват со можноста дури и да бидат кривично гонети заради пречекорување или злоупотреба на овластувањата. Оттука, важно е да се нагласат и прецизно да се определат границите на дозволеното постапување од аспект на стандардите на казненото право.

Допирните точки на казненото право и приватното обезбедување се воочуваат уште од законската дефиниција на приватното обезбедување, што според ЗПО претставува дејност од јавен интерес чија цел е „спречување и

¹ Службен весник на РМ бр. 80/1999

² Службен весник на РМ бр. 166/2012

³ Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., Приватна безбедност – теорија и концепт, Скопје, 2015, стр. 63

⁴ Во натамошниот текст ЗПО.

откривање на штетни појави и противправни дејства кои ги загрозуваат телесниот интегритет и достоинството на личноста и имотот што се обезбедува.⁵

Противправноста е посебен казнено-правен институт, а правните добра како што се телесниот интегритет, личното достоинство и имотот уживаат посебна казнено-правна заштита.

Противправноста, како институт опфатен со дефиницијата за приватното обезбедување, претставува општ елемент на поимот на кривичното дело, а според чл.7 од Кривичниот законик,⁶ кривичното дело е противправно дело, со закон определено како такво и со обележја што се определени со закон. Со други зборови, противправниот напад исполнува обележја на некое кривично дело, а приватното обезбедување штити субјекти и имот од вршење кривични дела кон нив.

Па така може да заклучиме дека ЗПО претставува *lex specialis* за приватното обезбедување, но овластувањата од тој закон се омеѓени со рамките на институтите на казненото право, востановени во казненото законодавство (Кривичниот законик и одредени одредби од Законот за кривичната постапка⁷).

2. ЗА ПОВРЗАНОСТА НА КАЗНЕНОТО ПРАВО И ИНСТИТУТИТЕ НА ПРИВАТНОТО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ

Како што веќе нагласивме, работниците за обезбедување во суштина имаат овластувања за спречување на штетни и противправни дејства. Па така, тие вршат физичко и/или техничко обезбедување, телесна заштита итн.

Некои автори нагласуваат дека меѓу облиците на загрозување на лицата, имотот и деловното работење доминираат општиот криминал, криминалот против државата и стопанскиот криминал.⁸ Приватната безбедност всушност има истакната казненоправна димензија.⁹

Случаите кога работникот за приватно обезбедување одбива напад предизвикан од некое лице, а насочен кон субјектот што се обезбедува, се всушност

⁵ Види чл. 3 од ЗПО.

⁶ Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015. Во натамошниот текст - КЗМ.

⁷ Службен весник на Р.Македонија бр. 150/2010 и 100/2012

⁸ Даничиќ, М., Стајиќ, Љ., Приватна безбедност, Бања Лука, 2008, стр. 55-88.

⁹ За кривичните аспекти на приватната безбедност, подетално види:Roberson, C., Birzer, M.L., Private security – theory meets practice, New Jersey, 2010, стр. 213 и следни.

ситуации блиски со институтот нужна одбрана. При превенирањето штетни појави (на пр., пожар, поплава и сл.), работниците за приватно обезбедување се приближуваат до ситуации што во казненото право се нарекуваат состојби на крајна нужда. Натаму, при вршењето на своите овластувања работниците за приватно обезбедување имаат право да задржат лице затечено во вршење кривично дело за кое се гони по службена должност.

Оттука, произлегува дека работниците за приватно обезбедување при вршењето на своите овластувања може намерно или ненамерно да ги пречекорат и да бидат носители на кривична одговорност, како и тоа дека мора да се држат до дозволените граници кои, надвор од ЗПО, се востановени со нормите на казненото право.

Во продолжение се елаборирани најзначајните казнено-правни институти во корелација со правните прописи за приватното обезбедување.

1. Противправност. Таа е елемент на казненото дело и по дефиниција претставува однос помеѓу поведението на сторителот и казненоправната забрана со која се штити определено правно добро (на пр., со инкриминацијата за убиство се штити животот како правно добро, додека кај инкриминацијата на кражбата објект на заштита е сопственоста).

Противправноста е елемент на дејството на напаѓачот спрема лицето или имотот што е предмет на обезбедување, но може да биде и елемент на дејството што го презема работникот за приватно обезбедување, доколку го пречекорил своето овластување.

Дејствата на работниците за обезбедување, особено при примена на средства на присилба, претставуваат *prima facie* противправни дејства. Така, на пр., работникот за обезбедување може да го повреди или дури и да го убие напаѓачот, а притоа да не одговара за убиство или за телесна повреда доколку дејството што го извршил било во рамките на овластувањата.

Ваквите ситуации се екскулпирачки врз основа на т.н. *пермисивни норми*¹⁰ што претставуваат *основи за исклучување на противправноста*. Постојат повеќе основи за исклучување на противправноста и тие во казненоправната теорија се делат на т.н. општи основи, посебни основи и основи за исклучување на противправноста надвор од казненото право.¹¹

Во рамките на овластувањата на работниците за обезбедување, почести се следните облици на исклучување на противправноста: нужна одбрана, крајна нужда, исклучувањето на противправноста кај учеството во тепачка и други казнени дела.

¹⁰ Камбовски, В., Казнено право – општ дел, Скопје, 2004, стр. 479

¹¹ Марјановиќ, Ѓ., Каневчев, М., Македонско кривично право – општ дел, Скопје 2010, стр. 151.

Поврзаноста на споменатите основи за исклучување на противправноста со приватното обезбедување може да се детектира во следните потенцијални ситуации:

- кај **физичкото обезбедување** може да дојде до несоодветна примена на сила од страна на работникот за приватно обезбедување (или т.н. пречекорување на нужната помош како облик на нужна одбрана) што може да резултира со телесна повреда, убиство, учество во тепачка итн. или како физички напад или учество, предизвикување или поттикнување тепачка);

- кај **техничкото обезбедување** може да дојде до повреда на приватноста и заштитата на личните податоци, при што одговорноста е претежно прекршочна, а како кривична може да се јави како дело на неовластено откривање тајна или злоупотреба на лични податоци.

Како што може да забележиме, „каменот на сопнување“ се доминантно ситуациите што се во врска со стандардите за нужната одбрана, а која што пред сè е карактеристична за физичкото обезбедување.

2. Нужна одбрана. Од казненоправен аспект, нужната одбрана претставува основа за исклучување на противправноста, при што, согласно чл. 9 од Кривичниот законик „не претставува кривично дело она што е сторено во нужна одбрана“, односно во одбрана што е „неопходно потребна сторителот од себе или од друг да одбие истовремен противправен напад“.¹² Кај нужната одбрана ги разликуваме елементите на напад и одбрана.

Нападот претставува противправно дејство насочено кон загрозување или повреда на некое правно добро. Може да дојде од физичко (дури и од правно) лице, дете или непресметливо лице. Треба да е објективно насочен кон загрозување или повреда на заштитено правно добро (живот, тело, имот итн.), да е противправен и истовремен, актуелен од аспект на одбраната и вистински.

За нападот да е противправен зад него не треба да стои некакво законско овластување (на пример, не може некој да настапи во нужна одбрана третирајќи го како напад легитимното апсење – лишување од слобода од страна на полицаецот поради тоа што зад него стои законско овластување).

Во врска со актуелноста траењето на нападот, треба да се нагласи дека тој треба да трае до моментот кога лицето ја презема одбраната. Како актуелен, истовремен, се смета нападот што започнал, е во тек, кој непосредно претстои или е привремено прекинат. Во ваквите случаи нападнатиот има право да преземе дејство со кое ќе се одбие таквиот напад, односно да преземе одбрана.

Во врска со барањето нападот да биде вистински, тоа значи тој реално, објективно да постои, а не да биде само умислен од страна на „нападнатиот“. Во ваквите случаи се работи за т.н. путативна, вообразена, претпоставена нужна

¹² Подетално в. чл.9 КЗМ

одбрана што всушност и не претставува нужна одбрана, а во казненото право се решава преку одредбите за стварната заблуда.¹³

Што се однесува до одбраната како елемент на нужната одбрана, таа треба да биде истовремена со нападот, неопходно потребна, ограничена на одбивање на нападот и пропорционална во поглед на интензитетот.

Во врска со барањето за истовременост, тоа значи дека нападнатото лице има право да се брани само додека трае одбраната, додека е актуелна, како што е погоре објаснето. Доколку едно лице се „брани“ откако завршила одбраната, тоа нема да се третира како нужна одбрана, туку ќе претставува класична одмазда. На пример, доколку едно лице го испразнило шаржерот, па става нов, нападнатиот има право да се брани и во времето кога лицето става нов шаржер. Но, ако напаѓачот ја потрошил муницијата, нападнатиот нема право да се „брани“.

Важно е да се напомене и тоа дека не постои правото на нужна одбрана ако нападнатиот може да се заштити со повикување на полицијата, на пример (ако не постои реален моментален напад како зло, туку закана за „идно зло“, уцена и сл.).¹⁴

Целта на одбраната, логички, треба да биде одбивање на нападот и уште, таа треба да биде пропорционална во поглед на интензитетот. Судската практика, особено на врховните судови на републиките во поранешна Југославија, покажува дека не се поставуваат неразумни апсолутизирани барања во тој поглед: нападнатиот има право да одговори и со огнено оружје, ако напаѓачот, иако не напаѓа со пиштол, сепак би можел да го убие нападнатиот (на пример, има нож, друго оружје или самиот е професионален боксер, каратист и сл., наспроти нападнатиот кој нема такви вештини).¹⁵

КЗМ оваа материја ја регулира во чл. 9, ст. 1 и 2, а во став 3 е опфатено прашањето за пречекорувањето на границите на нужната одбрана. Иако на прв поглед пречекорувањето би можеле да го разгледуваме од аспект на време (т.н. екстензивен ексцес) и од аспект на интензитетот (интензивен ексцес), за пречекорување во казненоправна смисла релевантно е само второто, односно пречекорување на границите на нужната одбрана е можно само доколку интензитетот на одбраната не одговара со интензитетот на нападот и во таков случај лицето би било казнето, но судот може да му одреди поблага казна, а во определени случаи и да го ослободи од казна. Ако зборуваме за одбрана што настапила по завршувањето на нападот, тоа не се третира како нужна одбрана, туку како кривично дело.

¹³ Камбовски, В., Казнено право – општ дел, Скопје, 2004, стр. 487

¹⁴ Ibid., стр. 488-493

¹⁵ Подетално, supra, стр. 488

Така, на пример, Сојузниот врховен суд на поранешна Југославија, во предметот Кж.19/57, истакнува дека не е можно од нападнатиот секогаш да се бара ладно и трезвено просудување на ситуацијата и таква одбрана што целосно ќе соодветствува на интензитетот на нападот. Врховниот суд на Македонија, пак, во пресудата Кж 540/63, истакнува дека пречекорување постои кога нападнатиот можел и на друг начин да го одбие нападот (но како таков не може да се земе бегањето од напаѓачот).

Покрај класичната форма на нужна одбрана (самоодбрана), кога работникот за обезбедување одбива напад од лицето што го обезбедува, тој низ казненоправна призма врши нужна помош, само што тоа го прави врз основа на посебно законско овластување и посебен договор.

Сето горенаведено може да го доведеме во корелација и со физичкото обезбедување, особено кога тоа се врши со огнено оружје. Имено, според чл. 27 од ЗПО, физичко обезбедување може да се врши со огнено оружје заради обезбедување во вид на телесна заштита, правни лица што вршат работи со пари и други вредносни предмети, на транспорт и пренос на пари и други вредносни пратки, и објекти и имот што се обезбедуваат согласно со ЗПО.

Првиот облик на физичко обезбедување е телесната заштита. Се однесува на лица и имот и се врши со непосредно обезбедување на лицето, односно на имотот од страна на работник за обезбедување. Телесна заштита може да се врши во обезбедуваниот простор, но и на јавни места при непосредно физичко обезбедување и при вршење мониторинг - патролно обезбедување.

Всушност, се работи за заштита на физичкиот интегритет на едно лице и заштита на определен имот и таа може, меѓу другото, да се врши со примена на огнено оружје.

Бидејќи конкретните ситуации на заштита на лицата и имотот се блиски до ситуациите на нужна одбрана, а ЗПО не ги определува подетално сите граници на овластувањата во овие случаи, особено кога се применува огнено оружје или друго средство на присилба, операционализација на одредбите од ЗПО за примената на огнено оружје е извршена со донесувањето на Упатството за начинот на примена на средства на присилба.¹⁶

Ако ги анализираме решенијата од КЗМ во поглед на нужната одбрана (чл.9) и решенијата од Упатството за начинот на примена на средствата за присилба (чл. 2 и други) ќе забележиме неколку важни работи.

Според Упатството, најпрво се применуваат ненасилни средства, па потоа (доколку е потребно) средствата за присилба. Чл. 3 од Упатството дури и ги наведува категориите лица спрема кои не се применуваат средствата за присилба: деца, очигледно болни, стари и изнемоштени лица, тешки инвалиди и бремена жени (освен ако со огнено оружје или со друго опасно

¹⁶ Службен весник на РМ, бр. 86/2013

средство непосредно го загрозуваат животот на некое лице). Ова е на линија и на казненоправното стојалиште дека треба да се внимава на интензитетот на одбраната и дека во прв ред треба нападнатиот, доколку е тоа можно, да се истава од нападот, особено ако се работи за определени, ранливи категории на лица. Исклучок од ова правило, според Упатството, кое во тој поглед е поексплицитно дури и од КЗМ, е кога ваквите лица со огнено оружје или друго опасно средство непосредно го загрозуваат животот на некое лице. Тоа значи дека работникот за обезбедување има право и од нив да одбие противправен напад, но само доколку нападот е насочен кон загрозување на животот на некое лице, со други зборови, доколку претстои убиство или телесна повреда, но не и доколку нападот е насочен кон имот.

Со натамошните членови од Упатството се даваат насоки како да се постапи доколку со примената на средствата за присилба настанала можна казненоправно – релевантна ситуација – телесна повреда, смрт и слично, односно треба да се обезбеди медицинска помош, да се повика полиција итн.

Натамошните членови од Упатството, особено чл.5 и чл.6, исто така, се значајни за споредба со чл. 9 од КЗМ.

Имено, според чл. 5, под примена на физичка сила се смета употребата на различни постапки насочени кон телото на друго лице, кои имаат за цел одбивање на напад, спречување бегство на лице или совладување на отпорот на тоа лице.

Работникот за обезбедување, според чл. 6, по претходно предупредување применува физичка сила заради одбивање непосреден противправен напад насочен кон неговиот живот или животот на лицата што ги обезбедува или непосреден противправен напад насочен кон уништување, оштетување или отуѓување на имотот што го обезбедува.

За компарација, чл. 9 од КЗМ, определува дека „нужна е онаа одбрана што е неопходно потребна сторителот да одбие од себе или од друг истовремен противправен напад“.

Така, може да заклучиме дека Упатството во определен домен ги стеснува границите на постапување на работниците на приватното обезбедување за разлика од оние што постојат за нужната одбрана. Имено, кај приватното обезбедување, нападот треба да е непосреден, што значи директен и да се однесува на загрозување на животот или имотот. Така, не може да постапи работник на приватно обезбедување по повод напад врз честа или угледот, вербален напад и сл.

Правото на нужна одбрана што според КЗМ го има секој граѓанин не е ограничено само врз овие правни добра, што е и логично бидејќи приватното обезбедување е стриктно определена дејност со конкретни цели.

Но, тоа што, на пример, Упатството не го споменува зборот „истовремен“ во поглед на нападот и одбраната, не значи дека работникот на приватното обезбедување треба да врши дејство во насока на „одбрана“, кога нападот

престанал. Казненото право е „таван“ во поглед на определувањето на границите на постапувањето, па така, доколку работникот преземе дејство што би резултирало со телесна повреда, на пример, откако нападот престанал, ќе биде кривично одговорен.

Проблематично прашање што се поставува во оваа насока е тоа дали во каков вид и во колкав обем смее да се примени средство за присилба за „непосреден противправен напад насочен кон уништување, оштетување или отуѓување на имотот што го обезбедува...“ Нападите насочени кон уништување, оштетување или отуѓување на имотот всушност претставуваат исполнување на битијата на определени кривични дела против имотот (одземање туѓи предмети, оштетување туѓи предмети, различни облици на кражба итн.).

Постои неиздиференциран став во казненоправната теорија по ова прашање. Според некои гледишта, нападот врз имот дозволува и одбрана со повреда на повисоко правно добро (така е најчесто во англосаксонските правни системи).¹⁷

Повеќето модерни законодавства, особено европските, што му припаѓаат на континенталното право, прават дистинкција помеѓу напад врз лице и напад врз имот, при што во вториот случај се поставени построги ограничувачки критериуми (така, на пример, при напад врз имот не смее да се убие напаѓачот).

Овие прашања всушност засегаат во институтот пропорционалност за кој делумно стана збор погоре. Законот бара пропорционалност преку воспоставувањето на институтот *ексцес*, односно пречекорување на нужната одбрана. Пропорционалноста пред сè, се однесува на барањето интензитетот на одбраната да биде приближен на интензитетот на нападот. Иако законот не бара пропорционалитет на добрата, општите начела на казненото право не дозволуваат за напад врз имот, на пример, да се одговори престого, со нанесување тешки телесни повреди или смрт.

Дури и практиката на Европскиот суд за човекови права од Стразбур преку своите пресуди имплицира на тоа дека посегнувањето по правото на живот мора да е строго контролирано и ограничено во поглед на правните добра. По експлицитното детерминирање на оваа сфера од страна на Судот, дури и Велика Британија која по природа е држава чиј правен систем му припаѓа на англосаксонското семејство – прецедентно право, го смени своето законодавство во насока на тоа дека нападот врз имот не смее во никој случај да го легитимира посегувањето по нечиј живот.

Во врска со чл. 9, ст.3 од КЗМ и прашањето на пропорционалноста и пречекорувањето на нужната одбрана се и чл. 7 од Упатството и чл. 54 од ЗПО.

Имено, тоа што чл. 7 од Упатството, определува дека „ако работникот за обезбедување оцени дека непосредниот напад или отпорот од страна на

¹⁷ Камбовски, В., Казнено право – општ дел, Скопје, 2004, стр. 490-491

лицето може да биде совладен само со примена на физичка сила, првенствено ќе го примени тоа средство за присилба“ и чл 54 од ЗПО, дека „работникот за обезбедување секогаш ќе употреби средство за присилба со кое со причинување на најмала штета ќе ја оствари целта.... работникот за обезбедување е должен да престане со употребата на средството за присилба, веднаш штом ќе престанат причините поради кои дошло до негова употреба“ не значи ништо друго туку дека со ова се третираат ситуациите на т.н. ексцес или пречекорување. Одбраната не смее да биде несразмерна со нападот, дури ако и со поблага одбрана би се одбил нападот, треба да се примени таквиот облик на (поблага) одбрана и одбраната не смее да трае по прекинување на нападот, т.е. употребата на сила не смее да продолжи откако престанале причините за употреба на сила (нападот).

3. Крајна нужда. Друг казненоправен институт кој е важен за работниците за обезбедување е институтот крајна нужда кој, исто така, е основа за исклучување на противправноста.

Крајната нужда навидум е многу слична со ситуациите на нужна одбрана. Но има клучни разлики што треба да се препознаат во конкретната ситуација.

Според законската дефиниција,¹⁸ она дело што е сторено во крајна нужда не е кривично дело. Крајна нужда постои кога делото е сторено со цел сторителот да одбие од себе или од друг, истовремена нескриена опасност што на друг начин не можела да се отстрани, а притоа стореното зло не е поголемо од злото што се заканувало. Така, на пример, едно лице ја крши вратата на соседот што во моментот не е дома, а во неговиот дом избил пожар со цел да го спречи ширењето и кон неговиот дом и да спречи натамошно уништување на имотот, но и загрозување на животите на станарите. На прв поглед, со кршењето на вратата и влегувањето во туѓ дом, сторителот врши кривично дело оштетување туѓи предмети и нарушување на неповредливоста на домот. Но тие дејства нема да се сметаат за кривично дело, затоа што се сторени во состојба на крајна нужда.

Значи, кај крајната нужда се разликуваат два елемента: опасност и отстранување на опасноста.

Опасноста претставува состојба предизвикана од човек, животно или природна сила во која постои веројатност што се граничи со сигурност за настанување повреда на некое заштитено правно добро. Со други зборови, опасноста треба да е толку голема што секој би проценил дека од неа може да настапат последици по животот и телото и по имотот на некое лице. Таа треба да е истовремена, нескриена (не треба да биде предизвикана по вина на некое лице) и вистинска, а не вообразена.

+ Подетално види чл. 10 КЗМ.

Доколку опасноста не е вистинска, ќе се работи за т.н. путативна крајна нужда што во казненото право се решава преку институтот стварна заблуда.¹⁹

Отстранувањето на опасноста по својата природа претставува исполнување на битието на некое кривично дело, но тоа може да биде дозволено доколку опасноста е неотстранлива на друг начин.

И овде постои посебен облик, а тоа е должната помош. Имено, покрај тоа што генерално секое лице може да отстрани опасност што му се заканува на друг, постојат и посебни категории на лица што се должни да постапуваат во опасни ситуации. Такви се, на пример, пожарникарите, полицајците, лекарите итн. Во определен сегмент, тука спаѓаат и работниците на проиватното обезбедување. Така, чл. 10, ст. 4 од КЗМ определува дека „*нема крајна нужда ако сторителот бил должен да се изложи на опасност*“. На пример, во случај на пожар, пожарникарот не смее да одземе туѓо моторно возило за да побегне, туку напротив треба да се изложи на опасност за да ја отстрани истата. Ни полицаецот не смее да не се вмеша, да не интервенира во тепачка само заради тоа што и тој би можел да биде удрен или во слична ситуација работникот за обезбедување.

3. ЗАДРЖУВАЊЕТО НА ЛИЦА И ЛИШУВАЊЕТО ОД СЛОБОДА СПОРЕД КАЗНЕНОТО ЗАКОНОДАВСТВО И ЗАКОНОДАВСТВОТО ЗА ПРИВАТНО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ

Една од надлежностите што ги имаат работниците за приватно обезбедување е и задржувањето на лица.

Според чл. 52 од ЗПО, работник за обезбедување ќе задржи лице што е затечено во вршење кривично дело за кое се гони по службена должност, а за задржувањето е должен веднаш да ја извести полицијата и ќе постапи по добиениот налог од полицијата.

Ваквото овластување е целосно во согласност со казненото процесно законодавство, според кое „*секој може да задржи лице кое in flagranti е затечено во вршење на кривично дело за кое се гони по службена должност*“.²⁰

Но, бидејќи се работи за овластување што по својата природа влегува во сферата на органичување на туѓи права, пречекорувањето на ваквото овластување ќе претставува кривично дело. КЗМ експлицитно го инкриминира противправното лишување од слобода во чл. 140 – КЗМ, според кој тој што друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен или на друг начин ќе му ја одземе или ќе му ја ограничи слободата на движење, ќе се казни со парична казна или затвор до една година.

¹⁹ Подетално за стварната заблуда в. Марјановиќ, Ѓ., Каневчев, М., Македонско кривично право – општ дел, Скопје 2010, стр. 206- 210.

²⁰ Подетално в. чл. 158 од ЗКП

Потешки облици на делото претставуваат ситуациите кога делото со извршило го службено лице со злоупотреба на службената положба или овластување. Со други зборови, работник за обезбедување, на пример, има право да задржи лице што е затекнато како врши кривично дело за кое се гони по службена должност на обезбедуваниот имот. Но, доколку не се работи за такво дело, работникот може кривично да одговара за противправно лишување од слобода. Повеќе детали околу ова прашање ќе најдеме во член 158 од Законот за кривичната постапка (ЗКП) кој се однесува на основите и постапката на лишување од слобода без налог на суд.

Според овој член, *„лицето затечено во извршување на кривично дело за кое се гони по службена должност може да го лиши од слобода секој ако постои опасност од бегство за што веднаш се известува полицијата“*. Лицето лишено од слобода се задржува сè до доаѓањето на полицијата, која мора за тоа веднаш да биде известена“.

Како „лице затечено во извршување на кривично дело“, според ЗКП се смета лице што е забележано при вршење на дејството на делото, односно лице што непосредно по сторено кривично дело е затечено под околности кои укажуваат дека сторило кривично дело.

Бидејќи ЗКП поставува временска рамка дури и за полицијата во врска со задржувањето на лицето, имено, тоа треба веднаш, а најдоцна во рок од шест часа од лишувањето од слобода да биде изведено пред надлежен судија на претходната постапка и за тоа да го извести јавниот обвинител. Овој параметар мора да го имаат предвид и работниците на обезбедувањето.

Друга детерминанта која во овој случај е исклучително важна е категоријата дела за кои се гони по службена должност. Имено, кривичното гонење се презема: по приватна тужба, по предлог на оштетениот или *ex officio* – по службена должност, при што јавниот обвинител поднесува обвинение.²¹

Оттука произлегува дека работниците за обезбедување би било добро да го познаваат репертоарот на казни дела за кои гонењето се презема по службена должност.

4. КАЗНЕНА ОДГОВОРНОСТ НА РАБОТНИЦИТЕ ЗА ПРИВАТНО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ И РЕЛЕВАНТНИТЕ НОРМИ ОД ПОСЕБНИОТ ДЕЛ НА КРИВИЧНИОТ ЗАКОНИК

Во многу ситуации, како што нагласивме, работниците на обезбедувањето се соочуваат со можноста да ги пречекорат или да ги злоупотребат своите овластувања и со тоа да извршат некое кривично дело. Од анализата

²¹ Чл. 18 од ЗКП

на овластувањата и видовите приватно обезбедување, може да заклучиме дека најчесто работниците на обезбедувањето би можеле да се јават во својство на извршители на телесна повреда, тешка телесна повреда, учество во тепачка итн. Во овој дел ќе бидат разработени елементите и карактеристиките на некои конкретни кривични дела.

Учество во тепачка - според чл.132 од КЗМ се казнуваат учесниците во тепачка во која некој е лишен од живот или е тешко телесно повреден.

Од казненоправен аспект се работи за деликт на апстрактно загрозување. Учество во тепачка вршат учесниците во неа што не го сториле делото на убиство или телесна повреда. Така, тој што ја нанел повредата, ќе одговара за тешка телесна повреда или за убиство, а другите учесници за учеството во тепачката.²²

Според ставовите од судската практика, порано за учесник во тепачката се сметал и тој што е повреден во самата тепачка; денес, пак, се толкува дека тој самиот нема да се гони за ова дело, иако реално тој може и да е причината поради која започнала тепачката.

Натаму, ако се работи за физичка пресметка на две групи: напаѓачи и оние што се бранат, нема учество во тепачка. Овој став го изразил ВСМ во пресудата Кж бр.535/73.

За ова дело, како што може да се забележи, се врзани неколку услови: според првиот услов *потребно е во него да учествуваат три или повеќе лица* (ако се двајца, дејството ќе се смета за тепачка само доколу од таа физичка пресметка произлегува опасност и за други лица и само ако тоа не може да се квалификува како друго дело, според ставот на ВСМ во пресудата по предметот ВПП, бр.39/84).

Втор услов е исполнувањето на објективниот услов на инкриминација-та што се состои во тоа *да постои лишување од живот или тешка телесна повреда на друг*. Ова значи дека услов за да постои кривичното дело е некое лице да е убиено или телесно повредено во самата тепачка. Во спротивно нема да постои кривично дело, туку прекршок против јавниот ред и мир.

Ова дело во својот законски опис опфаќа и основа за исклучување на противправноста; имено, *кога лицето без своја вина е вовлечено во тепачката или кога раздвојувало други учесници во тепачката, нема да се смета за извршител на делото*.

Последново е релевантно заради овластувањето за вршење на обезбедување на јавни собири и на други настани од страна на приватно обезбедување, кога во случај на тепачка, работниците на обезбедувањето всушност раздвојуваат и не треба да се сметаат за извршители на делото.

²² Камбовски, В., Тупанчески, Н., Казнено право – посебен дел, Скопје 2011, стр. 78.

Кога веќе го споменавме полесниот тип на неправо во врска со учеството во тепачка, односно прекршоците, треба да се нагласи дека Законот за прекршоците против јавниот ред и мир²³ во членовите 11 и 12 ги опфаќа физичкиот напад и учеството, предизвикувањето или поттикнувањето на тепачка.

Прекршокот од чл.11 го врши тој што на јавно место учествува, предизвикува или поттикнува друг на тепачка. Законот утврдува дека учествувањето во тепачка со намера да се укаже помош или заштита на нападнатото лице или да ја спречи истата не се смета за учествување во тепачка во смисла на став 1 на овој член.

Според чл 12, пак, прекршок врши тој што на јавно место физички ќе нападне друго лице.

Телесната повреда - чл. 130 КЗМ претставува полесно дело кое постои доколку е потребно макар и минимално лекување. Се гони по приватна тужба или со обвинителен предлог (ако се работи за семејно насилство). Според нашата судска практика, се бара констатирање на видлива манифестација на повредата: расеченица, модрици и сл. Не претставуваат телесна повреда удари, шлаганици и сл. кои не оставиле видливи траги, безопасни убоди, или искубување на неколку влакна.²⁴ Ваквите дејства се подведуваат под делото навреда (пред декриминализацијата на ова дело, за кое сега се води граѓанска постапка).

Физичките напади што нема да ги достигнат последиците на телесна повреда се третираат како прекршоци.

Заштитата на приватноста и личните податоци, исто така, е важна сфера во која често може да се упадне при вршењето на овластувањата за обезбедување, а за која е предвидена соодветна казненоправна заштита. Така, Кривичниот законик²⁵ експлицитно ги инкриминира облиците на злоупотреба на личните податоци во чл. 149 КЗМ, според кој, тој што спротивно на условите утврдени со закон без согласност на граѓанинот прибира, обработува или користи негови лични податоци, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година, како и тој што ќе навлезе во компјутерски информатички систем на лични податоци со намера користејќи ги за себе или за друг да оствари некаква корист или на друг да му нанесе некаква штета.

Делото е систематизирано во главата XV од КЗМ: Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот. Објект на заштита кај ова дело се сигурноста и тајноста на личните податоци. Личните податоци се во средштето и на судирот помеѓу интересите за заштита на личноста и, од друга

²³ Службен весник на РМ, бр.66/2007

²⁴ Камбовски, В., Тупанчески, Н., Казнено право – посебен дел, Скопје 2011, стр.71

²⁵ Види Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот, КЗМ

страна, интересите за откривање на криминалот и безбедноста на државата што завлегуваат во приватната сфера на личноста.

Кривичниот законик содржи и други одредби чиј објект на заштита претставуваат приватноста и/или тајноста на личната сфера. Такви се, на пример, делата од чл. 150 – неовластено откривање тајна, чл. 151 – неовластено прислушкување и тонско снимање, чл.152 - неовластено снимање итн.²⁶ Така, работниците на приватното обезбедување се должни информациите и податоците до кои дошле при вршењето на својата работа да ги чуваат во тајност итн.

Во македонскиот Кривичен законик, постојат и одредби што не ја штитат личната сфера преку инкриминирани дејства, туку директно се однесуваат на собирањето, чувањето и обработката на податоците од определени граѓани што имаат личен карактер (казнена евиденција и сл.). Овие одредби всушност покриваат дел од опсегот на поимот „збирки на лични податоци“ што се среќава и во Законот за заштита на личните податоци²⁷ и во новиот Закон за кривичната постапка.²⁸

Според ЗКП, а тоа е и став на Европскиот суд за човекови права,²⁹ сите збирки на податоци, евиденции и слично мора да се востановат врз основа на закон и нивното чување треба да е временски ограничено. ЗПО, исто така, содржи одредби за евиденции што се целосно во согласност со претходноспомнатите барања.

НАМЕСТО ЗАКЛУЧОК

Приватното обезбедување и казненото право имаат силна корелација. Ова произлегува и оттаму што и безбедносните служби и системот на казна правда во суштина имаат иста цел, а тоа е заштитата на определени правни добра и вредности и права и слободи на човекот и граѓанинот. Зависно од нивниот делокруг на работа, овие институции често и се преклопуваат. Фактот што таа заштита често подразбира примена на средства за принуда укажува на потребата јасно да се определат границите на законската примена на овластувањата во сферата на приватното обезбедување.

Работниците за приватно обезбедување несомено имаат тешка задача во постигнувањето на таа цел, од причина што за тоа се потребни не само практични вештини, туку и познавања на законската регулатива, како во областа на законодавството за приватна безбедност, така и на материјалното

²⁶ Ibid.

²⁷ Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011

²⁸ Службен весник на РМ, бр. 150/2010.

²⁹ Подеатално в. S and Marper v UK (2008).

и процесното казнено законодавство. Оттука, само соодветна и конзистентна мултидисциплинарна обука на ваквите служби ќе биде во функција на исполнување на горенаведените цели.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., Приватна безбедност – теорија и концепт, Скопје, 2015
2. Ванковска, Б., Бакрески, О., Стојановски, Д., Деаноска-Трендафилова, А., Славески, С., Кузев, С., Герасимоски С., Коментар на Законот за приватно обезбедување, Скопје, 2014
3. Даничиќ, М., Стајиќ, Љ., Приватна безбедност, Бања Лука, 2008
4. Камбовски, В., Казнено право – општ дел, Скопје, 2004
5. Камбовски, В., Тупанчески, Н., Казнено право – посебен дел, Скопје 2011
6. Марјановиќ, Ѓ., Каневчев, М., Македонско кривично право – општ дел, Скопје 2010
7. Roberson, C., Birzer, M.L., Private security – theory meets practice, New Jersey, 2010
8. European Court of Human rights, Judgement in case S and Marper v UK (2008), www.hudoc.echr.int
9. Законот за заштита на личните податоци Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011
10. Закон за обезбедување на лица и имот, Службен весник на РМ бр. 80/1999
11. Закон за приватно обезбедување, Службен весник на РМ бр. 166/2012
12. Кривичен законик, Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015.
13. Закон за кривичната постапка, Службен весник на Р.Македонија бр. 150/2010 и 100/2012
14. Упатството за начинот на примена на средства на присилба Службен весник на РМ, бр. 86/2013
15. Законот за прекршоците против јавниот ред и мир, Службен весник на РМ, бр.66/2007

ПОЛИЦИЈАТА, АРМИЈАТА И ПРИВАТНОТО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: РАСПРЕДЕЛБА НА БЕЗБЕДНОСТА

Доц. д-р Горан ВАСИЛЕВСКИ

Министерство за одбрана на Р. Македонија
gvasilevski@yahoo.com

Абстракт:

Воопшто не треба да се има дилема дека главни носители на националната и личната безбедност, во поширок контекст, се институционалните системи во чии рамки функционираат и дејствуваат полицијата и армијата. Самиот факт дека овие два безбедносни сегменти, кога станува збор за Република Македонија, се задолжени за обезбедување на државната граница, територијалниот интегритет и суверенитетот, како и за јавниот ред и мир, доволно укажува на нивната улога во осигурувањето на безбедноста на државата во, или пак, како нејзини експоненти, надвор од нејзините граници. Но, во текот на изминатите години, во рамките на безбедносниот систем беше етаблиран и друг, вонинституционален субјект, што споделува надлежности за еден од секторите на безбедносниот спектрум во државата. Станува збор за делот на осигурување на безбедноста, кој во доскорешната практика целосно беше во полициска и делумно армиска надлежност, но во период покус од две декади, постепено транзитираше кон приватни правни субјекти кои нудат услуги од областа на безбедноста. Притоа, важно е да се каже дека осигурувањето на безбедноста, како јавен интерес со нормативно уредена рамка, имаше потреба и од соодветно законско регулирање, што подразбираше прераспределба на надлежностите и на одговорноста во јавниот и во приватниот сектор. Воедно неопходна беше и соодветна, правно уредена координација помеѓу инволвираните безбедносни субјекти.

Оттука, со досега стекнатите искуства, а особено ако се има предвид бројот на лица ангажирани во приватниот безбедносен сектор, јасно е дека постои не само интеракција, туку и извесна распределба на одговорноста за

осигурување на безбедноста меѓу институционалните и приватни безбедносни структури. Овој труд цели токму да ја пообјасни ваквата распределба на надлежностите по прашање на безбедноста, како и да даде критички поглед на постојните дилеми за разграничувањето на овие надлежности.

Клучни зборови: безбедност, полиција, армија, приватно обезбедување, легислатива

ВОВЕД

Една од основните задачи на секое просперитетно општество, е да овозможи позитивен безбедносен амбиент на својата територија, а со тоа и чувство на сигурност кај своите граѓани. Главни гаранти на државниот суверенитет, територијален интегритет, а воедно и носители на безбедноста во една држава, како институционални субјекти задолжени за одбраната и безбедноста, традиционално се војската и полицијата. Имено, според нивната основна намена за овозможување на надворешната (одбраната) и внатрешната безбедност (во потесна смисла), војската и полицијата се непосредни безбедносни експоненти со споделена одговорност во овозможувањето услови за безбеден политички и граѓански живот. Тргувајќи од декларираните темелни начела, уставно определени по осамостојувањето од федеративната заедница со другите републики во состав на СФРЈ, Република Македонија, како и најголемиот број држави од демократскиот свет, се определи за цивилна контрола врз безбедносниот апарат и ограничување на неговата дотогашна моќ. И не само тоа. Со оглед дека претходно востановената општествена уреденост за примарен гарант на вкупната безбедност го имаше армискиот апарат, чие одржување бараше значителни финансиски средства, ориентацијата на Република Македонија беше постепено пренасочување на дел од дотогашните армиски надлежности кон полицискиот сектор. Дополнително, сооченоста со недостиг од економски и индустриски капацитети да одржува гломазен армиски апарат, но и трајната ориентација за членство во НАТО, предизвикаа потреба да се редуцира воениот потенцијал, во неговата активна, резервна, но и индустриска компонента. Тоа воедно значеше трансфер на безбедносните овластувања во надлежност на полицијата. Така воспоставениот систем, со одредени пропусти и надополнувања, функционираше до 2001 година. По воениот конфликт, беше направена прераспределба на надлежностите, во безбедноста, при што значителен дел од воениот персонал премина во полициски редови.

Но, ако се согледаат статистичките податоци за периодот од 1991 до 2010 година, ќе се воочи дека и покрај направените трансформации во безбед-

носниот сектор, има значителното зголемување на криминалот во Република Македонија. Овој податок индицира на директно или индиректно загрозување на безбедноста на државата, на граѓаните и на имотот во општествена, односно во приватна сопственост.¹ Тоа пак е индикатор дека радикалните општествени промени во политичката, економската, правната и социјалната сфера, кои ги зафатија земјите од регионот, а со тоа и Република Македонија, видливо го нарушија позитивниот безбедносен амбиент.

Оттука, ако основната намена на институционалните безбедносни субјекти, како што се армијата и полицијата, е да ја осигурат и да ја испорачаат безбедноста на државата и на граѓаните, тогаш неопходна е нивна интеракција и координација, а со цел синхронизирано дејствување во таа насока. Прашањето за тоа на кое ниво е интерактивноста кај институционалните безбедносни субјекти во Република Македонија, за жал нема позитивен одговор. Имено, дури и при зголемената потреба од безбедносен ангажман при Косовската криза во 1999 година, како и за време на интерниот конфликт во 2001 година, не може да се тврди дека војската и полицијата имаа координација според потребите наложени од тогаш актуелните состојби, за што сведочат и бројните безбедносни пропусти кои резултираа со губење човечки и материјални ресурси. Првенствено, некоординираната соработка се должи на отсуството од нормативно утврден и етаблиран систем за размена на доверливи безбедносни информации. Како и да било, останува констатацијата дека армијата и полицијата на Република Македонија и натаму претставуваат фундаментален конституент и гарант на стабилноста и безбедноста на државата.²

Од друга страна, основната намена на приватната безбедност е да понуди и да испорачува заштита на граѓани, организации, имоти и настани, при што за тоа има договорна наплата од извршените услуги. Секако, овозможувањето вакви услуги од организации кои вршат приватно обезбедување, не смее и не треба да биде на сметка да се загрозување на безбедноста на граѓаните што не сакаат, или не се во можност да ги ползуваат ваквите услуги. Ниту пак, приватно испорачаната безбедност смее да биде во колизија со безбедноста во одговорност на институционалните субјекти. Напротив, постоењето еден ваков субјект, во координација со институционалните, треба да придонесе кон одвраќање од загрозувањата, со што непосредно ќе, се испорача и повисок

¹ во периодот 1991-2010 година, бројот на пријавени, обвинети и осудени полнолетни лица е зголемен за 123,4%; извор: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/20GodiniRM.pdf>; пристапено на 07.04.2016 година

² Бакрески О., Петрески Д.; „Реформи во Одбраната“; Министерство за Одбрана; Скопје; 2015; стр.73

степен на безбедност. Всушност, единствено на ваков начин и може да се подигне вкупниот степен на безбедност во државата, а со тоа и индивидуалното чувство за истото прашање.

ТРАНСФОРМАЦИЈА НА БЕЗБЕДНОСТА ВО ТРАНЗИЦИСКИ ОПШТЕСТВА НИЗ МАКЕДОНСКА ПРИЗМА

Главниот носител на одбраната во една држава е нејзината војска. Војската, односно, вооружените сили по правило претставуваат добро организиран, политички и социјално свесен етнитет, кој заедно со другите групи претставува актер во општествената политичка арена. Тие се оспособуваат за евентуална примена на сила, кога ќе се укаже потреба за заштита на нацијата од надворешна агресија или од внатрешно насилство. Војската им е подредена на државните институции и треба да биде дистанцирана од сферите на политичко одлучување, иако како општествен субјект, претставува оружје на политиката. Поточно, политичката подреденост на војската не подразбира и нејзина лојалност спрема одреден режим или партиска политика и идеологија, туку потчинетост на уставот и законот.³

Од овој аспект, војската е традиционален носител на, примарно, територијалната, односно надворешната, безбедност на државата. Во надлежност на полицијата пак е осигурувањето на внатрешната безбедност. Притоа, треба да се истакне дека под одредени околности и војската и полицијата може да бидат ангажирани за вршење функции кои номинално, се надвор од нивниот основен ресор. Токму со такви околности се соочи и Република Македонија во 2001-ва година, кога имаше паралелно загрозување на територијалната и внатрешната безбедност. Но, и покрај тоа што досега, од страна на ниту една релевантна институција не се направени студии, чии заклучоци би помогнале да се дојде до искусвени поуки произлезени од споменатите настани, повеќе од јасно е дека војската во себе може да компримира одредени полициски функции и обратно, дека полицијата може да врши одредени одбранбени функции. Сепак, да го оставиме настрана овој историски момент.

Покрај споменатите клучни институционални сектори што го претставуваат униформираниот и вооружен безбедносен сегмент, во системот на национална безбедност уште се интегрирани и надворешно-политичкиот, економскиот, како и правосудниот сектор кои како компоненти припаѓаат во

³ Б.Ванковска “Политички систем”, Бомат Графикс, Скопје, 2007 год., стр. 49-50

цивилниот општествен сектор. Секој од овие одделни субјекти, има своја улога во испорачувањето позитивен безбедносен амбиент во државата.

Со потребата од промени, кои се наметнаа од периодот на осамостојувањето до денес, паралелно со транзициските процеси од еден општествен систем во друг, Република Македонија направи трансформација и на системот за безбедност, во кој наместо доминанта, воената компонента стана доминирана од цивилните институционални структури. Со тоа беа создадени и услови за редефинирање на улогата на армијата во цивилно-воените односи.⁴ Притоа, како вооружена безбедносна компонента, армијата доби задача да им асистира на цивилните структури при справувањето со безбедносните закани и предизвици. Покрај тоа, со одлука на Владата на Република Македонија за интегрално гранично управување, во август 2005 година, беше реализирана последната етапа за преземање на границите во надлежност на МВР, со што, целосно се редефинираше улогата на армијата на внатрешен план, добивајќи нова улога со ангажирање во воени и мисии за поддршка на мирот надвор од границите на државата. Денес улогата на армијата е стриктно определена како гарант на територијалниот интегритет и суверенитет на државата, како асистент на цивилниот сектор во справувањето со кризни состојби од различен профил и како репрезент на државата во хуманитарни и мировни мисии надвор од државните граници.⁵

Во исто време, паралелно со трансформацијата на АРМ, започна и процесот за воведување промени и на полицискиот апарат, безбедносните служби и правосудниот систем. Притоа, главниот акцент беше насочен кон деполитизација и демилитаризација на полицијата, процес кој, гледано од денешен аспект, не може да се каже дека е успешно спроведен. Воедно, гледано стриктно од аспект на безбедноста, во досегашниот период малку е направено и во воспоставувањето стандарди што ќе ја детерминираат професионалноста на полицијата, ќе ја покачат нејзината ефикасност на успешно реализирани задачи од својот ресор, и ќе ја нивелираат полициската економичност при работењето. Ваквиот процес требаше да резултира со компатибилност на полицискиот сегмент во Република Македонија според моделот на полициските структури во западноевропските држави. Крајната цел на овој процес требаше да биде подигнување на чувството на безбедност кај граѓаните и враќање на довербата кон полцијата. Но, актуелните настани изминативе години нед-

⁴ Radišić D., "Kontrola nad Oružanim Snagama: Inostrana i Iskustva BiH"; Defendologija centar za bezbednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Art-Print; Banja Luka; 2010 g; стр. 25

⁵ Точка 9 член 41; Закон за Одбрана; бр. 10-4749/2; 27.12.2011 година; Скопје

восмислено укажуваат дека наместо подобрување на вкупната безбедност во општеството, државата се соочува со забележителна ерозија на главните носители на безбедносниот систем. Причините главно се од политичка природа, но значително влијае и отсуството на професионалност и посветеност кај припадниците вклучени во сите субјекти од безбедносниот систем.

След една ваква констатирана неефикасност на државниот безбедносен апарат, во Република Македонија се почувствува потреба од проширување на безбедносниот спектар со нови субјекти како негови чинители. Всушност и самото опкружување, во еден долготраен транзициски период на општеството, имаше потреба од надополнување на безбедносниот вакуум. Објективно гледано, од една страна, транзицијата остави видливо непријатни последици врз сите сегменти на општеството, но од друга, таа беше исто толку добар период за спроведување на бројните општествени реформи. Меѓу другите и во безбедносниот сектор.

Така, кога веќе институционалните безбедносни субјекти во Република Македонија не беа во можност да ја испорачаат соодветната количина безбедност, се согледа простор за започнување процес за инсталирање нов безбедносен субјект, кој наместо во институционалната, ќе дејствува во приватната безбедносна сфера. Битно за напомена е дека приватната безбедност во Република Македонија е дејност од јавен интерес,⁶ во која се регулирани областа во која дејствува, овластувањата, заштитата на податоците и информациите, надзорот и примената на оперативните методи при дејствувањето. Согласно постојната законска регулатива, приватното обезбедување има за цел да презема мерки и активности за откривање и спречување штетни појави и противправни дејства⁷ на субјектот што се обезбедува.

Со законското регулирање на оваа дејност и приватните субјекти станаа дел од безбедносниот сектор, за чија регулација се подеднакво одговорни со државните субјекти. Секако, со оглед на немањето претходно искуство во вршењето ваква дејност на овие простори и приватното обезбедување помина низ процес на сопствено моделирање во согласност со постојните услови во општеството. Севкупно, може да се каже дека во еден ист општествен момент се одвиваа паралелни процеси насочени кон иста цел, односно воведување безбедносни реформи, со истовремено координирање и консолидирање на чинителите во безбедносниот сектор.

⁶ Член 2 од Законот за приватно обезбедување; „Службен весник на Република Македонија“, бр. 164/13

⁷ Член 3 од Законот за приватно обезбедување; „Службен весник на Република Македонија“, бр. 164/13

ПРОСТОРОТ ЗА ДЕЈСТВУВАЊЕ НА ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ

Од средината на последната декада на минатиот век, во Република Македонија дејствуваат одреден број правни субјекти, чија основна дејност е давање услуги од областа на безбедноста. Според законската регулатива, на овие субјекти јасно им е определена зоната на дејствување, активностите што може да ги извршуваат во неа, како и обврската што произлегува од ваквата активност. Главно, приватното обезбедување е насочено да овозможува заштита на лица и имот врз основ на склучен договор, да дава услуги при обезбедување на транспорт, јавни настани и собири, како и да врши мониторинг и патролно обезбедување на објекти и имот.

Навидум, надлежностите на субјектите од приватното обезбедување се совпаѓаат со дејноста што ја врши полицијата и доколку се има предвид палетата дејности што ги извршува приватниот субјект, може да се каже дека станува збор за конкурентски однос меѓу приватниот и државниот сектор. Ова особено ако се има предвид дека приватните агенции за обезбедување ја презедоа обврската за обезбедување на повеќето државни институции, првенствено од образовниот и здравствениот, но и од други општествени сектори. Но, барем според постојната легислатива, приватниот безбедносен субјект има значителни ограничувања во однос на институционалниот, како во поглед на структурата, така и во поглед на овластувањата и можноста за користење средства и методи што се на страната на второпосочениот.

Секако, важно за напомена е дека приватниот безбедносен субјект задолжително мора да располага со соодветен потенцијал, за да може соодветно да ја испорача реализацијата на бараните услуги. Тоа, меѓу другото значи и дека приватното обезбедување е должно да овозможи соодветна селекција, како и обука на избраниот кадар, бидејќи со оглед на специфичноста на задачите што ги извршува, истиот ќе поседува дозвола за носење и употреба на оружје. Оттука, овој безбедносен субјект го претставува и третата легално вооружена формација во државата. Од досега наведено, особено внимание заслужува регулирањето не само на просторот во кој ќе дејствуваат приватните безбедносни агенции, туку и одредувањето лимит со кој ќе се одреди максималниот број припадници на овој сектор, кои ќе имаат лиценци за вршење на дејноста. Воедно, таквото ограничување треба да ја елиминира можноста, за сметка на државниот, приватниот сектор да стане примарен субјект за овозможување безбедност во државата. Истовремено, токму поради спецификата со која ги испорачува своите услуги (поседување и употреба на оружје), законската регулатива мора јасно да го оддалечи приватниот безбедносен субјект од секаква можност за политичко, идеолошко и партиско влијание, за да не се случи, под одредени околности, од испорачувач на безбедноста, т да стане тој субјект што ја загрозува.

Факт е дека динамиката на технолошкиот напредок, глобализацијата и урбанизацијата, покрај позитивните ефекти, значително влијае и за покачување на степенот на криминал во општеството,⁸ воедно зголемувајќи ја можноста од појава на нов формат безбедносни закани и ризици. Од тие причини, покрај правното регулирање на просторот за дејство од страна на државата, приватните безбедносни субјекти со свои интерни правилници ги регулираат критериумите за работа, обуката на персоналот, начинот на давање услуга во вид на обезбедување или надзор и слично. Секако, со овие прописи е регулирана и соработката со припадниците на полицијата во случаи кога е потребно координирано дејствување на двата безбедносни субјекти. Причината секако произлегува од правната регулатива која на припадникот на приватното обезбедување му овозможува да предупредува и оневозможува повреда на имотот или лицето што го обезбедува, но и да применува средства на присилба и задржување до пристигнување на полициските припадници.⁹

Ова не треба да значи дека реалната соработка на приватно-јавната безбедносна соработка се сведува само на почитување на пропишаната законска регулатива, туку како соработка произлезена од потребата да се најде ефикасно решение за современите безбедносни предизвици. Сепак, со оглед дека станува збор за одделување на државниот од приватниот сектор на безбедност, потребно е да се има предвид дека субјектите од приватното обезбедување имаат право да дејствуваат само на простор за кој имаат потпишано договор за испорачување услуги од областа на безбедноста. Како и да е, новата општествена реалност сè повеќе ја нагласува неопходноста од приватно-јавно партнерство при справувањето со безбедносните предизвици и сузбивањето на појавите кои директно или индиректно ја загрозуваат безбедноста на граѓаните, на нивниот имот или на јавните капацитети од различен профил.

Од друга страна, просторот за дејствување на приватните безбедносни субјекти се проширува не само заради зголемената потреба за овозможување позитивно чувство на безбедност, туку свое влијание има растот на нивното влијание во општеството. Секако, главниот мотив за зголемен ангажман на приватните безбедносни субјекти, пред сè, е значителната економска корист која се остварува преку оваа дејност. Моментално, во Република Македонија, работењето во секторот на приватната безбедност е едно од најпрофитабилните

⁸ Nikač Ž., Korajlić N., Ahić J., Bećirović M. "Pravna regulativa Privatne Bezbednosti na Prostorima Nekadašnje SFRJ, sa Osvrtom na Poslednje Promene u Srbiji"; Kriminalistične teme; Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu; 2013; стр.28

⁹ <http://www.pravdiko.mk/ovlastuvan-ata-na-litsata-koi-vrshat-privatno-obezbeduvan-e/>; пристапено на 14.05.2016 год.

активности. Без намера за детаљна елаборација на причините кои придонесуваат за ваквата состојба, треба да се наведе очигледно поголемата присутност на приватните безбедносни субјекти во јавноста, отколку што тоа е случај со јавните безбедносни структури. Ова особено се однесува за урбаните средини кадешто присутноста на припадниците од приватните безбедносни агенции е забележително поголема од онаа на полициските припадници задолжени за чување на јавниот ред и мир.

Истворемено, просторот за дејство на приватните безбедносни субјекти се зголемува пропорционално со порастот на закани по безбедноста кон клиентите што ги користат нивните услуги. Тоа претставува причина повеќе приватните актери да го зголемат своето присуство во сите сфери на општеството. Како што веќе е споменато, динамичниот технолошки развој од една страна е корисен, овозможувајќи брз пренос на информации и складирање голем број податоци во мал виртуелен простор. Едноставно кажано, напредокот на овој план е општо добро и од корист за општеството. Од друга страна, тој исто така може да биде искористен и за нанесување општествена штета од поголем или од помал размер. Оттука, потребата од сајбер-безбедност не треба да биде изолирана од секојдневната, т.н. реална безбедност, бидејќи рапидната експанзија на интернет корисници, покажа дека не само општеството, ами и човештвото воопшто, станува лесна цел на сајбер напади. Неколките меѓународни афери кои содржеа информации преземени по пат на неовластен пристап до базата кадешто биле чувани и нивното експлоатирање во јавноста, се доволно пример за актуелноста што ја има сајбер-просторот.

Токму решавањето на ваквиот вид безбедносни закани, налага поголема координација во дејствувањето на сите безбедносни актери во национални, во регионални и во меѓународни рамки. Секако, ова подразбира соработка меѓу владите, приватниот сектор и невладините организации. Со оглед дека организациите што го моделираат софтверот или што го изработуваат хардверот за владите најчесто се во приватна сопственост, тоа подразбира дека нивната заштита и безбедност е одговорност на приватниот сектор¹⁰, кој според тоа, претставува активен безбедносен субјект. На тој начин, интегрираниот безбедносен сектор се шири надвор од државните структури, вклучувајќи ги сите субјекти што може да овозможат сеопфатност во пристапот за решавање на безбедносните закани и предизвици.

Од сето приложено, јасно е дека важноста на приватната безбедност е во постојан раст, а со тоа се проширува и просторот во кој таа ќе дејствува. Она

¹⁰ Buckland B. S., Winkler T.H.; Javno-privatnasaradnja: Izazovi i mogućnosti upravljanja bezbednošću; forum za bezbednost i demokratiju: Vidici i putokazi No. 2; Beograd, 2011; стр. 11-12

што може да загрижува во помалите општества какво што е и Република Македонија, е можноста за одлив на обучен и едуциран персонал од државниот кон приватниот сектор, што пак јавните безбедносни сектори може да ги доведе во позиција да не бидат доминантен испорачувач на безбедност во државата.

ЗАКЛУЧОК

Поделбата на јавен и приватен безбедносен сектор сè почесто станува предмет на дебати, фокусирани на ефикасноста која во таа насока ја испорачуваат едните или другите безбедносни субјекти. Правната регулатива за приватна безбедност во Република Македонија започна да се моделира на самиот почеток од новиот милениум, кога всушност започнува и процесот на трансформација и реорганизација на државниот безбедносен сектор. Аспирациите за членство во НАТО и усвојувањето стандарди практикувани во Алијансата, продуцираа со значително редуцирање на армискиот состав, како и редефинирање на мисијата на воено-безбедносната компонента, која главниот интерес го насочи кон земјите во кои армиските контингенти се упатуваа на мисии, а во рамките на државата, кон асистенција на цивилните безбедносни структури. Карактеристично е што со редуцирањето на обучениот и оспособен армиски персонал, приватниот сектор ја искористи можноста за екипирање со готов кадар, без поголеми вложувања. Во еден таков амбиент се најдоа и дел од полициските формации, од чии припадници исто така беше формирано јадрото на првите агенции за приватно обезбедување. Гледано од сегашна перспектива, има простор за дискусија по прашањето дали одливот на готови кадри од јавниот во приватниот безбедносен сектор се одрази на вкупната безбедност во државата, иако, најголемиот број дебати, кога станува збор за приватизирањето на безбедноста, се фокусирани на ефикасноста што таа ја продуцира.

Што се однесува до распределбата на одговорноста во безбедносниот сектор, во Република Македонија има јасно дефинирана дистинкција на зоната на одговорност меѓу јавните и приватните безбедносни актери којашто е регулирана со соодветни законски регулативи и подзаконски акти за поблиско определување на материјата. Во прв ред се мисли на легислативата која ги регулира активностите, одговорноста и методите за работа во јавниот и приватниот безбедносен сектор, потоа регулативата, којашто се однесува на одбраната, внатрешната безбедност, а во негови рамки и легислативата којашто ја детерминира работата на приватното обезбедување. Во тие граници, секторот на приватната безбедност, без претходно склучен договор, не може да има никакви ингеренции во ресорот што го регулираат војската, полицијата и другите безбедносни субјекти (разузнавачки служби, судство, царина, ЦУК и сл.). Но, правната рамка остава доволно простор за соработка и поддршка во безбедносниот простор од страна на сите негови чинители.

Основната разлика помеѓу безбедноста за која е задолжен јавниот сектор и онаа што ја испорачува приватниот сектор е во тоа што, јавните субјекти имаат уставна и законска обврска да овозможат позитивен безбедносен амбиент, додека приватниот безбедносен сектор тоа го прави од економски причини¹¹ и според претходно постигнат договор со страната на која и се испорачува бараната услуга. Оттука, битно е да се напомени дека секторот на приватна безбедност во Република Македонија нуди услуги во областа на физичко обезбедување и мониторирање на институции и објекти во државна или приватна сопственост, спроведува активности за обезбедување на настани и други манифестации на коишто учествуваат поголем број лица, врши следење и обезбедување на пратки, како и други, соодветно определени и регулирани активности, за разлика од армијата и полицијата, кои имаат должност кон безбедносниот ангажман. Дополнително, во палетата приватни услуги се вбројува и инсталирањето и одржувањето алармни системи, електронската заштита на бази на податоци и контролата на пристап. Со ова, секако дека во значителна мерка се олеснува ангажманот, пред сè на полицискиот сегмент, од една страна, додека од друга, се добива впечаток за наметнување доминација од приватните, наспроти јавните безбедносни субјекти.

Воедно, со постојните прописи од областа на приватната безбедност во Република Македонија се регулираат и критериумите за работа, обуката и едукацијата на персоналот, овластувањата и соработката во оваа дејност, односно поблиската координација со субјектите од јавниот сектор. Пример за координација меѓу јавниот и приватниот безбедносен фактор во Република Македонија, е соработката на МВР и Комората за приватно обезбедување како главни тела одговорни за регулирање на приватниот безбедносен сектор.

На крајот, треба да се признае дека досегашните искуства покажаа кусок од соодветна демократската контрола врз безбедносниот сектор во Република Македонија, било да се заработи за јавниот или за приватниот ресор. На тоа, покрај очигледниот безбедносен дефицит, упатува и фактот дека актуелната криза на вкупниот политички систем, се должи токму на немањето соодветно регулирана контрола и надзор на сите безбедносни чинители. Воедно, во Република Македонија досега нема формирано институционално надлежен орган што ќе врши контрола исклучиво над приватниот безбедносен сектор, а во насока да се регулира пазарната рамноправност на секој приватен субјект одделно, односно да се елиминира можноста за системска корупција и нелојална конкуренција на ова поле.

¹¹ Дека станува збор за вносна активност, потврдува и фактот што во моментов, според официјалната веб-страница на Комората за обезбедување, во Република Македонија функционираат 45 агенции чија примарна дејност е од областа на приватното обезбедување (<http://obezbeduvanje.org.mk/агенции-за-обезбедување>) пристапено на 19.05.2016 година

Во секој случај, монополот над безбедноста што го имаше државата сега е поделен меѓу повеќе актери. Вака споделените надлежности во безбедносниот сектор, во услови на динамичен развој, глобализација и присутноста од нови форми на безбедносни закани и предизвици, налагаат високо ниво на соработка и координација меѓу сите субјекти, најмногу заради обезбедување што повисоко ниво на безбедност за државата и нејзините граѓани.

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. Бакрески О.; Контрола на Безбедносниот сектор; УКИМ; Скопје; 2008
2. Бакрески О., Петрески Д.; „Реформи во одбраната“; Министерство за одбрана; Скопје; 2015
3. Ванковска Б.; „Политички систем“, Бомат Графикс, Скопје, 2007
4. Radišić D., “Kontrola nad Oružanim Snagama: Inostrana i Iskustva BiH”; Defendologija centar za bezbednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Art-Print; Banja Luka; 2010

ПУБЛИКАЦИИ:

1. Безбедносни дијалози; ISSN 1857-7172; Филозофски факултет; Скопје; 2010
2. Buckland B. S., Winkler T.H.; Javno-privatnasaradnja: Izazovi i mogućnosti upravljanja bezbednošću; forum za bezbednost i demokratiju: Vidici i putokazi No. 2; Beograd, 2011
3. Закон за Одбрана; бр. 10-4749/2; 27.12.2011 година
4. Закон за приватно обезбедување; Службен весник на Република Македонија, бр. 164/13
5. Nikač Ž., Korajlić N., Ahić J., Bećirović M. “Pravna regulativa Privatne Bezbednosti na Prostorima Nekadašnje SFRJ, sa Osvrtom na Poslednje Promene u Srbiji”; Kriminalistične teme; Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu; 2013
6. Petrović P., Milošević M., unijat J.; Privatna Bezbednost – Potencijalna Pretnja po Bezbednost Građana; Beogradski cantar za Bezbednosnu Politiku; Beograd; 2011

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ:

www.mvr.gov.mk
www.morm.gov.mk
www.obezbeduvanje.org.mk
www.pravdiko.mk

SECURITY ANALYSIS OF CASH IN TRANSIT ATTACKS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Kire BABANOSKI, PhD

Faculty of security sciences – Skopje
MIT University – Skopje
kbananoski@gmail.com

Ice ILIJEVSKI, PhD

Faculty of security – Skopje
University “St. Clement of Ohrid” – Bitola
iiljevski@fb.uklo.edu.mk

Zlate DIMOVSKI, PhD

Faculty of security – Skopje
University “St. Clement of Ohrid” – Bitola
zdimovski@fb.uklo.edu.mk

Abstract:

The main subject of this paper is to present scientific analysis, description and explanation of the attacks on cash in transit vehicles that should contribute to the recognition of deficiencies, gaps and weaknesses of security process, stuff and protection measures at work, undertaken by authorities. For this purpose, it is important to be reviewed the legal framework for the cash in transit safety in the country, the entities that carry out the cash in transit, planning and manner of securing, as well as the risky and dangerous conditions facing this process. Thus it needs to create a surface for improving and creating more efficient and effective ways of planning and realization of the transfer of cash and other valuable items.

Cash in transit is the term used to describe currency in the process of being transported from one location to another. There is a whole range of risks, threats, dangers and vulnerabilities in the process of cash in transit. As the value of the items is greater, the transport of these items is a tempting target

for an attack by criminal armed groups. This confirms the conclusion that money is particularly sensitive when they are transported. During the transit, there are numerous vulnerabilities, which is necessary to identify, control and monitor.

Violent attacks on the cash in transit lately in the Republic of Macedonia were frequent occurrences, and from their consequences suffered more entities: directly involved subjects (Ministry of interior and the security agencies, including their workers), companies (banks, post offices, exchange offices, etc.) and insurance companies, which have to compensate the damage.

In the paper will be presented results from the researched criminal law, criminological, victimological and criminal-operational aspects of the attacks on cash in transit vehicles in the Republic of Macedonia in the period 2005-2010. Features that are analysed for each attack individually are: date, day, time, place, number of perpetrators and accomplices, identified perpetrators, used firearm, damage (in million €), insurance of funds, the owner of the funds, transporters and victims (injured, killed). These results are heuristic, because they are derived from the first research, related to the security and operational aspects of cash in transit and the robberies which are carried out on them.

Key words: cash in transit, attacks, security, analysis, Republic of Macedonia

ВОВЕД ВО ПРОБЛЕМОТ НА ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО НА ТРАНСПОРТ НА ПАРИ

Обезбедувањето на транспортот на пари и други вредносни пратки во Република Македонија, заедно со сите ранливости што произлегуваат од него е недоволно истражена област, постои една научно-истражувачка празнина, што значи дека не се спроведени вакви или слични емпириски истражувања, кои се однесуваат на видот, начинот и реализацијата на обезбедувањето. Иако постојат некои општи истражувања за приватната безбедност и приватните компании - агенции за обезбедување имот и лица, сепак, истражувања за некој конкретен облик на обезбедување не се забележуваат.

Во последниот период во Република Македонија зачестија нападите (разбојништвата) врз возилата на банки, пошти, штедилници, обложувалници итн. Милиони евра полека исчезнуваа и преминуваа во рацете на вооружените напаѓачи. Особено се карактеристични нападите врз возилата со кои се транспортираат парите, но и другите вредносни пратки. Вооружени и доста добро организирани, напаѓачите денски успеваа да ги пресретнат, да ги застанат и да ги одземат парите.

Транспортот претставува пренос на предмети и патници од едно место на друго. Транспортот на пари (Cash in transit FAQs) е термин што се употребува за да ги опише банкнотите кои се во процес на пренесување од една на друга локација. Кога станува збор за транспорт на пари и други вредности, тогаш се појавуваат цела низа на ризици, закани, опасности и загрозувања. Па така, доколку вредноста на предметите е голема, тогаш транспортот на овие предмети претставува примамлива цел за напад на криминални, пред сè, разбојнички групи (Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот 2008, 104). Тоа ја потврдува констатацијата дека парите се особено чувствителни кога се пренесуваат. Во текот на транспортирањето, постојат бројни ранливости, коишто е неопходно да се идентификуваат, контролираат и следат.

Во 2008 година, во Велика Британија, £500 милијарди биле транспортирани (£1,4 милијарди дневно) и биле извршени 1.000 напади врз возилата со кои се пренесувала вредноста, но притоа не се наведува податок за тоа со колку пари се збогатиле напаѓачите (Cash in transit FAQs). Во последните десет години во регионот се случиле низа разбојнички напади врз возилата за транспорт на пари во кои само од Босна и Херцеговина се одземени 20 милиони КМ (конвертибилни марки). Во последните две години во Русија, пак, се забележани 40 напади врз транспортерите на пари, од кои многу завршиле со смртен исход (Мајсторовиќ 2010, 82-83). Од сознанијата на македонското новинарство се дознава дека во Република Македонија трезорите на поштите и банките само од улични грабежи во последните десетина години останале без €2 милиони.

Кои се причините поради кои разбојниците успеваат да го нападнат обезбедувањето при транспортот на пари и други вредносни пратки? Што ги мотивира да ги извршат ваквите напади? Дали се информирани за маршрутата по која се одвива транспортирањето? Кој им ги дава таквите информации? Дали нападите ги планираат? На кој начин се организираат? Како успеваат да избегаат од местото на нападот? Зошто тешко се откриваат сторителите? Кои мерки ги презема (не ги презема) полицијата за нивно откривање? На кој начин се врши обезбедувањето на транспортот на пари и други вредносни пратки? Дали правилно се врши? Кој го врши транспортот на пари? На кој начин дејствуваат лицата за обезбедување при напад? Дали имаат добри познавања од обезбедувањето на транспортот на пари? Какви превентивни мерки се преземаат за намалување и елиминирање на ризиците, заканите и опасностите при обезбедувањето?

АНАЛИЗА НА НАПАДИТЕ ВРЗ ВОЗИЛАТА ЗА ТРАНСПОРТ НА ПАРИ

Нападите врз транспортите на пари можат да се издиференцираат во два облика: напад врз возило за транспорт на пари и напад врз поштарите што ги пренесуваат парите од поштенските единици до домовите на граѓаните.

Со оглед на тоа, во Табела бр. 1 е даден компаративниот преглед на начините на извршување напади врз транспортот на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година¹. Може да се забележи дека во овој период релативно е мал бројот на извршените напади – десет напади според првиот и дванаесет напади според вториот начин. По години, опсегот на извршените напади се движи од два до шест. Вкупно, извршени се 22 напада, што во однос на пресудените 657 разбојништва од страна на полнолетни извршители, изнесува 3,35 %, што е многу мал, дури и незначителен број на извршени разбојнички напади. Сепак, според штетноста, опасноста и последиците што ги оставаат ваквите напади врз транспортот на пари заслужуваат научно внимание и посебно истражување.

Табела бр. 1 Компаративен преглед на начините на извршување напади врз транспортот на пари во Република Македонија во периодот 2005-2010 година

КД разбојништво	2005	2006	2007	2008	2009	2010	вкупно
напади врз возило за транспорт на пари	1	1	2	2	1	3	10
напади врз поштари	5	2	2	1	1	1	12
вкупно	6	3	4	3	2	4	22

Извор: Бабаноски 2011, 131

Од кривично-правен аспект, сите овие напади се подведуваат под чл. 237 од Кривичниот законик на Република Македонија – КД Разбојништво.

Поштарите се честа цел на разбојнички напади, додека разнесуваат пари наменети за исплата на пензии. Речиси секогаш се напаѓани на патиштата кон селата или пак во градските периферии. За среќа, досега ниту едно

¹ Податоците се наведени според истражувањето направено за потребите на магистерскиот труд со наслов „Обезбедување на транспорт на пари во Република Македонија – превентивно-оперативни аспекти“ од Кире Бабаноски. Во него се истражувани кривично-правните, криминолошко-виктимолошките и криминалистичко-оперативните карактеристики на нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година. Карактеристиките што се испитувани за секој од нападите поединечно се: датум, ден, време, место, број на сторители, откриени сторители и помагачи, употребено огнено оружје, штета (во милиони евро), осигуреност на средствата, сопственик на средствата, вршител на транспортот, број на лица во транспортот, жртви (повредени, убиени) и фаза од постапката во која се наоѓа конкретниот предмет.

разбојништво врз поштар не завршило со убиство. Според анализите на полицијата многу мал дел разбојнички кражби врз поштари во Македонија завршуваат неуспешно. Разбојниците успеваат речиси секогаш да ги ограбат своите жртви. Во најголем број случаи напаѓачите користат оружје како закана при грабежот, при што животот на жртвата е максимално загрозен. Се исклучува можноста разбојништвата врз поштарите да ги вршат малолетници и се претпоставува дека напаѓачите се лица меѓу 20 и 30 години.

Нападите врз возилата за транспорт на пари се поспецифични, несекојдневни, карактеристични, оставаат потешки и посериозни последици во однос на нападите врз поштарите, но и во однос на другите начини на извршување на КД разбојништво, воопшто, а и нивното извршување бара поорганизиран пристап, посебно планирање, вклучување повеќе лица, здружување, извидување, надзор, прибирање информации итн.

Низ историјата најчести се нападите кон објектите во кои се чуваат пари и други вредни предмети и скапоцености (или пак со кои се пренесуваат, м.з.). Овие објекти најчесто се напад на криминални групи или поединци кои сакаат да прибават имотна корист (Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот 2008, 107).

Последниот период во Република Македонија зачестија нападите (разбојништвата) врз возилата на банки, пошти, штедилници, обложувалници итн. Милиони евра полека исчезнуваа и преминуваа во рацете на вооружените напаѓачи. Вооружени и доста добро организирани, напаѓачите денски успеваа да ги пресретнат, да ги застанат и да им ги одземат парите на лицата што го вршат транспортот на пари. За илустрација, следат кратки описи на криминалната ситуација на некои од нив (Бабаноски 2011, 142):

- 16.12.2005 – од страна на четворица вооружени разбојници било ограбено поштенско комбе кое пренесувало €600 илјади до поштата во Шуто Оризари.
- 18.04.2006 – комбе на ЈП Македонски пошти обезбедувано со полициско возило од двајца полицајци во Мала Речица било блокирано од две возила. Во поштенското возило упаднале неколкумина разбојници кои однеле седум вреќи со пари во износ од €160 илјади.
- 18.08.2007 – кај ТЦ Мавровка било пречекано возило на Комерцијална банка – Скопје од страна на маскирани и вооружени лица кои го запреле. Немало повредени. €140 илјади им биле предадени на криминалците.
- 16.11.2007 – во 7 часот наутро во лицата кои го обезбедувале транспортот на пари пукале разбојници додека чекале на семафор. Едно лице било убиено, а двајца негови колеги биле ранети. Знаеле дека во возилото има €200 илјади.

- 13.03.2008 – банда со возила на улица во Чаир го дочекала со автомати возилото на ЈП Македонски пошти, кое пренесувало €650 илјади. Имало ранети, а крадците побегнале со парите.
- 07.05.2008 – пет вооружени лица кај првата наплатна рампа на автопатот Куманово–Скопје ограбиле возило на ЈП Македонска пошта и од него украде €100 илјади.
- 01.07.2009 – на автопатот Велес-Скопје три вреќи со пари од возило од Битола на Охридска банка, завршиле во возилото на неколкумина маскирани напаѓачи кои го запреле.
- 08.01.2010 – од страна на вооружени разбојници возило на Стопанска банка – Битола, било дочекано на излезот од Прилеп кон Битола и останало без €450 илјади.
- 07.05.2010 – маскиран разбојник го испрскал со спреј и со вперен пиштол му ја одзел вреќата со пари на еден од вработените од АД Македонски пошти, а потоа ги избркал останатите двајца од возилото. Ги украде парите што биле наменети за пензии.
- 25.05.2010 – двајца вооружени разбојници не успеале да ги одземат парите од наплатните рампи на ЈП Македонија пат. Настанот завршил со еден убиен, еден тешко повреден, грабеж на автомобил и канонада од куршуми по автопатот Велес-Скопје.

Оттука се констатира дека во Република Македонија, во истражуваниот период, трезорите на поштите и банките останаа без €2 милиони. Притоа, девет лица се здобиле со телесни повреди, а две лица ги загубиле своите животи. Полицијата ја евидентира црната статистика, а досега никогаш не се пронајдени украдените пари, ниту пак е одгатнато како разбојниците знаат за вредносните трансфери, што значи дека логистиката на разбојниците, начинот на планирање и извршување на нападите врз возилата за транспорт на пари остануваат мистерија.

Во однос на месечниот распоред на извршените напади врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година, не е можно да се донесат целосно издржани и точни заклучоци, поради малиот број случаи, но сепак можеме да укажеме дека повеќе разбојничките напади се извршуваат во пролетните месеци, кога се извршени половина од сите напади во текот на истражуваниот временски период (во март, април и мај се извршени вкупно пет разбојнички напади врз возилата за транспорт на пари).

Распоредот на извршените напади врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година според денот од седмицата во кој се извршени, зависи од фактот дека субјектите за кои се пренесуваат парите работат од понеделник до петок, што значи дека транспортот се врши во работните денови. Карактеристично е дека во

понеделник не бил извршен ниеден од нападите, во вторник, среда и четврток има по два извршени напади, а во петок дури четири.

Распоредот на извршените нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година според времето од денот во кое се извршени укажува дека критично време за извршување напад над транспортот на пари се јавува периодот од седум до девет часот, кога всушност е почетокот на работното време на субјектите за кои се врши транспортот на пари.

Местото на извршување на нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година е поделено во три категории: урбано место, рурална средина, каде што се регистрирани по три извршени напади и отворен пат каде што се регистрирани четири извршени напади.

На Слика бр. 1 е претставен територијалниот распоред на нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година. Четири од нападите се извршени во главниот град, два на автопатот Скопје – Велес и по еден на автопатот за Куманово, во Мала Речица, на излезот од Прилеп кон Битола и во Царев Двор, Ресен. Се констатира дека нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија се вршат и на патишта и во населени места, така што нивниот однос е 4:6.

Слика бр. 1 Територијален распоред на нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот 2005-2010 година

Во однос на територијалниот распоред, односно просторната дистрибуција на нападите врз транспортот на пари, една студија (Hepenstal, Johnson 2010, 263-282) на 559 разбојнички напади врз транспортот на пари во Лондон, во 2007 година, покажала дека криминалот не се јавува случајно или подеднакво во времето или просторот или пак во општеството. Разбојништвата (грабежите) врз транспортот на пари создаваат кластери во просторот. Сепак поинтересно е прашањето дали тие се со поголема веројатност да се појават во одредени типови на места и дали разбојништвата врз транспортот на пари се групираат околу високо поврзани локации, како што се крстосници. Во истражувањето се укажува на тоа дека извршителот избира места за разбојничкиот напад што се лесни за пристап и за бегство. Па така, различни разбојници препознаваат различни предности во одредени локации: ако разбојникот има намера да избега пешки, улицата полна со луѓе може да биде предност, а фреквентниот (но не преполн) главен пат може да биде од помош ако бегството е со автомобил. Впечатливо е тоа дека леснотијата за бегство уште еднаш се гледа како приоритет. Преку визуелна инспекција на нападите врз транспортот на пари се дошло до заклучок дека целите на нападите се групирани, поточно дека грабежите се групираат околу големи раскрсници, а тоа се потврдило и со поврзаноста меѓу бројот на ваквите грабежи и близината до главната раскрсница. Оттука, резултатите укажуваат дека ризикот од напади врз транспортот на пари е највисок околу главните раскрсници.

Додека некои разбојници ограбуваат банки, други преферираат грабежи на возила за транспорт на пари. Постојат два главни методи за ограбување на возилата за транспорт на пари: сопирање и потоа напад на мобилното возило за транспорт или ограбување на возачот или на чуварите за време на доставувањето или земањето на парите. Една студија од Велика Британија покажува дека најголемиот број разбојници го преферираат вториот начин токму поради тешкотијата на сопирање на возилото што се движи. Слабоста на чуварите на тротоарот, како и да е, се состои во неизвесноста за тоа колку пари тие поседуваат.

Разбојничките напади врз возилата за транспорт на пари имаат и предности и недостатоци споредени со другите типови разбојништва (Fisher, Lab 2010, 28). Од една страна, тие се атрактивни бидејќи разбојниците може да се стекнат со огромни суми на пари без да се соочат со заканата да бидат заробени внатре во банката или друга комерцијална фирма. Од друга страна, тие се предизвик, затоа што разбојниците мора директно да се соочат со вооружените чувари или да го претекнат силното оклопно возило. Имајќи ги предвид овие предизвици, грабежите на возилата за транспорт на пари изгледа се привлечни за криминалците со поголемо искуство и вештини.

И други научници (Gill 2001, 280-281) констатираат дека нападите врз возилата за транспорт на пари главно се преземаат во две форми: или

возилото се запира и се ограбува, или, пак, парите се одземаат, во моментот кога се предаваат (при утовар или истовар). Ограбувањето на возило значи дека разбојниците мора да се соочат со чуварите директно, а тоа секогаш генерира ризици. Навистина, за разбојниците постојат најмалку две големи работи што треба да ги разгледаат, добивање на парите и бегството, а тие се и потешки кога мора да се соочат директно со поединци. Покрај тоа, нападот врз возилата за транспорт на пари понекогаш значи запирање на подвижната цел и тоа придонесува за комплексноста и зголемување на ризикот, особено ако возачите и чуварите се некооперативни. За разбојниците главната предност на возилата за транспорт на пари е тоа дека тие содржат многу подостапни пари, но тоа не е една и единствена. Бидејќи тие не се внатре во просторот на возилото, има помали шанси во случај кражбата да биде откриена дека тие ќе бидат заробени. Згора на тоа, оние чиј пристап бил да се запре возилото имале избор околу тоа каде да го нападнат и тие фаворизираат тивки области. Токму затоа повеќе се одлучуваат да нападнат возило за транспорт на пари, отколку да ограбат некоја банка во центарот на градот. Сметајќи дека заедничка причина на разбојниците за отфрлање на голем број цели е нивната локација, ова е потенцијално голема предност.

Во Република Македонија разбојничките напади врз транспортот на пари секогаш се вршат со блокирање на возилото додека е во движење или пак напад додека возилото чека на семафор. Досега не се забележани напади врз транспортот на пари кога возилото е паркирано и парите се доставуваат или земаат. Разбојниците во Република Македонија не препознаваат предности во ваквиот начин, со оглед на зголемената фреквенција на луѓе, повисокиот степен на обезбеденост на објектите и сл.

Покрај начинот на извршување на разбојничките напади врз возилата за транспорт на пари, од значење е проучувањето на средствата со кои се извршуваат ваквите напади во Република Македонија. Со тоа може да се видат некои лични својства на сторителите. Иако на прв поглед средството на извршување е непосредно поврзано со начинот на извршување, тоа сепак е повеќе поврзано со личните својства на сторителот. Во Република Македонија разбојниците на возилата за транспорт на пари користат огнено оружје – пиштоли и автоматски пушки, за да ја реализираат заканата, и автомобили како превозни средства за брзо бегство од местото на нападот.

Не е јасно дали разбојништвото некогаш било типично високо квалификувана задача, но дури и да било така, денес тоа не е случај (Gill 2001, 278-279). На влегувањето во просториите и мавтањето со оружје додека се бараат пари не му треба голема доза на планирање и бидејќи таму најчесто нема потреба од напуштање на доказите на местото на настанот, успешното бегство обезбедува добри шанси за избегнување на гонењето засекогаш. Дури и во банките и во поштите, традиционалните бастиони на потребата

од безбедност, не е толку тешко да се влезе. Разбојништвото се одвива брзо, обично една минута или две, а маската – често не повеќе од еден шал преку лицето – спречува фотографирање од поставените камери со доволен квалитет за да се идентификува сторителот, а камоли за да се покрене кривично гонење. Во практиката сепак, грабежите на комерцијални простории се ризични. Ако се фатат, разбојниците секако ќе се соочат со казна затвор, а постои добра шанса тие да добијат и повисока казна, особено ако постојат дополнителни отежнувачки фактори, како што се трауматизирани, повредени или ликвидирани жртви. Па така, тие мора да го избегнат апсењето, ако во кој било момент пред, за време или по грабежот, тие или соучесниците направат нешто, што води кон некаква нивна идентификација за да би можеле да бидат уапсени. Одземањето пари може да биде опасно; делото по дефиниција вклучува некој вид закана, а тоа подразбира соочување со поединци што може да дејствуваат на непредвидливи начини, особено бидејќи се под притисок, и тоа може да резултира со телесни повреди, дури и смрт, и на разбојниците и на нивните жртви.

Профитабилноста на товарот во возилата за транспорт на пари ги прави привлечна мета за напад (Мајсторовиќ 2010, 82-83). Секако дека во тој случај разбојниците се впуштаат во голем ризик: возилата се мобилни, доаѓа до директна конфронтација со лицата за обезбедување, затоа што чуварите мора да бидат попречени директно и во возилата се наоѓа повисок степен на обезбедување отколку во други потенцијални цели. Поради тоа во разбојнички напади на возила за транспорт на пари, обично се впуштаат луѓе кои се способни, посветени и обучени да се справат со тој ризик.

Доколку разбојничкиот напад е успешен, што во најмала рака значи добивање на очекуваниот плен, бегство од местото на напад и избегнување апсење и кривично гонење, тоа значи дека различните видови ризици биле внимателно и добро управувани во текот на целиот настан.

Некои истражувачи (Fisher, Lab 2010, 28) ги испитувале разликите во „професионализмот“ кај разбојниците на транспортот на пари и другите типови разбојници (како на пр. оние што ограбуваат банки, пошти или продавници). Целокупно, овие истражувачи откриле дека разбојниците на транспорт на пари се покажуваат како поголеми „професионалци“ во повеќе аспекти. Прво, тие се често поiskusни од другите типови разбојници (како на пр. постари се и поверојатно е дека биле во затвор). Второ, тие се поподготвени – за нив е поверојатно дека ќе издвојат време за планирање на разбојништвото, носат маски или специјална облека, користат „совети“ од другите криминалци и ја надгледуваат целта пред грабежот. Конечно, нападите врз транспортот на пари бараат екстра чекори за да се обезбеди контрола за време на разбојништвото преку употреба на насилство или оружје и избегнување на земање дрога и алкохол претходно.

Во друго истражување (Gill 2001, 279) врз 341 разбојник што биле интервјуирани за различни видови разбојништва, меѓу кои и 47 разбојнички напади врз возилата за транспорт на пари, конзистентната шема покажала дека разбојниците што ги нападнале возилата за транспорт на пари се најорганизирани и тие направиле најмногу напори за да се справат со ризиците. Анализата на одговорите добиени од испитаниците овозможила идентификација на две екстремни групи, или идеални типови што се однесуваат на два многу различни видови разбојници:

- разбојници што биле обележани со професионален пристап и
- разбојници што биле повеќе аматери во начинот на кој тие ги вршеле нивните разбојнички напади.

Како жртви или оштетени кај разбојничките напади врз возилата за транспорт на пари, првенствено се јавуваат правните субјекти за чија потреба се пренесуваат парите. Тука се мисли, пред сè, на банки, пошти, менувачници, обложувалници и други финансиски институции, организации и компании што имаат потреба од паричен транспорт.

Сопственици на средствата кои биле предмет на транспортот кога се извршени нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година во шест случаи биле јавни претпријатија, најчесто тоа се ЈП Македонски пошти, но и ЈП Македонија пат во еден случај, а во другите четири случаи биле банките. Разбојниците најчесто, како цел на напад ги избираат возилата на ЈП Македонски пошти и тоа во периодот кога се пренесуваат парите наменети за исплаќање на пензии. Секој месец, во истиот период тие средства се пренесуваат до единиците во поштенската мрежа, па разбојниците не мора многу да се трудат околу тоа да стигнат до таква информација (не треба да врбуваат или да подмитуваат лице за да им го каже тоа, што значи имаат една мака помалку, па се фокусираат на други детали при планирањето на нападот).

При пренесувањето пари од една до друга дестинација, транспортот и неговото обезбедување може да го вршат различни субјекти. Во Република Македонија транспортот на пари и други вредности и нивното обезбедување може да го вршат вработените лица во субјектот за кој се пренесуваат парите (банки, пошти, менувачници, обложувалници и сл.), лица за обезбедување на имот и лица од агенциите за обезбедување или полициски службеници од МВР на РМ – Полицијата. Токму тие се јавуваат како посредни, но не толку незначајни жртви на разбојничките напади.

Како субјекти кои го вршеле транспортот кога се извршени нападите врз возилата за транспорт на пари во Република Македонија во периодот од 2005 до 2010 година, во најголем број од случаите, дури седум, биле самите вработени кои го вршеле транспортот, без никакво придружно (ескортно) обезбедување притоа. Во два од случаите тоа биле агенциите за обезбедување, кои обезбедувале

транспорт на пари за банки, а само во еден случај обезбедувањето го вршела Полицијата. Оттука, би можело да се дојде до заклучок дека транспортите на пари кои ги обезбедува Полицијата се најбезбедни и најсигурни, со оглед на фактот дека тие најмалку се напаѓани досега.

Речиси секогаш, во анализираниот период, за обезбедување и спроведување на транспортот на пари биле ангажирани по две или три лица. Бројот на лицата вклучени во транспортот би требало да зависи од висината на вредноста на средствата кои се пренесуваат. Но, ако се анализира табелата дадена во Прилог, ќе се утврди дека и во случаите кога биле пренесувани пари во вредност од 450.000 евра и 600.000 евра, нив ги пренесувале само две лица. Во случајот во кој петмина вработени на ЈП Македонски пошти биле напаѓани, се пренесувале 650.000 евра.

ЗАКЛУЧОК

Разбојниците го сметаат грабежот за успешен ако финансиските добивки ги исполнуваат или ги надминуваат нивните очекувања, ако успешно избегаат од местото на настанот и ако се чувствуваат задоволни од завршената работа и се сигурни дека не оставиле никаков доказ кој може да доведе до нивна идентификација и кривично гонење. Успехот зависи од нивната способност да ја преземат контролата над ситуацијата на местото на настанот, односно да се справат ефикасно со сите ризици што можат (и не) да се случат при грабежот. Разбојниците на возилата за транспорт на пари обрнуваат повеќе внимание на тоа од разбојниците на други видови објекти. Има четири суштински елементи што ги прават добри менаџери на ризици:

1. имаат искуство што се способни да го стават во употреба;
2. биле мотивирани на начин на кој е поверојатно дека ќе се избегнат опасностите од нецелосна контрола;
3. биле многу подобро подготвени за нивните кражби и
4. биле подготвени да се закануваат и да користат насилство.

Ова се типови на „криминални олеснувачи“ кои со својата егзистенција овозможуваат разбојничкиот напад врз возилата за транспорт на пари да се случи. Ако овие и други олеснувачи не постојат, тогаш нападот не може да се случи или ќе биде потежок за извршување.

Разбојничките напади врз транспортот на пари, во суштина, се брутални акти на насилство од користољубие. Разбојниците се одлучуваат за напад во време кога присуството на граѓаните на лице место е најмало и притоа настојуваат максимално да го искористат факторот на изненадување. Во многу случаи на нападот му претходи планирање и детални подготовки, затоа што разбојниците не сакаат да го остават текот на настанот на случајност. Тоа е посебно карактеристично за професионалните, специјализирани и

доста искусни разбојници и разбојнички групи. Многу често разбојниците го употребуваат маскирањето за да ја отстранат можноста да бидат препознаени од нападнатите лица. При извршувањето на разбојничките напади врз транспортот на пари, извршителите најчесто користат пиштоли и автоматски пушки, со цел да ги заплашат лицата вклучени во транспортот и полесно да го одземат пленот. За разбојничкиот напад, по правило, се дознава врз основа на пријава од нападнатите лица – вработени во субјектот за кој се пренесуваат парите или пак во агенцијата за обезбедување. Во моментот на разбојничкиот напад, жртвите биле изложени на силен стрес или директен физички напад, при што се здобиле и со повреди, па така тие не се секогаш во состојба да ги дадат сите потребни одговори на прашањата за точното време, местото и начинот на кој се извршил нападот, изгледот на напаѓачите, направената штета итн. Поради тоа, особено е важно таквите лица да се опуштат и да се смират пред да се земе исказ од нив. Откако ќе се добијат информации за разбојништвото, неопходно е брзо реагирање од страна на органите за внатрешни работи, со цел обезбедување на местото на кривичниот настан и фиксирање на автентичната фактичка состојба при вршењето увид. Доколку полицијата добие информација што содржи доволно податоци за извршителот и правецот во кој се упатил, правилно би било истовремено да се преземе потеря по него, блокада и контрола на сообраќајот со цел да се пронајде, да се фати и да се приведе кон кривична санкција.

Успешен транспорт на пари и други вредности може да постои доколку тој се врши целосно професионално, на плански и организиран начин и доколку се почитуваат следниве правила:

- изработување план за обезбедувањето на транспорт на пари (кој во себе ја вклучува и безбедносната проценка) што ги содржи сите аспекти на транспортот од почетната точка (местото на тргнување) до крајната точка (местото на испорака);
- парите и вредносните пратки треба да бидат транспортирани со специјално блиндирани возила, со точно определено место каде што ќе биде сместена торбата со парите; возилата мора да бидат целосно технички исправни, со вграден алармен уред и радиоврска за комуникација со мониторинг - центарот за надгледување на транспортот;
- возилото мора да се движи со константна брзина и таа да изнесува 50-70 км/ч во населено место и 80-120 км/ч на отворен пат, што се смета за оптимална и безбедна брзина за оваа намена;
- доколку во транспортот на пари учествуваат повеќе возила, треба да се вози без да се дозволи уфрлување на други возила помеѓу нив; возилата треба да се движат синхронизирано, со иста брзина, а при нивно запирање тие секогаш да бидат едно зад друго;

- во текот на возењето, возачот треба да внимава за некои сомнителни активности на патот и да проверува дали некој го следи возилото со парите, дали некое возило или лице оди зад нив подолго време, особено да внимава на раскрсници, мостови, тунели, места на кои се работи на патот и сл., на кои е можно да дојде до некое загрозување;
- при земање или предавање на парите и другите вредности од и во возилото или од и во објектот, треба да се почитуваат безбедносните процедури во зависност од бројот на вклучени лица, формацијата што се применува, пристапноста до објектот и сл.;
- при евентуални инциденти и кога е неопходна употребата на огнено оружје, секогаш треба да се води сметка да не се доведат во опасност животите на други лица, особено ако напаѓачите бегаат кон толпа на луѓе при што оружјето не смее да биде употребено.

Исто така, неопходно е да се иницира примена на поадекватни криминалистички мерки (оперативно-тактички и технички мерки и активности и истражни дејства) за успешно откривање на криминалните активности врз транспортот на пари, обезбедување докази и пронаоѓање на сторителите. Тоа би значело дека органите за кривичен прогон – особено Полицијата, мора да дејствува во согласност со начелото на брзина и изненадување и да ги спроведе во најкраток можен рок по дознавањето за извршен напад врз возилата за транспорт на пари сите неопходни оперативни-тактички мерки и истражни дејства.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Бабаноски, К. 2011. *Обезбедување на транспорт на пари во Република Македонија – превентивно-оперативни аспекти*. Магистерски труд. Скопје: Факултет за безбедност
2. Димовски, З., Бабаноски, К., Илијевски, И. 2011. *Аспекти обезбејувања на транспорта новца у земљама Европске уније*. Безбједност – Полиција – Граѓани, Министерството унутрашњих послова, Република Српска, Бања Лука, година VII, број 3-4/11, 397-408
3. Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот. 2008. *Прирачник за оспособување и полагање на стручен испит за вршење на работите на обезбедување на лица и имот*. Скопје
4. Мајсторовиќ, Е. 2010. *Транспорт на пари во Европа, Нови концепти до подобра заштита*. Стручен магазин за комплетни безбедносни решенија, Заштита, A&S Adria, бр. 50, октомври 2010, 82-83
5. Мургоски, Б., Бабаноски, К. 2011. *Превентивни мерки кај обезбедувањето на транспорт на пари*. Годишник, Скопје: Факултетот за безбедност, 2011, 246-257

6. Мургоски, Б., Бабаноски, К. 2011а. *Специјалните транспортни возила како превентивна мерка кај обезбедувањето на транспорт на пари*. Хоризонти II, година VII, број 7, декември 2011, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола, Битола, стр. 497-507
7. Cash in transit FAQs, http://www.adnas.com/applications/faqs_for_cash_in_transit [пристапено на 15.02.2016]
8. Dimovski, Z., Babanoski, K., Ilijevski, I. 2012. *Actual situation and future perspectives of the private security in the Republic of Macedonia*. NBP – Journal of criminalistics and law, NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravu, vol. 1, no. 2, Belgrade: Academy of Criminalistics and Police Studies, 73-85
9. Fisher, B., S., Lab S., P. 2010. *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*. Volume 1, Los Angeles: SAGE Publications, Inc
10. Gill, M. 2001. *The Craft of Robbers of Cash-in-transit Vans: Crime Facilitators and the Entrepreneurial Approach*. International Journal of the Sociology of Law, Volume 29, Issue 3, September 2001, 277-291
11. Hepenstal, S., Johnson, S., D. 2010. *The concentration of cash-in-transit robbery*. Crime Prevention and Community Safety, vol. 12, 4, Macmillan Publishers Ltd. 1460-3780, 263–282

ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО ТРАНСПОРТ НА ПАРИ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ ШТО ГИ НОСИ, ОБРАБОТЕНИ ПРЕКУ СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ (CASE STUDY)

Проф. д-р Марина МАЛИШ САЗДОВСКА

Факултет за безбедност – Скопје

mmalis@fb.uklo.edu.mk

М-р Младен ТРАЈКОВ

mladen.trajkov@gmail.com

Апстракт:

Транспортот на пари, како една од најризичните активности во делот на транспортот воопшто, е активност што треба да биде спроведена многу конспиративно, плански, внимателно, организирано, безбедно, точно и навремено. За да бидат исполнети сите овие клучни елементи, неопходно е процесот на транспортот на пари, да се спроведува од луѓе што располагаат со точно определени знаења и вештини, без кои е невозможно успешно извршување на оваа активност. Токму заради значењето на транспортот на пари, ризиците кои претстојат, последиците што настануваат од: паушални, неплански и непрофесионални спроведувања на оваа активност, преку обработка на еден конкретен настан, со методот студија на случај (Case Study), ќе се дадат насоки како не треба да се врши транспортот на пари.

Клучни зборови: транспорт на пари, обезбедување, ризици

ВОВЕД

Динамиката и општествените предизвици на XXI век, во светот и кај нас донесоа многу предизвици, нови влијанија однатре и однадвор и секако зголемено ниво на комуникација помеѓу населението на планетарно ниво. Ваквите предизвици како во светски така имаат влијание и во домашни рамки, на подрачјето на Република Македонија. Уште поголем предизвик е безбедносниот предизвик, кој за балканскиот простор, претставува премногу значаен елемент

што мора да биде вклучен во каква било проценка. Безбедносните ризици на Балканот, а секако и во Македонија, имаат неколку правци на дејствување и закани: располагање со големо количество на достапно оружје на црниот пазар, организираниот криминал, трговијата со дрога и оружје, неодамна завршените воени конфликти, голем број ветерани од тие конфликти, мигрантската криза, сиромаштијата, невработеноста, порозноста на границите и многу други елементи. Ваквиот контекст на безбедносно опкружување, сам по себе е ризик а уште полошо е, ако овој ризик не биде вкalkулиран во безбедносните проценки од кое било ниво и за кои било потреби. Токму ризиците од ова безбедносно опкружување, влијаат и на безбедното спроведување на транспорт на пари од место до место. За да може успешно да се спроведе транспортот на пари, постојат одредени правила и процедури што мора во потполност да бидат почитувани, во спротивно, би се случило она што се случило во нашиот случај што е предмет на обработка преку методот на студија на случај (Case Study)¹.

ОПШТО ЗА ТРАНСПОРТОТ НА ПАРИ

Општо, транспортот на пари претставува организирана и планска активност, којашто во зависност од потребите и од безбедносните процени и ризикот што постои, се преземани и обезбедувани на три начина: прво од самата организација која го врши транспортот, второ од специјализирана агенција за обезбедување на лица и имот², трето обезбедување што го вршат припадници на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија. Од кој и да се врши обезбедувањето на транспортот на пари, постои обврска пред започнување со обезбедувањето да биде изготвен соодветен **план за обезбедување**³ во

¹ Цане Т. Мојаноски, Методологија на безбедносните науки-основи (книга прва), Факултет за безбедност – Скопје, „Ван Гог“, Скопје, 2012, стр.393, Цане Т. Мојаноски, Методологија на безбедносните науки-основи (книга втора), Факултет за безбедност – Скопје, „Ван Гог“, Скопје, 2012, стр.334, Цане Т. Мојаноски, Методологија на научно – истражувачката работа (избор текстови), “2-ри Август С” Штип, Скопје, 1998, стр.263

² Согласно Закон за обезбедување на лица и имот, Службен весник на Република Македонија бр. 80 од 17 декември 1999, чл.17, ст.1 т.10

³ Планот за вршење на вонредно обезбедување и неговата содржина се претставени во Правилник за вршење на полициските работи, „Службен весник на Република Македонија” бр.149 од 10.12.2007, во чл. 201, ст.2, како и во: Драган Тумановски со група автори, Обезбедување на лица и имот, Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот, Скопје, 2001, стр.142, Јордан Спасески, Пере Аслимоски, Сашо Герасимоски, Приватна безбедност, Полициска академија – Скопје и Факултет за туризам и угостителство – Охрид, Скопје – Охрид, 2008, стр.221, Зоран Доревски, Обезбедување – практикум, Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот, Скопје, 2004, стр.233-241, Оливер Бакрески, Билјана Ванкоска, Душко Стојановски, Александра Деаноска-Трендафилова (уредувач), Стојан Славевски,

кој клучен елемент е **безбедносната процена**⁴ за вршењето на транспортот на пари. За да се објасни транспортот на пари и на други вредносни пратки, треба да се дефинираат одредени поими, според Правилникот за начинот на вршење на транспорт и пренос на пари и други вредносни пратки.⁵

Транспорт на пари и на други вредносни пратки е транспорт на пари и на други вредносни пратки од почетна до крајна дестинација со посебно опремено возило, што го врши правно лице согласно договорот за приватно обезбедување што го склучува со корисникот на услугата (чл.2, ст.1) и е со вкупна вредност над 50.001 евра во денарска противвредност (чл.3, ст.1).

Пренос на пари и на други вредносни пратки е пренос на пари и на други вредносни пратки од почетна до крајна дестинација без посебно опремено возило, што го врши правното лице согласно договорот за приватно обезбедување. Пренесувањето пари и други вредносни пратки од посебно опремено возило до објектот на корисникот на услугата и обратно, на растојание до 30 метри, не се смета за пренос во смисла на овој правилник (чл.2, ст.2), преносот се врши на пари и на други вредносни пратки чија вкупна вредност е до 50.000 евра во денарска противвредност.(чл.3, ст.2).

Клучно за успешно спроведување на транспорт на пари и на други вредносни пратки од почетна до крајна дестинација е доброто планирање и секако добро обучен и опремен кадар и возило со што се врши транспортот.

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ПРИ ТРАНСПОРТОТ НА ПАРИ

Со цел да се направи анализа на овој проблем, преку еден случај ќе бидат претставени предизвиците што претстојат при секое извршување на активноста на транспорт на пари и на други вредносни пратки. Како пример е земен воо-

Стојан Кузев, Саше Герасимоски, Коментар на Законот за приватно обезбедување, Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2014, стр.110, Закон за приватно обезбедување, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 166 од 26.12.2012, чл.35-39, Закон за обезбедување на лица и имот, Службен весник на Република Македонија бр.80/1999, чл.17, ст.1, т.10, Стефан Буцакоски, Полициски менаџмент, Летра – Охрид, 2003, стр.37, Марина Малиш – Саздовка, Никола Дујовски, Безбедносен менаџмент, Факултет за безбедност – Скопје, 2009, стр.15

⁴ Безбедносна процена е целосен аналитички опис и приказ на условите и факторите што ја стабилизираат, односно дестабилизираат безбедносната состојба, организираноста и способноста на субјектите што ја вршат безбедносната функција, дефинирано од: Јордан Спасески, Марјан Николовски, Саше Герасимоски, Безбедносни системи – (Прилог кон учењето за националните безбедносни системи), Факултет за безбедност Скопје, Скопје, 2010, стр.35, 57, 151, Зоран Драгишиќ, Безбедносни менаџмент, Београд, 2007, стр.47

⁵ Правилник за начинот на вршење на транспорт и пренос на пари и други вредносни пратки, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 89 од 24.06.2013, чл.2

ружен грабеж (разбојништво) на транспорт на пари кој го извршувало Јавното претпријатие Македонски пошти - Скопје, на 14.03.2008 година на релација од: Главна пошта - Скопје до Пошта во населбата Чаир во Скопје и поштата во С. Арачиново, при што се транспортирани парични средства во вкупна вредност од 40.250.000,00 денари⁶ (вкупно 652 350,08 евра), што се одземени од страна на група вооружени разбојници кои извршиле разбојништво на 14.03.2008 година околу 08:00 часот на ул. „Цветан Димов”, за што е донесена **Пресуда XXI К.бр.1343/11 од Основен Суд Скопје I Скопје**⁷ која е предмет на студијата на случај. Постојат одредени околности значајни за нашиот предмет на интерес и е клучно за извршеното разбојништво, а не се земени во предвид при планирањето на транспортот на пари. Во делот на планирањето е очигледно дека **не е направена соодветна безбедносна проценка и затоа при планирањето**, не се преземени потребните безбедносни мерки за заштита на транспортот на парите, иако постојат соодветни показатели што укажуваат на можен напад на транспортот на парите.

Во Република Македонија во изминатиот период извршени се неколку случаи на разбојништво во врска со транспорт на пари, за жал, со тешки последици.

Табела бр. 1. Вкупно извршени напади на транспорт на пари и на други вредности, напади во банки, менувачници, штедилници и менувачници во периодот 2003 -2013, според добиени податоци од МВР (Одговор бр.23.3-1727 од 04.06.2014)⁸

Вкупно извршени кривични дела разбојништво	Користено огнено оружје како закана			Жртви и повредени лица		
	Автоматска пушка	пиштол	пукано	Усмртени лица	Тешка телесна повреда	Телесна повреда
8	7	1	4	1	6	2

⁶ Преземени податоци од **ПРЕСУДА XXI К.бр.1343/11 од Основен суд Скопје I Скопје**, од 21.10.2011 достапна на: <http://oskopje1.mk/Odluki.aspx?odluka=1926>

⁷ Достапно на <http://oskopje1.mk/Odluki.aspx?odluka=1926>

⁸ Табелата е преземена од одбранет магистерски труд на Драган Јакимовски на Универзитетот за туризам и менаџмент на Факултетот за менаџмент на човечки ресурси на тема: Перманентен развој на човечките ресурси во функција на соодветно обезбедување на финансиските институции, одбранет 2014 во Скопје

Табела бр.2. Остварена материјална корист од разбојништвата во периодот 2003 -2013, според добиени податоци од МВР

Остварена материјална корист	
Во денари	55 251 469
Во евра	515 000
Вкупно (во евра)	1 410 485

Показатели за разбојништва при транспорт на пари, а што укажуваат на нивната сериозност во сторувањето се:

- зачестени напади на транспорт на пари што го вршат вработените од Јавното претпријатие Македонски пошти – Скопје;⁹
- правецот на движење на транспортот на пари и крајните локации (Чаир и Арачиново);
- несоодветното и небезбедно превозно средство;

Фотографија бр.1. Користено патничко возило за транспорт на пари (несоодветно)

- вредноста на транспортот на пари;
- немањето соодветно обезбедување и потребни средства за лична заштита;

⁹ „Во периодот 2005-2010 на територијата на Република Македонија се извршени вкупно 10 напади врз возила на транспорт на пари. Четири од нападите се извршени во главниот град, два на автопатот Скопје – Велес, и по еден на автопатот за Куманово, во Мала Речица, на излезот од Прилеп кон Битола и во Царев Двор, Ресен. Види повеќе Борис Мургоски и Кире Бабаноски, Планирањето како важен сегмент при обезбедувањето на транспорт на пари, Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност – Скопје, Скопје, 2012, стр.20

Фотографија бр. 2 Специјализирано возило, персонал, средства за лична заштита (соодветно)¹⁰

- густиот сообраќај и можните принудни запирања на одредени улици по кои се движи транспортот на пари;
- немање понудени решенија за одредени предвидени ситуации или можни закани;
- немање соодветна обука за вршење транспорт на пари на лицата што го вршат транспортот на пари;
- лесно достапноста на огнено оружје на црниот пазар;
- можноста за добивање информации од вработени во институцијата (од вработени во Јавното претпријатие Македонски пошти - Скопје) за идните транспорти на пари;
- вклученост на вработени од Јавното претпријатие Македонски пошти Скопје во планирањето и извршувањето на разбојништвата врз транспортите на пари.

Заради полесно разбирање на погорепретставените показатели и важноста на планирањето и особено на безбедносната процена, треба да се обрне внимание на неколку работи. Во блиското минато веќе се имаат случено напади на транспорти на пари што се спроведувани од страна на Јавното претпријатие Македонски пошти Скопје, што недвосмислено укажува дека извршителите имаат лице што е од внатре од претпријатието и навремено ги информира за транспортите, а извршителите имаат доволно време да го подготват нападот

¹⁰ Преземено од: <http://nikob.com.mk/uslugi/transport-na-pari-i-vrednosni-pratki/>

и бегството од местото на настанот. Групата што ги извршува разбојништвата е добро вооружена и не размислува кога, каде и каков вид оружје ќе употреби, за да ја постигне целта и да дојде до парите, пришто е можно да повреди или убие голем број невини граѓани или случајни минувачи. Членовите на групата преземаат голем број подготвителни активности: одземање на возила за извршување на кривичното дело, изготвување на фалсификувани регистарски таблички, обезбедување огнено оружје, обезбедување соодветни маски, пронаоѓање логистичка поддршка за обезбедување на безбедна локација, каде ќе ја извршат замената на возилата на оние со кои што ги вршат разбојништвата и оние со кои што безбедно ќе се оддалечат од местото на настанот. Исто така, се обезбедува безбедна локација на која би се сокриле по извршување на делото, и каде би го сокриле пленот и оружјето со коешто го извршиле кривичното дело. Ваквите показатели не можел и не смеел да ги игнорира раководителот или одговорниот за безбедност на транспортот на пари во Јавното претпријатие Македонски пошти - Скопје, освен ако и самиот не бил вклучен во овие активности. Дури и некој лаик, кој следи што се случува на овој план на транспортот на пари, би се подзамислил и би барал соодветно решение, за да не дојде до следен напад на транспорт на пари и одземање големи суми на парични средства. Посебно е актуелен вториот момент на оваа состојба: изгубените парични средства и нивното осигурување во осигурителна компанија¹¹ и повредените или загинатите вработени и нивното животното осигурување. Вообичаено е паричните средства и нивниот транспорт да бидат и осигурени во домашни или во странски осигурителни компании, но и тука настанува проблем бидејќи за да ги осигураат потребно е исполнување на одредени предуслови: транспортирање со специјално возило, со обезбедување од обучени лица или од специјализирана агенција за обезбедување или од полицијата. Можеби посебна тема на интерес е како и кој го склучил договорот и ги исполнил или не ги исполнил овие критериуми, за да може да се потпише соодветен договор за осигурување на транспортот на пари. Од друга страна, се вработените што вршат транспорт на пари: без соодветно специјализирано возило, без соодветни средства за лична заштита, средства за комуникација, соодветно лично вооружување, немање соодветна обука и не поседување сертификат за успешно завршена обука за транспорт на пари и други вредносни пратки, без лично осигурување туку само со колективно осигурување на сите вработени што се движи помеѓу (100 и 200 денари по вработен). При самите напади на транспорт на пари, погоре е наведено дека во периодот 2005-2010 година во 10 напади се повредени 9 лица и загинале 2 лица, а вкупната материјална штета се проценува на повеќе од 2 милиони

¹¹ Компанија што врши ваков вид осигурување: <http://sava.mk/ostanati-osiguruvana/imot/provalna-krazhba-i-razbojnishtvo/>

евра.¹² Не постои никаков начин да се вратат животите на оние што загинале, ниту да се избришат трагите од повредите што настанале кај лицата што се повредени при нападите на транспортите на пари. Најбитна во овој случај е **одговорноста**, како личната, така и на организацијата, што ги испраќа овие лица речиси во сигурна смрт, без претходно да им обезбеди предуслови барем за минимална лична безбедност и заштита. На полето на одговорноста, уште поголеми аномалии се наоѓаат и во судските органи, бидејќи носителот-организаторот на оваа група, што го извршила ова и многу други разбојништва, во два наврати претходно бил осуден со ослободителни пресуди или условни казни. Во првиот случај со **Пресуда К.бр.1210/04 од 13.10.2005**¹³ изречена му е **условна осуда** со утврдена казна затвор од една година и четири месеци условно за пет години. Во вториот случај со **Пресуда К.бр. 1197/05 од 25.09.2007** изречена му е **условна осуда** со утврдена казна затвор од една година и шест месеци условно за три години. Во третиот случај со **Пресуда К.бр. 2077/06 од 03.01.2008** осуден е на казна затвор од една година и во моментот на донесување на пресудата е во бегство. Многу е сомнителна втората пресуда ако се земе предвид првата пресуда и одлуката во неа, имено за неполни две години од првата пресуда лицето Д. А. е повторно осудено со правосилна условна пресуда, иако веќе еднаш е условно осуден и сè уште трае рокот за условот од пет години да не стори друго кривично дело.

Јавноста е таа што не треба да коментира судски одлуки, но секако, научната јавност, Републичкиот судски совет, Јавниот обвинител и можеби Финансиската полиција, задолжително треба да се вклучат во истражувањето на ваквите случаи.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Со анализа на горенаведениот случај се доаѓа до повеќе значајни заклучоци, што би требало да ги земат предвид компаниите што вршат транспорт на пари во Република Македонија. Имено, заклучоците се во насока дека: кадарот не е доволно обучен; не се користат адекватни транспортни средства; не се користи адекватна заштитна опрема; изостанува професионално изработена безбедносна процена на ризик за конкретни случаи за транспорт на пари; нема ефикасен систем за брза интервенција за пронаоѓање на сторителите, што во крајна линија резултира со нивно бегство и надвор од државата. Таков беше примерот со разбојниците што по кражбата на банка во центарот на главниот град, избегале во Косово. Ова наведува и на заклучок дека не постои

¹² Борис Мургоски и Кире Бабаноски, Планирањето како важен сегмент при обезбедувањето на транспорт на пари, Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност – Скопје, Скопје, 2012, стр.20

¹³ Сите три пресуди се достапни во пресудата: **ПРЕСУДА XXI К.бр.1343/11 од Основен суд Скопје I Скопје** достапна на <http://osskopje1.mk/Odluki.aspx?odluka=1926>

и ефикасна меѓуресурска соработка помеѓу полицијата, граничната полиција, агенциите за обезбедување како и другите надлежни субјекти. На крај задолжително треба да се потенцира и фактот дека казнената политика во земјава не се на адекватно ниво, и не се овозможува ниту генерална, ниту специјална превенција за вршење на овој вид на разбојништво, што во одредени случаи завршува и со жртви.

Исто така, потребно е следење и на новите текови на примена на софистицирани технолошки решенија за обезбедување безбедни траси за транспорт на парите и следење на возилата. Имено, со примена на географскиот информативен систем (ГИС), можно е да се одбере најбезбедната рута од можните рути на движење за транспорт на парите од една до друга локација. Исто така, со примена на ГИС можно е следење на движењето на возилата и на лицата и навремено дејствување во случај на разбојништво.

Менаџерите што го организираат транспортот на пари потребно е да ги применуваат алатките на безбедносниот менаџмент за стратешко, тактичко и оперативно планирање, како и изготвување детаљна анализа на трасата и безбедносна процена на ризикот при транспортот.

Заради гореневденото се препорачува менаџментот на оние организации што имаат потреба од обезбедување и вршење на транспорт на пари и други вредносни пратки, менаџерите што се одговорни за оваа активност да се професионалци што се добро обучени и што знаат да планираат ваков вид активности. Потребата од планирањето е неопходна за безбедно извршување на транспортот на пари и други вредносни пратки, но истовремено претставува, посебна грижа и за вработените што го вршат овој вид обезбедување. Можеби овој пример е минорен за сè она што се случува при транспортот на пари и други вредносни пратки, но е добар да им послужи на судиите и на обвинителите да можат полесно и многу порелевантно да ги донесуваат своите судски одлуки. Преку вакви примери може да се надгради и знаењето на судиите што судат кривични предмети од оваа област, но и на менаџментот што го планира транспортот и нивната одговорност за транспортот и лицата што го вршат.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Бакрески, О., Ванковска, Б., Стојановски, Д., Деаноска – Трендафилова А., (уредувач), Славески, С., Кузев, С., Герасимоски, С., *Коментар на законот за приватно обезбедување*, Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2014
2. Бакрески, О., *Основи на безбедносниот менаџмент*, Филозофски факултет, Скопје, 2011
3. Буцакоски, С., *Полициски менаџмент*, Летра, Охрид, 2003

4. Доревски, З., *Обезбедување практикум*, Комора на Република Македонија за обезбедување лица и имот, Скопје, 2004
5. Драгишиќ, З., *Безбедносни менаџмент*, Јавно предузеће Службени гласник, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, Београд, 2007
6. Јакимовски Д., магистерски труд на тема: Перманентен развој на човечките ресурси во функција на соодветно обезбедување на финансиските институции, одбранет 2014 во Скопје на Универзитетот за туризам и менаџмент на Факултетот за менаџмент на човечки ресурси
7. Малиш Саздовска, М., Дујовски, Н., *Безбедносен менаџмент*, Факултет за безбедност - Скопје, Ван Гог – Скопје, Скопје, 2009
8. Мојаноски, Ц., *Методологија на безбедносните науки – основи* - книга прва, Факултет за безбедност – Скопје, “Ван Гог”, Скопје, 2012
9. Мојаноски, Ц., *Методологија на научно-истражувачката работа (избор текстови)* „2-ри Август С”, Штип, Скопје, 1998
10. Мојаноски, Ц., *Методологија на безбедносните науки - истражувачка постапка* – книга втора, Факултет за безбедност – Скопје, “Ван Гог”, Скопје, 2012
11. Мургоски, Б., Бабаноски, К., *Планирањето како важен сегмент при обезбедување на транспорт на пари*, Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност-Скопје, 2012
12. Спасески, Ј., Аслимоски, П., Герасимоски, С., *Приватна безбедност*, Полициска академија – Скопје и Факултет за туризам и угостителство – Охрид, Коста Абраш АД Охрид, Скопје-Охрид, 2008
13. Трост, Ј., *Како се пишува научен текст со примена на акрибија*, Аз-Буки, Скопје, 2004
14. Тумановски, Д., *Обезбедување на лица и имот*, Комора на Република Македонија за обезбедување на имот и лица, 2-ри Август С, Штип, Скопје, 2001

Законски и други прописи и документи

- *Закон за внатрешни работи*, „Службен весник на РМ” бр.42/14, 116/13 и 33/15
- *Закон за обезбедување на лица и имот*, „Службен весник на РМ” бр.80/1999
- *Закон за измени и дополнување на закон за обезбедување на лица и имот*, „Службен весник на РМ” бр.66 од 31.05.2007
- *Закон за измени и дополнување на закон за обезбедување на лица и имот*, Службен весник на РМ бр. 51 13 април 2011
- *Закон за приватно обезбедување*, „Службен весник на РМ”, бр, 166/2012
- *Министерство за внатрешни работи, Правилник за начинот на вршење наполициските работи*, „Службен Весник на Република Македонија” бр. 149 од 10.12.2007

- Министерство за внатрешни работи, *Правилник за начинот на вршење на транспорт на пари и други вредности*, „Службен Весник на Република Македонија” бр. 89 од 24.06.2013
- *Правилник за содржината на програмите и начинот на оспособување на физичките лица за физичко и техничко обезбедување: полагање на стручните испити: формата и содржината на образецот за издавање на лиценца за приватно обезбедување и формата и содржината на обрасците на лиценците за приватно обезбедување*, „Службен весник на Република Македонија” бр. 79 од 31.05.2013
- *Правилник за обезбедување на транспорт на пари и други вредности*, „Службен весник на РМ”, бр.32 од 01.03.2013
- *Правилник за формата и содржината на образецот на барањето за издавање дозвола за приватно обезбедување и формата и содржината на образецот на дозволата за приватно обезбедување*, „Службен весник на Република Македонија” бр. 49 од 02.04.2013
- *Правилник за формата и содржината на обрасците на легитимациите за приватно обезбедување, начинот на нивно издавање и употреба*, Службен Весник на Република Македонија бр. 56 од 17.04.2013
- Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, *Збирка прописи од областа на приватното обезбедување*, ПОПЕ КОМПАНИ ДОО, Скопје, 2013
- Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот *Прирачник за оспособување и полагање на стручен испит за вршење на работи на обезбедување на лица и имот*, Скопје, декември, 2008
- Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, *Прирачник за оспособување и полагање на стручен испит за вршење на работи на физичко обезбедување*, Скопје, 2013
- *Пресуда на Основен суд Скопје I*, ППЕСУДА XXI К.бр.1343/11, од 21.10.2011 достапна на: <http://osskopje1.mk/Odluki.aspx?odluka=1926>

Користени интернет страници

<http://www.posta.mk/>

<http://obezbeduvanje.org.mk/>

www.ap.mk

<http://osskopje1.mk/Odluki.aspx?odluka=1926>

<http://vecer.mk/makedonija/drp|janin-dobi-osum-godini-zatvor-za-grabehz-na-650-iljadi-evra-od-poshta>

<http://www.akademik.mk/mvr-priveden-najbaraniot-kriminalets-vo-makedonija-4/>

<http://mkd-news.com/ubietsot-na-politsaets-kaj-pmf-se-obidel-da-izbega-od-zatvor-probil-2-betonski-zida/>

<http://sava.mk/ostanati-osiguruvana/imot/provalna-krazhba-i-razbojnishtvo/>

ПРИВАТНАТА ДЕТЕКТИВСКА ДЕЈНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ИСКУСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

Вонр. проф. д-р Стојан СЛАВЕСКИ
Европски универзитет – Република Македонија
stojan.slaveski@eurm@edu.mk

Асс. м-р Филимена БОЖИНОВСКА
Европски универзитет – Република Македонија
filimena.lazarevska@eurm.edu.mk

Апстракт:

Со трансформација на општествениот капитал во Македонија од државен во приватен се јави и поголема потреба од заштита и обезбедување на приватниот имот. Законска основа за формирање субјекти што ќе се занимаваат со приватни безбедносни активности беше воспоставена со Законот за детективска дејност и Законот за обезбедување на лица и имот од 1999 година. По повеќе од еднодецениско искуство во 2012 година се донесе целосно нов Закон за приватно обезбедување со кој се направија дополнителни чекори за регулирање на бројните проблеми кои што се јавија во оваа сфера, но детективската дејност не се најде во овој закон. Во овој краток период од работата на приватните детективски агенции во Македонија може да издвоиме неколку проблеми коишто се појавија во нивното функционирање. Прво, детективската дејност е релативно нова професија во Македонија и скромно е искуството во дејствувањето на приватните детективски агенции. Друг проблем со кој се соочуваат приватните детективи е што апаратурата со која се работи е мошне скапа, а со тоа и услугите стануваат многу скапи. Освен што не би можел да се најде финансиски интерес, проблем е што и кога ќе се утврди неверство или бизнис-шпионажа, на пример, доказите не може да се употребат во судска постапка. Исто така, проблем е стекнувањето на потребните квалификации за вршење на детективската дејност. Во трудот ќе се анализираат светските практики во регулирањето

на приватното обезбедување и детективската дејност, како и искуствата на Република Македонија во овој домен и ќе се понудат одредени решенија за надминување на постојните проблеми.

Клучни зборови: детективска дејност, приватни безбедносни компании, регулација

ВОВЕД

Има многу начини да се категоризираат или да се објаснат големите сегменти од приватната индустрија за безбедност. Вилијам Ц. Кунигем (William C. Cunningham) и Тод Х. Тејлор (Todd H. Taylor)¹ ја делат приватната индустрија за безбедност на три пошироки концептуални области или базични компоненти:

- **Физичка безбедност:** заштита на луѓе и имот. Типичните активности за физичка безбедност вклучуваат чување влезови од згради, превенција за кражби во продавници, патролирање околу зградите и други имоти и воспоставување ред.

- **Информатичка безбедност:** заштита на информации. Типични активности за информатичката безбедност вклучуваат заштита против неовластено користење на компјутерски програми и превенција за кражба на корпоративски истражувања и планови за развој.

- **Заштита на персонал:** заштита на луѓе. Типични активности за заштита на персоналот вклучуваат заштита на извршен директор или позната личност и заднинска истрага на перспективните вработени.

Друг аспект на приватната безбедност е оперативната безбедност што се фокусира на дневни операции и шеми на однесувањето на една корпорација или организација. Користејќи ги претходните модели што ја делат индустријата за приватна безбедност на три поголеми концептуални дисциплини, Џон Демпси (John S. Dempsey) ја дели индустријата на приватната безбедност на следните поголеми професионални безбедносни области²:

- **Безбедност на едукативните институции:** примарната цел на една програма за безбедност на некоја едукативна институција е да ја едуцира заедницата на кампусот за потенцијални кривични дела, во и надвор од кампусот. Централната тема на превентивната програма против кривични

¹ William C. Cunningham and Todd H. Taylor, *The Growth of Private Security* (Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1984).

² John S. Dempsey, *Introduction to Private Security*, Second Edition, Wadsworth, 2011.

дела во кампусот се свест, заштитиување на самиот себе и превенција. Степенот на насилство во и околу едукативните институции придонесуваат да се има потреба за безбедност во државни и приватни едукативни институции во основното и во средното образование, исто како и на универзитетските кампуси. Едукативните институции може да бидат обезбедувани од овластен полициски оддел или да склучат договор за оваа одговорност со приватна безбедносна компанија.

- Безбедност на финансиски услуги: оваа област е насочена кон банкарството, трговијата на брокерските друштва, осигурителните компании и други финансиски институции. Оваа област е регулирана од различни владини агенции. Професионалци од оваа област се справуваат со проблемите што може да резултираат со загуби во нивните организации.

Во продолжение од трудот ќе се фокусираме на дефинирањето на детективската дејност како дел од системот за приватна безбедност, проблемите со коишто се соочуваат вработените за оваа област како и на прашањето оспособување на кадар за потребите на приватната безбедност.

ДЕТЕКТИВСКА ДЕЈНОСТ КАКО ДЕЛ ОД СИСТЕМОТ ЗА ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ

Приватната детективска дејност има долг развоен пат. Во втората половина од минатиот век во САД и во нешто помал обем во Европа се динамизира нејзиниот развој. Во државите што настанаа со распадот на Источниот блок оваа дејност започнува да се развива во последните две децении, паралелно со процесот на транзиција и во тие рамки приватизацијата на одредени сектори од безбедносниот систем. Како релативно нова професија во овие држави, таа сè уште е недоволно истражена од теоретски и од практични аспекти. Бројот на авторите и трудовите што ја обработуваат оваа проблематика е сè уште мал³, за разлика од развиените западни држави каде што оваа тема се третира од крајот на осумдесеттите години од минатиот век. Фактот што како нарачателите на приватни детективски услуги, покрај граѓаните, се јавуваат и адвокатски канцеларии, многу компании, меѓународни организации, а често и државни институции и влади, ја наметнува потребата да се направи поцелосно согледување на актуелната позиција, развој и перспектива на оваа дејност во посткомунистичките држави.

Приватната детективска дејност како глобален феномен од крајот на минатиот и почетокот на овој век, во последните две децении доживува

³ Прв труд во Република Македонија што ја третира оваа проблематика потемелно е „Професија приватен детектив“ од Гроздан Цветковски во издание на Панили во Скопје во 2011 година.

значајна експанзија во развојот и перспективите, особено како ноу-хау професија во посткомунистичките и во земјите во транзиција.⁴ Во оваа смисла, а тргнувајќи од меѓународната практика на глобален план, потребно е да се нагласи и фактот дека економскиот систем на САД како најлиберален, прв ја препознал потребата на поединецот за поголем степен на индивидуални безбедносни услуги од оние што државата стандардно ги дава, поради што дури и таа започнала да користи услуги од приватни детективски агенции. Детективите и истражувачите заземаат околу 52.000 работни места во приватната безбедносна индустрија на САД.⁵ Околу една третина од нив спаѓаат во категоријата на самовработени лица, вклучувајќи и многумина на кои тоа им е секундарна работа како самовработени приватни детективи. Околу една петина од овие работни места се распоредени во истражните и во безбедносните служби, вклучувајќи ги и приватните детективски агенции, додека преостанатите вработени се ангажирани во фирми од доменот на обезбедување трговски претпријатија или во стоковни куќи и други големи продавници. Остатокот на работни места отпаѓаат првенствено на државата и на локалната самоуправа; фирмите за правни услуги; фирми што даваат услуги за вработување; фирми за осигурување; банкарскиот сектор и другиот сектор каде што се вложуваат депозити.

Конкуренцијата за овие позиции е голема, затоа што тие привлекуваат многу лица со високи квалификации, вклучувајќи релативно млади пензионери од институции наменети за владеење на правото како и лица со претходни воени кариери. Моќностите за наоѓање на работа во овој сектор се ограничени на различни нивоа, односно до работно место може да се дојде преку детективски агенции или агенција за ангажирање детективи на скратено работно време. Според процените на Министерство за труд на САД вработувањето во една од горенаведените фирми се очекува да расте побрзо од просечното за сите занимања до 2016 година. Зголемената побарувачка за приватни детективи и истрагите е резултат на стравот од криминал, зголемениот број на судски постапки, како и потребата да се заштитат одредени информации и имот од сите видови криминал.⁶ Повеќе приватни детективи, исто така, се потребни за да

⁴ Повеќе за ова види кај: Гроздан Цветковски, „Развојот и перспективите на приватната детективска дејност како ноу-хау професија во посткомунистичките држави“, *Balkan Analytica*, Софија, 2014, стр. 286-294.

⁵ John S. Dempsey, *Introduction to Private Security*, Second Edition, Wadsworth, 2011, pp. 40-41.

⁶ Средната годишна плата за приватни детективи и инспекторите во САД е околу 34,000\$ согласно последниот извештаен период. Приходите на приватни детективи и инспекторите варираат во зависност од нивниот работодавач, нивната специјалност, географската област во која се ангажирани и позицијата што ја држат.

им помогнат на адвокатите кои работат на кривичните предмети и граѓанските судски постапки. Исто така, растат активностите низ целиот свет во контекст на зголемување на побарувачката за да се контролираат внатрешните истраги и надворешните финансиски загуби и да се следат конкурентите и да се спречи индустриската шпионажа.⁷

ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО ДОМЕНОТ НА ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ

Високото образование во доменот на приватната безбедност е важен сегмент во приватната безбедносна индустрија. На пример, во 1976 година, само пет колеџи во САД нудеа диплома за приватно обезбедување, а програмите за магистерски студии не беа достапни. Додека во 1990 година четириесет и шест колеџи нудат диплома за специјалист од доменот на приватната безбедност, а четиринаесет нудат магистерски студии. Денес овие бројки подлежат на драстични промени и образованието на колеџ станува многу поважно во доменот на приватното обезбедување. Според Џон Демпси (John Dempsey) многу професионални и образовни институции како и здруженија помогнаа во развојот на индустријата за приватно обезбедување во САД преку создавање на специјализирани курсеви и програми.⁸

Според Маик Моран (Mike Moran), докторски програми во доменот на приватната безбедност се зголемуваат и „се поприсутни и поостварливи се академски и професионални програми од оваа област, особено со употреба на онлајн опциите“.⁹ Во пораст е уписот во академските програми за приватна безбедност, како на додипломски така и на постдипломски студии. Статистиката посочува светла иднина за приватната безбедност и оние студенти што бараат да влезат во тој дел на пазарот. Таа, исто така, дава перспектива за оние што бараат да направат промена во својата кариера и развој.¹⁰

Зголемувањето на побарувачката за квалитетна едукација порасна по терористичките напади од 11 септември 2001 година, што придонесе за промена на содржината на курсевите и стимулирање на развој на многу нови програми. Оттогаш, стотици приватни и државни колеџи и универзи-

(John S. Dempsey, *Introduction to Private Security*, Second Edition, Wadsworth, 2011, pp. 40-41.)

⁷ Исто.

⁸ John S. Dempsey, *Introduction to Private Security*, Second Edition, Wadsworth, 2011, pp. 20-24.

⁹ Mike Moran, “Raising the Bar,” *Security Management* (August 2008), pp. 85–94.

¹⁰ Исто.

тети имаат потреба за програма за борба против тероризмот, справување со катастрофи, како и курсеви за внатрешна безбедност, а илјадници студенти посетуваат програми-степенени во овие области, вклучувајќи ги и итните интервенции и справување со катастрофи, со што ги направија најбрзо растечки програми во академската заедница на САД. Овие нови програми вклучуваат сертификат за одредени програми, како за додипломски, магистерски така и за докторски студиски програми. Тие користат интердисциплинарен пристап и се насочени кон институциите наменети за прв одговор-полицијата, пожарникарите и болнички одделенија, кои реагираат на урагани и немири, како и корпорациските менаџери што имаат голема одговорност за справување со проблемите поврзани со катастрофи и со терористички активности. Многу нови професионални програми се концентрирани околу темата за „домашната безбедност“.¹¹

Прочувањето на тероризмот и менаџирањето со вонредни состојби произлезе од зголемената потреба за традиционалните студии за вонредни состојби, кои некогаш беа во доменот на колежите и се фокусираа на оние што се дел од силите за прва реакција. Овие нови курсеви нудат едуцирање на локални официјални лица и корпорациските менаџери кои имаат главна обврска за справување со катастрофи.¹²

ПОЈАВАТА И РАЗВОЈОТ НА ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Со трансформација на општествениот капитал во Македонија од државен во приватен се јави и поголема потреба од заштита и обезбедување на приватниот имот. Според Гроздан Цветковски, концептуализацијата на приватната безбедност во Македонија се одвиваше во три насоки. Имено, тој прави дистинкцијата на сферите на надлежноста меѓу детективската, дејноста на обезбедување и техничка заштита како три потсистеми на приватниот безбедносен сектор. Одговорот на прашањето зошто подолг период за овие три сегмента на приватната безбедност не постоеше нормативно уредување, покрај проблемот со правниот вакуум што беше од објективна природа, би-

¹¹ Исто.

¹² Паралелно со ова континуирано растечко внимание кон високото образование започна да влијае врз платите во овој сектор. На пример, директорите на полето на безбедност, одговарајќи на анкетата на American Society for Industrial Security (ASIS) во САД во доменот на безбедноста одговорија дека може да заработат дури и до 94.000\$ на годишно ниво ако посетувале четиригодишен колеџ, а оние со магистратура заработуваат просечно над 106.000\$. (Rhinna Daniels, "Northeastern Univ.'s MBA Program Promotes the Business of Security," *Security Director News*, March 2008, pp. 1-9).

дејќи се напуштија претходните вредносни критериуми и тешко се создаваа нови, тој го бара во субјективни причини и недостаток на демократија во првите години од независноста.¹³

Во овој период агенциите за обезбедување добија посебно значење по донесувањето на Уставот во 1991 година кога правото на сопственост доби уставна категорија, а се укина категоријата општествена сопственост. Од 1991 година, па сè до 1999 година оваа материја не беше законски регулирана. Полни девет години агенциите за обезбедување, практично работеа на диво, а тоа беше можно пред сè затоа што нивните сопственици беа или високи полициски функционери или нивни најблиски роднини.

Законска основа за формирање субјекти што ќе се занимаваат со приватни безбедносни активности беше воспоставена со Законот за детективска дејност и со Законот за обезбедување на лица и имот од 1999 година¹⁴, како и Законот за набавување, поседување и носење на оружје од 2005 година¹⁵. По повеќе од еднодецениско искуство во 2012 година се донесе целосно нов Закон за приватно обезбедување со што се направија дополнителни чекори за регулирање на бројните проблеми што се јавија во оваа сфера. Во овој краток период од работата на приватниот безбедносен сектор во Македонија може да издвоиме неколку проблеми коишто се појавија во неговото функционирање.

Во однос на агенциите за обезбедување на имот и лица или како што новиот закон ги дефинира „правни лица со дозвола за приватно обезбедување“, најголемиот проблем е непостоење соодветни стандарди и професионална етика во работењето на овој сектор. Новиот Закон за приватно обезбедување прави обид да ги заостри условите за дејствување на овие недржавни безбедносни актери, но праксата покажува дека сè уште сме далеку од европските стандарди во оваа област. Тоа што во досегашниот период недостасуваше е подобрување на комуникацијата меѓу државниот и приватниот безбедносен сектор. Таа треба да се подобри затоа што и двата сектора се наменети да го штитат јавниот интерес, односно да придонесат за превенција и намалување на криминалот во државата. Најважно, треба да се изнајдат механизми за подобрување на надзорот над овие приватни безбедносни актери како од страна на извршната власт, од страна на парламентот, така и од страна на граѓанското општество.

¹³ Гроздан Цветковски, „Развојот и перспективите на приватната детективска дејност како ноу-хау професија во посткомунистичките држави“, Balkan Analytica, Софија, 2014.

¹⁴ Закон за обезбедување лица и имот („Службен весник на РМ“, бр. 80/99).

¹⁵ Законот за оружје („Службен весник на РМ“ бр. 07/05).

ПРАВНО РЕГУЛИРАЊЕ НА ДЕТЕКТИВАТА ДЕЈНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Република Словенија беше првата држава во регионот на Југоисточна Европа која уште во 1994 година правно ја регулира приватната детективска дејност, а веднаш по неа во 1999 година и Република Македонија на сеопфатен начин ја уреди оваа материја со посебен закон. По нив тоа го сторија Црна Гора во 2005 и Хрватска во 2009 година, а Србија во 2014 година донесе посебен закон за детективска дејност.¹⁶

Со македонскиот Закон за детективска дејност¹⁷, се уредени условите и начинот на вршење на детективската дејност во државата. Законот ја дефинира детективска дејност како собирање податоци и информации, нивна обработка, како и посредување со нив на законски начин. Детективската дејност може да ја вршат само лица (детективи)¹⁸ со лиценца за вршење детективска дејност. Лиценцата ја издава Министерството за внатрешни работи на лице кое покрај општите услови за засновање работен однос определени со закон ги исполнува и следниве услови: да е државјанин на Република Македонија; да има живеалиште во Република Македонија; со правосилна пресуда да не му е изречена мерка на безбедност забрана на вршење на професија, дејност или должност додека трае таквата мерка; да има завршено високо образование; да ужива углед за вршење детективска дејност, односно со својот досегашен начин на живот, однесување и работа да гарантира дека совесно и чесно ќе ја врши детективската дејност; во последните две години пред да добие лиценца за работа да не извршувал работи и задачи во областа на безбедноста и одбраната во органите на државната управа како: овластено службено лице или на посебни работни места согласно со прописите од областа на внатрешните работи, работни места на определени должности во согласност со прописите од областа на разузнавањето или работните места од член 123 од Законот за одбрана и да има положено стручен испит за вршење детективска дејност¹⁹.

¹⁶ Во Албанија, Бугарија, Босна и Херцеговина и Грција приватната детективска дејност останува сè уште правно нерегулирана со општи или посебни закони.

¹⁷ Закон за детективска дејност („Службен весник на РМ“ бр. 80/99, 66/07 и 86/08).

¹⁸ Според речникот за странски зборови „Вујаклија“, поимот детектив (лат. *detegere* да се открие, англ. *detective*) значи службено лице што ги открива злосторствата како и нивните извршители, таен полицаец; приватен детектив, лице, што, по нарачка и за награда, тајно ја набљудува работата на одредени лица.

¹⁹ Оваа последна одредба не се однесува на лица што најмалку три години вршеле работи и задачи во областа на безбедноста и одбраната.

Според член 12 од Законот, детективот може да собира податоци и информации: за обезбедување доказни материјали во врска со кривични дела или сторители на кривични дела; за лица што се исчезнати или сокриени, за пишувачи на анонимни писма или за причинители на материјална штета; за откривање на идентитет на лице и негово живеалиште, односно престојувалиште; за украдени или изгубени предмети; за докази што се во врска со заштита или утврдување на вистинитоста во постапка пред суд, друг државен орган, институција што врши јавни овластувања или правно лице што одлучува за одделни права на странката; за односот на работниците спрема заштитата на деловната тајна и за успешноста и деловноста на правни лица.

Овие податоци и информации детективот може да ги добие од лицето на кое што тие податоци се однесуваат, од друго лице ако се согласи да даде податоци и информации и од овластени лица на државни органи, институции и правни лица. Овластените лица на државни органи, институции и правни лица се должни на детективот да му ги дадат бараните податоци од евиденциите што се достапни за јавноста. Детективот има право и на увид во судски, управни и други списи ако тоа право и припаѓа на странката со која склучил договор. При вршење увид во списите, детективот е должен да го покаже и писменото овластување од странката.

Во својата работа детективот не смее да ги прави следните работи: да собира податоци за личниот и семејниот живот, здравствената состојба или верските уверувања на лица, освен ако е тоа основа за развод на брак или се однесува на член на семејството на странката; да собира податоци за политичко уверување и дејствување на лица; да склучува договори за работи од надлежност на државните органи; да склучува договори со домашни или со странски државни органи или политички партии и не смее да извршува работи сврзани со наплата на долг меѓу доверители и должници. При вршење на детективската дејност, детективот не смее да употребува оружје или други средства на присилност, ниту да користи методи и средства што се забранети со закон или за чија примена се овластени само надлежните државни органи.

Надзор над спроведувањето на детективската дејност врши Министерството за внатрешни работи. Детективот е должен да го овозможи вршењето на надзорот, да ја стави на располагање соодветната документација и да ги даде потребните податоци и известувања, освен за содржината на склучените договори и прилозите кон нив. Ако при вршењето на надзорот се утврди дека детективот не се придржува кон одредбите на Законот за детективска дејност, Министерството за внатрешни работи му издава решение за отстранување на недостатоците во определен рок што не може да биде подолг од три месеци.

ИСКУСТВАТА ОД ДЕТЕКТИВСКАТА ДЕЈНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Детективската дејност во Република Македонија е дозволена и регулирана со закон. Ова е релативно нова дејност во државата и постојат мал број на специјализирани агенции кои што имаат добиено одобрение од МВР за вршење на ваква дејност.²⁰ Исто така, до неодамна немаше и лица со соодветно образование за вршење на оваа специфична дејност. Тоа најчесто го правеа пензионирани лица или лица што работеле во безбедносните структури на државата. Детективски услуги често користат родители во обид да се справат со проблемите што ги имаат со децата, доверители што сакаат да ги најдат своите должници, луѓе што загубиле некој вреден предмет или ако им е украдено возилото. Често се ангажира „детектив“ за да се утврдат причините за избувнат пожар на осигурен имот, а не е реткост фирмите да побараат детективски услуги за да дознаат што работи нивната конкуренција, односно за вршење бизнис-шпионажа. Според досегашните искуства детективите се најатрактивни за луѓето од бизнисот, за таканаречената бизнис-шпионажа. Разни компании, домашни и странски, плаќаат многу добро за да ја шпионираат својата конкуренција или, пак, да ги следат нивните вработени во кои се сомневаат дека им одаваат службени тајни на други компании.

Како проблеми за побрз развој на оваа дејност во Република Македонија треба да се напоменат традицијата, упатеноста на граѓаните за надлежностите на приватните детективи, нивната улога во судските процеси, организираноста и ефикасноста на судството, полицијата и другите безбедносни служби, економската моќ на државата и стандардот на граѓаните, приспособувањето на пазарните услови и друго.

Еден од проблемите со кои се соочуваат приватните детективи е што апаратурата со која се работи е мошне скапа, а со тоа и услугите стануваат многу скапи. Освен што не би можел да се најде финансиски интерес, проблем е што и кога ќе се утврди неверство или бизнис-шпионажа, на пример, доказите не можат да се употребат во судска постапка. Друг проблем што реформите во безбедносниот сектор сè уште не се докрај завршени така што постојат проблеми во комуникацијата и размената на информации помеѓу државниот и приватниот безбедносен сектор. Имено, сè уште доминира парадигмата со која се гледа на државата како на единствен легитимен актер за употреба на средства за присила. Оттука и јавно-приватното партнерство наидува на пречки

²⁰ Според информации добиени од Златна книга во Република Македонија постојат следниве детективски агенции: Топ поинт – Скопје, Детектив објектив – Скопје, Дега детектив – Скопје, Детективска информативна агенција ДИА – Скопје, Смарт интелиџенс сервисис – Скопје, Алфа детектив – Скопје и СС Рис – Битола.

во остварување на соработката.

Од друга страна, практиката потврдува дека многу често приватните детективи се поефикасни од државните структури, затоа што не робуваат на бирократските манири, а за добената корисна и употреблива информација плаќаат добро и во готово. Новиот Закон за кривична постапка во делот на истрагите за одбраната, т.е. новиот концепт на партиска или обвинителска истрага отвора дополнителна можност за развој на детективската дејност. Во таа насока се предвидува бранителот во текот на целата постапка да може да презема определени дејства заради пронаоѓање и собирање докази во корист на одбраната. Заради собирање на потребните известувања, бранителот или од него овластениот приватен истражител (детектив) може да разговара со лица што ќе изнесат околности корисни за целите на истражните дејствија. Бранителот ќе може на јавниот обвинител и на судијата во претходна постапка непосредно да им ги презентира информациите и доказите што се во прилог на лицето што го застапува. Тоа отвора нови можности за развој на детективската дејност во Република Македонија.

ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Во првите години од донесувањето на Законот за детективска дејност како проблем се јави стекнувањето на потребните квалификации за вршење на детективската дејност. И во Законот за детективска дејност, во посебните услови за вршење на детективската дејност, стои дека лицето треба да има завршено високо образование без давање поконкретни специфики за видот на образованието. Овој проблем го согледаа приватните високообразовни институции во државата и се отворија првите факултети за додипломско образование за извршување на детективската дејност.²¹ Потоа на овие факултети се отворија студии од втор циклус со што се добија можности за добивање понатамошно надградување и развивање на кадарот заинтересиран за работа во приватниот безбедносен сектор. До овој момент сè уште не постои посебна акредитирана програма за докторски студии во доменот на приватната безбедност.²²

²¹ Па така на Универзитетот ФОН се отвори Факултет за детективи и безбедност, а на Европскиот универзитет Факултет за детективи и криминалистика.

²² Сепак постои можност во рамките на докторските студии на Факултетот за безбедност на Универзитетот „Свети Климент Охридски“ и на **Институтот за безбедност одбрана и мир, на Филозофскиот Факултет на Универзитетот „Свети Кирил и Методија“ да се одбере тема од областа на приватната безбедност и да се стекне со највисокото академско звање од оваа област.**

Овој динамичен развој во доменот на стекнување академски звања од сферата на приватната безбедност не го следеше индустријата за приватно обезбедување. Имено, најголемиот број од завршените студенти на студии од прв и втор циклус не се вработуваат во приватниот безбедносен сектор којшто е слабо платен и недоволно регулиран туку работа бараат во државните институции од областа на безбедноста и одбраната.²³

Сепак, ако ги следиме светските трендови во оваа област сè поголем ќе биде опсегот на безбедносни функции кои од државните органи ќе преминуваат на приватните безбедносни актери па оттука реални се и очекувањата за подобрување на статусот на вработените во приватниот безбедносен сектор. За тоа да се постигне ќе треба да се направат одредени законски подобрувања на регулативата со која се уредува приватната безбедност во Република Македонија.

НАМЕСТО ЗАКЛУЧОК

Според горенаведеното во овој завршен дел од трудот ќе ги наведеме конкретните препораки, кои, според наше мислење, ќе помогнат да се подобри состојбата со детективската дејност во Република Македонија.

Прво, приватната детективска дејност треба да се регулира интегрално во Законот за приватно обезбедување. Следствено, приватните детективски агенции треба да бидат претставени во Комората за приватно обезбедување. Понатаму, приватните детективи, исто така, треба да подлежат на тест за физички проверки како што е потребно за вработување во министерствата за внатрешни работи и одбрана. Потребно е да се воведат обврска за приватните детективи по одреден временски период (пет години, на пример) да се бара обновување на лиценцата, проверка на криминалното досие и оперативна безбедносна проверка за да помогне да се провери дека лиценцираните детективи не биле вклучени во криминални дела. Потребно е да се регулира минималната плата за приватните детективи како посебна категорија; максимални работни часови неделно; обезбедување на лична заштитна опрема и осигурување дека условите за работниците за опасностите на работното место се идентификувани и постојат соодветни мерки за да се ублажат ризиците поврзани со работата. Интересно е што во Законот за детективска дејност не се предвидува обврска

²³ Само на Факултетот за детективи и криминалистика во состав на Европскиот универзитет, имаат завршено околу 300 студенти на додипломски студии и околу 50 студенти на студии од втор циклус. Ако се земе дека предвид приближно толку завршиле на Факултетот за детективи и безбедност на Универзитетот ФОН тогаш доаѓаме до прилично висок број академски едуциран кадар што не е соодветно искористен.

за приватните детективи да поседуваат безбедносен сертификат за пристап до класифицирани информации, иако според истиот закон тие ќе ракуваат со класифицирани информации. Ова прашање, исто така, треба законски да се регулира. Размената на информации помеѓу Министерството за внатрешни работи и приватните детективски агенции е клучен аспект на соработката и градење на јавно-приватно партнерство. За жал, поради многу причини оваа практиката е ограничена од приватни компании што се плашат да не ги оштетат нивните клиенти, на пример размената на привилегирани бизнис информации, или пак државните агенции не се легално овластени да разменуваат чувствителни информации со приватниот сектор, како криминални записи, на пример. Оваа практика треба да се промени во смисла на подобра размена на информации. Исто така, во Законот за детективска дејност, во посебните услови за вршење на детективската дејност стои дека лицето треба да има завршено високо образование без давање на поконкретни специфики за видот на образованието. Во Република Македонија постојат образовни институции од доменот на приватната безбедност па сметаме дека оваа одредба треба да се промени и да се ограничи бројот на лицата што може да ја вршат оваа дејност. Ако ги следиме светските трендови во оваа област, сè поголема ќе биде побарувачката за оваа дејност па оттука и ова прашање треба да се регулира посоодветно.

ЛИТЕРАТУРА:

1. George E. Rush, *The Dictionary of Criminal Justice*, 4th ed. (Guilford, CT: The Dushkin Publishing Group Inc., 1994).
2. John S. Dempsey, *Introduction to Private Security*, Second Edition, Wadsworth, 2011.
3. Mike Moran, "Raising the Bar," *Security Management* (August 2008).
4. Rhinna Daniels, "Northeastern Univ.'s MBA Program Promotes the Business of Security," *Security Director News*, March 2008.
5. Robert J. Fischer and Gion Green, *Introduction to Security*, 7th ed. (Boston: Elsevier/Butterworth-Heinemann, 2005).
6. William C. Cunningham and Todd H. Taylor, *The Growth of Private Security* (Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1984).
7. Гроздан Цветковски, „Развојот и перспективите на приватната детективска дејност како ноу-хау професија во посткомунистичките држави“, *Balkan Analytica*, Софија, 2014.
8. Гроздан Цветковски, *Професија приватен детектив*, Панили, Скопје, 2011.

9. Закон за детективска дејност („Службен весник на РМ“ бр. 80/99, 66/07 и 86/08).
10. Закон за обезбедување лица и имот („Службен весник на РМ“, бр. 80/99).
11. Закон за полиција („Службен весник на РМ“ бр. 114/06).
12. Законот за оружје („Службен весник на РМ“ бр. 07/05).
13. Оливер Бакрески, Билјана Ванковска, Душко Стојановски, Александра Деаноска – Трендафилова, Стојан Славески, Стојан Кузев, Саше Герасимоски, *Коментар на законот за приватно обезбедување*, Скопје: Комора на Република Македонија за приватно обезбедување, 2014.

Одговорите на приватната
безбедност на безбедносните
закани

Private Security Responses
to the Security Threats

PRIVATE OWNERSHIP OF CRITICAL INFRASTRUCTURE – OPPORTUNITY OR CHALLENGE FOR CORPORATE SECURITY POLICY MAKERS

Prof. Zoran KEKOVIC, PhD

Faculty of Security Studies, Belgrade
zorankekovic@yahoo.com

Vladimir NINKOVIC, PhD candidate

Faculty of Security Studies, Belgrade
vladimirninkovic@yahoo.co.uk

Slavica PAVLOVIC, PhD candidate,

Faculty of Security Studies, Belgrade
cacabezbfco@yahoo.com

Abstract:

Due to growing global trends of market liberalization it is likely that the number of privately owned critical infrastructure (CI) facilities will increase in the future. At the same time, in the contemporary risk society, where people are exposed to an increasing number of security threats and challenges - from climate change to organized crime and terrorism - societal infrastructures and societal security have overlapping ownership and responsibility in private organizations. Critical infrastructure protection becomes crucial for the welfare of citizens by securing functional continuity in meeting basic needs of society. In the western part of the world, private ownership of CI is perceived as a vehicle for the long-term structural development of infrastructures including their level of security, bringing together “profit motives“ and distinct advantages of investment in corporate security sector. Will this approach bring benefits such as development, modernization and maintenance of large infrastructure facilities within the region of SEE through private funding of corporate security?

In order to answer to this question it is important to focus on the wider picture and on the features of the regional environment, applying methods of PESTEL and SWOT analysis. If correctly designed and implemented, corporate security can bring palpable benefits in terms of financing security needs in a more efficient manner, as scarce resources may be channelled to other infrastructure priorities (e.g. meeting the basic needs of citizens, environmental protection). It should be added that when considering policy cooperation within critical infrastructure, there are many practical and theoretical challenges to developing effective methods for planning and harmonizing needs between infrastructure threats and actual responses and national regulations concerning attractiveness domestic market for foreign investment.

Key words: Critical infrastructure, private ownership, corporate security, South East Europe

INTRODUCTION

The Republic of Serbia and the rest of the Western Balkan countries are still considered countries in transition that to greater or smaller extent lack fully democratic institutions. During the process of transition from one political and economic system to another, countries in transition face numerous problems that do not exist in stable democracies. These problems also increase threat levels and negatively impact the vulnerability of the protected systems. One of the problems, tightly connected with the low economic growth rate, is outdated technology in comparison with the developed countries (Mihaljević et al, 2013). The majority of countries in transition do not have clearly identified sources and forms of danger to their critical infrastructure as well as definition, identification and prioritization of critical infrastructure sectors; assets are quite often lacking. Worn out and outdated infrastructure cannot successfully respond to the EU and NATO standards and regulations (Kešetović et al, 2013). Outdated critical infrastructure protection programs, dating back to the age of socialism and based on the Cold War postulates (according to which the military security is the dominant one), cannot answer to contemporary security risks, in particular to the non-routine ones and asymmetric threats. Contemporary threats and hazards affect not only nation-state but also appear in the form of cyber crime, economic espionage etc. Threat agents may be terrorist groups, hackers, organized criminal groups, but also regular companies and corporations. Terrorism is among the most important threats that private owners of CI cannot address on their own. Unfortunately, due to the economic and political problems, Western Balkans has its share of extremist and terrorist

activities, and it will be necessary that private and public sector work together on addressing these issues in the critical infrastructure protection efforts.

Another problem is the security sector transformation. Private security is closely related to critical infrastructure protection as a great number of them are under the protection of private security companies, whether they are in-house or outsourced. In the Republic of Serbia, in spite of the Private Security Law, this field remains in the grey area given the poorly tailored and implemented bidding process procedures. This problem is additionally hindered by inefficient private-public partnership. Nowadays a significant part of critical infrastructure is privately owned or in process of privatization, with the cooperation between infrastructure owners and operators and public institutions still not reaching satisfactory levels (Kešetović et al, 2013). One of the main reasons for such a situation is the absence of legal framework which would enforce the owners and operators to undertake necessary steps for establishing efficient cooperation with public institutions (Tagarev & Pavlov, 2007).

Despite these shared problems, each country in transition faces own specific threats and vulnerabilities but also possesses strengths and opportunities that need to be taken into account in the process of establishing of an efficient system of critical infrastructure protection.

CRITICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION SYSTEM IN SERBIA – LEGAL AND NORMATIVE FRAMEWORK

Critical infrastructure protection becomes crucial for the welfare of citizens by securing functional continuity in meeting basic needs of society. Infrastructure and critical infrastructure are concepts that are often difficult to define. In the USA, “the home” of critical infrastructure approach, a report to the US president defined infrastructure as “a network of independent, *mostly privately owned*, man-made systems and processes that function collaboratively and synergistically to produce and distribute a continuous flow of essential goods and services” (PCCIP, 1997). The US Department of Homeland Security defines critical infrastructure as “the assets, systems and networks, whether physical or virtual, so vital to the United States that their incapacitation or destruction would have a debilitating effect on security, national economic security, public health or safety or any combination thereof” (DHS, 2016).

The EC Directive 2008/114, issued on 23 December 2008, defines critical infrastructure in the following way: “critical infrastructure means an asset, system or part thereof located in Member States which is essential for the maintenance of vital societal functions, health, safety, security economic or social well-being of people, and the disruption or destruction of which would have a significant impact in a Member State as result of the failure to maintain those functions.

The loss of a critical infrastructure or an impact within a critical infrastructure will generally be perceptible to many, if not all people in an economy (Macaulay, 2009). A key trait of critical infrastructure is its interdependency which can cause cascading (domino) effects of the first, second, third (or a second-order or a second-order) order impact etc. In other words, an incident in one CI can have an impact on the operation of another CI (second-order impact), and further move through the supply chain and economy as a whole.

It is important to keep in mind that in the today's information society not only physical but also logical infrastructure is deemed critical for the functioning of the society. "Hacking" or denying access to the websites of important services and organizations can nowadays create serious problems. Some critical infrastructures provide goods and services on constant basis (electricity, roads, water, information, money...), whereas others are in place for the sake of personal and public health and safety and as such not consumed constantly. In such instances, people are concerned when, say, hospitals or police are unavailable because of the vulnerability or exposure generated by its absence, as the people may perceive an increase in the potential impact of hazards or any of the non-routine risks (Macaulay, 2009).

Despite its importance the whole concept of critical infrastructure protection (CIP) has not yet been fully adopted and implemented, not only in the Republic of Serbia, but throughout the Western Balkan region. The concept of CI has only recently appeared in Serbia, for the first time in 2011, in the Regulation on the Content and Methodology for the Development of Protection and Rescue Plans in Emergency Situations (Official Gazette of RS, No. 8/2011). The Article 8 of the Regulation highlights the assessment of CI from the standpoint of natural disasters and other major accidents. However, neither this nor any other document gives a definition of the concept.

Furthermore, 'Guideline on Methodology for Preparation of Vulnerability Assessment and the Protection and Rescue Plans in a State of Emergency' (The Official Gazette of RS No. 96/12), establishes criteria for the assessment of ten CI sectors with regard to their vulnerability to natural disasters and other accidents. Although the methodology contains the most comprehensive approach to the CIP in the national legislation, it is focused on identifying sources of threats and particularly on the consequences that a disturbance or interruption of the facility operation has on the economy and ecology. This methodology does not include 'all-hazard approach', nor the measures for improving resilience that could reduce the adverse effects of natural and other disasters on the infrastructure, including the cascade effects caused by interdependencies.

In the draft Law on Natural and Other Disaster Risk Reduction and Emergency Management that should be adopted during 2016. The article 19 refers to Critical Infrastructure Risk Reduction Plans. However, the term Critical Infrastructure is not defined, and the list of 'infrastructures' in which these plans are

to be implemented is quite arbitrary (no mention of ICT system, banking etc). The subject in charge stipulated by this draft Law will be the Directorate for Risk and Emergency Management that will be created from the current Sector for Emergency Management of the Ministry of the Interior and the Directorate for Reconstruction and Flood Relief.

In order to set-up the efficient CIP system, a proper definition, identification and prioritization of CI, as well as the rights and duties of CI owners and operators need to be done. For this year the Law on Critical Infrastructure is announced and should cover all the mentioned issues. The Law will be important in order to define the rights and duties of all subjects, especially as in Serbia the system relies on local government. As the Law will give the definition of critical infrastructure, it will be easily differed from similar concepts existing in other legal documents (mandatory protected objects, facilities of particular importance for National defence, big technical-technological systems etc). In addition, its bylaws should provide practical solutions and criteria for the identification and prioritization of CI.

OWNERSHIP OF CRITICAL INFRASTRUCTURE AND PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP

Ownership gives its holders an exclusive right to dispose of and control a specific property. State ownership represents the right of the state over the regulation, management, leading and use of public property in the interest of all citizens, whilst private ownership belongs autonomously to its owners and serves their interests (Mihaljević et al, 2013). However, these simple truths become more complicated when one adds the notion of national security that is intrinsically connected with the concept of critical infrastructure in which public and private interests are heavily intertwined.

In the past national security entailed primarily the protection of national state and its institutions, but now it is important to include in the protection those private actors whose activities are important for national economy and national security, as critical infrastructure imminently is. Even though the private sector can better address some issues than the state, with the providing protection from serious threats the state institutions will still have to intervene. There is also a prevalent thought that the ability and will of private sector to ensure optimal level of protection is low, due to the high costs associated with protection, even though such claims may convey more political attitude and the rootedness continental political tradition than the actual facts.

Anyway, it is undeniable that the state represents the central point in any system of critical infrastructure protection. The state's biggest interest is, in fact, that critical infrastructure, irrespective of the ownership structure of a critical infrastructure facility or network, operates continuously, thus ensuring the smooth

functioning of the community (Čaleta, 2016). From this perspective, it is necessary to put the understanding of the situation and the measures into awareness rising and proper understanding of the importance of critical infrastructure in the strategic management of the state and its institutions.

In the majority of developed countries around 80% of CI is privately owned. In the western world private ownership of critical infrastructure is perceived as vehicles for the long-term structural development of infrastructures including their level of security, bringing together “profit motives“ and distinct advantages of investment in corporate security sector. Although for Serbia and the Western Balkans region precise figures do not exist, that percentage is undoubtedly lower. However, the increase of the percentage of privately owned CI facilities is expected, taking into account global trends of market liberalization. (National Standpoints, 2015) As in this case we leave the field of simply “national security” and enter the realm of profit, the entire business world faces the dilemma about justifiable and non-justifiable investments related to the increase of the security level. In that regard, the importance and development of public-private partnerships are crucial. It can only be built through the relevant system-related measures, starting with the increasing awareness of the importance of a comprehensive approach to managing risks related to the functioning of a specific important infrastructure facility or process, used either in a public or private environment. (Čaleta, 2011) Also, the fact that a large chunk of critical infrastructure is in private hands means that the state depends largely on the exchange of information and joint measures with all the participating partners.

Public-private partnership (hereinafter - PPP) is among the key factors of the CIP process. According to the Communication from the European Commission on the principles of the PPP “Public Private Partnerships (PPPs) can provide effective ways to deliver infrastructure projects, to provide public services and to innovate more widely in the context of these recovery efforts. At the same time, PPPs are interesting vehicles for the long-term structural development of infrastructures and services, bringing together distinct advantages of the private sector and the public sector, respectively.” (Communication from the Commission, 2009)

In the contemporary risk society, where we are exposed to an increasing number of security threats and challenges - from climate change to organized crime and terrorism - the cooperation, including the exchange of knowledge and experiences between the private and public sectors is crucial. This complex security environment forces us into rationalization and cooperation in the processes of countering various types of asymmetric threats. The state and state “institutions of force” do not always have sufficient capacity for meeting the security needs of society, which is especially noticeable in the field of protection.

Indeed, PPP appears to be the mechanism of choice for cooperation between the factors that may impact the efficient resolution of security challenges. PPP as

a model of relations between the public and private sectors is established on the premises of recognizing the benefits for both public and private sector from the pooling of resources and expertise (knowledge), for the purpose of meeting community needs. This partnership combines the expertise, resources and strengths of both sectors, harmonizes social and public accountability and effective management of the public sector with financial capabilities and the “entrepreneurial spirit” inherent to the private sector. This may result in better and more efficient protection of public interest in the field of CIP. Therefore, the priority should be given to those joint initiatives of the public and business sectors in which each entity contributes with specific resources and cooperates in the planning and decision-making process.

Certainly, one should take into account that in PPP there must be some differences in the “approach” to the concept of cooperation between the partners. For example, private companies will often manifest “profit motives“, whilst the public sector can impose “bureaucratic” thinking and decision making thus de-motivating the other side. Also, different groups coming from public or private environments mostly disagree with each other about the definition and scope of CIP (Čaleta, 2011). In order to overcome potential differences, it is important to concentrate on wider picture. If it is correctly designed and implemented, PPP can bring palpable benefits in terms of helping governments to finance infrastructure investments in a more efficient manner, as scarce resources may be channelled to other national priorities (e.g. meeting the basic needs of citizens in the fields of education, health care) with better value for money.

According to the “Best Practice” PPP should meet the following criteria: open dialogue between the responsible public authorities and service providers of private security, clear understanding of the role of each partner, clear legal and contractual framework, regular assessments and the necessary corrections and improvements when and where necessary. In addition, the interaction must exist within the framework of specifically established and formally bound joint structures (National Standpoints, 2015).

In order to meet these criteria and optimize the effectiveness of the partnership between the public and the private security sector in CIP arena, it is vital that each partner fully understands its role, responsibilities and limitations. The Confederation of European Security Services (CoESS) believes that due to the lack of knowledge of these elements, the partnership between the public and private sectors in the field of CIP across Europe is still underdeveloped and far from reaching its maximum potential. For instance, the Republic of Serbia has the Law on Public-Private Partnership, but its regulation is an open topic due to the problem of overregulation. The Law regulates the PPP framework only, whilst the rights and obligations of the partners are regulated by contracts, which enter the partnership on voluntary basis (National Standpoints, 2015).

The most important issue that arises between public and private subjects is the information and intelligence sharing. The process can be implemented through the model for assessing the level of threat, which may help establishing the weak points in the protection of a particular critical infrastructure. The exchange of information ensures the increase of awareness of the owners or operators of critical infrastructure on one hand, whereas on the other enables appropriate responsiveness of all the intervention services that play an important role in the crisis response phase and the effective response of which requires up-to-date and timely information on the incident. Furthermore, the partnership can entail education and training, which serves the purpose of awareness rising among the private stakeholders and increases the level of qualification. The main factors that can impact the information sharing are confidence and trust. In such a complex environment where the relationship between the public and private sector is influenced by a range of limiting factors, the building of a necessary level of trust is crucial. However, the building of trust is a long term process and there will inevitably be a period of insufficient collaboration between these two sectors.

From the perspective of state institutions, a particular cause for concern and a potential threat to the national security represents critical infrastructure owned or operated by foreign entities. Most discussed risks originating from the foreign ownership are damage to law enforcement interception capabilities, economic espionage, and the potential for damage to critical infrastructures (Lewis 2005). In the USA the widely held suspicion is that a few countries' intelligence services - such as the ones of China and France - routinely exploit access to national telecommunications companies, where the government holds a stake for domestic intelligence purposes, which makes it reasonable to assume that the same tactic might be attractive for foreign operations. However, purchasing a large system for the purpose of economic espionage should not increase the risk significantly, as placing an agent as a foreign national employee in a locally owned (public or private) firm or recruiting a local citizen may be a cheaper and more effective approach. The risk to law enforcement intercept capabilities comes from three different sources: the bluffing of jurisdiction, the potential for a foreign owned company to be less cooperative than a local firm, and the possible clash of legal authorities. While the probability of attacks on infrastructure by foreign owners is very low, the likelihood of attack does not shape regulations; instead, the potential damage that could arise if one of these improbable events were to occur shapes our regulations (Lewis, 2005).

In the process of risk management PPP may encounter obstacles, as the private owners and operators often have different perceptions. Perhaps the way forward would be the state definition of the "skeleton of the basic threats/hazards" of which the CI operators will be in charge. For complex threats the state institutions should be engaged. In addition, the state can offer tax incentives for

companies that perform security activities well, as well as other incentives, such as: Education, experience and good practice sharing; Connections with the early warning and sensitive information sharing systems; Consulting regarding standardization and the best practice, obtained through state channels in talks with other countries and the EU institutions; Joint trainings, exercises etc with state institutions (Police, Army etc) (Keković et al, 2016).

PPP IN ADDRESSING TERRORIST THREAT TO CRITICAL INFRASTRUCTURE IN THE WESTERN BALKANS

For a long time, the security of critical infrastructure was mainly focused on military threats. However, the progress and the development of technical and technological possibilities of the modern world, parallel with enhancing military strengths increased non-military threats to security. Due to the great political, economic as well as climate change and the growing number of non-military threats to security, the security focus has shifted from the state centric focus to the security of individuals and society. In the past, response to crisis and emergency situations mainly related to the warning and the provision of assistance during or after the emergency situation itself. Today, the intention is to impact on the prevention of occurrence or reduction of the consequences of emergency events by timely, coordinated and efficient measures.

Unlike others more frequent and common risks that pose a threat and the threat to critical infrastructure, terrorism risk is very difficult to predict. It is a non-routine risk, i.e. the risk with low probability but enormous consequences. The difficulties of assessment of the probability of a terrorist attack mainly arise as the factors that influence the potential for a terrorist event are not constant in time, especially because the circumstances of regional policies usually serve as inspiration and are a crucial trigger for such incidents. Even if there is the likelihood of this risk estimated at the state, regional or local level, the exact targets of terrorists almost never can be known with certainty. Terrorist actions are usually sudden and unpredictable. The aim of the terrorist action is that suddenly inflict damage on the opposite side in order to achieve certain political goals. Led by the counterlogic they often target those objects the organization considers the “safest” in order to induce a state of shock. Such objects for them represent a major challenge and at the same time the proof of their power.

Terrorist attack on critical infrastructure would result with multiple major consequences for the entire community. As already said, terrorism is a non-routine risk, highly dependent on situational, dynamic factors. One way to understand the risk of such events is to deconstruct the problem into two separate parts: the strategic environment and the capacity of the organization - organizational environment. When we talk about the organizational capacities we primarily have in

mind the vulnerability of the organization, its preparedness capacity to respond to terrorism and readiness level, what kind of resistance can provide etc. On the other hand, when talking about the organizational environment, we have to consider the reaction of the community in case a terrorist act occurs, as well as state and societal assistance. We need to make sure that we consider the interdependence of these two environments. Environmental factors that represent a good basis for the development of extremist and terrorist activities are: local, political and economic problems, poor economic and social situation, the actions of religious and other extremist groups, the armed struggle, the existence of critical infrastructure to undertake terrorist actions, the lack of effective legal institutions and the presence of organized crime.

The terrorist threat in the Western Balkans is deemed to be realistic. Currently, the highest threat represents radical Islamist groups with connections with ISIS, Al-Qaeda and its associated movements. Although this presence of radical Islamist groups in the region does not represent a significant direct threat to the regional CI it requires a vigilant and adequate approach in order to suppress its goals and efforts (Hadji-Janev, 2011). This situation may be exacerbated by the wave of migrants from Syria, Iraq, Afghanistan and Pakistan who use the Balkan route, and even more by the returnee local volunteers who fought on the side of ISIS or Al-Qaeda associates in the Syrian civil war (Čaleta, 2016; Keković et al, 2014). In addition, the gloomy economic and political situation in the region, may result with the strengthening of extreme right and left groups, whose targets may be, above all, foreign owned CI, as a symbol of the domination of international capital over national interests (Kešetović et al, 2012).

As terrorism is a complex threat it is necessary that the state institutions are engaged in case a terrorist plot is discovered or a terrorist act occurs. However, there is space for collaboration between public institutions and private owners of critical infrastructure. Joint trainings, scenario planning – deemed to be one of the best methods for the assessment of the risk of terrorism -, and simulations for prevention and reaction to terrorist activities between the CI entity and the police and army may be organized. The two-way communication and coordination in handling of all these activities and measures between both these subjects is a necessary precondition in a successful protection of critical infrastructure.

CONCLUSION

In the South-East European countries the organisation of the state and legal order stems from the European continental tradition. In this context, the state represents a very important and central place for the regulation of relationships in terms of the authorities and responsibilities of the institutions for regulating individual social processes. Managing and ensuring the continuity of critical in-

frastructure certainly belongs among them. However, a clear distinction between the public and private sector as regards responsibility in the area of CIP is getting blurred, up to the point where there is no overall responsibility for a particular segment but solely a shared responsibility.

Apart from the governance tradition Western Balkan countries share similar natural and geophysical characteristics, geopolitical and socioeconomic environment. Since PESTEL analysis includes the main features of political, economic, social, technological, environmental and legal environment, these features could be considered not only as an integral part of the risk assessment for single organization but as a common base and added value to increase regional partnership in critical infrastructure protection. Regarding that, PESTEL and SWOT analysis enable comprehensive framework for assessing opportunities and challenges for decision makers stemming from private ownership of CI.

In the Western Balkans the awareness of all-hazard approach is at a very low level, especially in the private sector, which may represent a serious obstacle for the establishment of successful PPPs. Among hazards that private companies rarely consider is terrorism, in the region connected with local organized crime groups and exacerbated by the geopolitical situation in the Middle East that caused humanitarian disasters, which further created a tide of refugees and economic migrants. In addition, the strategic management in companies needs to take into account the privatization trends in security and, more often than not, questionable quality of the service that private security companies offer. Unfortunately, all the countries in the Region are always one step behind the multinationals and lag behind with the legislation.

In order to achieve a satisfying level of CI security it is necessary to involve all stakeholders as partners in the national CIP framework and use all the available resources. A holistic approach to the CIP is based on the cooperation between state institutions, corporate, non-profit and academic sectors and the general population. A multi-partner model is necessary for thorough deliberation about security risks, coordinated prevention and incident response, awareness raising, institutional capacity building and the use of networks of international contacts for cooperation and support. This model, which contains public-private partnership, is based on the trust and cooperation, mutual interests and needs within the legally arranged system and existing competencies of the state organs.

REFERENCES:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 19 November 2009 - Mobilising private and public investment for recovery and long term structural change: developing Public Private Partnerships [COM(2009) 615 final – Not published in the Official Journal].
2. Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection, Official Journal of the European Union, pp. 345/75-345/82.
3. Čaleta, Denis. "A Comprehensive Approach to the Management of Risks Related to the Protection of Critical Infrastructure: Public-Private Partnership." In *Counterterrorism Challenges Regarding the Process of Critical Infrastructure Protection*. edited by Denis and Paul Shemella P, 15-27, Ljubljana: ICS, 2011.
4. Čaleta Denis. "Feasibility of the RECIPE Project and its Practical Implications for Development of Critical Infrastructure Protection Systems in the SE Europe Region." Paper presented at the international conference within the framework of the Resilience of Critical Infrastructure Protection in Europe RECIPE project, Split, Croatia, April 11-12, 2016.
5. Čaleta, Denis. "Geopolitical Tendencies Resulting from the Unresolved Relationships in the Balkans and the Impact of Migration Crisis on the Security Processes in the Region". in *Comprehensive Approach to Counter Radicalism and Extremism – Future Challenges for Counter Terrorism Processes*. edited by Denis and Paul Shemella P, 11-27, Ljubljana: ICS, 2016.
6. Čaleta Denis and Aljoša Kandžić, *Feasibility Study of the Serbian Model for Establishment of Critical Infrastructure Protection System*. RECIPE Project. Ljubljana: ICS, 2015.
7. Department of Homeland Security. "What is Critical Infrastructure". Accessed 11.05.2016, <https://www.dhs.gov/what-critical-infrastructure> -.
8. Hadži-Janev Metodi. "Threats to the Critical Infrastructure of South-East Europe Posed by Al-Qaeda and its Associated Movements: The Case of Macedonia." In Denis and Paul Shemella P (eds.). *Counterterrorism Challenges Regarding the Process of Critical Infrastructure Protection*, Ljubljana: ICS, 2011.
9. Keković Zoran, Jasmina Gačić and Vladimir Ninković. "Model of Critical Infrastructure Protection in Serbia." Paper presented at the international conference within the framework of the Resilience of Critical Infrastructure Protection in Europe RECIPE project, Split, Croatia, April 11-12, 2016.
10. Keković Zoran, Želimir Kešetović Z, Vladimir Jakovljević, Jasmina Gačić, Vladimir Ninković. *National Standpoints Proposal for the Republic of Serbia*. RECIPE project, Belgrade: Faculty of Security Studies, 2015.

11. Keković Zoran, Želimir Kešetović, Vladimir Jakovljević, Jasmina Gačić, Vladimir Ninković. *Serbian Model for Establishment of Critical Infrastructure Protection System*, RECIPE project, Belgrade: Faculty of Security Studies, 2015.
12. Keković Zoran, Vladimir Ninković. "On-line poziv u Džihad –radikalizacija putem Interneta", Zbornik radova sa 7. međunarodne konferencije Dani kriznog upravljanja, 969-983, Veleučilište Velika Gorica, 22-23 maj, 2014.
13. Keković Zoran, Zoran Dragišić, Vladimir Ninković. Towards Resilient Critical Infrastructure against Terrorism Risk. In Denis Čaleta and Vesela Radović (eds.), *Comprehensive approach as "sine qua non" for critical infrastructure protection*, Amsterdam: IOS Press, 2015.
14. Kešetović Želimir, Vladimir Ninković, Srđan Milašinović. "Ekstremna desnica u Srbiji I rizik desnog terorizma". *Kultura polisa*, Vol IX, posebno izdanje, (2012): 287-309.
15. Kešetović Želimir, Nenad Putnik, Marko Rakić. "Possibilities of improving critical infrastructure protection in countries in transition", in Zoran Keković, Denis Čaleta, Želimir Kešetović and Zoran Jeftić (eds.), *National Critical Infrastructure Protection – Regional Perspectives*, Belgrade: Faculty of Security Studies & ICS, Ljubljana, 2013.
16. Lewis, James A. "New Objectives for CFIUS: Foreign Ownership, Critical Infrastructure and Communications Interception", *Federal Communications Law Journal*. Vol 57(3) (2005): 457-458.
17. Macaulay, Tyson. *Critical Infrastructure*, Boca Raton FL: CRC Press, 2009.
18. Mihaljević Branko, Ivan Toth, Alen Stranjik. "Impact of Critical Infrastructure Ownership on the National Security of the Republic of Croatia". In Zoran Keković, Denis Čaleta, Želimir Kešetović and Zoran Jeftić (eds.) *National Critical Infrastructure Protection – Regional Perspectives*, Belgrade: Faculty of Security Studies & ICS, Ljubljana, 2013.
19. PCCIP – President's Commission on Critical Infrastructure Protection. *Critical Foundations – Protecting America's Infrastructures*, 1997.
20. Tagarev Todor and Nikolay Pavlov. "Planning Measures and Capabilities for Protection of Critical Infrastructures". *Information and Security Journal*, 22 (2007): 38-48.

THE ROLE OF PRIVATE SECURITY COMPANIES IN CRIME PREVENTION

Tanja MILOŠEVSKA, PhD

Institute for Security, Defence and Peace

tanja@zfz.ukim.edu.mk

Abstract:

The international private security market has been in continuation for a lot longer and is far larger than that for military services. The majority of private security companies are used in a crime prevention capability to protect businesses and property in non-conflict situations. The paper is present apprehension on the activities of criminal groups, which have attributed to the private security companies extra power especially in protecting the interests of states, which are concerned for their internal security. The paper poses following noteworthy questions: How essential is private security in contemporary crime prevention? Should private security only be called upon in a community safety partnership through the contracting out of services or should their skills be integrated into an overall crime prevention process (diagnosis of problem, monitoring and evaluation, etc.)? The private security industry is a critical module of security and safety. Nowadays private security is in charge not just for protecting numerous state institutions and critical infrastructure systems, although as well for protecting intellectual assets and sensitive corporate information.

Key words: crime prevention, private security companies, crime, risk-society.

1. INTRODUCTION

The story of modern state formation is normally told as a story of centralization of legitimate force in the hands of State, leading to the formation of uniformed police responsible for domestic law and order and a military dedicated to defense against external enemies. Much as this is the case, there is no doubt that the last

few decades have seen a return and expansion of the importance of private security actors. There are a number of different, overlapping and sometimes contradictory ways of explaining this development, and these diverse accounts are worth reviewing in order to gain a better understanding of the multifaceted character of contemporary security privatization (Abrahamsen and Leander 2016).

Contemporary society has also been characterized as a 'risk society' in which markets and companies have a core role to play (Ulrich 2016). Risk-based thinking entails a shift in the social technologies of security. Rather than being concerned with past offences, criminal justice and the actual 'catching of criminals', the logic of risk is primarily future-oriented. Security becomes first about resilience in the face of future threats, big or small, and the potentially unlimited scope for devising forms of resilience, combining different forms of risk thinking; in turn pave the way for a constantly expanding security market. The resulting extensive role for markets is enhanced by the replacement of a national security narrative by a myriad of small, unspectacular, local solutions. Security as risk management is no longer simply about national interests or about questions of justice or social and political reform but about technocratic solutions. The focus on risk is inscribed in and perpetuated through a host of regulatory arrangements that increasingly mix hard and soft, regulation of the national and the international, as well as the public and the private.

These interrelated developments have generated a self-sustaining, self-perpetuating commodification of security, where security is a commodity to be bought and sold in a competitive marketplace rather than a public good provided by the state. The global private security market both reflects and reproduces this commodification; a marketplace where companies can offer their services in competition with states. In such a marketplace, the public is increasingly transformed into a consumer looking for the best quality service while the private acquires previously public responsibilities for deciding upon and ensuring security. Both do so by shopping around for the best service. At the level of the individual, consumers become increasingly 'responsibilized' and come to accept that it is both their right and their responsibility actively to engage in their own security provision. If the security provided by states in the Gulf of Aden, Stockholm, Rio de Janeiro, Ottawa or Afghanistan is not good enough, private security companies can be used to enhance it or to replace it. Consumer satisfaction, combined with the emphasis on cost-efficiency and state minimalism, thus provide a powerful dynamic favoring the growth of private security as well as its continual expansion in a global marketplace (Abrahamsen and Leander 2016). Privatization of security, challenges the traditional premise of a state as principal bearer of monopoly use of force. The shift is being made towards forums that undermine and/or overreach the residuum of power of nation state (Vankovska 2002). Due to these realities, there has been a reconfiguration of our understanding of security and the emergence of a 'new security paradigm' in recent years. A new

security community now exists in which security is not just the preserve of the state but also a whole multiplicity of actors (Lilly 2000).

Indeed, the number of non-state actors taking matters of security for their particular activities into their own hands is on the rise. In other examples, the state itself has made a conscious decision to outsource some aspects of its power to private security companies or to private prisons, for example. This creates a security environment in which private threats are on the rise, alongside an increasing diversity in the different kinds of clients seeking private protection (Buzatu and Buckland 2015). Avant (2006) argues that the establishment of this market presents states and non-state actors with different choices than they had in the era of the collective state monopoly on military force—and these different choices suggest some changes to the way we should expect important bodies of international relations theory to work.

Today, however, private security officers outnumber police officers in most industrial countries and undertake a range of frontline law and order functions such as protecting critical infrastructure, policing mega-events and conducting anti-terrorist surveillance activities. In the space of just five decades, then, the private security industry has gone from relative obscurity to worldwide prominence. This trajectory has prompted many to observe that in recent decades there has been nothing less than a global transformation in the nature of domestic security provision, from a ‘monopolistic’ model in which state actors assume exclusive responsibility for the provision of security to a ‘networked’ or ‘pluralistic’ model in which both public and private actors engage in the delivery of this core social function (White 2010).

2. PRIVATE SECURITY COMPANY: A DEFINITION

In everyday terms, security means that a person or thing is secure or free from danger, fear, or anxiety. Private in the phrase “Private Security” indicates that a non-government or non-state agency provides the security service. In other words, the service is under control of private individuals or organizations. However, “Private Security” today represents something much bigger than these two words by themselves do.

Although the term private security company (PSC) is used by many countries, it does not exist within any extant international convention. In a most general way, PSCs may be defined as follows: “A Private Security Company is a registered civilian company that specializes in providing contract commercial services to domestic and foreign entities with the intent to protect personnel and humanitarian and industrial assets within the rule of applicable domestic law” (Goddard 2001). PSCs are profit-driven organizations that trade in professional services linked to internal security and protection. The majority of PSCs are smaller companies, predominantly concerned with crime prevention and ensuring public order, providing security and private guard services domestically (Schreier and Caparini 2005).

Private security companies offer to clients the privacy of data and their deposit. They are contracted not only by governments but also from international originations, international media and multinational corporations. These companies are ready to offer latest services of technological devices such as alarm systems, detector services (weapons, drugs, explosive), IP camera, detective sensors etc. It is the aim of PSC what makes them a powerful force in world affairs. Adaptation of PSC with new ways in international security management will be depended from the possibility to expand their capacities toward a higher long-term goal which is determined more from politic than economy (Llanaj 2012).

Post and Kingsbury (1991:10) define security as: “Security provides those means, active or passive, which serves to protect and preserve an environment that allows for the conduct of activities within the organization or society without disruption”.

Timm and Christian (1991) state that the goal of private security is “to reduce the physical, monetary, and emotional hazards faced by the institutions and people under the security force’s care and supervision, within the limits of its responsibility and authority”.

From these definitions it can be seen that the scope of the duties of private security personnel is wide and varied they prevent loss; they prevent crime; they protect persons, property, interests, and they protect and preserve environments to allow line function activities to go on.

3. PRIVATE SECURITY COMPANIES CONTRIBUTION TO CRIME PREVENTION AND COMMUNITY SAFETY

States still have a primary duty of protecting the security of their citizens and all persons within their jurisdiction and maintaining and promoting crime prevention and community safety. Private security companies working for governments, local communities and the corporate sector may play an important complementary role in preventing crime and enhancing community safety. This is recognized by the UN Guidelines for the Prevention of Crime (ESC resolution 2002), which encourage government institutions, all segments of civil society and the corporate sector to work together to prevent crime. Some states noted a significant contribution of private security companies to community safety, and highlighted their tasks and activities, and their role in informing the police. Most states reported that the significance of private security companies in crime prevention ranged from general to vital (Palmer and Button 2011).

Organized crime groups are involved in the trafficking of drugs, people and weapons, in profit-related activities, such as money laundering, as well as in providing services to the communities in which they are embedded, through, for example patronage networks or the provision of alternative justice. Such groups

use violence to accumulate capital and secure economic power and, in many parts of the world, their activities reveal alternative networks of power, authority and self-governance that erode and undermine state legitimacy. Many of these operate internationally, fleeing from one state to another and complicating traditional state-centric approaches to oversight and accountability. Many other examples of private threats exist, are increasing, including citizen militias, vigilante groups, criminal mafias, and armed insurgents, underlining the key point that in places where state power has eroded, or where trust in its ability to administer justice has evaporated, private alternatives quickly fill in these gaps (Buzatu and Buckland 2015).

Private security companies predominantly use situational crime prevention measures with the aim of reducing the risk of crimes occurring against those they protect. Private security companies can contribute to a reduction of crimes in general, a reduction of specific crimes, and improvements in perceived feelings of security. The information provided by responding states indicated that private security companies could contribute for example to a reduction in bodily injuries and harassment, vandalism and graffiti on public transport.

Situational crime prevention, which is of special importance to the field of private security, departs radically from most criminology in its orientation. Proceeding from an analysis of the circumstances giving rise to specific kinds of crime, it introduces discrete managerial and environmental change to reduce the opportunity for those crimes to occur. Thus, it is focused on the settings for crime, rather than upon those committing criminal acts. It seeks not to eliminate criminal or delinquent tendencies through improvement of society or its institutions, but merely to make criminal action less attractive to offenders (Clarke 1997). Within this frame of references would private security find it necessary to decide when, where and what kind of private security measures would best fit the circumstances underlying crime prevention strategies.

Private security companies can enhance the chances of offenders being apprehended. In retail outlets, it is common in many countries for them to be the primary force apprehending offenders engaged in shop-theft and other low-level crimes. In a secondary role, private security companies can also alert law enforcement officials and provide information, which enables them to apprehend offenders. In the United Arab Emirates, the professionalization of private security companies has contributed to increased deterrence against crimes.

Private security companies may offer prevention and detection of stealing, lost, misappropriation or concealment of goods, money, financial bonds, stocks, records, documents or value papers securities (custody of monetary values during transport) and the protection of persons (bodyguards) are other activities which are covered easily from this sector. Most of the private security companies have corporate structure and usually act as legal entities. Some of them are part of

large industrial consortiums, which are the richest of the world. They are based on regular financial systems, which move easily in the international arena. Services that they provide are non-police functions and they have a wider scope of action. In this case we can mention the prevention and detection of unauthorized activities or threaten of the private property, through patrol, protection of private property, energetic fields (nuclear), military facilities and security into the airports (Llanaj 2012).

Private security companies can enhance the chances of offenders being apprehended. In retail outlets, it is common in many countries for them to be the primary force apprehending offenders engaged in shop-theft and other low-level crimes. In a secondary role, private security companies can also alert law enforcement officials and provide information, which enables them to apprehend offenders.

Private security companies can also work in partnership with the state in responding to incidents. Depending upon their severity and the arrangements of the state this can be as primary responder before the state actors arrive or to provide additional resources to support state actors. In some states, state or local authorities incorporate private security companies into their response to disasters, and assign to private security companies the duty to cooperate and assist public law enforcement officials.

4. THE NEED FOR PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP FOR MAPPING CRIME

In order to maximize private security companies' contribution to crime prevention and community safety, they are in certain states fully integrated in partnerships at all levels and in all sectors where they make a significant contribution. In addition to promoting private security companies' contribution to crime prevention, close cooperation with the police also allows for better monitoring of private security companies by the police, thereby strengthening oversight.

Many states have declared the cooperation of private security companies with the police as being one of their main contributions to crime prevention and/or public safety. Several states reported that private security companies were obliged to cooperate with and/or assist the police in various other forms, such as passing on information of criminal activities and helping with gathering evidence. A few states reported that they had special mechanisms for cooperation involving the police, private security and civil society for the prevention of crime. Thailand stated that it considered private security companies to be a part of the community-policing network, a strategy of the Royal Thai Police for crime prevention and suppression (E/CN.15/2011/14).

Information sharing is an important aspect of cooperation between state security actors and private security companies who often have an obligation to provide public security organs with information about threats and vulnerabilities they become aware of. Similarly, the public security organs can share information obtained with private security companies. This cooperation also assists police in mapping hotspots for crime.

The cooperation of private security companies with the police is often not limited to the national level, but extends to local or municipal level. Cooperation results in improved response times to critical incidents, and improved communication and information sharing (COPS 2004). Private security employees should be trained about roles, responsibilities and capabilities of public law enforcement agencies and public law enforcement agencies likewise need to be trained about the same regarding private security employees.

Simonsen (1998) claims that “... it is finally time for a partnership to take place in the public - private sectors that provide many of the same services”. In this regard, both are responsible for:

- Crime prevention. Both entities have the obligation to engage in crime prevention strategies. The philosophy of “it is better to prevent crime than to combat it” is the founding principle of the private security profession.
- Personal safety. Private security has the responsibility of ensuring the safety of its employees, clients and anyone it meets. Public policing have a mandate (by means of statutory law) to ensure the safety and security of all citizens of a country.
- Order maintenance. Whereas public policing is responsible for maintaining social order, private security takes upon itself to maintain order in industry.

Private security makes an invaluable contribution to the public weal. Its absence would be disastrous to law and order, and the operation of the criminal justice system. It continues to be the largest available untapped, unstructured, dormant resource for the prevention and control of crime (Fennelly 1989).

The following principles as underpinning the contribution of private security companies to crime prevention and community safety:

1. All levels of government should continue to play a leadership role in the development of **crime prevention** programs and in enhancing community safety;
2. Private security companies should be recognized as having an important complementary role in **crime prevention** and community safety and representatives should be involved in partnerships at all levels and in all sectors where they operate in a significant capacity;
3. Private security should be subject to appropriate government regulation and programs which improves standards to enhance private security companies contribution to **crime prevention** and community.

Prioritizing the development of partnerships directed at achieving coordinated action plans between the public and private security sectors. Such partnerships should recognize the central role of governments in the regulation of private security, and be in line with the United Nations Guidelines for the Prevention of Crime (ESC resolution 2002).

5. PRIVATE SECURITY TECHNOLOGIES-TOOLS FOR CRIME PREVENTION

Another major and recent development in the area of private sector involvement in prevention has been the proliferation of private security technologies to protect against loss, and in some instances to assist in crime reduction and prevention. This includes the expansion of the number of networking and sales events concerning the 'business of prevention'. The speed at which new technological products and services are developed and made available to be bought and sold on the market by the private sector is staggering. Crime mapping, CCTV systems, sophisticated alarm and monitoring systems, pin and chip technologies, online virtual tours of design-out-crime techniques for residences and commercial premises, facial and eye recognition technology, firewalls, and spyware/adware detection software are all examples of technological advances made in recent years to assist in protecting against loss, identifying offenders, and reducing opportunities for crime (Capobianco, 2005).

Few would disagree that technological advances are needed to respond to some of the more complex crime problems that have emerged, especially in keeping the internet or other electronic messaging systems from becoming an insecure exchange, or a criminalized market. Interest is always peaked on the latest technological devices, gadgets, or services in the crime reduction and prevention field. Questions in the policy and academic arenas are often directed towards 'will it work'? In addition, seldom towards whether it is right? (Hudson 2003). For example, much of this technology has been used to increase the privatization of public space (e.g. gated communities) in many regions of the world, often increasing the social exclusion of poorer segments of the population and/or of young people from public places (White 1998) (e.g. subway stations, shopping malls). Indeed, much less attention has been given to questioning the long-term implications or the unintended consequences of these technological advances in crime prevention including violating human rights. (Lucas, 2005; Coleman, 2005), skewing the distribution of criminality-perhaps concentrating it in poorer and more vulnerable communities, and increasing forms of informal, mob or vigilante justice in poorer neighborhoods in order to protect against violence. Issues surrounding the use of private security technologies in crime prevention can include, but are not restricted to the following: accountability, transparency, ethics, information sharing, and effectiveness.

As Stenning (1988) argues, for the commercial user of private security, any policing strategy must be proven cost-effective, since a business will not adopt a security solution more costly than the problem. In general, therefore, corporations will seek to prevent a loss rather than try to recover the loss after it has occurred, and to change the situation in which any problems occur rather than to draw on the slow and costly criminal justice process in pursuit of sanctions. Thus, private security personnel, and the security hardware that they have at their disposal (such as radio communication and closed circuit television (CCTV) technology), have become fundamental to the successful governance of such territories, enabling a pre-emptive approach to security in contrast with the reactive style of state police agencies (Wakefield 2005).

Companies take an active role in designing places that foster security, in developing new surveillance technologies, in carrying out risk profiling, in ensuring spatial demarcations and especially in combining a wide range of heterogeneous risk management tools that they can sell to others or implement for themselves (Abrahamsen and Leander 2016).

CONCLUSION

This paper has outlined several emerging trends and developments in the area of private sector involvement in crime prevention and identified some of the key issues raised by these developments.

As a result, we must have visions of involving members of the private security companies in wider crime prevention programmes and strategies. For this reason we should consider an assessment of trends and issues within private security, and repercussions for considered and effective partnership in prevention. Overall, the exploit of security technologies in crime prevention, raising and examining issues of barring, confidentiality, and accountability is very important for private security companies in crime prevention.

REFERENCES:

1. Abrahamsen Rita and Anna Leander (ed), Routledge handbook of private security studies, Routledge, 2016.
2. Buzatu Anne-Marie & Benjamin S. Buckland, *Private Military & Security Companies: Future Challenges in Security Governance*, DCAF HORIZON 2015 WORKING PAPER No. 3, 2015.
3. Capobianco Laura, *Sharpening the Lens: Private Sector Involvement in Crime Prevention*, International Centre for the Prevention of Crime, 2005.

4. Clarke, RV. *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*. New York: Harrow and Heston, 1997.
5. COPS, IACP National Policy Summit Building Private security/public policing partnerships to Prevent and Respond to Terrorism and Public Disorder 2004.
6. Coleman Roy, 'Surveillance in the city: Primary definition and urban spatial order,' *Crime Media and Culture* Vol 1(2): 131–148, 2005.
7. Deborah Avant, the Implications of Marketized Security for IR Theory: The Democratic Peace, Late State Building, and the Nature and Frequency of Conflict, *Perspectives on Politics*, Vol.4, No.3, 2006.
8. Economic and Social Council resolution 2002/13, annex.
9. Fennelly, L.J. *Handbook of Loss Prevention and Crime Prevention*. Boston: Butterworths, 1989.
10. Goddard, Scott C, "*The Private Military Company: A Legitimate International Entity within Modern Conflict*". Fort Leavenworth (Kansas): U.S. Army Command and General Staff College, 2001.
11. Hudson Barbara, *Justice in the Risk Society. Challenging and Re-affirming 'Justice' in Late Modernity*. London: Sage, 2003.
12. Llanaj Ergys, *Defence resources management in the 21 st century*, National Defense University, Carol I", Publishing House Brasov, 2012.
13. Lilly Damian, *The privatization of security and peace building : a framework for action*, *International Alert*, Policy and Advocacy Department, London, United Kingdom, 2000.
14. Lucas Anne. 'Huddled masses Immigrants in detention' *Punishment and Society*. Vol 7(3): 323–329, 2005.
15. Schreier Fred and Marina Caparini. *Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2005.
16. Post, R. & Kingsbury, A, *Security Administration: An Introduction*. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas, 1991.
17. Simonsen, C.E. *Private Security in America: An introduction*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, 1998.
18. Stenning P. 'Corporate policing some recent trends', in P. Wiles and J. Shapland (eds.), *Business and Crime: a Consultation*. Swindon: Crime Concern, 1988.
19. Timm, H.W. & Christian, K.E. *Introduction to Private Security*. Pacific Grove, California: Brooks/Cole, 1991.
20. Ulrich Beck in Rita Abrahamsen and Anna Leander (ed), *Routledge handbook of private security studies*, Routledge, 2016.
21. Vankovska Biljana, "Privatisation of Security in Croatia" in Damian Lilly and Michael von Tangen Page (eds.), *Privatisation of Security and Security Sector Reform*, London: International Alert, 2002.

22. Wakefield Alison, 2005. *The Public Surveillance Functions of Private Security, Surveillance & Society 'People Watching People'* (ed. Wood) 2(4): 529-545, available at: <http://www.surveillance-and-society.org>, 2005.
23. White Adam. *The Politics of Private Security Regulation, Reform and Re-Legitimation*, Palgrave Macmillan, 2010.
24. White Rob, *Public Spaces for Young People - A Guide to Creative Projects and Positive Strategies*. Canberra: Commonwealth Attorney-General's Department, 1998.
25. Wickham P. Robin and Mark Button, Expert Group on Civilian Private Security Services, *Civilian private security services: their role, oversight and contribution to crime prevention and community safety*, UNODC/CCPCJ/EG.5/2011/CRP.1, 2011.

PHYSICAL PROTECTION: A SEGMENT OF PRIVATE SECURITY IN THE ORGANIZATION OF THE DEFENSE AGAINST CONTEMPORARY TERRORISM

Žarko ĆULIBRK, PhD

Faculty of Security and Protection, Banja Luka,
the Republic of Srpska, BiH
culibrk.zarko@fbzbl.net

Abstract:

In spite of the vast theoretical literature dealing with terrorism, still it is not an easy task to determine the role and the degree of importance of private security when it comes to defense against terrorism. Accordingly, it is even more difficult to precisely define the activities of the private security within the basic elements of the organization of the defense against terrorism. Physical protection is one of the important elements of organizing the defense against terrorism (which is also an important activity of the private security). It includes a number of activities, among which one should single out such as: organizing the protection of life and property of people, organizing the protection of institutions, organizing the protection of working and living space, organizing the control of movement of people and goods, etc. Hence this paper aims at highlighting the importance of the activities of private security in the process of defense against terrorism.

Key words: security, private security, terrorism, defense, physical protection.

INTRODUCTION

After planning, the organization of defense against modern terrorism represents the second most important step of any successful state strategy of defense against terrorism.

The purpose of organizing defense against modern terrorism is to establish an optimal organization of personnel and resources in order to prevent, neutralize and destroy the ability of terrorists and the groups behind the attacks to operate successfully (Ćulibrk 2009, 118).

Organizing and setting up a system of physical protection is an important segment in the entire procedure of fighting against modern terrorism, and in the process of defense against modern terrorist attacks. In addition to State, private security sector plays a very significant role in the organization of the system of physical protection.

1. BASIC ELEMENTS OF THE ORGANIZATION OF DEFENSE AGAINST CONTEMPORARY TERRORISM

There are a number of activities that characterize the successful and effective defense against contemporary terrorism. The activities that constitute basic elements of the organization of defense against contemporary terrorism include the following ones: *organization of diplomatic activity*, *organization of intelligence activities*, *organization of physical protection* and *organization of training*.

1.1. Organization of Diplomatic Activity

Organization of diplomatic activity in defense against contemporary terrorism includes actions and procedures that are carried out by the primary victim of terrorism.

Diplomatic activity is related to external relations and transnational terrorism, but is also applicable to domestic terrorism. *Diplomacy* is a form of persuasion of others to do things that are of mutual interest. Diplomatic activity in defense against contemporary terrorism indicates activity such as mutual cooperation of different services, or activity when intelligence and security services of one country cooperate and share information with services of other countries in order to prevent terrorist attacks (Black 2004, Raman 2004).

Use of diplomacy involves an established international consensus on overcoming difficulties such as the safety of air navigation, monitoring of trade and transport of explosive substances, sanctions on countries sponsors of terrorism. Also, diplomacy involves the development and implementation of policy response (reaction) to terrorist attacks and terrorist threat.

1.2. Organization of Intelligence Activities

Organization of intelligence activities is also significant for the effective defense against contemporary terrorism because intelligence activities play an important role in all stages of the implementation of this defense. Organization of intelligence activities comprises: organization of the field work, organization of covert actions, technical component of the organization and intelligence analysis.

1.3. Organization of Physical Protection

Organization of physical protection is also an important activity in the organization of defense against contemporary terrorism.

Physical protection includes all measures, actions and procedures, that the state and other entities (and the subject of private security) can take to protect and secure the lives and property of people; to protect and secure government and public institutions; to ensure a safe living space and workspace; to control the movement of people and resources that can be used for carrying out terrorist attacks.

Top level organization of physical protection implies: efficient creation of the strategy of antiterrorist activities; selection of qualified persons for performing physical protection, with continuous training and education in order to achieve maximum operability and capability for quick and effective action at any moment; as well as the quality materials and means for the creation of physical barriers, control systems and alarm signaling systems.

Table 1 presents an overview of stakeholders in the organization of physical protection in defense against contemporary terrorism.

Table1: Activities of stakeholders in the organization of physical protection in defense against contemporary terrorism

(Source: Čulibrk 2009)

		<i>Stakeholders</i>				
		SWAT	Ministry of Interior	Ministry of Defense	Private Security	Other entities
<i>Activities</i>	Organization of protection of lives and property of people.		*		*	
	Organization of protection of institutions.	*	*	*	*	* (Ministry of Construction)
	Organization of protection of living space and workspace.		*	*	*	
	Organization of the control of the movement of people and resources.		*	*		* (Customs Service, Border Police)
	Organization of training on tasks of physical protection.		*	*	*	
	The organization of making and use of quality materials and means for the creation of physical barriers.		*	*		* (Ministry of Economy)
	The organization of making and use of quality control systems and alarm signalling systems.		*	*		* (Ministry of Transport, Ministry of Economy)

1.4. Organization of Training

The least visible and the most important element in the organization of defense against terrorist attacks is training. After the terrorist attacks in Lebanon in 1983, the US Congress passed the Diplomatic Security Act in 1985. The Diplomatic Security Service was established, and the law that established Anti-Terrorism Training Assistance Program (ATAP) was enacted. This program provides assistance in the training of anti-terrorist police and security forces of other countries. Training is done in the USA. In addition to training in the US, there are known trainings of Singaporeans, Turks and others in Israel, and training in other major countries.

2. PHYSICAL PROTECTION AS ELEMENT IN THE ORGANIZATION OF THE DEFENSE AGAINST CONTEMPORARY TERRORISM

Physical obstacles, buildings resistant to bombs, armour, explosives detectors and other protective equipment are an important part of the fight against contemporary terrorism. Authorities and companies of many countries in the world have earmarked billions of dollars at home and abroad, to protect themselves from contemporary terrorism. However, since the risk of terrorist attacks is relatively large, and cost, government and responsible authorities determine which objects will be the most likely target of terrorist attacks and focus on the protection of those objects.

In the past, the targets of terrorist attacks were mainly government targets: political leaders, diplomats, government institutions, embassies. These are the targets of symbolic importance. When authorities decided that they should be “strengthened”, the terrorists sought “softer”, non-governmental objectives. New measures of physical security undertaken in some countries have proven to be successful. One of such measures, physical barriers and surveillance, is undertaken in Israel. After setting up protective fences between Israel and Palestine (Figure 1) number of terrorist attacks in Israel has decreased.

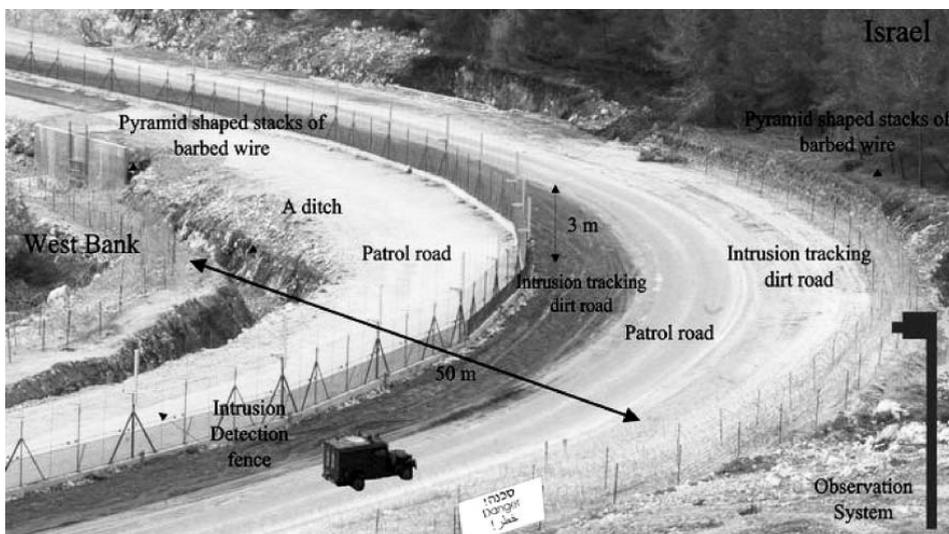

Figure 1 Physical protection: Protective fence between Israel and Palestine (Source: Israel’s Ministry of Defense)

Great attention must be paid to the protection of buildings and facilities from terrorist attacks since the means and methods of contemporary terrorism continuously improve.

Modern protection primarily involves the use of modern electronic means, as well as some classic methods, such as ditches, fields and barbed wire which can be seen in the figure that is shown on the example of the Israeli protection against terrorism. Of course, this form of protection is possible when there is a defined area from which the risk originates.

Modern protection of buildings and facilities against terrorism is realized through: 1) The protection of the area from unauthorized entry, and 2) The protection of the perpetration of a terrorist attack. Protection of the area from unauthorized entry includes consideration of all aspects of the dangers that threaten the concrete space. Properly designed system of physical protection allows to persons on duty to be alerted of an unauthorized entry into the protected space at the optimum time.

Effects of protection (Figure 2) are:

- 1) *Prevention* of entry into the protected area, which is achieved by placing physical barriers (fences, ditches), by physical security, surveillance and illumination.
- 2) *Detection* of unauthorized access, which is achieved by the use of appropriate alert system.
- 3) Assessment of events and *transmitting data* to physical security or intervention groups, using various forms of communication.
- 4) *Neutralization* (intervention) implies the action of permanent physical security or intervention groups.

Levels of protection. Depending on which measures are applied, it is possible to achieve multiple levels of protection (Figure 2):

- 1) *The lowest level of protection* includes the application of the simplest physical barriers and detection of attempted unauthorized entry by common alarm system.
- 2) *The middle level of protection* allows the prevention, detection and assessment of unauthorized access with closed circuit television, security lighting and excellent physical security.
- 3) *The highest level of protection* contains (in addition to all the elements above) complex alert system and the intervention group ready to intervene during the 24 hours and ready to neutralize any type of danger.

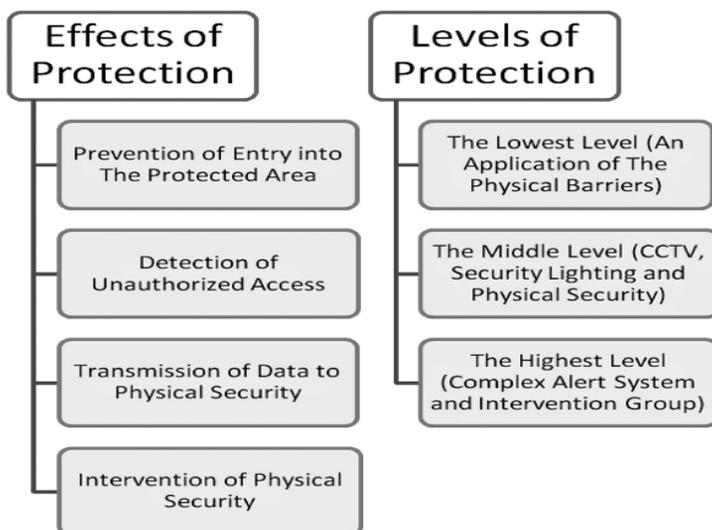

Figure2: Effects and levels of physical protection against contemporary terrorism (Source: Čulibrk, 2009)

The existence of a risk of unauthorized intrusions and perpetration of terrorist attacks is subject of *assessment* based on the vulnerability of particular buildings or parts of the area. After this assessment shall be determined *the level of danger*. After a defined level of risk there shall be taken the *corresponding measures*, i.e. whether in an area exist only physical obstacles with the occasional patrols or area will have, in addition to fences, complete electronic surveillances with constant physical security.

Selection of the optimal solution of physical protection system is based on an analysis of the ambient conditions where the system is installed. Therefore, **the optimal solution of the system of physical protection** should be adapted to the specific space (buildings, open space). Systems of technical protection have the task to detect dangerous phenomena, locate the place of its origin, provide the appropriate signalling, enable alarm transmission to the distance and create conditions to the appropriate agency to intervene effectively.

CONCLUSION

The fight against contemporary terrorism is and will be a dynamic dimension. New and different terrorist threats will still exist and will require new and creative response of services at all levels. Elements of organization of defense against contemporary terrorist attacks (diplomacy, intelligence, physical protection and training)

will continue to apply in different ways, in order to neutralize the individuals or groups that are involved in contemporary terrorism.

Physical and technical protection of a space is not an easy job and its implementation consists of a whole range of activities: determination of the source of a danger and the necessary level of protection, analysis of the existing level of protection, preparation of the project of technical protection, selection of equipment and contractors, setting up a system of protection, its use and method of repair and maintenance. Each of these activities is very complicated, therefore the development of optimal system of physical protection requires a work of numerous experts in various fields.

REFERENCES:

1. Black, C. (2004). *European Cooperation With the United States in the Global War on Terrorism*. Washington D. C.: US Department of State.
2. Cronin, A. K. (August 2003). *Terrorists and Suicide Attacks*. US Congress, Congressional Research Service. Washington, D.C.: Congressional Research Service - The Library of Congress.
3. Čulibrk, Ž. (2009). *Odbrana od samoubilačkih terorističkih napada*. Beograd: Fakultet bezbednosti.
4. Ergil, D. (2001). *Suicide terrorism in Turkey: The Workers' Party of Kurdistan*. Herzliya: ICT.
5. Hurwitz, E. (1999). *Hizballah's military echelon: A social portrait*. Tel Aviv: Dayan Center for Middle Eastern Studies, Tel Aviv University.
6. Israel's Ministry of Defence. (2007, January 31). *Operational concept*. Retrieved from Israel's Security Fence: <http://www.securityfence.mod.gov.il/Pages/ENG/operational.htm>
7. Kimhi, S., & Even, S. (2004). Who are the Palestinian suicide bombers? *Terrorism and Political Violence*, 815-840.
8. Pape, R. (2005). *Dying to win: The strategic logic of suicide terrorism*. New York: Random House.
9. Raman, B. (2004, April 21). Intelligence and Counter-Terrorism. *Paper No. 983*. South Asia Analysis Group.
10. Schweitzer, Y. (2000). *Suicide Terrorism: Development & Characteristics*. Herzliya: ICT.
11. Schweitzer, Y., & Shay, S. (2002). *An expected surprise: The September 11th attacks in the USA and their ramifications*. Herzliya: Mifalot, IDC and ICT Publications.
12. Stajić, Lj. (2003). *Osnovi bezbednosti*. Beograd: Policijska akademija.
13. Suicide Terrorism Countering. (2006). Austin, Texas, USA.

ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ ВО ФУНКЦИЈА НА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА КРИТИЧНИ ИНФРАСТРУКТУРИ СО ОСВРТ НА АЕРОДРОМСКАТА БЕЗБЕДНОСТ

Ѓорѓи АЛЧЕСКИ

Аеродром Св. Апостол Павле – Охрид
Gjorgi.Alceski@tav.aero

Апстракт:

Новите безбедносни предизвици и нивното влијание врз критичните инфраструктури преставени низ зависноста на националната безбедност, националната економија, здравството, како и ефикасното функционирање на системите на државата бара примена на мерки за безбедност што ќе гарантираат стандардизирано ниво за безбедност, преку градење сеопфатна безбедносна политика, поддржана со законски прописи и имплементација на напредни безбедносни системи и процедури во развој на обезбедувањето на критичните инфраструктури во Република Македонија. Во изборот на темата основен критериум претставува потребата од правилно менаџирање со обезбедувањето кое е директно вклучено во безбедноста на критичните инфраструктури во Република Македонија, а спаѓа во рамките на надлежностите на приватната безбедност. Низ освртот што ќе биде ставен на аеродромското обезбедување како дел од воздухопловната безбедност, е преставена приватната безбедност во функција витален објект (критична инфраструктура) за Република Македонија.

Клучни зборови: Критична инфраструктура, аеродромско обезбедување, напредни системи и процедури, акти на незаконско постапување.

ПОТРЕБА ОД ЗАШТИТА НА КРИТИЧНАТА ИНФРАСТРУКТУРА

Прифаќајќи ја реалноста, за ранливоста на државата преку објектите што се од витално значење за развојот и функционирање на современото општество и фактот дека живееме во време на нестабилни општествено политички услови, тероризмот и другите извори на загрозување, како што се: општествените девијации (пр. кражби, измами, индустриски шпионажи, саботажи, диверзии, злонамерни оштетувања и сл.), потоа, природните катастрофи, техничко - технолошките несреќи, човечките пропусти и слично, може да предизвикаат поголеми човечки загуби и материјална штета, отколку разни вооружени конфликти и локални војни.

Во таа смисла, денес предмет на сериозна теоретска критика е потребата од правилно менаџирање со обезбедувањето, што е директно вклучено во обезбедувањето на критичната инфраструктура, а коешто во суштина бара избалансираност, заеднички напор и висок степен на соработка на клучните субјекти за остварување на примарните цели на безбедносниот систем во секоја држава.

Имајќи ја предвид турбулентната транзиција на Република Македонија, како и сè понагласената потреба за заштита и обезбедување на приватната и државната сопственост, истовремено и како земја што треба да ги почитува и да ги имплементира меѓународните стандарди што се однесуваат на безбедноста, потребно е да се постигне стандардизирано ниво на безбедност и да се усвои сеопфатна безбедносна политика, поддржана со законски прописи, што ќе ги спроведуваат сите субјекти вклучени во безбедноста.

Потребата за следење на современите безбедносни текови, особено во сегментот што се нарекува „критична инфраструктура” или кај нас сèуште употребуваниот термин „витални објекти”, преставува еден од фундаментите на кој се темели безбедноста на модерните општества.

По случувањата од 11 Септември 2001 година и потребата за што по сигурна заштита на цивилното воздухопловство, Република Македонија е обврзана да ги почитува и да ги имплементира меѓународните стандарди што се однесуваат на безбедноста на цивилната воздушна пловидба. За да се постигне стандардизирано ниво за безбедност на воздушната пловидба, нашата држава ја гради својата платформа за безбедност на воздушниот сообраќај преку градење сеопфатна политика, поддржана со законски прописи, што ќе ги спроведуваат сите субјекти вклучени во која било безбедносна структура во цивилното воздухопловство. Оттука, воздухопловството може да даде конкретен придонес, како во општото и теоретско доизградување на оваа област, така и во разрешувањето на практичните аспекти за примена на методологијата на

системот за безбедност применета во воздухопловството, да се доизгради на уште повисоко ниво и да се примени или во најмала рака да се приближи и во обезбедувањето на другите објекти, што се од витален интерес (критичната инфраструктура) за Република Македонија.

На прашањата - Што претставува „критична инфраструктура” и како до нејзина соодветна заштита, одговорот се врзува со инфраструктура и области што се сметаат од толку голема важност за функционирањето на современите општества, така што нејзината неисправност или уништување ќе резултира со постојани нарушувања во целокупниот систем. Токму поради тоа, терминот „критична инфраструктура” се прифаќа во сите подрачја, како во науката така и во практиката и продира во терминолошката конверзација која е сè поприфатлива во сите држави. Од аспект на нејзината заштита, критичната инфраструктура е сама по себе многу сложена и тешка активност што несомнено претставува голем интерес за проучување на безбедноста на критичните инфраструктури како одраз на сè поголемото значење на неговата улога во општеството.

Генерално, постојат повеќе размислувања за тоа што е критична инфраструктура. Како општоприфатена дефиниција за критична инфраструктура во рамките на Европската унија е дефиницијата во Директивата 114 од 2008 година. Тука, Европската комисија ја дефинира критичната инфраструктура како систем или негов дел лоциран во земјата - членка кој е од основно значење за виталните општествени функции, здравјето, сигурноста, безбедноста, економската и социјалната благосостојба и чиешто оштетување или уништување би имало значителни последици во земјата - членка како резултат на неможноста да се одржат тие функции¹.

Многу западни земји го имаат поголемиот дел од критичните инфраструктури во приватна сопственост, а државата со цел да се обезбеди непречено работење и функционирање на критичните инфраструктури вложува големи напори во соработката на државните структури и приватните лица.² Во Германија четири петини на критичната инфраструктура се во приватни раце³. Во САД околу 85 % од критичните инфраструктури се во приватна сопственост, но

¹ Директива на ЕУ 2008/114/23.12.2008 EN Official Journal of the European Union L 345/75”

² National critical infrastructure protection – regional perspective- Belgrade, December 2013 UDC726.9:75.041.5 ID176374796 B. Mihaljević, I. Toth, A. Stranjik University of Applied Sciences, Velika Gorica – impact of critical infrastructure ownership on the national security of the Republic of Croatia.

³ http://www.bmi.bund.de/EN/Topics/Civil-Protection/Critical-Infrastructure-Protection/critical-infrastructure-protection_node.html 2015r.

реалноста е дека пазарните сили сами за себе се недоволни да ја предизвикаат потребната инвестиција во заштитата⁴.

Креирањето на развојната безбедносна политика врз критичната инфраструктура треба да ги обликуваат идните развојни стратегии, инвестиции и едукации, со цел навремено, безбедно и ефикасно одвивање на технолошките процеси од една страна, и заштита на критичната инфраструктура како национален интерес од друга страна.

Во таа насока потребно е првичниот природ да биде фокусиран на:

- дефинирање на критичната инфраструктура, како нов термин во рамките на безбедносните системи во Република Македонија;
- давање опис со кој се утврдуваат безбедносните појави, нивната структура и поврзаност со критичната инфраструктура;
- класификација на безбедносните појави и прогнозирање на ризиците врз критичните инфраструктури;
- разбирање за елементите на критичност и ранливост на објектите од витален интерес – критичната инфраструктура;
- поттикнување кон развојот на јавните и приватните оператори во поглед на обезбедувањето на критичната инфраструктура;
- воспоставување и развивање на програмите за обезбедување вклучувајќи ги и плановите за вонредни ситуации и по кризно закрепнување;
- поддржување и развивање меѓународна соработка и др.

Ако се водиме според примерот на Германската стратегија за заштита на критичната инфраструктура, заштитата може да биде втемелена врз национален стратегиски план⁵ или како многу европски држави низ законска регулатива, што би се раководела според принципот на заедничка инволвираност на државата, општеството, бизнисот и индустријата.

Според европските стратегии за заштита на критичната инфраструктура, како на европско, така и на национално ниво, одговорноста за заштитата на критичната инфраструктура паѓа на операторите на критичните инфраструктури на земјите членки. Според ова, во поглед на подобрување на заштитата, секоја земја - членка е охрабрена да изработи национална програма за заштита на критичната инфраструктура. Целите на ваквите програми се да се одреди пристапот на секоја земја - членка при заштитата на критичните инфраструктури лоцирани на нивна територија.⁶

⁴ P. Auerswald, L.M. Branscomb, T.M. La Porte, E.Michel – Kerjan – The Challenge of Protecting Critical Infrastructure – issues in science and technology FALL 2005 p. 77

⁵ National Strategy for Critical Infrastructure Protection Berlin, 17th June 2009 .

⁶ (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES Brussels, 12.12.2006

Со цел критичните инфраструктури квалитетно да се дефинираат и да се развиваат, потребен е најнапред институционален приод, потребна е стратегиска рамка во поглед на дефинирање, а аналогно на тоа, потребно е поприватлива методологија на безбедност за намалување на ризици од негативните последици врз критичните инфраструктури, што претставува услов за стабилно општество и сигурно одвивање на стратегиските функции на земјата.

УПРАВУВАЊЕ СО ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО ВО КРИТИЧНИТЕ ИНФРАСТРУКТУРИ

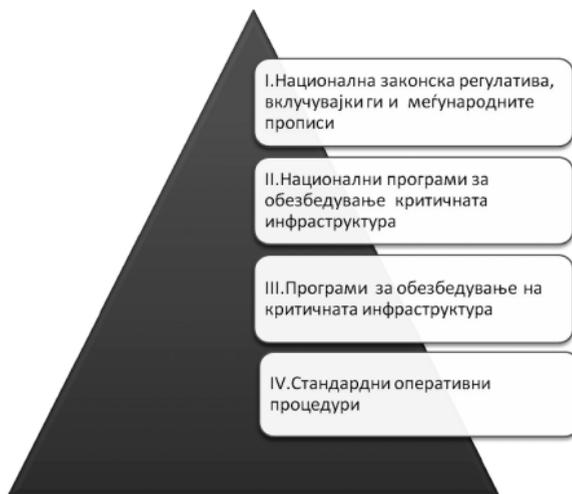
Управувањето со критичните инфраструктури треба да биде составен дел на сите развојни програми, а особено во делот на безбедност и превенција од ризици, непогоди и катастрофи коишто треба да се интегрираат во сите релевантни документи на државата.

Сериозноста на последиците од загрозувањата на критичните инфраструктури и општиот впечаток што се добива на полето на обезбедувањето на критичните инфраструктури, е доста значаен и суштински, пред сè, поради констатацијата дека безбедноста на инфраструктурите е фокусирана на процесите и состојбите во државата и пошироко, значи носењето на релевантните одлуки станува пред сè државен интерес.

Зависноста на општествата од безбедноста на компаниите, во ситуација кога традиционалните начини на обезбедување сè повеќе се потиснуваат понагласените закани што ги носи глобализацијата бара еден нов пристап на физичка, оперативна- техничка и сајбер - безбедност. Новите видови закани бараат, пред сè, организираност на обезбедувањето непрекинато 24 часа со вклучување на напредните безбедносни системи што ја следат технологијата и достигнувањата во функција на обезбедувањето.

Обезбедувањето на критичните инфраструктури или безбедноста на објектите од посебен интерес потребно е да биде засновано на една прецизна основа, која во најмала рака би требало да се раководи според следната хиерархија:

- национална законска регулатива, вклучувајќи ги и меѓународните прописи;
- национални програми за обезбедување на критичната инфраструктура;
- програми за обезбедување на критичната инфраструктура;
- стандардни оперативни процедури.

Слика бр.1 Хиерархија на безбедносно регулирање критични инфраструктури

Национална законска регулатива како и меѓународните прописи поддржани од конвенциите, потребно е во најмала рака да воведат и да дефинираат правни инструменти, како на пример, закон за заштита на критичните инфраструктури во кој, меѓудругото, ќе бидат предвидени и кривичните дела од акти врз критичните инфраструктури.

Законодавството треба да ги утврди параметрите на одговорност и отчетност својствени на еден безбедносен систем, а може да биде насочено и кон доградба на досегашните регулативи и практики.

Националната програма за обезбедување на критичната инфраструктура ќе преставува документ со креираната безбедносна политика врз основа на донесените прописи, дефинирани низ националната законска регулатива во дадената област на критичната инфраструктура на државата, така што секој субјект вклучен во обезбедување на критичната инфраструктура ќе има јасно дефинирани безбедносни насоки, кои понатаму ќе бидат имплементирани во рамките на безбедноста на критичната инфраструктура. Тоа пред сè преставува збир на меѓународни и домашни правила што ја регулираат областа.

Програмите за обезбедување на критичната инфраструктура подразбира дека секоја компанија носител на „звање“ критична инфраструктура потребно е да ја развие безбедноста низ документ што ќе биде определен со прецизни и специфицирани насоки што понатаму треба да бидат опишани и содржани во стандардни оперативни процедури.

Во делот на стандардните оперативни процедури потребно е тие да бидат изработени на начин што ќе обезбеди ефикасно реализирање на мерките со прецизно дефиниран персонал, опрема и средства. Тука, потребно е да се нагласи и степенот на заштита што се имплементира во нормални услови на функционирање на критичната инфраструктура, како и во услови на зголемено ниво на закана или вонредна ситуација.

Анализата појаснува дека имплементацијата на современите системи и процедури во развој на обезбедувањето на критичните инфраструктури, претставува неопходност и процес што треба да има свој континуитет кон создавање на посакувана безбедносна клима.

Денешните програми и процедури за работа, особено во делот на критичните инфраструктури, потребно е да ги обединуваат сите мерки за безбедност што се предвидени заради заштита и давање насоки за имплементација на мерките за безбедност. Од исклучителна важност е процесот на обезбедување на критичните инфраструктури да биде детерминиран и дизајниран за справување со новите ризици и опасности како еден од клучните предуслови за правилно функционирање на безбедноста.

Може да се каже дека суштинско прашање е и како да се координираат активности меѓу различните институции, агенции и други субјекти, засегнати со спроведувањето на различни аспекти на обезбедувањето што ја третираат одредената област. Анализите покажуваат дека координацијата помеѓу релевантните субјекти овозможува поефикасно реализирање на безбедносните цели, како и намалување на ризиците и справување со непредвидените ситуации. Соработката со државните институции треба да биде насочена кон интензивирање во преземање чекори за зајакнување на партнерските односи, како во делот на зголемување на безбедносниот потенцијал, дефинирање на надлежностите и заедничка позиција на дејствување и воспоставување проактивен дијалог за прашања поврзани со обезбедувањето на критичните инфраструктури.

По примерот на воздухопловството и аеродромското обезбедување, како една од порегулираните области кога е во прашање заштитата и обезбедувањето, потребна е применливост на определени методи, техники и опреми и во другите критични инфраструктури што не се и/или недоволно се регулирани во делот на обезбедувањето со крајна цел создавање модерен, ефикасен и сеопфатен безбедносен систем во Република Македонија. Стручно, професионалното и перманентното водење развојни безбедносни политики, опфаќа широк спектар на мерки, постапки и процедури на полето на превентивната безбедност, но и на полето на справување со кризни ситуации и опоравување од нив.

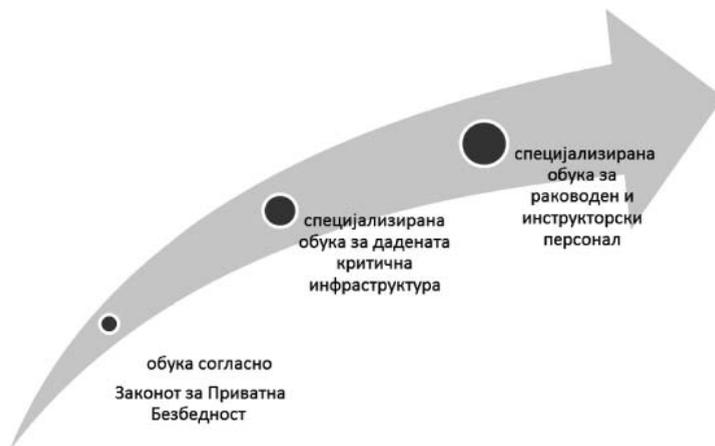
Безбедносните системи што се во постојан развој, а со цел задоволување на барањата што произлегуваат од практиката, имплементацијата на современите системи треба да зависи од повеќе фактори, но значајно е тоа што

безбедносната оправданост за инвестирање во опрема и средства треба да биде константна и во зависност од потребите. Нема дилема дека опремувањето на службите за обезбедување во согласност со современите достигнувања од оваа област подразбира можност за непречено извршување на поставените задачи, адекватни на ризиците и опасностите што ја следат денешницата.

Врз основа, на согледувањата од моменталните состојби се јавува потреба за развивање стратегија поврзана со свесност за безбедност кај сите вработени во критичната инфраструктура, со цел да се постигне адекватна безбедносна политика на компанијата со која секој еден вработен без разлика на работното место и профилот на струката, потребно е да поседува елементарно познавање за безбедност, сразмерно на специфичните потреби и обврски. Исто така, секој нововработен потребно е да биде подложен на безбедносни проверки, а проверките да бидат повторувани на одреден временски период, вклучувајќи проверки на идентитетот и предходното евентуално криминално минато.

Поради спецификите на обезбедување на критичните инфраструктури и употребата на средства и опреми што се нестандартни во обезбедувањето на останатите корпорации, по примерот на воздухопловната безбедност, потребно е да се допрецизираат, односно да се специјализираат работниците, но и раководниот кадар во поглед на: обука заради преземање мерки и примена на технички средства што ги карактеризираат некои специфични работни позиции, дефинирање минимум квалификации на раководителите на службите за обезбедување, како и поседување неопходно ниво на знаење и искуство во доменот на обезбедување на определената критична инфраструктура, дефинирање минимум квалификации за инструкторите за безбедност што се задолжени за развој и спроведување на обуките.

Целокупниот персонал за обезбедување потребно е да биде обучуван на теми во врска со обезбедување од акти на незаконско постапување, со цел да можат да ги извршуваат нивните работни задачи согласно бараните стандарди..

Секоја држава во својата национална безбедносна агенда потребно е да вклучи јасно дефинирани интереси и задачи, вклучувајќи ги и националните инфраструктури низ јасна сеопфатна безбедносна политика. Затоа со цел адекватно спроведување на сите барања од регулативите и нејзините акти, вклучувајќи и казнени одредби, а во врска со следење и откривање на недостатоците како и коригирање во рамките на одредени временски интервали, потребно е да се воспостави целосен и пропорционален пристап во однос на активностите за корекција преку имплементација на контрола на квалитет, што ќе обезбеди пред сè правилно, безбедно и квалитетно функционирање на критичните инфраструктури во Република Македонија.

Финансирањето на обезбедувањето по примерот на финансирањето на обезбедувањето во воздухопловството, со воведување дополнителни давачки во услугите применето и прифатено во многу европски држави, како резултат на зголемување на мерките за обезбедување, поради степенот на закана потребно е да се размисли и за другите критични инфраструктури што ќе бидат дефинирани и регулирани со пропис. Во согласност со релевантните правила секоја земја може да определи во кои околности, и до кој степен, трошоците за безбедносните мерки за заштита на критичните инфраструктури од дејства на незаконско постапување треба да бидат на товар на : државата, субјектите, операторите, другите надлежни органи или корисниците. Доколку е соодветно, и во согласност со правото може да се примени и механизам за финансирање на активностите од обезбедувањето преку процент што ќе се издвојува од секоја реализирана наплата на услуга или продажба. Во овој случај, компаниите оператори на КИ ќе бидат независни од другите сегменти во компанијата и средствата ќе бидат користени само за опремување и имплементација на современи системи, техника и средства во развојот на обезбедувањето на критичната инфраструктура, исто така, средствата ќе бидат користени и за континуирани обуки и усовршување на персоналот што работи на дадената проблематика.

Суштинската карактеристика на ризиците и изворите на загрозување од актите на незаконското постапување, сè повеќе стануваат непредвидливи, асиметрични и имаат транснационален карактер. Оттука неминовно се наметна потребата за воведување процени, како и имплементација на методологии низ модели приспособени и адаптирани за конкретни критични инфраструктури.

Актите на незаконско постапување како извор на закана, претставени низ облиците на загрозување и тероризмот како еден од најекспонираните опасности на денешницата, бараат поголема заинтересираност на државата и компаниите оператори со критичните инфраструктури во елиминацијата на актите насочени кон безбедноста на државата преку ранливоста на овие капацитети.

Прашањата поврзани со имплементација на мерките за обезбедување во функција на виталните објекти од акти на незаконско постапување во

сегментите на планирањето, службите за обезбедување, координацијата, раз-узнавачките функции, напредните технологии и превенцијата, беа насочени кон создавање на стабилен безбедносен систем и јакнење на безбедносните капацитети на критичните инфраструктури.

Преземените практики од современите држави низ спецификите на раководење со безбедносните служби како и применливоста и имплементирањето на директивите и стратегиите на современите држави, дадоа целосен императив во насока на поддршка на регулирањето на оваа релативно, нова” дисциплина.

ЗАКЛУЧОК

Анализирајќи ги применетите практики од западните држави, воедно и Република Македонија како држава аспират за членство во Европската унија, недвосмислено се наметнува потребата од сè поопсежно елаборирање на оваа проблематика и нејзино имплементирање во законска или во подзаконската регулатива во безбедносниот сегмент, кој е значаен за современо функционирање на државата. По примерот на современите држави, Р. Македонија, најнапред потребно е во догледно време да пристапи кон дефинирање на поимот, критичната инфраструктура”, а потоа и кон приспособување според европските стандарди и препораки како и подготовка за активно учество во сите тела на ЕУ, што ја третираат оваа област. Како што споменавме, прв чекор во дефинирање и регулирање на оваа област претставува изработка на соодветни документи (Закон за заштита на критичната инфраструктура, Национална програма за заштита на КИ, Национален план за заштита на КИ, Национална стратегија за безбедност на КИ) или сличен документ, во кој јасно ќе бидат регулирани прашањата поврзани со заштитата (безбедноста) на критичната инфраструктура, како и поимно креирање на терминот „критична инфраструктура” во Република Македонија. Базирана врз основа на општите и теоретските постулати за обезбедувањето на, критичната инфраструктура”, потребно е да се воспостави методолошки пристап во имплементацијата на еден нов сегмент во националниот систем за безбедност на Република Македонија.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Бакрески, О, Драган, Т, Митевски, Корпорациски безбедносен систем, Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот – Скопје 2012,
2. Бакрески О, М. Даничиќ, Ж. Кешетовиќ, С. Митевски – Приватна безбедност – теорија и концепт Комора на Република македонија за приватна безбедност, Скопје 2015,
3. ICAO Annex 17 to the convention on International Civil Aviation Ninth Edition March 2011.
4. Тунтев Т., Аеродроми, Технички факултет, Битола, 2005,
5. Закон за приватно обезбедување Сл весник на РМ. Бр 166 од 2012
6. Директива на ЕУ 2008/114/23.12.2008 EN Official Journal of the European Union L 345/75”
7. Critical Infrastructure Security and Protection the Public-Private Opportunity-White Paper and Guidelines by CoESS and its Working Committee Critical Infrastructure December 2010.
8. Commission staff working document on the review of the European Programme for critical infrastructure protection (EPCIP) Brussels, 22.6.2012,
9. European Programme for Critical Infrastructure Protection (EPCIP) COM(2006) 786,
10. Регулатива (ЕЗ) бр. 300/2008 на Европскиот парламент
11. National Strategy for Critical Infrastructure Protection Berlin, 17th June 2009 .
12. (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES Brussels, 12.12.2006 COM(2006) 786 final COMMUNICATION FROM THE COMMISSION on a European Programme for Critical Infrastructure Protection)

THE NEED FOR CYBER RISK ASSESSMENT IN PRIVATE COMPANIES

Aleksandar NACEV, MA

Directorate for Security of Classified Information,
Republic of Macedonia, a.nacev@dbki.gov.mk

Ivica GJORGJEVSKI

Directorate for Security of Classified Information,
Republic of Macedonia,
i.gjorgjevski@dbki.gov.mk

Abstract:

Security has long served as a critical technical function, protecting the enterprise and its most vital assets from attack or misuse. However, in many cases, security has evolved from a stand-alone IT function and grown into a larger and often more integrated enterprise risk management program. As security advances and matures as a corporate risk function, it requires broader understanding and reporting from a business perspective. Providing a top-down view of risk using a clearly defined assessment methodology and comprehensive technical context helps drive informed decision-making and effective executive action. Proper cyber security risk assessment is more than a technology solution. A private company must integrate cyber risk assessment and management into day-to-day operations. Additionally, a company must be prepared to respond to the inevitable cyber incident, restore normal operations and ensure that company assets and the company's reputation are protected. When preparing to do a comprehensive cyber risk assessments for a private company, the most important question is what are the most critical assets that must be protected? A clear identification of the most important information, assets, and legally protected information is the first step. Next, there must be a very detailed look on the following questions: How do you store valuable information? Who has access to the information? How do you protect your information? and What steps are you taking to secure your computers, network, email and other tools?

Many companies are grappling with a dearth of available options to effectively measure and assess cyber risk within a business context. Effectively quantifying and qualifying of the cyber risks within a corporate enterprise environment can prove to be exceptionally difficult. However, it is imperative that business leaders and executives are able to understand and assess risk at a practical level to enable informed decision-making and effective enterprise governance and protection.

Keywords: risk assessment, security threats, management, vulnerabilities

INTRODUCTION

Security has long served as a critical technical function, protecting the enterprise and its most vital assets from attack or misuse. However, in many cases, security has evolved from a stand-alone IT function and grown into a larger and often more integrated enterprise risk management program. As security advances and matures as a corporate risk function, it requires broader understanding and reporting from a business perspective. Providing a top-down view of risk using a clearly defined assessment methodology and comprehensive technical context helps drive informed decision-making and effective executive action. Proper cyber security risk assessment is more than a technology solution. A private company must integrate cyber risk assessment and management into day-to-day operations. Additionally, a company must be prepared to respond to the inevitable cyber incident, restore normal operations and ensure that company assets and the company's reputation are protected. When preparing to do a comprehensive cyber risk assessments for a private company, the most important question is what are the most critical assets that must be protected? A clear identification of the most important information, assets, and legally protected information is the first step. Next, there must be a very detailed look on the following questions: How do you store valuable information? Who has access to the information? How do you protect your information? and What steps are you taking to secure your computers, network, email and other tools?

Many companies are grappling with a dearth of available options to effectively measure and assess cyber risk within a business context. Effectively quantifying and qualifying of the cyber risks within a corporate enterprise environment can prove to be exceptionally difficult. However, it is imperative that business leaders and executives are able to understand and assess risk at a practical level to enable informed decision-making and effective enterprise governance and protection.

UNDERSTANDING RISK ASSESSMENT

Risk is usually defined as the potential that a given threat will exploit vulnerabilities of an asset or group of assets and thereby cause harm to the organization. Haimes (2004) defines ‘risk’ as a ‘measure of the probability and severity of adverse effects’ and notes that it is difficult to comprehend because: it is a complex composition and amalgamation of two components – one real (potential damage or unfavorable adverse effects and consequences), the other an imagined mathematical human construct termed probability.¹

A distinction is often made between risk assessment and risk management (i.e. the implementation of measures to address the risk identified, which might be to avoid, reduce, share or retain the risks). Definitions used in a particular risk assessment will need to take into account that, from an operational perspective, it may be possible to significantly reduce a risk (rendering the chances of it occurring infinitesimally small), but that statistically it may not be possible to eliminate it entirely.

In light of the increasing volume and sophistication of cyber threats, private companies need to develop a cyber risk assessment which will help them to identify their risks and determine their cyber security preparedness. The assessment should provide a repeatable and measurable process for companies to measure their cyber security preparedness over time. This will help the management to understand supervisory expectations, increase awareness of cyber security risks, and assess and mitigate the risks facing their institutions.

Assessing risk is one element of a broader set of risk management activities. Although all elements of the risk management cycle are important, risk assessments provide the foundation for other elements of the cycle. In particular, risk assessments provide a basis for establishing appropriate policies and selecting cost-effective techniques to implement these policies. Since risks and threats change over time, it is important that organizations periodically reassess risks and reconsider the appropriateness and effectiveness of the policies and controls they have selected. The risk assessment is designed to increase awareness of the different kinds of risks that may have an impact on the security of the company, and the properly understanding of the risk assessment enables us to identify key risks and their primary drivers as well as to collect the most appropriate data to quantify those risks and their consequences.

Risk assessments, whether they pertain to cyber risk or other types of risk, are a means of providing managers and CEOs with the information needed to understand factors that can negatively influence business and outcomes (including profits) and

¹ European Union Agency for Network and Information Security (ENISA) - National-level Risk Assessments - An Analysis Report, November 2013, p.2

make informed judgments concerning the extent of actions needed to reduce risk. For example, bank officials have conducted risk assessments to manage the risk of default associated with their loan portfolios, and nuclear power plant engineers have conducted such assessments to manage risks to public health and safety.

Figure 1–threat, vulnerability and risk assessment wheel²

As reliance on computer systems and electronic data has grown, cyber risk has joined the array of risks that companies and businesses must manage. Regardless of the types of risk being considered, all risk assessments generally include the following elements:

- Identifying threats that could harm and, thus, adversely affect critical operations and assets. Threats include such things as intruders, criminals, disgruntled employees, terrorists, and natural disasters.
- Estimating the likelihood that such threats will materialize based on historical information and judgment of knowledgeable individuals.
- Identifying and ranking the value, sensitivity, and criticality of the operations and assets that could be affected should a threat materialize in order to determine which operations and assets are the most important.
- Estimating, for the most critical and sensitive assets and operations, the potential losses or damage that could occur if a threat materializes, including recovery costs.

² <https://www.cgi-group.co.uk/brochure/cyber-security-threat-vulnerability-and-risk-assessment>

- Identifying cost-effective actions to mitigate or reduce the risk. These actions can include implementing new organizational policies and procedures as well as technical or physical controls.
- Documenting the results and developing an action plan.³

The selection and specification of security controls for an information system is accomplished as part of an organization-wide information security program for the management of risk—that is, the risk to organizational operations and assets, individuals, other organizations, and the Nation associated with the operation of information systems. Risk based approaches to security control selection and specification consider effectiveness, efficiency, and constraints due to applicable federal laws, Executive Orders, directives, policies, regulations, standards, and guidelines. To integrate the risk management process throughout the organization and more effectively address mission/business concerns, a three-tiered approach is employed that addresses risk at the:

- (i) organization level;
- (ii) mission/business process level; and
- (iii) information system level.

The risk management process is carried out across the three tiers with the overall objective of continuous improvement in the organization’s risk-related activities and effective inter-tier and intra-tier communication among all stakeholders having a shared interest in the mission/business success of the organization.

Tier 1 provides a prioritization of organizational missions/business functions which in turn drives investment strategies and funding decisions - promoting cost-effective, efficient information technology solutions consistent with the strategic goals and objectives of the organization and measures of performance. Tier 2 includes:

- (i) defining the mission/business processes needed to support the organizational missions/business functions;
- (ii) determining the security categories of the information systems needed to execute the mission/business processes;
- (iii) incorporating information security requirements into the mission/business processes; and
- (iv) establishing an enterprise architecture (including an embedded information security architecture) to facilitate the allocation of security controls to organizational information systems and the environments in which those systems operate.

³ Government Accountability Office (GAO), Information security risk assessment – Practices of leading organizations, GAO-AIMD-00-33 (Washington, D.C.: November, 1999), p.7

The Risk Management Framework (RMF), depicted in Figure 3, is the primary means for addressing risk at Tier 3.⁴ This publication focuses on Step 2 of the RMF, the security control selection process, in the context of the three tiers in the organizational risk management hierarchy.

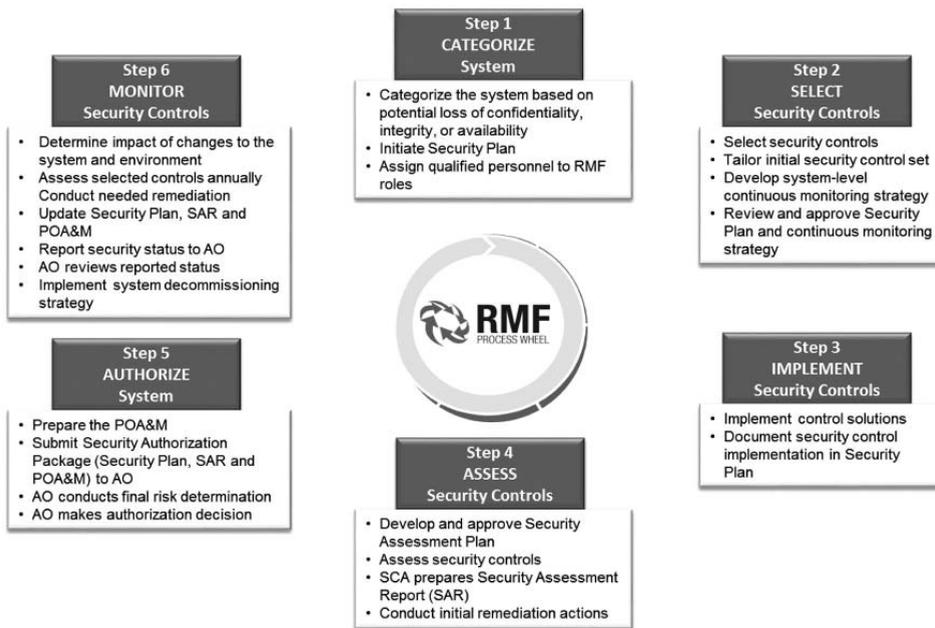

Figure 3–Risk management framework

The RMF addresses the security concerns of organizations related to the design, development, implementation, operation, and disposal of information systems and the environments in which those systems operate. The RMF consists of the following six steps:

Step 1: Categorize the information system based on an impact assessment or based on potential loss of confidentiality, integrity or availability;

Step 2: Select the applicable security control baseline based on the results of the security categorization and apply tailoring guidance (including the potential use of overlays);

Step 3: Implement the security controls and document the design, development, and implementation details for the controls;

⁴ NIST Special Publication 800-37 provides guidance on the implementation of the Risk Management Framework.

Step 4: Assess the security controls to determine the extent to which the controls are implemented correctly, operating as intended, and producing the desired outcome with respect to meeting the security requirements for the system;⁵

Step 5: Authorize information system operation based on a determination of risk to organizational operations and assets, individuals, other organizations, and the Nation resulting from the operation and use of the information system and the decision that this risk is acceptable; and

Step 6: Monitor the security controls in the information system and environment of operation on an ongoing basis to determine control effectiveness, changes to the system/environment, and compliance to legislation, Executive Orders, directives, policies, regulations, and standards.

BENEFITS TO THE COMPANY

When companies are using a risk assessment, the executive management will be able to enhance their oversight and management of the institution's cyber security by doing the following:

- Identifying factors contributing to and determining the institution's overall cyber risk;
- Assessing the institution's cyber security preparedness. The risk assessments helped personnel throughout the organization better understand risks to business operations; avoid risky practices, such as disclosing passwords or other sensitive information; and be alert for suspicious events. This understanding grew, in part, from improved communication between business managers, system support staff, and security specialists;
- Evaluating whether the institution's cyber security preparedness is aligned with its risks;
- Determining risk management practices and controls that are needed or need enhancement and actions to be taken to achieve the desired state;
- Greater understanding of threats and their effects on the business of the company;
- Better management of incidents –Together with improving their understanding of threats, companies also recognize the need to improve the management of incidents.

Private companies and small businesses are becoming increasingly dependent on devices, services and applications that connect to the internet such as smart phones, email, social media, and cloud computing services in an effort to increase efficiency and revenues. Through this dependence they become larger targets for

⁵ NIST Special Publication 800-53A provides guidance on assessing the effectiveness of security controls.

cybercriminals looking to exploit technological vulnerabilities. As a result, it is crucial for them to take proper cyber security measures – measures to protect all computing devices, networks, and information – to ensure their business data remains secure. Companies should apply the best practices in this guide in a risk-based, threat-informed approach based on the resources available and in support of their firm’s overall business model. The end goal is not compliance to a standard, but to increase their cyber security and ensure the protection of their customers.

MOST COMMON CYBER THREATS THAT NEED TO BE TAKEN INTO ACCOUNT

Private companies today increasingly face serious cyber threats, for example, from individual hackers, from organized criminal enterprises and even from their own employees or vendors. We all know from recent press reports that a data security breach can seriously harm the reputation and reduce the value of the affected business. Companies that fail to take cyber threats seriously, face very real reputational risk and the potential loss in profits. Unremitting efforts by senior management and boards to combat these threats should be seen not only as good business but also as a necessity. Cyber security threats can vary in scale and motive. Understanding the likelihood of different cyber threats and their potential impacts should be the first step in helping firms understand what types of protections they need.

Cyber threats to a control system refer to persons who attempt unauthorized access to a control system device and/or network using a data communications pathway. This access can be directed from within an organization by trusted users or from remote locations by unknown persons using the Internet. Threats to control systems can come from numerous sources, including hostile governments, terrorist groups, disgruntled employees, and malicious intruders. Though other threats exist, including natural disasters, environmental, mechanical failure, and inadvertent actions of an authorized user, this discussion will focus on the deliberate threats mentioned above. The most common cyber threats are the following:

- **Bot-network operators** – Bot-network operators are hackers; however, instead of breaking into systems for the challenge or bragging rights, they take over multiple systems in order to coordinate attacks and to distribute phishing schemes, spam, and malware attacks. The services of these networks are sometimes made available in underground markets (e.g., purchasing a denial-of-service attack, servers to relay spam, or phishing attacks, etc.).
- **Criminal groups** – Criminal groups seek to attack systems for monetary gain. Specifically, organized crime groups are using spam, phishing, and spyware/malware to commit identity theft and online fraud.
- **Hackers** – Hackers break into networks for the thrill of the challenge or for bragging rights in the hacker community. While remote cracking once

required a fair amount of skill or computer knowledge, hackers can now download attack scripts and protocols from the Internet and launch them against victim sites. Thus while attack tools have become more sophisticated, they have also become easier to use.

- **Insiders** –The disgruntled organization insider is a principal source of computer crime. Insiders may not need a great deal of knowledge about computer intrusions because their knowledge of a target system often allows them to gain unrestricted access to cause damage to the system or to steal system data.
- **Phishers** –Individuals, or small groups, who execute phishing schemes in an attempt to steal identities or information for monetary gain. Phishers may also use spam and spyware/malware to accomplish their objectives.
- **Spammers** –Individuals or organizations who distribute unsolicited e-mail with hidden or false information in order to sell products, conduct phishing schemes, distribute spyware/malware, or attack organizations (i.e., denial of service).
- **Spyware/malware authors** –Individuals or organizations with malicious intent carry out attacks against users by producing and distributing spyware and malware.
- **Terrorists** –Terrorists seek to destroy, incapacitate, or exploit critical infrastructure companies in order to threaten national security, cause mass casualties, weaken the economy, and damage public morale and confidence. Terrorists may use phishing schemes or spyware/malware in order to generate funds or gather sensitive information.
- **Foreign intelligence services** –Foreign intelligence services use cyber tools as part of their information-gathering and espionage activities. This is usually directed towards private companies who are part of the critical infrastructure or who are working in classified contracts.⁶

RECOMMENDATIONS AND CONCLUSION

Most of the private companies had long neglected the possibility of a cyber breach or attack, but now the time has come to consider the various cyber risks to their business operations and increase reliance on networked computer systems in the future, and recognize the serious and real vulnerabilities, which will prompt them to bolster their efforts to assess cyber risks. Private companies should understand better the underlying cyber threats and risks that they face and the impact to

⁶ Government Accountability Office (GAO), Department of Homeland Security's (DHS's) Role in Critical Infrastructure Protection (CIP) Cybersecurity, GAO-05-434 (Washington, D.C.: May, 2005).

their business. A practical procedure on how to perform Risk Assessments should be developed and maintained. Each company should have defined and documented procedures for conducting risk assessments and developed tools to facilitate and standardize the process. These will help to institutionalize the process and ensure a level of assessment consistency.

Also, we must say that senior management support is important to ensure that risk assessments are taken seriously at lower organizational levels that resources were available to implement the program, and that assessment findings resulted in implementation of appropriate changes to policies and controls. Also, senior managers at the company should be actively involved in determining the scope of each assessment and in responding to final results and recommendations.

Another issue which must be taken into consideration is the involvement of technical experts in the risk assessment process. Drawing on knowledge and expertise from a wide range of sources is essential to help ensure that all important risk factors are considered. Technical personnel, including security specialists, brought to the process an understanding of existing system designs and vulnerabilities and of the potential benefits, costs, and performance impacts associated with new controls being considered.

Also, private companies should expand public-private sector dialogue and information sharing. A collaborative approach is deemed crucial to drive progress.

The last thing to have in mind is that the companies must document and maintain results and records from previous assessment and eventual security breaches. With this action, risk assessment records are available to serve as the starting point for subsequent risk assessments and as a ready source of useful information for managers new to the business unit.

BIBLIOGRAPHY:

1. ACME Technologies, LLC - *Information security risk assessment*
2. Government Accountability Office (GAO), *Department of Homeland Security's (DHS's) Role in Critical Infrastructure Protection (CIP) Cyber security*, GAO-05-434, Washington, D.C.: May 2005
3. Government Accountability Office (GAO), *Information security risk assessment – Practices of leading organizations*, GAO-AIMD-00-33, Washington, D.C.: November 1999
4. European Union Agency for Network and Information Security (ENISA) - *National-level Risk Assessments - An Analysis Report, November 2013*
5. SIFMA *Cyber security - Small firms cyber security guidance - How small firms can better protect their business*, July 2014
6. NIST Special Publication 800-53 - *Security and Privacy Controls for Federal Information Systems and Organizations*, April 2013

APPLICATION OF METHODS OF RISK ASSESSMENT IN PRIVATE SECURITY

Saše GERASIMOSKI, PhD, Associate Professor

Faculty of Security, Skopje,
Republic of Macedonia
sasegerasimoski@gmail.com

Abstract:

Everyday life has always been filled with security risks, most of which we take for granted and for which we have developed routine strategies and ways of dealing and managing. But the globalization and post-modern dynamics of contemporary societies have created a societal environment that multiplied the security risks and made their identification, assessment, management and dealing much more complex. This can be observed especially in security risks related to personal and proprietary security. Since personal and proprietary security fall within the field of private security, a question of developing proper risk assessment as core of preventive work in private security becomes a priority. Thus having efficient methods for risk management and assessment is crucial in the overall performance of private security entities, providing subtle balance between their security efficacy and cost efficiency. The paper deals with some of the most optimal methods for risk assessment, analyzing their importance for private security entities. Several methods which have been applied to private security entities in the Republic of Macedonia, as well as abroad, are closely discussed. The main focus, however, stays on the application of Keković, Kinney and AUVA methods of risk assessment within private security companies. Although these methods are widely used in different risk assessment methodologies in various spheres, they can be successfully implemented in private security companies' risk assessment as well. The paper considers the possibility of successful implementation of methods of security risk assessment in the Republic of Macedonia. Also, some proposals, which could prove helpful when implementing the risk as-

assessment preventive policies, methods and strategies within private security entities, were made.

Key words: security risks, risk assessment methods, prevention, private security

1. INTRODUCTION

Private security experiences significant growth and development all over the world. It has been triggered by continuous growth and development in demand for protection and therefore, more and various private security services have been offered. Considering the character of private security, the services offered to the clients have mainly been preventive.

Among the services that every serious private security entity (contract security) or company with integrated security function (proprietary/in-house security) offer in contemporary security environment is surely the risk analysis and risk assessment. Risk analysis and risk assessment have proven to be unavoidable in nowadays private security work, since they have to deal with large number or security risks that could affect security of persons, property, events or work processes within given organization or entity. Also, the cost-effectiveness is the major equation when it comes to the work of the security entities or other private entities that work in market conditions. So implementing quality risk analysis and assessment is crucial not only for the security performance and effectiveness but also is vital for proper balancing between security effectiveness and cost made for achieving it, simply because, for each private security entity or entity that needs security function, proper dealing with security risks means costs. In actual fact, the management of the private security entity or entity that requires security of its assets implies bringing decisions that see the security programs both from their effectiveness and from their cost efficiency (Hubbard 2009, 10). That is why they must assure optimal security programme which could make the security costs justifiable with its effective performance. Thus, the risk analysis and risk assessment are seen as two essential tools within the broader process of risk management that could make such security programmes optimal.

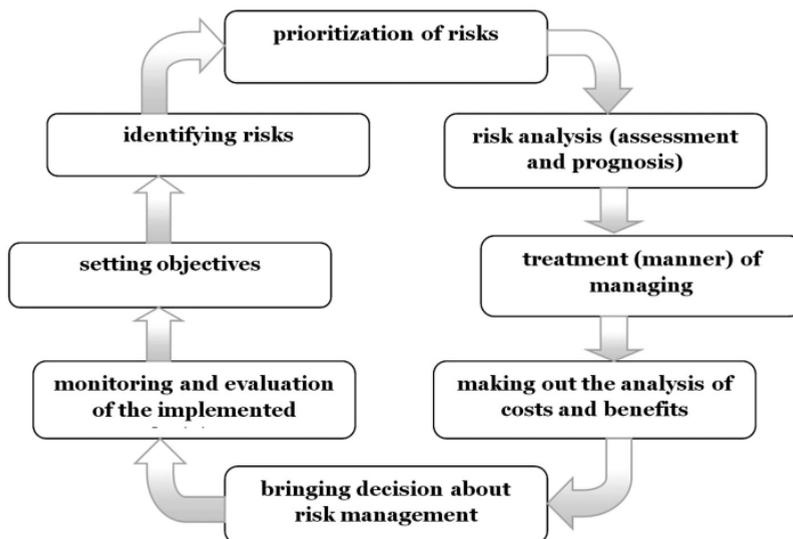
The contemporary risk management, risk analysis and risk assessment are impossible to imagine without quality risk assessment methodology. Although the risk assessment methodology is not new, its application in the private security work is quite recent. The scientifically based methods for risk assessment were primarily developed within security studies and martial sciences and within industry, but considering its flexibility and broadness, they could easily be transformed and adjusted to serve the security assessment methodology in the private security sector as well.

2. RISK ANALYSIS AND RISK ASSESSMENT AS PART OF THE RISK MANAGEMENT PROCESS

Assessment of security risks represents a stage in the process of risk management with security risks, but also the assessment is one of the most important documents produced in this process, and is essential for future prognosis, treatment of security risks and adopting the best possible decisions in the process of risk management. The assessment and prognosis of the risks fall within the phase of risk analysis that covers a multitude of procedures to determine the risk-factors, their significance, the likelihood and possible consequences, criticality and vulnerability of the value to be protected in terms of possible risks and security risks separately.

The end result of the risk assessment is determining the size of the risk (level of risk, risk index), on the bases of which the most suitable means for the treatment and decisions on risk management with security risks are to be proposed later on.

Risk assessment and risk prognosis are both part of the risk analysis, which itself is a phase in the process of risk management with security risks. The risk management is consisted roughly of eight phases which form a cycle that repeats constantly. The eight phases of this cycle given in the graph below are: setting objectives, identifying risks, prioritization of risks, risk analysis (assessment and prognosis) (Gerasimovski 2010a, Gerasimovski 2010b), treatment (manner) of managing (Boran 2014, 18-20), making out the analysis of costs and benefits, bringing decision about risk management, and monitoring and evaluation of the implemented decisions (ASIS 2003, 7).

Graph 1. The stages of the process of risk management

The word assessment itself, and the process of assessing the risks and security risks can be unclear, because the word assessment may relate to determining the nature and components of risk (risk factors) as a basis for scientific prediction or forecasting risks in a near future, but it could also mean a procedure with which the prediction, i.e. forecasting of its manifestation in the future is to be carried out. It is adequate to the spirit of Macedonian language, where, besides as a process of evaluation or assessment (valuation) or the result of it, the assessment is also understood as an opinion or judgment of a phenomenon or event of reality (Murgoski 2005, 659). So, the assessment may have meaning of the assessment of risk factors, but their prediction too. However, within the spirit of management science, analysis and assessment of risks and security risks in particular, we will look at the assessment as a procedure which falls within the phase of risk analysis, which aims to determine the nature and contents of the risks in terms of risk factors and to determine the size (level, index) of risk by analyzing the dimensions of risk (probability, criticality, vulnerability and consequences of risks and security risks in relation to established goals and values of the subject who evaluates). Here, we make a clear distinction of scientific prediction of risk, under which we understand the process of risk prognosis, which, together with the risk assessment, make the analysis of the risks and security risks.

If, based on the above, we should define risk assessment of security risks, we could define it as a procedure within the phase of risk analysis, which, by use of appropriate methods of assessment, determines the risk-factors of security risks and the size (level, index) of risk as a basis for further prognosis and treatment of security risks. As far as the methods of risk assessment of security risks is concerned, quantitative, qualitative and combined (qualitative-quantitative) methods can be used. Their use often comes with construction of matrices of variables of risk assessment, which, in fact, represent cross-reference of risk variables, and thus, help easier determination of the size (level, index) of the security risks.

3. METHODS OF RISK ASSESSMENT IN PRIVATE SECURITY

There are a multitude of methods to assess security risks in theory and practice of security sciences. Given the breadth of security as a concept, methods of risks assessment come from different areas in which a need for risk management exists, but most of the methods derive from the science of health and safety at work, military, industry and more recently, from computer security. In general, the methods of risk assessment vary according to the complexity, exactness and resources required for their application, and for all of them there is a common tendency to use some level of cross-reference of the variables of risk assessment and a degree of quantification (numerical expression) which connects empiricism with theory. In terms of the types of methods used in assessing security risks, they are divided into three groups: qualitative, quantitative and mixed (qualitative-quantitative)

or also called triangulation methods. Choosing the method of assessment of the security risks is the decision of the joint consultation of the department/unit for analysis and management of security risks and the management of security entity or entity with an integrated safety function, and they are often determined on the basis of the entity's objectives, the available resources and acceptable level of risk. Since the security entities that provide private security services (private security companies or agencies) or private entities with an integrated security function (proprietary/in-house security) have to make risk assessments as part of their everyday work, we consider most of the methods used in other security spheres compatible and applicable to assessing security risks for persons, property or other phenomena (events, processes etc.).

From the multitude of methods for assessment of security risks that exist today in science and have been already applied in various spheres of security, we consider these three methods to be applicable to modern private security entities: *method of integral management with security risks developed by Zoran Keković and associates, Kinney method of security risk assessment and AUVA method of security risk assessment*. The first two methods are qualitative, and the last is considered quantitative. The choice of methods is made on the basis of their frequent application in practice worldwide and in our country and their relative ease of application, especially in terms of application of qualitative methods. In this paper, due to standard limitations for the scientific and professional papers, only the very basics of these methods are to be presented.

3.1. Method of integral management with security risks by Zoran Keković and associates

Within its concept of integrated management of security risks within organizations, Zoran Keković, in collaboration with Goran Glisić and Nenad Komazec, developed a general method for assessing security risks (2010, 2009). It is regarded as qualitative method, which basically has similarities with Kinney method, but is more complex in terms of the content of the variables. Thus, if the Kinney method has 3 variables whose multiplication gives the possibilities of risk and afterwards determines the size of the risk (risk level, risk index), here we have a basic formula that includes two variables, which each by itself is calculated as product of the other two component variables. This means that this model basically involves four variables that are integrated into the two basic formula for calculating the size of the security risk. Thus, the formula for calculating the risk level of security risks according to this method is as follows:

$RL = P \times C$, where RL-risk level
 P-probability of certain event to result with negative outcome
 C-consequence or effect which the negative event inflicts
 on value

The probability, on the other hand is being calculated by the following formula:

$P = F \times V$, where P-probability
 F-frequency of occurrence (appearance)
 V-vulnerability or sensitivity of the organization to the possibility of realization of risk and turning it into an adverse event

The consequence is being calculated according to the following formula:

$C = D \times C$, where C-consequence or effect
 D-damage, as value (size) of damage of the protected value on which the negative event caused consequences
 C-criticality, which indicates the value or importance of the protected value for the organization on which the negative event caused consequences

This method for assessment of security risks is considered as easily adaptable and applicable in private security entities. Its relative easiness in use is complemented by the possibility to assess all assets and values of the private security entity or entity with an integrated security function (in-house security). One can easily determine the risk factors, level of risk and propose adequate security treatment on different company values, whether they are assets such as physical objects, personnel, events or processes. Although mainly deemed as qualitative method, the method does not lack the necessary exactness which can be seen through the 5x5 matrices of determining risk level. In addition, this method for assessing security risks also gives pretty good cost-effectiveness ratio. So, if we take everything what has been said about this method for security risk assessment into consideration, we have to recommend it to all contract and proprietary private security entities.

3.2. Kinney method of security risk assessment

Kinney method for assessing security risks is among the most widespread and popular qualitative methods for security risks assessment. Its wide application and popularity are owing to its relative ease of use, comprehensiveness, the relatively small resources needed for implementation and a good ratio of quality assessment against the costs of its application. These features make it a very competitive method of assessing security risks considering even the far superior and more exact quantitative methods of security risks assessment. This method was developed by the Naval Weapons Center in California by G.F. Kinney and A.D. Wiruth (1976). Due to the fact that Kinney was the lead researcher of the research published in the paper “Practical risk analysis for security management”, the method was named Kinney method for security risks assessment.

Kinney method for security risks assessment stems from three basic assumptions:

- The risk can never be completely eliminated,
- The care and effort can reduce the risk down to acceptable level,
- Efforts to reduce risk should lead to the greatest possible benefits.

The formula for calculating the size of risk, according to Kinney method consists of three variables as follows:

$R = L \times E \times C$, where R-risk size (level, index)

L- likelihood of occurrence of an adverse event

E-exposure to an adverse event¹

C-possible consequence of the realization of the adverse event

This formula indicates that the multiplication of the values of the three variables is done by crossing the values of variables in the matrix and thus we receive values of the risk size (level, index), which may range in values of 20 or less for negligible risk up to 400 or greater for risk whose occurrence could have disastrous consequences. Like any other method for assessing security risks, Kinney method also basically takes the data related to the previous manifestation and realization of the security risks in the form of encroachments. To this end, statistical data and other secondary data used to perform risk assessment and its prioritization depending on the goals of the entity evaluated, are being primarily used. In Kinney method, previous security risks taken into account in relation to a particular security occurrence (event), may be expressed in units of damage as relations within the whole (for instance: number of attacks on object-theft, damage, sabotage, etc. for a period of time, or a certain number of cases if it comes to property, or number of injuries or deaths in the entity for a period of time or as the proportion in terms of a number of an investigated statistical mass if the appearance was present in the past). Also, within the original version of the Kinney method, the expected detrimental effect on the risk is being expressed in dollars, so that it greatly facilitates the application of the appropriate treatment of security risks and application of the cost -benefit analysis after the risk size (level, index) was determined.

Thus, the obtained sizes of risk are basis on which to propose measures and actions for security treatment of the related security risks. Therefore, in the

¹ Zoran Dorevski uses the vulnerability factor instead of the exposure factor. However, here we stick to the original variable of exposure as given in the original paper of Kinney and Wiruth; for more see Зоран Доревски, *Управување со ризици, обезбедување и кризни ситуации како елементи на безбедносниот менаџмент во компаниите во Република Македонија*, (необјавена докторска дисертација, од архивата на авторот), (Скопје: Факултет за безбедност, 2013), с. 84.

following table, descriptive categories of the risk level, the values of the risk level and the measures and actions that should be taken for treatment of security risks according to the categories of the size and value of the security risks, are being given.

<i>Risk level</i>	<i>Value</i>	<i>Treatment of security risks</i>
Very high risk	>400	Termination of activity
High risk	200-400	Taking urgent security measures and actions is necessary
Significant risk	70-200	Taking certain security measures and actions is necessary
Possible risk	20-70	Significant attention and monitoring of the situation is required
Insignificant (acceptable risk)	>20	Risk can be maintained; no need for taking any measures and actions

Table 1. Risk level, risk value and treatment of security risks according to Kinney method of security risk assessment

3.3. AUVA method of security risk assessment

AUVA method for security risks assessment is the abbreviation of the German AUVA (Allgemeine Unfall Versicherungs Anstalt) and loosely translated means a method for risk assessment in the workplace, i.e., a method of assessing professional risks and security risk associated with the profession. It was developed by the Austrian association of producers of pulp and paper in 1995, in order to assess the professional security risks that the employees may face during the working process. It is basically considered as quantitative or half-quantitative method for assessing the security risks in the workplace and is regarded as more accurate and less subjective than Kinney method (Gemovic 2011; Stankovic and Stankovic 2013, 135; Moraru 2012, 13). However, compared to Kinney method it is more complex, it requires greater expertise of the analysts for assessment of risks, implies higher costs and requires more time for implementation. This method primarily applies to security risks assessment related to the workplace in the working environment, but can be also used for assessing security risks related to persons and personnel in the private security entities.

The basic formula for security risk assessment according to AUVA method is identical to the aforementioned general formula for estimating the size (level,

index) of security risks by the method of Zoran Keković and his associates, with one remark that the assigned values for the categories of variables are different. Thus, the basic formula for calculating the size of the security risk according to AUVA method is as follows:

$$R = P \times C, \quad \text{where } R - \text{risk level}$$

P-probability of an event resulting in negative outcome
C-consequence or effect of a negative event on the value

It should be noted that according to this method, the calculation of the level of risk is being carried out by the general formula and by making the matrix of the two variables (probability and consequence), but all of that after the probability was being calculated with a separate sub-matrix and the values of consequence (effect) were being determined. A key variable by which this method is known and differs from other methods, is the introduction of the variable for the fulfilment of the safety conditions in the workplace (working environment), which as variable enters within the formula and submatrices of probability. Hence, the probability is calculated by the following formula:

$$P = E \times FC, \quad \text{where } P - \text{probability}$$

E-exposure of employees to possible dangers (harmful effects)
FC-fulfilment of the safety conditions in the workplace (working environment)

4. POSSIBLE IMPROVEMENTS FROM APPLICATION OF RISK ASSESSMENT METHODS IN PRIVATE SECURITY IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Private security entities and entities with an integrated security function (proprietary security entities) should seriously consider the risk assessment as part of their management process, especially when managing security risks. Managing the security risks has become unavoidable since security risks are increasing in size and variety, as well as are getting more serious in terms of the consequences towards value and goals of the market-oriented entities. Therefore, private security entities, whether they are contract or in-house, must establish and develop quality risk management process where risk assessment takes crucial role (Stankovski 2013).

The Republic of Macedonia has been developing its private security sector (subsystem) in the last 25 years. Although the risk management is not so recent in other parts of the world, the Macedonian experience in this field so far is more than modest. Namely, most of the private security entities have not recognized adequately the need and importance of risk management as part of the wider management process, and particularly of management with security risks. But,

since the status and role of the private security has been defined as primarily preventive-oriented, than, the private security entities in the Republic of Macedonia have only recently understood the real need and potential of the process of security risks management and assessment of security risks as part of that process. It seems that nowadays the private security entities are becoming more and more aware of their necessity and of the many improvements that they could bring to their work, both in terms of their professional performance and efficacy and in their economic performances. In this respect, according to the insight and knowledge of the author, some of the largest private security entities in the Republic of Macedonia are seriously interested in implementing sound and up-to-date risk management process and risk assessment, speaking of security risks at first place. Thus, they have started to recognize that a quality and optimal risk management process and risk assessment of security risks could not be attained only through their empirical knowledge but they have to be prepared and willing to invest in implementing scientifically based processes of risk management and risk assessment, and, especially, in implementing sound methodology for assessment of security risks. Their implementation nowadays represents crucial precondition for their future status within the private security sector, since more of their clients seek high quality preventive security services, something that could not be achieved without sound and optimal risk management process and risk assessment methodology.

Without any doubt, bringing higher scientific standards and knowledge from this field to the private security entities and entities with an integrated security function should make them more competitive, professional and socially responsible. The optimal risk management process and risk assessment methodology can ease the risk identification, determination of their size and seriousness, as well as provide clear and quality alternatives in security risk treatment. Especially, we find the method of security risks assessment within organizations by Keković and associates, as well as the Kinney method, as highly suitable and easily implemented on risk assessment of different values and goals of private entities and private security entities in the Republic of Macedonia in the future. The AUVA method could also been implemented because of its reliability and objectivity, but, it lacks the possibility to be implemented for assessing risks related to other values of the entities except persons (personnel and working environment).

When enumerating the numerous possible improvements which private security entities (both contract and in-house) in the Republic of Macedonia could get from the application of quality risk assessment methods, we could single out the following:

- Strengthening of the preventive politics and approaches within the entities;
- Reduction of subjectivity in risk management and risk assessment;
- Obtaining highly reliable and useful values of risk size (level, index);
- Setting quality basis for security risks prognosis;

- Determination of the most adequate treatment of security risks;
- Making out balanced cost-benefit analysis;
- Providing optimal grounds for risk management decisions.

5. CONCLUSION

All private security entities (contract or in-house) must implement optimal and up-to-date security risk management process and risk assessment methodology. They are unavoidable for them because of their preventive role and function within the contemporary systems and their need to be competitive in the market of private security services. Among numerous methods of security risk assessment, we find the Zoran Keković and associates method, the Kinney method and AUVA method to be suitable, reliable and practically applicable within the work of the private security entities in the Republic of Macedonia. We strongly believe that application of these risk assessment methods could bring numerous and significant improvements of the work to these entities, such as reduction of subjectivity in risk assessment, obtaining of highly reliable and useful values of risk size (level, index), determination of the most adequate treatment of security risks, as well as other improvements in the overall risk management process.

REFERENCES:

1. ASIS International, *General Security Risk Assessment*, (Alexandria VA: ASIS International, 2003).
2. Доревски, Зоран, *Управување со ризици, обезбедување и кризни ситуации како елементи на безбедносниот менаџмент во компаниите во Република Македонија*, (необјавена докторска дисертација, од архивата на авторот), (Скопје: Факултет за безбедност, 2013).
3. Gemović, Biljana, *Upravljanje rizicima kao element integrisanog sistema menadžmenta preduzeća*, (neobjavljeni doktorski rad, iz arhiva autora), (Beograd: Fakultet tehnickih nauka, 2011).
4. Герасимоски, Саше, *Прогноза на ризиците во приватниот безбедносен сектор*, Хоризонти, Битола, бр. 6, (2010а): 319-326.
5. Герасимоски, Саше, *Проценка на ризиците во приватниот безбедносен сектор*, Годишник на Факултетот за безбедност, Скопје, бр. 5, (2010б): 70-77.
6. Hubbard, Douglas W., *The Failure of Risk Management*, (Hoboken NJ: John Willey & Sons, 2009).
7. Кековиќ Зоран, Глишиќ Горан, Комазец Ненад, *Пристап методологији интегралног управљања ризиком у организацији*, Војно дело, (2010): 243-257.

8. Keković Zoran et al., *Pristup metodologiji procene rizika*, Nauka, Bezbednost, Policija NBP, Žurnal za kriminalistiku i pravo, (2009): 103-116.
9. Kinney, G.F., & Wiruth, A.D., *Practical Risk Analysis for Safety Management*, (China Lake CA: Naval Weapons Center, 1976).
10. Moraru, Roland Iosif, *Current Trends and Future Developments in Occupational Health and Safety Risk Management: Risk Management for the Future - Theory and Cases*, (Rijeka: Intech, 2012).
11. Мургоски Зозе, *Речник на македонскиот јазик*, (Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2005).
12. Stanković Milena & Stanković Vladana, *Comparative analysis of methods for risk assessment-Kinney and AUVA*, Safety engineering, Vol. 3, No. 3, (2013): 129-136.
13. Станковски, Љупчо, *Планови за обезбедување и процена на безбедносната ситуација*, Современа македонска одбрана, Том 13, Бр. 24, (2013): 137-148.
14. Starčević Jelena, Ilić Maја, Raunović-Pfaf Jelena, *Priručnik za procenu rizika*, (Beograd: Globe Design, 2010).
15. Воган, Џ. Емет, *Управување со ризици*, (Скопје: Арс Ламина, 2014).

Глобализацијата и
приватизацијата на безбедноста

Globalization and Privatization
of Security

НЕКСУСОТ ПОМЕЃУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА, ПРИВАТИЗАЦИЈА НА БЕЗБЕДНОСТА И ДРЖАВАТА

Доц.д-р Горан ЗЕНДЕЛОВСКИ

Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
goranz@zfz.ukim.edu.mk

Апстракт:

Современите процеси на глобализација поставени врз база на доминантните неолиберални вредности драстично ја променија улогата на државата. Новите облици и форми на соработка и меѓузависност придонесоа за суштински промени во три значајни сегменти за државата, а тоа се територијалноста, суверенитетот и автономијата. Слободниот проток на луѓе, добра и услуги ја трансформира улогата на државата и ги ослаби нејзините функции во делот на безбедноста, одбраната и финансиите. Динамиката на корпоративната глобализација придонесе и за една поинаква политичко-економска организација и распределба на моќ, така што покрај државите и меѓународните организации се појавија и други недржавни актери на меѓународната сцена како што се транснационалните корпорации, невладините организации и други.

По Студената војна бранот на приватизација се прошири низ сите сегменти на општеството, вклучувајќи го и безбедносниот сектор. Приватизацијата на безбедносна и на воената сфера од страна на приватните компании, претставува еден од поекстремните облици на приватизација во модерната доба. Приватните безбедносни и воени компании не само што ја заменуваат улогата на државните безбедносни институции (полицијата и војската), туку во поширока смисла ја обликуваат и безбедносно-воената структура, влијаат врз националната и врз меѓународната безбедносна и одбранбена политика и одлучуваат за прашањата поврзани за војната и мирот. Оттука, нашата цел е да се согледа заемниот однос на современата глобализација со процесот на приватизација на безбедноста и можните безбедносни импликации.

Клучни зборови: процесите на глобализација, државата, приватизација на безбедноста, приватни безбедносни и воени компании.

ВОВЕД

Почетоците на глобализацијата се поврзуваат со економијата и создавањето на капиталистичкиот систем што егзистира уште од XV век. Од тогаш до денес светскиот систем се изразува преку неговите клучни аспекти на модернизација, а тоа се: пазарот, националната држава, демократијата, културната револуција и социјалните права. Вестфалскиот систем на суверени држави (1648 год.) во суштина го воспостави западниот либерален политички систем што сèуште се сфаќа како општа универзална цивилизациска вредност. Овој систем што опстојува околу четири века, подразбира дека државата има највисока власт и моќ во случувањата на нејзината територија, а територијалниот интегритет и суверенитет се неповредливи, а мешањето во внатрешните работи на суверената држава е недозволиво.

Но, крајот на XX век ги става претходно спомнатите работи под сомнение поради динамиката, промените и новите форми на соработка и учество на новите актери на меѓународната сцена кои дејствуваат надвор од принципите на Вестфалскиот модел. Современата политичко-економска димензија на глобализација врз постулатите на западниот неолиберален концепт драстично ја промени улогата, влијанието и контролата на државата. Со вкрстувањето на националното со меѓународното, како последица на либерализацијата и паѓањето на националните граници, настанаа промени меѓу кои и модифицирање на државноста и релативноста на територијалноста и суверенитетот.

Транснационалниот слободен проток на добра и услуги и дисперзијата на моќ што се одвива на релација од држава кон недржавни актери-транснационални корпорации, невладини организации и групи, придонесоа за ослабување на автономијата и регулаторните функции на државата. Очекувано беше тоа да доведе до глобална приватизација и делегирање на државните апарати во рацете на квази или на парадржавни организации и приватни компании на кои корпоративната глобализација им донесе свои територии т.е. „сопствени држави“ (Бек, 2004:266). Глобализацијата што се смета за составен дел на капиталистичкиот систем, придонесе за циркулација на стоките и услугите во транспланетарниот простор. Тоа им овозможи на новите недржавни економски актери постепено да го монополизираат светскиот пазар и да ја менуваат моќта на светската политичка и безбедносна матрица во своја корист.

Пенетрацијата на капиталот доведе до „ослободување“ на приватните компании од националните и државните стеги, овозможувајќи им да ги при-

ватизираат оние сфери за кои беа задолжени само државите и меѓународните организации, а се однесува на: информатичко-технолошките средства, природните ресурси, медиумите и комуникациите, безбедноста, војувањето, современите оружја и друго. Покрај тоа, со манифестирањето на новите асиметрични закани и облици на загрозување се зголеми потребата за ангажирање приватни компании за широк спектар на безбедносни и воени услуги кои опфаќаат: физичка и лична заштита, електронски алармни системи, процена на ризици, заштита од пожари, кризен менаџмент, контртероризам, превенција од криминал, разузнавање, совети и обука, логистичка, борбена и оперативна поддршка и друго (Strom et al., 2010).

Сметаме дека современата глобализација е главен виновник за вкрстување на економијата и безбедноста, но и креатор на процесот на „сеќјуритизација“ на економската–корпоративска политика. Приватизацијата на безбедносната и воената сфера од страна на приватните компании претставува еден од поекстремните облици на приватизација во модерната доба која може да предизвика сериозни последици врз националната и врз меѓународната безбедност и мирот.

СОВРЕМЕНАТА ДРЖАВА И ПРИВАТИЗАЦИЈАТА НА БЕЗБЕДНОСТА

Генезата на процесот на приватизација на безбедноста се поврзува со почетоците на приватните армии (познати како платеници), кои егзистираат уште пред создавањето на капиталистичкиот систем и модерната држава. Од тогаш бројни автори се обиделе да ги идентификуваат причините што довеле до приватизацијата на безбедноста и да одговорат на прашањата дали државата се соочува со криза во територијалноста, суверенитетот, организациониот облик, легитимитетот и контролата над средствата за употреба на сила и дали таа ќе ја задржи моќта да објавува војна и мир или ќе се префрли на недржавните – приватни безбедносни субјекти?

Државата е круцијален актер на меѓународната сцена која има контрола и монопол над средствата за насилство и легитимно право за употреба на сила. Идејата за државниот монопол над средствата за присила се среќава уште порано, во делата на Макс Вебер, Томас Хобс и Карл фон Клаузевиц. *Макс Вебер* ја истакнал важноста на државата како најмоќна институција во модерното општество и инсистирал на територијалноста што не се совпаѓа со дилемите за прекинување на врска помеѓу националната сувереност и националната безбедност. Според него, државата имала легитимна моќ за употреба на физичка сила, потенцирајќи ги полицијата и војската како главни инструменти (Weber, 2004). Во XVII век *Томас Хобс* ја констатирал надмоќноста на државата над средствата за насилство, и дека таа е единствен актер што одлучува

за прашањата поврзани со војната, мирот и одбрана на територијалноста и граѓаните од внатрешните и надворешните закани (Hobbes, 2004). Во тој контекст и *Клаузевиц* сметал дека војната и војувањето се ексклузивно право само на државите и нивните национални армии. Тоа значи дека контролата, санкционирањето и употребата на сила се под целосна јурисдикција на државите (Клаузевиц, 2009).

Исто така, и други современи автори потврдуваат дека улогата на државата е сèуште важна. *Гиденс*, кој прави компарација помеѓу државата и гиганските компании смета дека „државата има територија, а компаниите немаат, државите имаат пристап во воената моќ и ги држат под контрола средствата за насилство, додека компаниите тоа го немаат, и дека државите се сèуште одговорни за воспоставување на законската регулатива која влијае и на корпорациите“ (Гиденс, 2003). И *Хантингтон* истакнува дека државите ќе останат во светските случувања. Од политичко-безбедносен аспект, „тие имаат војска, водат дипломатија, потпишуваат договори, управуваат со меѓународните организации, влијаат врз производството и трговијата и водат војни“ (Huntington, 1996:51). Според *Бузан*, националната (државна) безбедност е таа која ги одредува индивидуалната и меѓународната безбедност. Тоа значи дека суверената територијалната држава сèуште останува стандардна единица за безбедност, таа интервенира на пазарите, има пристап до природните богатства, посредува при економски кризи и нестабилности, нивелира прифатливо ниво на благосостојба итн. (Бузан, 2010).

Но крајот на Студената војна доведе до редица промени од глобални размери, кои беа тригер за започнување на современиот процес на приватизација на безбедноста. Тоа се :

- 1) Крајот на биполизмот доведе до одмрзнување на серија вооружени конфликти во земјите од Третиот свет, кои беа повод за ангажирање на меѓународните сили и хуманитарните организации, но и за ангажирање на приватните безбедносни и воени компании.
- 2) Прераспределбата на моќ се помести од државата кон наддржавното и субдржавното ниво, а тоа доведе вакуум просторот да биде пополнет со недржавни субјекти, како што се приватните безбедносни и воени компании, „господари на војната“, паравојски, приватни милиции, приватни гарди, терористички организации, криминални организации и банди.
- 3) Создавањето нови независни држави го забрза процесот на креирање национални безбедносни и воени структури (полиции, војски и агенции).
- 4) Реформите на безбедносниот сектор и редуцирањето на бројот на припадници во вооружените сили, како и намалувањето на буџетите за одбрана и војска, беа причина за префрлување на тежиштето од државниот-јавен сектор кон приватниот сектор. Притоа голем број припадници на безбедносните сили се најдоа на светскиот пазар на трудот, а државните

безбедносни структури имаа потреба од ангажирање приватни компании за реструктурирање и приспособување кон новата организациска и функционална поставеност. Тоа придонесе за приближување на релациите помеѓу војници – цивили и обратно.

- 5) Либерализацијата на пазарите, преку слободниот проток на стока и услуги, придонесе за масовна приватизација на јавните сервиси кои беа под контрола на државите (образование, здравство, природните ресурси, медиумите и комуникациите, пензиски фондови). Отворената економија доведе до отстранување на ограничувањата и на другите државни сектори кои се поврзани со заштитата и спасувањето при елементарни непогоди, обезбедување лица и објекти, управување со кризи, набљудување и известување, разубувањето, воено-технолошки развој и др. На тој начин националната (државна) безбедност постепено преминува во „рацете“ на недржавните (приватни) субјекти за безбедност.
- 6) Глобалната дистрибуција на оружје и опрема придонесе приватните компании и групи лесно да се стекнат со вооружување што не го поседуваат ниту националните армии. Тоа им овозможи на приватните компании да создадат свои приватни армии, (таканаречени „војски без држави“), кои подеднакво им служат на државните власти и на недржавните актери за (не)воени (тајни) операции надвор од националните граници (Ванковска, 2011:96-97).

Овие промени го сменија обликот на модерната држава што и понатаму останува да биде нејасен и неопределен во однос на политиката, економијата и безбедноста. Од нејзиниот избор зависи дали таа ќе дозволи да ја загуби националната сувереност. Зголемените очекувања од неа придонесоа таа да се соочи со „преоптовареност“ во извршување на функциите и/или со „криза на легитимноста“ (Held, 2008). Очигледно е дека слабењето на нејзините функции е најмногу изразено во три сегменти: (1) во безбедноста и одбраната; (2) во финансиите и пазарите и (3) во неможноста државата да одржи одредено ниво на благосостојба поради рушењето на политичките и економските бариери од страна на мултинационалните компании и организации (Held, 1997:70,71,112; Turek,1999:37).

Глобализацијата и приватизацијата не се единствените сили што придонеле за ерозија на државната моќ, туку и самите држави се учесници во ослабувањето на своите функции (Abrahamsen and Williams, 2009:3). Преку имплементација на неолибералниот модел на управување, државите влегуваат во „замката“ на глобализацијата, која започнува постепено, преку процесите на трансформација и децентрализација на националните институции, да ја руши државната безбедносна структура „цигла по цигла“. Тоа не значи крај на државниот суверенитет или одземање на контролата на државата над безбедносните сили, туку сигнали за институционална промена и примопредавање

на дел од државните функции. На тој начин приватните безбедносни и воени компании, со дозвола од страна на државата прераснаа во нови легитимни актери за употреба на физичка сила.

Но, постојат бројни начини како да се ограничат приватните безбедносни компании, со цел да не стекнат поголема моќ од државите. Станува збор за пополнување на „безбедносниот јаз“ со локални, национални, регионални и меѓународни регулаторни иницијативи, мерки и активности, како што се следниве: (а) зајакнување на меѓународната легислатива, преку телата на ООН да се ратификуваат договори што би ги ограничиле приватните безбедносни и воени компании во делот на регрутирањето, финасирањето, обуката и употреба на сила; (б) регионалните организации (ЕУ, АУ и др.) може со декларации, иницијативи и мерки да ги контролираат приватните безбедносни групи што дејствуваат на нивната територија; (в) вклучување на националните (државни) механизми за регулирање, финансирање и контрола на ПБК/ПВК кои оперираат во и надвор од матичната земја, на пример, државата може да ги селектира компаниите според видот на услугите што ги нудат, видот на компанијата, клиентот и опкружувањето (воена, мировна или постконфликтна средина); (г) организациите, компаниите и хуманитарните агенции, што ги користат услугите на приватните безбедносни компании, треба да ги зајакнат стандардите и кодексите на однесување, особено во регионите што се зафатени со вооружени конфликти и (д) приватните безбедносни и воени компании може самостојно да ги регулираат и да ги контролираат своите дејности преку мониторинг на сопствените активности во различно безбедносно опкружување (Lilly, 2000:32-33).

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА НА ПРИВАТНИОТ БЕЗБЕДНОСЕН СЕКТОР – ПРИЧИНИ И ПОСЛЕДИЦИ

Процесот на приватизација подразбира пренесување на одговорностите од државата на приватниот сектор. Овој процес го нарекуваат и како процес на денационализација (Savas, 2005;), кој во голема мера беше поттикнат од глобализациските процеси. Исто така, се користат и термините дерегулација, либерализација на трговијата и пазарите, кога треба да се објаснат новонастанатите промени на државата во однос на нејзината автономност во економијата. Меѓутоа, приватизацијата на безбедноста е далеку посложен процес, отколку што е самиот трансфер од јавните кон приватните безбедносни субјекти. Затоа што процесот на приватизација на безбедноста ја зголемува потребата на приватните актери за производство, финансирање (профит) и регулација на безбедносната и воената сфери кои претходно беа јавни добра. Една од причините е што приватната безбедност предизвика нарушување на балансот помеѓу цивилно–воените односи и сега се најде во средината

помеѓу „цивилно – (приватни безбедносни компании) – воени односи“, или пак станува збор само за „приватно безбедносни компании – воени односи“ (Berndtsson, 2009:63). Причините што доведоа до спојување на јавно – приватно партнерство и до дисбаланс на цивилно–воените односи, воопшто не се нови. Дел од нив ќе ги елаборираме со цел да осознаеме како приватниот безбедносен сектор со помош на глобализациските процеси стана еден од најпрофитабилните бизниси на денешницата.

Во периодот, пред и по Студената војна, приватизацијата прерасна во глобален тренд преку јавните сектори. Причините се во тоа што крајот на биполарната војна доведе до редуцирање на припадниците на вооружените сили кои припаѓаа на земјите од Западниот и од Источниот блок. Според податоците на *The Military Balance* бројот на припадниците во вооружените сили се намалил за повеќе од 7 милиони за период од 1985 до 2001 година (*The Military Balance*, 2002:337), притоа милиони поранешни војници се нашле на пазарот на трудот. Распадот на поранешниот Советски сојуз и неговите воени структури била причината за пролиферација на оружјето (особено на малото и лесно оружје) на отворениот црн пазар. Милиони парчиња на лесно оружје биле лесно достапни за недржавните актери како што се приватните безбедносни и воени компании, „господарите на војната“, криминалните и терористичките организации, бунтовничките групи и бандите, паравојските и приватните гарди (Berndtsson, 2009:113).

Исто така, крајот на Студената војна доведе до пораст на национализмот, преку кој одредени националности сакале да го изразат сопствениот идентитет. Поради ова доаѓа до значителен пораст на новонастанатите држави, и тоа од 159 во 1990 год. на 189 држави во 2000 година (UN membership 1945-present; Зенделовски и Нацев, 2014:65). Но, како што се зголемувале желбите за независност, така се зголемувал и бројот на вооружени конфликти во земјите од Третиот свет (во поранешна Југославија и во Африка). Па така, од 1989 до 2006 година, бројот на вооружените конфликти достигнал до бројка од 122 на околу 80 локации, а од кои 115 конфликти се карактеризирани како внатрешни конфликти (Harbom and Wallensteen, 2007:623-624).

Порастот на вооружените конфликти го засилил и меѓународниот ангажман за спроведување мировни и хуманитарни операции. Па така, за периодот од 1989 до 1994 година бројот на мировните операции на ООН, се зголемил за 20 нови мисии, а бројот на мировниците пораснал од 11.000 на 75.000 луѓе, (UN Peacekeeping), а трошоците на мисиите пораснале од 190 милиони долари во 1980 година на 3.5 милијарди долари до 1994 година (Lebovic, 2004). Од мировниците на ООН се барало да преземат широк спектар на сложени задачи, што се однесуваат на мониторинг на човековите права, набљудување на избори, реформи на безбедносниот сектор, разоружување, демобилизација и реинтеграција на поранешни борци, одржување на државните институции,

деминери, хуманитарни работници и сл. Овие комплексни задачи се видени како идеална прилика за вклопување на недржавните актери, кои што преку меѓународните (влади и невладини) организации се вклучиле и во реформите на државните институции и градењето на демократските општества според неолибералните стандарди.

Земјите во развој биле принудени од западните земји, доколку сакаат да се интегрираат во глобалната економија, да ги реформираат сопствените институции и да ги прифатат условите од страна на меѓународните финансиски институции (ММФ и Светската банка беа задолжени за приватизација и редуцирање на јавните сектори, пред сè за намалување на трошоците за потребите на одбраната и армијата), а за возврат би добиле политичка стабилност и поголем степен на безбедност (Зенделовски и Нацев, 2014). На тој начин, глобализацијата придонесе за „корпоративска еволуција на старата професија-платеници“, а денес познати како приватни безбедносни и воени компании, да се промовираат на меѓународната сцена како актери од круцијално значење за безбедноста и мирот.

Со „реформите“ на земјите од Третиот свет приватните безбедносни и воени компании (ПБК/ПВК), лесно се интегрирале во државните структури, во мировните операции на меѓународните организации, и во хуманитарните агенции и невладините организации. Некои од нив, како МПРИ и Динкорп (Military Professional Resources Incorporated, DynCorp), биле ангажирани во реструктурирањето на државните институции, како и за логистичка поддршка на меѓународните сили за стабилизација во земјите на Балканот. На пример, МПРИ била ангажирана од Владата на САД како советници за соодветно реструктурирање на МО и на АРМ во Р.Македонија, според стандардите на НАТО. Претходно, компанијата стекнала искуство во Босна, и како воени институции на хрватските сили во нивниот поход на Краина (кој резултираше со геноцид и прогон на 200 000 Срби), а учествувала и во обуката на Ослободителната војска на Косово-ОВК, при воената интервенција на НАТО на СРЈ во 1999 година. (Нацев, 2002:71; Avant, 2004;). Постојат и други примери во кои приватните безбедносни и воени компании од западните и источните земји, биле учесници во војните и вооружените конфликти. Меѓу нив најпознати се активностите на американската воена компанија „Блеквотер“ (Blackwater) во Ирак и Авганистан и на руската приватна воена компанија „Вагнер“ (Wagner) во Сирија и во Украина (Hemingway, 2006; Quinn, 2016).

Борбата за профит и галопирачката побарувачка на природни ресурси и енерџенси, влијаеле врз порастот и концентрацијата на ПБК во регионите богати со ресурси. Нафтените полиња на Средниот Исток и Нигерија, дијамантите во Сиера Леоне, биле од голема корист за транснационалните корпорации, како што се Бритиш Петролеум, Ексон, Шел и други (Avant, 2004:153), да ги ангажираат ПБК за обезбедување на својот имот и профит

при експлоатирањето на ресурсите од овие земји. На пример, Нигерија е земја која е позната по богатството со нафта и природен гас, а исто така и приватизацијата на безбедноста е втор најголем бизнис во земјата, во кој учествуваат од 1500 до 2000 безбедносни компании, со вкупен број вработени од 100 000 луѓе (Abrahamsen and Williams, 2005:3). Всушност, транснационалните корпорации ги користат ПБК како свои приватни војски за извршување и штитење на нивните корпоративски интереси, а не во интерес на државите од коишто потекнуваат, ниту пак да се придржуваат до законите на земјите во коишто се ангажирани.

Како последица од ерозијата на државната моќ, се констатира дека глобализацијата преку слободниот проток на добра и услуги им помогна на ПБК/ПВК да го пополнат безбедносниот јаз и да пронајдат нови клиенти од кои може да профитираат во кризните региони низ светот. На тој начин глобализирањето на приватната безбедносна индустрија се одвиваше паралелно со зголемувањето на интензитетот и бројот на вооружените конфликти, елементарните непогоди и постконфликтното градење на општеството.

Терористичките напади на САД од 2001 година придонесоа траекторијата на воената индустрија да оди по нагорна линија. Со почетокот на „Војната против тероризмот“, започнува „воениот поход“ и револуцијата во военотехнолошките работи. Започнува процесот на трансформација на воено-безбедносните структури и институции, воено-одбранбените стратегии, начинот на војување, глобалната трговија на оружје, порастот и значењето на приватните безбедносни и воени компании. Секако удел во тоа имаа процесите на глобализација што го забрзаа темпото на индустријализација, компјутеризација и размена на технологии кои значително влијаеја врз воената сфера. Меѓутоа да не се изостават асиметричните и другите невоени закани и опасности што ги мултиплицираа воено-безбедносните проблеми. Овие компоненти укажуваат дека се создава нов глобален воен поредок што ќе биде надвор од контрола и дофат на националните и наднационалните механизми за контрола (Мекгру, 2009).

Овие промени беа тригер за фаворизирање на безбедносната и воената продажба, притоа глобализацијата им даде можност на приватните компании да се вклучат во меѓународната трговија со давање услуги на државите, мултинационалните корпорации, хуманитарните агенции, недржавните вооружени субјекти и меѓународните организации. Нивните безбедносни и воени услуги имаа широк дијапазон, од обезбедување објекти и лица, разузнавање, превенција на криминални дејствија, логистичка поддршка, кризен менаџмент, контратероризам, заштита од пожари до борбена и оперативна поддршка, воени совети и обука, набавка на оружје и опрема (Lilly, 2000:11), вклучувајќи и услуги со висока технологија, хакерството, роботиката и микротехнологиите, беспилотните летала и сателитите.

Улогата на ПБК е евидентна во редица национални (домашни) безбедносни активности и во воените зони. За време на првата Заливска војна (1990 год.) соодносот на контрактори (претприемачи) – активен воен персонал изнесувал 1:58, а во Босна 1:15, додека во операцијата „Слобода за Ирак“ (2003 год.), соодносот бил 1:6 (Avant, 2006). Во Ирак (2007-2008 год.) имало ангажирано вкупно 149 400 претприемачи кои имале договор со Министерството за одбрана на САД, а во истиот период бројот на американските војници изнесувал 147 400 (Isenberg, 2008). Додека во 2015 година, соодносот помеѓу приватните претприемачи и американските војници во Авганистан изнесувал околу 3:1 (CRS Report, December 2015).

Овие податоци покажуваат дека цивилите сè почесто се вклучени во војните, односно, се појавува процес на „цивилизирање на војните“ или процес на „секјуритизација и милитаризација на цивилите“. Тоа го потврдуваат и следните податоци поврзани со улогата на САД во сферата на приватната безбедност. Од 2003 до 2006 година Владата на САД ги фаворизирала приватните компании за безбедносни услуги со кои склучила повеќе од 115 000 договори. Само во 2003 година САД потрошиле 327 милијарди долари на договори со приватните претприемачи, (Klein, 2007:13, 301), односно, помеѓу 6 и 10 милијарди долари на услуги поврзани со приватната безбедност за периодот од 2003 до 2007 година (The Budget and Economic Outlook, 2008). За пет години (2001 – 2006 год.), Одделот за домашна безбедност пренасочил околу 130 милијарди долари кон приватните компании, средства кои се повеќе од БДП на Чешка или на Чиле (Klein, 2007: 301).

Се проценува дека околу 1271 владини организации и 1931 приватни компании учествувале во програмите поврзани со контратероризмот, домашната безбедност и разузнавањето во САД (Gomez del Prado, 2015). Во споредба со буџетот на ООН за мировните операции за 2006-2007 год. изнесувал 5.25 милијарди долари, што е само $\frac{1}{4}$ од вредноста на договорот склучен помеѓу САД и компанијата Халибартон (Halliburton) за нејзиниот ангажман во Ирак (Klein, 2007: 380).

На глобално ниво, податоците за услугите на приватниот безбедносен сектор се фрапантни. Според бројот на населението, САД важат за најголем пазар во светот во сферата на приватната безбедност, во кој се вработени помеѓу 1.5 и 2 милиони луѓе. При што за трипати го надминува бројот на вработените во полицијата, и се очекува пазарот на приватните безбедносни услуги да се зголеми за околу 5% годишно (или околу 68 милијарди долари) до 2019 година (US Private Security Services Market, June, 2015). Во Европа (опфатени се 34 земји, од кои 28 земји–членки на ЕУ) регистрирани се 52 300 приватни безбедносни компании со вкупен број вработени од 2.2 милиони луѓе, а вкупниот годишен промет во овој сектор изнесува околу 35 милијарди евра (Private Security Services in Europe, 2011).

Процесот на приватизација на безбедносните компании постепено се ширел и во источните земји. На пример, во Русија во 1999 год. имало околу 11000 приватни безбедносни компании, а во 2005 год. тој број пораснал на 22000 компании, додека во 2009 год. биле регистрирани 29000 безбедносни компании со вкупен број на вработени од 762 000 (Sergevnin and Kovalyov, 2013: 208). Во Индија околу 5 милиони луѓе се ангажирани во приватниот безбедносен сектор, со што го надминува вкупниот број луѓе во вооружените сили (копнени, морнарички, воздухопловните сили) и полицијата. Додека економскиот раст на Кина, придонел за зголемување на побарувачката за приватни безбедносни услуги, се претпоставува дека се ангажирани околу 3 до 5 милиони луѓе во околу 6000 безбедносни компании (Abrahamsen and Williams, 2009: 2), кои остваруваат годишен приход од 6,2 милијарди долари (Fuchs, 2016).

Поради зголемувањето на стапката на криминални активности и заканите од терористички напади, се очекува пораст на светскиот пазар на приватни безбедносни услуги за 6.9% годишно, чија вредност ќе достигне околу 267 милијарди долари до 2018 година (World Security Services, November 2014). Показател за тоа како се глобализира пазарот на безбедносниот сектор е примерот со една од најголемите мултинационални безбедносни компании во светот, Г4С (Group 4 Securicor) која е распространета во повеќе од 110 земји низ светот, со околу 620 000 вработени, и остварува годишен промет од 10 милијарди долари (G4S, 2015).

Сметаме дека слободниот проток на услуги и луѓе и натпреварот за профит, доведоа приватниот безбедносен сектор да се интегрира во модерниот концепт на државата, одземајќи и дел од нејзините функции во безбедноста и одбраната. Доближувањето на ПБК/ПВК до кризните подрачја и војувањето, придонесе во голема мера за промена на концептите на војната и мирот, како и за промени во концептот на националната безбедност. Постои загриженост дека националната безбедност, како и изведувањето на идните воени операции, ќе зависат од услугите и капацитетите на приватните безбедносни и воени компании.

ЗАКЛУЧОК

Приватните компании што нудат безбедносни и воени услуги се стари колку и самата држава и почетоците на капиталистичкиот светски систем. Капитализмот ја поттикнува глобализација преку слободниот проток на стоки и услуги, придонесе недржавните актери да се приклучат на глобалната сцена со нудење услуги во сферите на полицијата и војската, а за кои беа задолжени само националните држави. Оттука, мешањето на јавните со приватните услуги влијаеше врз улогата и функциите на модерната држава, но исто така

придонесе и за промена на пазарите и општествата кои беа изградени со помош на државата. Вклучување на приватниот безбедносен сектор во модерната држава доведе до преиспитување на легитимноста на монополот за употреба на сила, што се покажа дека не е ексклузивно право само на државите, туку и на недржавните актери што оперираат на локално на регионално и на меѓународно ниво. Во тој контекст, државите треба да преземат построги регулативни мерки над приватните безбедносни компании и контрола на тоа како ги изведуваат безбедносните и воените услуги, начинот на финансирање и „извозот на безбедност“ надвор од националните граници. Во спротивно, приватните безбедносни и воени компании би можеле да бидат конкурентни на државните безбедносни институции, како во мирновременска, така и во воена и постконфликтна состојби. Тоа во голема мера ќе влијае врз националната и врз меѓународната безбедносно-воена структура, но и врз традиционалните концепти за мирот и војната.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Abrahamsen, Rita and Michael C. Williams. *The Globalization of Private Security: Country Report Nigeria*, 2005. Retrieved from : <http://users.aber.ac.uk/rbh/privatesecurity/country%20report-nigeria.pdf>.
2. Abrahamsen, Rita and Michael C. Williams. "Security Beyond the State: Global Security Assamblages in International Politics". *International Political Sociology* (2009) 3, : 1-17.
3. Avant, Deborah D. "The Privatization of Security: Lessons from Iraq". Spring 2006. Retrieved from : http://www.du.edu/korbel/sie/media/documents/faculty_pubs/avant_2006_orbis_privatization_of_security_lessons_from_iraq.pdf
4. Avant, Deborah. "The Privatization of Security and Change in the Control of Force". *International Studies Perspectives* (2004) 5 :153-157.
5. Бакрески, Оливер и др. *Корпоративски безбедносен систем*. Скопје: Комора на РМ за обезбедување на лица и имот, 2012.
6. Beck, Ulrich. *Моч против мочи у доба глобализације*: Nova svjetskopoliticka ekonomija. Zagreb: Skolska knjiga, 2004.
7. Berndtsson, Joakim. *The Privatization of Security and State Control of Force: Changes, Challenges and the Case of Iraq*. University of Gothenburg, 2009.
8. Бузан, Бери. Луѓе, држави и страв: Проблемот со националната безбедност во меѓународните односи, (превод). Скопје: Академски печат, 2010.
9. Фити, Таки. *Современиот капитализам*. Скопје: Магазин 21, 1991.

10. Fuchs, Martina. "China's private security firms flex their muscles". CCTV COM, 2 April, 2016. Retrieved from: <http://english.cntv.cn/2016/02/04/VIDE-Um5bSbE YrfR 82Aikh R7J160204.shtml>.
11. Гиденс, Ентони. *Забеган свет-како глобализацијата ги преобликува нашите животи*. Скопје: Филозофски факултет, 2003.
12. Gomez del Prado, Jose L. "The Privatization of War: Mercenaries, Private Military and Security Companies (PMSC)". Global Research, August 21, 2015. Retrieved from: <http://www.globalresearch.ca/the-privatization-of-war-mercenaries-private-military-and-security-companies-pmsc/21826>
13. Group 4 Securicor, "Who We Are". Retrieved from: <http://www.g4s.com/en/Who%20we%20are/>
14. Harbom, Lotta & Peter Wallensteen. "Armed Conflict, 1989–2006". Journal of Peace Research, Vol. 44, No. 5, (2007): 623–634.
15. Hemingway, Mark. "Warriors for Hire". The Weekly Standard, Dec 18, 2006. Retrieved from: <http://www.weeklystandard.com/warriors-for-hire/article/14187>.
16. Huntington, Samuel. *Sukob Civilizacija i preustroj svjetskog poretka*, Zagreb: Izvori, 1996.
17. Isenberg, David. "Has the Privatization of National Security Gone Too Far? ". CATO Institute, November 14, 2008. Retrieved from: <http://www.cato.org/publications/speeches/has-privatization-national-security-gone-too-far>.
18. Клаузевиц, Карл Ф. *За војната*, (превод) Скопје: Магор, 2009.
19. Klein, Наоми. *The Shock Doctrine the rise of disaster capitalism*. New York: Metropolitan Books Henry Holt and Company, LLC, 2007.
20. Lebovic, James H. "Uniting for Peace? Democracies and UN peace operations after the Cold War". Journal of Conflict Resolution, Vol 48, No.6, 2004.
21. Lilly, Damian. *The privatization of security and peacebuilding: a framework for action*. London: International Alert, 2000.
22. Мекгру, Е. „Глобализацијата и светската политика“, во :Глобализација на светската политика: вовед во меѓународните односи, (превод), Табернакул, 2009.
23. Нацев, Зоран. „Функционирањето на одбранбениот систем во конфликтот од 2001 година“. Современа македонска одбрана бр.6 (2002):63-75.
24. "Post Cold-War surge". United Nations Peacekeeping. Retrieved from: [.org/en/peacekeeping/operations/surge.shtml](http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/surge.shtml).
25. Private Security Services in Europe CoESS Facts and Figures, CoESS, 2011.
26. Quinn, Alison. "Vladimir Putin sent Russian mercenaries to fight in Syria and Ukraine". The Telegraph, 30 March, 2016. Retrieved from: [/news/2016/03/30/vladimir-putin-sent-russian-mercenaries-to-fight-in-syria-and-uk/](http://www.telegraph.co.uk/news/2016/03/30/vladimir-putin-sent-russian-mercenaries-to-fight-in-syria-and-uk/).

27. Savas, E.S. *Privatization in the City: Successes, Failures, Lessons* Washington, DC: CQ Press, 2005.
28. "The Department of Defense Contractor and Troop Levels in Iraq and Afghanistan: 2007-2015". CRS Report for Congress, December 1, 2015.
29. Sergevnin, Vladimir and Oleg Kovalyov. "Policing in Russia" in: Handbook on Policing in Central and Eastern Europe. Edited by Gorazd Mesko et al. New York: Springer, (2013): 191-217.
30. Strom, Kevin et al. *The Private Security Industry: A review of the definitions, available data sources, and paths moving forward*. USA : BJS, December, 2010.
31. The Budget and Economic Outlook:Fiscal Years 2008 to 2018. Congressional Budget Office, January, 2008. Retrieved from: https://www.cbo.gov/sites/default/files/110th-congress-2007-2008/reports/01-23-2008_budgetoutlook.pdf.
32. *The Military Balance 2002*. Oxford University Press: 2002.
33. Turek, Franjo. *Globalizacija i Globalna sigurnost, Hrvatska udruga za medunarodne studije* . Varazdin: HUMS, 1999.
34. UN, Growth in United Nations membership, 1945-present. Retrieved from:<http://www.un.org/en/sections/member-states/growth-united-nations-membership-1945-present/index.html>.
35. "US Private Security Services Market". PRNewswire, New York, June 11, 2015. Retrieved from: <http://www.prnewswire.com/news-releases/us-private-security-services-market-300098129.html>.
36. Ванковска, Билјана. *Меѓународна безбедност:критички пристап*.Скопје: Филозофски факултет,2011.
37. Vejnovic, Dusko and Gojko Pavlovic. "Globalization and Privatization of Security". Дефендологија (2010):19-27.
38. Weber, Max. *The Vocation Lectures: "Science as a Vocation", "Politics as a Vocation"*. Edited by David Owen and Tracy B. Strong, Trans. By Rodney Livingstone, Hackett Publishing, 2004.
39. Williams, Phil. *Violent Non-State Actors and National and International Security* . Zurich:ISN, 2008.
40. World Security Services. The Freedomia Group,November, 2014. Retrieved from: <http://www.freedomiagroup.com/brochure/32xx/3201smwe.pdf>.
41. Зенделовски, Горан и Зоран Нацев. *Глобализација мирот и безбедноста*. Скопје: Филозофски факултет, 2014.

THE CONTRIBUTION AND THE CHALLENGES OF PRIVATE SECURITY ACTORS IN INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY

Aleksandar PAVLESKI, PhD

Faculty Philosophy – Institute for Security, Defence and Peace.
pavleski@fzf.ukim.edu.mk

Abstract:

The paper analyzes the contribution and the challenges of the private security actors in International peace and security. Regarding to the analysis interest, the term private security actors, includes the private military and security companies. There is a trend of increasing importance of these actors in providing of International peace and security in the past two decades. Therefore, through the prism of the involvement of these actors in international peacekeeping and humanitarian missions, the paper analyzes their contribution to international peace and security. Nevertheless, analyzed and represent challenges faced by these actors in this field. Moreover, the paper makes identification of the these actors current challenges related to their contribution in this field.

Key words: privatization of security, private military companies, private security companies, international peace and security

ПРИВАТИЗАЦИЈА НА БЕЗБЕДНОСТА ВО НОВОТО БЕЗБЕДНОСНО ОПКРУЖУВАЊЕ

Актуелното безбедносно опкружување (во глобални рамки) чии корени може да се лоцираат во постстуденовоениот период, го карактеризираат специфични безбедносни ризици и закани насочени кон повеќе референтни безбедносни објекти. Всушност, со концептите за проширување и продлабочување на безбедноста, освен воениот се промовираше значењето и на нови безбедносни сектори, како: политичкиот, економскиот, социјалниот и еколошкиот, а исто така, се актуелизираше значењето и на повеќе референтни објекти на

безбедноста, започнувајќи од индивидуите па сè до меѓународниот систем. Ваквите процеси, меѓу другото директно ја отворија и можноста за активно вклучување на нови безбедносни актери и субјекти. Во таа насока, процесот на приватизација на безбедноста¹ се повеќе добива значење во справувањето со современите безбедносни закани и ризици на глобално ниво. Причината за актуелизирањето на ваквиот тренд произлегува од ограничената можност на многу, пред сè слаби и фрагилни држави за обезбедување заштита и безбедност како на нивните национални граници, така и на нивниот општествен поредок. Всушност, бројните конфликти и кризи во изминатиот 25-годишен период, покрај другото предизвикаа ерозија и колапс и на безбедносните структури во многу држави. Од друга страна, актуелното безбедносно опкружување и глобализациските текови (посебно со политички и економски предзнак) исто така ги поткопува безбедносните капацитети на многу држави. Во однос на состојбата во пост колонијалните држави, слабите безбедносни структури и капацитети, најчесто претставуваат резултат на погрешните или недоволните процеси порзани со градењето и развојот на државите.

Импликациите на современото безбедносно опкружување, посебно во државите од т.н. трет свет, отвораат уште една дилема поврзана со безбедносните тенденции на државните и политичките елити. Имено, карактеристична е отворената можност на овие елити за директна злоупотреба на националните безбедносни капацитети и структури заради реализација на нивни лични интереси. Од друга страна, современите безбедносни динамики иницираа зголемување и на бројот на недржавните вооружени актери, како: бунтовници, герилски групи, платени војски и сл. Ангажманот на овие актери вообичаено се поврзува конкретно со безбедноста на одредени групи од населението. Во такви услови и отсуство на соодветна заштита од државата, другото население и субјектите од бизнис-секторот се принудени сопствената заштита да ја препуштат на приватните безбедносни компании.

Во контекст на новата безбедносна парадигма и на приватизацијата на безбедносните функции, настапува радикална промена на природата на војната и на современиот конфликт. Всушност, денес пред сè станува збор за внатрешни конфликти во рамките на самите држави, при што конфликтните страни најчесто се регуларните владини вооружени сили од една и нерегуларни, паравоени сили од друга страна. Сепак, карактеристично за современите конфликти е и нивната зголемена интернационализација, позната уште како глобализација на вооружените конфликти.² Проширувањето на потенција-

¹ Овој процес вклучува ангажман на приватни воени и безбедносни субјекти во реализацијата на безбедносните активности што претходно се однесуваа единствено на регуларните национални безбедносни субјекти

² Акерман А. (2005): Превенција на конфликти: Институционални предизвици, излезни правила и улогата на цивилното општество, во: Превенција

лите што внатрешните конфликти ги носат со себе, како и меѓузависноста на современиот свет, во голема мера придонесуваат кон ваквата карактеристика. Притоа, поврзаноста и испреплетеноста на разни влијанија и актери, вклучувајќи ја и достапноста на оружје и воена опрема, продуцира т.н. хронична милитаризација на општествата и ги поткопува напорите за постигнување мир.³

Посочените карактеристики на современото безбедносно опкружување, овозможуваат зголемување на бројот и влијанието на приватните безбедносни субјекти, посебно споредено со нивната активност за време на Студената војна. Всушност, во изминатата деценија зголемен е бројот на нови безбедносни субјекти (приватни безбедносни и воени компании) во меѓународни рамки, пред сè како резултат на потребата за пополнување на безбедносниот јаз и вакуум простор настанат од ограничената ефикасност на меѓународната заедница. Притоа, компаниите најчесто се соградени од вишокот воени лица, настанат како резултат на воените рестрикции во повеќе западни земји во последната деценија. Оттука, оправданоста за приватизација на безбедноста се перцепира низ призмата на зголемување на ефикасноста и намалување на трошоците потребни за безбедносните и воените функции на државата. Во таа насока, на почетокот инволвирањето на приватниот сектор во безбедносната сфера е со цел обезбедување адекватна логистичка поддршка и услуги за регуларните владини вооружени сили, како и извршување на помалку значајни нивни задачи.

Покрај намалувањето на бројот на вооружените сили или усвојувањето на новите економски политики како фактор за пораст на приватните безбедносни и воени компании, значајно влијание врз нивниот раст има и несоодветната демобилизација и реинтеграција на поранешните војници по завршувањето на бројните конфликти. Еклантен пример за тоа претставува крајот на конфликтите во Босна и Херцеговина, во Авганистан и во Либериа.

ПРИВАТНИ БЕЗБЕДНОСНИ АКТЕРИ

Во рамките на овој труд терминот приватни безбедносни актери ги опфаќа приватните воени компании и приватните безбедносни компании.

Почетоците на приватните воени компании се поврзани со полковникот сер Дејвид Стирлинг кој во 1967 година ја основа WatchGuard International.⁴

на конфликти: од идеја до култура на превенција на конфликти во Македонија, Фондација Фридрих Еберт, Скопје, стр.34

³ Примерот со: Колумбија, Либериа, Сомалија.

⁴ Во компанијата е вработен поранешен персонал од британската специјална воздухопловна служба- British Special Air Service (SAS) и истата е специјализирана за обука на вооружени сили во странство.

Поинтензивен развој на приватните воени компании започнува во последната декада на XX век, со понудата на широк спектар нивни услуги во конфликтни ситуации, вклучувајќи вооружена борба и оперативна поддршка, воени совети и обуки, набавка на оружје, собирање на разузнавачки информации, спасување заложници и активно учество во постконфликтна реконструкција. Како резултат на тоа во посочениот период, се зголемува бројот на активни воени компании. Всушност како најактивни се истакнуваат: од САД - Military Professional Resources Inc. (MPRI), DynCorp, BDM Corporation и Vinnel; од Велика Британија - Defence Systems Ltd (DSL) и Sandline International; потоа Executive Outcomes од јужна Африка; Silver Shadow и Levdan од Израел; од Франција - Compagnie Française d'Assistance Spécialisée (COFRAS); Defence and Security, Ltd (IDAS) од Белгија и Teleservices и Alpha 5 од Ангола.⁵

Секоја од посочените компании е специјализирана за одредени видови на услуги и операции. Сепак, начелно сите приватни воени компании можат да се поделат на две главни категории: оние кои реализираат борбени улоги и кои реализираат неборбени улоги.

Наспроти приватните воени компании, приватни безбедносни компании имаат подолга историја и поголем ангажман. Тоа од причина што најголемиот дел од капацитетите на овие компании се користат за превенција на криминалот и заштита на бизнисите и имотите, пред сè во неконфликтни ситуации. Всушност, разликата помеѓу нив и приватните воени компании, главно произлегува од фактот дека вообичаено тие не се вооружени и нивниот фокус на интерес е заштита на сопственоста и персоналот, со што немаат воено влијание врз текот на конфликтот во конкретна ситуација. Сепак, во последните две декади присутен е тренд на зголемен ангажман на овие компании и во конфликтни региони, пред сè како резултат на намалената или ограничената способност на државата за обезбедување на посакуваното ниво на безбедност. Притоа, покрај ангажманот на националните и локалните приватни безбедносни компании, ваквите ситуации ја отворија можноста и за активен ангажман на меѓународните компании како резултат на што се проширија нивните операции во глобални рамки. Еклантен пример за тоа претставува ангажманот на Gurkha Security Guards⁶ во 1980 година од страна на британската компанија Lonhro за заштита на нејзините бизнис интереси во Мозамбик. Всушност, токму со ангажманот на Gurkha Security Guards во Мозамбик, започнува зголемување на бројот на приватни безбедносни компании ангажирани во конфликтни региони. Во редот на најпознати вакви

⁵ Lilly, D. (2000): The privatization of security and peacebuilding: a framework for action, International Alert, London, p.10.

⁶ Подетални информации за оваа компанија се достапни на: <http://gurkha-securityservices.co.uk/>

компаниите влегуваат: Defence Systems Ltd (DSL), Lifeguard, Group 4 и Securicor од Велика Британија; DynCorp и Kroll Associates од САД; како и Gray Security и Coin Security од јужна Африка.

Наспроти посоченото, практичниот ангажман покажува дека не може да стане збор за постоење на јасна дистинкција помеѓу приватните воени и безбедносни актери, т.е. компании. Тоа особено по ангажманот на приватните безбедносни компании и во конфликтни и кризни региони. Како резултат на тоа, се развива двојна природа на услугите на една иста компанија, т.е. истата според услугите може да се идентификува и како приватна воена, но истовремено и безбедносна компанија. Табелата во прилог најдобро ја илустрира ваквата ситуација.⁷

Активности, услуги и главни корисници на приватните воени и безбедносни компании		
активности и услуги	компаниии	главни корисници на услуги
борбена и оперативна поддршка	Executive Outcomes; Sandline International; IDAS; Gurkha Security Guards	национални влади
воени совети и тренинг	DSL; MPRI; Silver Shadow; Levdan; Vinnel; BDM	национални влади
набавка на оружје	Executive Outcomes; Sandline International; Levdan	национални влади
собирање разузнавачки информации	Control Risk Group; Kroll; Saladin; DynCorp	национални влади; мултинационални компании
безбедносна заштита и превенција на криминал	DSL; Lifeguard; Group 4; Control Risk Group; Gurkha Security Guards; Gray Security; Coin Security	мултинационални компании; хуманитарни агенции
логистичка поддршка	Brown and Root; DynCorp; Pacific Architects and Engineers (PAE)	организации за чување на мирот; хуманитарни агенции

Извор: Kevin O'Brien: 'Non-Governmental Security Forces, Mercenaries, Private Military Companies, Private Intelligence Services and Western Governments', International Centre for Security Analysis, January 1999.

⁷ DSL има двојна улога во Колумбија: заштита на британските нафтени инсталации и обука на владините сили за борба против бунтовничките сили.

Кога станува збор за приватните безбедносни актери, неопходно е разликување на претходно посочените субјекти со т.н. волонтери чиј ангажман има идеолошки предзнак. Всушност, финансискиот аспект претставува единствена причина за прифаќање на ангажманот од страна на приватните воени и безбедносни компании, додека активноста на т.н. волонтери се базира на идеолошката мотивираност од каде всушност и го црпат легитимитетот и потребата за нивниот ангажман.⁸ Сепак, искуството покажува дека утврдувањето на вистинската причина за ангажманот на приватните воени и безбедносни субјекти претставува комплексно прашање од причина што најчесто станува збор за комбинација од идеолошки и материјални, т.е. финансиски аспекти. Така, постојат докази дека исламските групи што се борат со сепаратистите во Кашмир, добиваат многу поголем надомест отколку тој на локалните сили, што укажува на комбинација од финансиска и идеолошка мотивација.⁹

Посочените волонтери како приватни безбедносни субјекти се значајни од аспект што истите се многу повеќе распространети и претставуваат растечки тренд кон интернационализација на многу конфликти. Токму затоа, тие претставуваат значаен предизвик што иницира потреба за сериозен одговор на државите и меѓународната заедница.

ПРЕДИЗВИЦИ И ПРИДОНЕС НА ПРИВАТНИТЕ БЕЗБЕДНОСНИ АКТЕРИ КОН МЕЃУНАРОДНИОТ МИР И БЕЗБЕДНОСТ

Генерално, придонесот на приватните безбедносни актери кон меѓународниот мир и безбедност може да се анализира низ призмата на нивниот ангажман инициран од страна на меѓународните организации за чување на мирот, пред сè од ООН. Во тој контекст, улогата на овие актери во меѓународните мировни операции, генерално се сведува на извршување на т.н. споредни, пред сè логистички и други услуги за нивна поддршка.¹⁰

Главната причина за ангажманот на приватните безбедносни актери во меѓународниот контекст за чување на мирот, произлегува од политичките, финансиските и институционалните ограничувања со коишто се соочуваат ООН и другите меѓународни организации задолжени за меѓународниот мир и

⁸ Примери за т.н. волонтери претставуваат: Меѓународната бригада во Шпанската граѓанска војна (1930), потоа, муџахедините кои им се придружија на босанските муслимански сили во војната во поранешна Југославија (90-тите години од XX век).

⁹ Kayode Feyami (1999): 'Africa in Search of Security: Mercenaries and Conflict – An Overview', in *Mercenaries: An African Security Dilemma*, Pluto Press, London, p29.

¹⁰ Damian Lilly (2000): 'The Privatisation of Peacekeeping: Prospects and Realities', *Disarmament Forum*, United Nations Institute for Disarmament Research, Geneva, No. 3

безбедност. Всушност, националните влади често се јавуваат како корисници на услугите на приватните воени и безбедносни компании, од причина што ангажманот на нивните вооружени сили во странство, подлежи на разни политички и нормативни ограничувања. Покрај тоа персоналот во овие компании најчесто го сочинуваат високо професионални личности со соодветно воено искуство што им овозможува адекватно и успешно справување со безбедносните ризици и закани во новото опкружување. Ова е значајно од аспект што ваквата карактеристика често е дефицитарна кај традиционалните мировни сили на ООН. Од финансиски аспект, исто така, постојат ограничувања и намалување на капацитетите на ООН за мировни мисии, споредено со 90-тите години на минатиот век.

Исто така, постои варирање на бројот на ангажирани војници од страна на ООН во операции за чување на мирот во текот на последната декада од минатиот век. Имено, од 10.000 ангажирани војници во 1989 година, бројот се зголемува на 70.000 војници во 1995 година, но тој драстично се намалува во 1998 година на 19.000 војници.¹¹

Во однос на потребата за адекватен човечки потенцијал за учество во мировните мисии во последните две декади, токму приватните воени и безбедносни компании се перцепираат како соодветен извор на човечки ресурси. Меѓу другото, и поради сè поголемиот број жртви на цивили и хуманитарни работници ангажирани во рамките на мировните мисии. Оттука потребата и за посветување поголемо внимание како на нивната безбедност така и на безбедноста на неопходната инфраструктура за нормално функционирање на мисиите. Денес ангажманот на приватните воени и безбедносни компании најчесто се поврзува токму со реализирањето на оваа активност. Успехот на ваквата улога е детерминиран од нивната тесна соработка со локалните безбедносни сили и со мултилатералните мировни сили. Тоа практично значи дека наспроти високото ниво на нивната професионалност, тие не може да претставуваат и единствен и главен контрибутор на успехот на меѓународните мировни мисии.

Покрај тоа, значајната улога на овие компании произлегува и од аспект на потребното време за испраќање и распоредување на неопходните капацитети за спречување на избивање или ескалација на вооруженото насилство. Имено, се смета дека нивниот ангажман може да се реализира многу побрзо во контекст на специфичните потреби во конкретни ситуации кога е неопходен брз одговор од страна на ООН. Меѓу другото, поради честите критики на адреса на ООН за нејзината институционална бавност и ограничувања при испраќањето и распоредувањето на т.н. традиционални мировници.

¹¹ Lilly, D. (2000): The privatization of security and peacebuilding: a framework for action, International Alert, London, p.17.

Првиот чекор на овој план е направен во 1998 година, кога од страна на тогашниот генерален секретар на ООН беше истакната можноста за ангажирање приватна безбедносна компанија во одвојувањето на борците од бегалците во бегалските кампови во Руанда.¹²

Сепак, наспроти одредени предности приватните безбедносни субјекти во однос на традиционалните мировни сили на ООН, не треба да се занемари фактот дека Советот за безбедност при ООН е единствениот орган надлежен за овластување на мировните мисии. Оттука, произлегува дека капацитетите и придонесот на приватните воени и безбедносни компании кон меѓународниот мир и безбедност се директно детерминирани од политичките одлуки во рамките на ООН. Покрај тоа, отворена е и дилемата поврзана со нивната непристрасност во ангажираните кризни и конфликтни региони. Имено, имајќи предвид дека финансискиот аспект претставува главниот и единствен мотивирачки фактор за прифаќање на нивните ангажмани, неминовно се поставува прашањето за нивното однесување при евентуална повисока финансиска понуда од некоја од завојуваниите страни. Во таа насока, значаен предизвик при нивното ангажирање претставува и почитувањето на меѓународните правила и норми на војувањето и посебно начинот и условите на употреба на воена сила.

Од друга страна, позитивните искуства од придонесот на приватните воени и безбедносни компании во текот на 90-тите години на минатиот век, пред сè во Ангола и Сиера Леоне, имаа дводимензионален ефект. Имено, тие иницираа јакнење на свеста за потребата од еден посовршен меѓународен систем за одржување на меѓународниот мир и безбедност, а паралелно со тоа иницираа и јакнење на довербата во нивната работа и дејствување. Значајно унапредување на вториот аспект, продуцираше и одлуката на Владата на САД за ангажирање на приватната компанија DynCorp¹³ како поддршка за нејзиниот придонес кон мисијата на ОБСЕ во Косово во 1998 година. Сепак, и во овој случај, ангажманот на компанијата е директно детерминиран од политичката волја и одлука на Владата на САД. Затоа употребата на приватните воени и безбедносни компании во меѓународните и во регионалните мировни мисии, како претходно така и денес претставува алтернатива и опција пред сè за креаторите на политиката како на национално така и на меѓународно ниво.

ЗАКЛУЧОК

Актуелното безбедносно опкружување чија генеза започнува во постстуденовоениот период, во голема мера иницираше ново сфаќање и перцепирање

¹² Speech given by the Secretary-General at Ditchley Park, United Kingdom, 26 June 1998 (Press Release SG/SM/6613)

¹³ Подетални информации за оваа компанија достапни се на: <http://www.dyn-intl.com/>

на мирот и безбедноста. Тоа пред сè се должи на новите безбедносни ризици и закани, на новите референтни безбедносни објекти и на новите безбедносни актери. Во оваа насока, во изминатите две децении меѓу другото присутен е и трендот на т.н. приватизација на безбедноста, особено преку ангажманот на приватните воени и безбедносни компании. Составени пред сè од поранешни припадници на специјални вооружени сили со адекватна воена обука и искуства, овие приватни компании сè повеќе се наметнуваат како сериозни безбедносни актери со значајни улоги и задачи. Досегашното искуство покажува дека најголеми корисници на нивните услуги се националните влади, меѓународните корпорации и меѓународните безбедносни и хуманитарни организации. Во ситуации кога се ангажирани од националните влади, нивната улога најчесто е поврзана со пополнувањето на вакуум просторот настанат поради недоволните или непостојните државни безбедносни капацитети и способности. Сепак, од етички аспект тука е отворено прашањето за оправданоста на нивниот ангажман во ситуации кога нивната улога е поврзана со заштитата на интересите на националните недемократски и диктаторски политики. Во контекст на меѓународните корпорации, ангажманот на приватните безбедносни актери најчесто е поврзан со заштитата на безбедноста на персоналот и на инфраструктурата на конкретните корпорации. Во вакви ситуации нивната улога е мошне јасно и прецизно дефинирана па оттука помалубројни се дилемите поврзани со оправданоста на нивниот ангажман.

Придонесот на приватните безбедносни актери кон меѓународниот мир и безбедност е директно детерминиран од нивниот ангажман во рамките на меѓународните мировни и хуманитарни мисии предводени од страна на меѓународните безбедносни организации. Искуството покажува дека во изминатите две децении, сè повеќе јакне улогата и значењето на приватните безбедносни актери во овој контекст. Постојат неколку причини за ваквиот тренд. Првата се однесува на човечките ресурси, т.е. на фактот дека приватните безбедносни и воени компании ги сочинуваат лица со значајни воени обуки и искуства што им овозможуваат ефикасно справување со безбедносните ризици и закани во безбедносното опкружување кадешто се ангажирани. Тоа претставува значаен фактор за потребата од нивно ангажирање споредено со капацитетите на традиционалните мировни сили. Покрај тоа, за разлика од традиционалните и класичните мировни сили чие пополнување и мобилизација е често обременето со националните нормативни рамки на државите членки на меѓународните организации, приватните воени и безбедносни актери вообичаено не се соочени со ваков предизвик. Во тој контекст, за нивниот транспорт и почеток на ангажманот е потребно и пократко време. Ова е особено значајно во ситуации кога е потребна итна активност за заштита на меѓународниот мир и безбедност.

Генерално нивниот ангажман во меѓународните мировни и хуманитарни мисии во изминатиот период, се поврзува се реализација на т.н. споредни и

логистички функции. Сепак и со ваквиот ангажман тие имаат значаен придонес кон меѓународниот мир и безбедност бидејќи овозможуваат меѓународните мировни сили целосно да се посветат на реализацијата на нивната главна цел.

Главниот предизвик со кој се соочуваат приватните воени и безбедносни актери во контекст на нивниот придонес кон меѓународниот мир и безбедност, претставува политичката волја за нивниот ангажман. Оттука, без политичка одлука, не може да стане збор за нивен ангажман без оглед на неопходноста за тоа во конкретни ситуации. Решението на ваквиот предизвик може да се бара во формирањето на постојани вооружени сили под покровителство пред сè на ООН, при што приватните воени и безбедносни актери би дејствувале како дополнителна компонента на нивните капацитети и способности.

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. Ansoff H. I., (1997)., Corporate Strategy, Penguin Books. London
2. Акерман, А. (2005). Превенција на конфликти: Институционални предизвици, излезни правила и улогата на цивилното општество, во: Превенција на конфликти: од идеја до култура на превенција на конфликти во Македонија, Фондација Фридрих Еберт, Скопје
3. Бакрески.О., Триван Д., Митевски. С., (2012), Корпорациски безбедносни системи., Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот.
4. Бакрески.О.,(2015), Приватна безбедност., Филозофски факултет–Скопје
5. Elsea, K.J. (2010). Private Security Contractors in Iraq and Avganistan: Legal Issues, CRS Report for Congress, Congressional Research Service. www.crs.gov
6. Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Legal Issues Kindle Edition
7. by Jennifer K. Elsea
8. Lilly, D. (2000). The privatization of security and peacebuilding: a framework for action, International Alert, London.
9. McFate, S. (2014). The Modern Mercenary: Privates Armies and What They Mean for the World Order, Oxford University Press, New York.
10. Singer, P.W. (2007). Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry, Cornell University Press, London.

Интернет извори:

<http://www.privatemilitary.org/>

<http://www.dyn-intl.com/>

<http://gurkhasecurityservices.co.uk/>

<http://www.sandline.com/>

<http://www.ifpo.org/>

ПРИВАТНИТЕ БЕЗБЕДНОСНИ АКТЕРИ И ХУМАНИТАРНИТЕ ОПЕРАЦИИ И ОПЕРАЦИИТЕ ЗА ЧУВАЊЕ НА МИРОТ

М-р Лета Барџиева МИОВСКА
bardjieva@gmail.com

Апстракт:

Употребата на приватните воени и безбедносни компании (ПВБК) во хуманитарните операции и операциите за чување на мирот предизвикува дебати и контроверзи во експертската и во академската заедница, но и во политичките кругови. Трендот на најмување недржавни ентитети во менаџирањето на хуманитарни кризи и конфликти е дочекан со негодување и критика. Од друга страна, постојат објективни причини за нивно ангажирање во операциите за градење и чување на мирот. Во овој труд акцентот е ставен на позитивниот аспект од нивниот ангажман. Примарната хипотеза се однесува на тезата за нужноста од ангажирањето на ПВБК во мировните операции, пред сè заради поголемиот степен на ефективност на трошоците, како и на поголемата флексибилност и мобилност во нивното мобилизирање и распоредување. Дополнителната хипотеза во овој труд се однесува на концизна дефиниција за тоа што претставуваат ПВБК, потребата од нивна регулација и прецизирање на условите под кои би биле ангажирани, како и императивот во воспоставување стандарди за нивна ефикасна контрола и надзор. Овој труд ќе ја оправда вклученоста и потребата за појасни и транспарентни методи, за кои е потребна дополнителна регулација и национална/меѓународна легислатива, како и ефикасни санкции и систем на санкции, кои ќе одговорат со соодветни средства.

Клучни зборови: приватна безбедност, приватни безбедносни компании, приватни воени компании, институции, мировни операции.

1. ВОВЕД

Глобализацијата на светската економија и редукцијата на регуларните вооружени сили во државите, како во развиените, така и во земјите во развој (Carbonnier 2004) се дел од причините што придонесоа за брзиот развој на приватизацијата на војувањето. Класичните меѓудржавни фронтови речиси и исчезнаа, наспроти конфликтите со низок интензитет, ширење на употребата на лесно оружје и приватизација на воените функции и асиметрија на актерите во конфликтите (Munkler 2005). Приватните воени и безбедносни компании (ПВБК) изведуваат сè повеќе воени функции. Во повеќе случаи, се раководе ни од поранешни припадници на армија, имаат висок степен на ефикасност и модерна структура која е карактеристична по тоа што нуди повеќе услуги (Del Prado 2013, 19). Нивното претходно учество во конфликти со низок интензитет прерасна во инволвираност во Авганистан и во Ирак, како вооружени „приватни безбедносни чувари“ со двозначен статус со кој имаат дозвола за пасивна заштита во ситуации и конфликти каде што нема линии на фронт и каде што линијата помеѓу пасивна и активна конфронтација е многу тенка. Во многу од современите „пропаднати држави“, отворањето на пазарот заедно со масовната приватизација (вклучително и на насилството) доведе до појавата во која недржавни актери како паравојски и господари на војната контролираат извори на витални ресурси и своето богатство го стекнуваат со помош на проневера и шверц на нафта, гас, дијаманти, граѓа и скапоцени метали на светскиот пазар и ја контролираат националната економија (Munkler 2005).

2. РЕГУЛАЦИЈА НА ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ И БЕЗБЕДНОСНИ КОМПАНИИ

Од почетокот на 1990-те, приватната воена индустрија постепено се зголемува, паралелно со јакнењето на волјата на државите за приватизација на употребата на сила (Del Prado 2015). Експанзијата продолжува во времето на инвазијата на САД врз Ирак во 2003 година, а денес се проценува дека приватната воена индустрија тежи 100 милијарди долари на годишно ниво, иако тоа е тешко да се одреди прецизно (Reid 2011).

Организацијата на обединетите нации ги следи активностите на платениците уште од времето на војните за деколонизација во Африка. Во 1989 година, Генералното собрание на ОН на 72-та пленарна седница ја донесе Резолуцијата 44/34¹, Меѓународната конвенција со која се забранува регрутирање, употреба, финансирање и обука на платеници. Конвенцијата

¹ Достапна на следниот линк: <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/530?OpenDocument> (пристапено на 18.05.2016)

стапи во сила во 2001 година. Напорите на ОН да се регулира активноста на приватната воена и безбедносна индустрија сè уште траат, дел поради фактот дека регулативите во одреден степен се неадекватни, и дел поради фактот дека државите што најмногу ги користат нивните услуги, како САД, Кина, Русија, Индија, Јапонија, Франција и Велика Британија, ја немаат ратификувано оваа конвенција. Понатаму, постои колизија помеѓу ставовите на Работната група за употреба на платеници, која е силно критична кон контрактори и зголемената потреба на ОН од ПВБК во своите мисии во странство, особено во зоните на конфликт. Во земјите како Авганистан и Сомалија, ОН сметаат дека не е доволно да се потпираат само на локалните полициски сили, и отука прибегнуваат кон најмување приватни службеници за заштита на нивниот персонал и објекти. Овој тренд евентуално може да ја доведе во прашање неутралноста на операциите на ОН.

Конвенцијата од Монтро во 2008² ја истакнува улогата и обврските на сите актери инволвирани во користењето и активностите на ПВБК во тек на вооружен конфликт (државите-потписнички, територијални држави, државите – домаќини, другите држави, ПВБК и нивниот персонал). На пример, за да се обезбеди примената на добрите практики во работата и дејствувањето на ПВБК, договорните држави во Договорот од Монтро треба:

1. Да извршат селекција на услугите;
2. Да утврдат процедури за селекција и најмување на ПВБК;
3. Да утврдат критериуми за селекција на ПВБК;
4. Да обезбедат услови за договор со ПВБК;
5. Да обезбедат соодветен надзор и да се осигури одговорност.

Дополнително, самата приватна индустрија лобира за поголема улога на ПВБК во мисиите на ОН, тврдејќи дека нивната употребата е побрза, поевтина и поквалитетна. Овие предлози го игнорираат ризикот што ја поврзува употребата на ПВБК во мировни мисии во смисла на „киднапирање“ на мисијата од рацете на ОН и загубата на јавната доверба во институциите на ОН. Зголемената побарувачка на контракторски персонал доведе до потреба од јасна дистинкција помеѓу функциите, целите, овластувањата и механизмите за контрола на ПВБК (Transparency International 2016). Како што се истакнува и во Минхенскиот безбедносен извештај, традиционалните чувари на поредокот се истоштени и имаат тенденција на повлекување, но други актери не отстапуваат во улогата во конфликтите и во кризите.³

² Повеќе на: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0996.pdf (пристапено на 18.05.2016)

³ Повеќе на: Munich Security Conference 2016. Boundless Crises, Reckless Spoilers, Helpless Guardians. <https://www.securityconference.de/en/activities/munich-security-conference/>

3. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПВБК И НИВНИОТ АНГАЖМАН ВО ХУМАНИТАРНИТЕ И МИРОВНИТЕ ОПЕРАЦИИ

Мировните операции се разликуваат според областа во која се спроведуваат, како на пример, цивилни, невооружени или полициски набљудувачки мисии, или пак лесно вооружени меѓупозициски сили и тешко вооружени борбени групи (Schmidl 2000). Заедничките елементи се огледуваат во нивните цели, составот и мандатот, но не и изведбата. Активностите на мировните операции спаѓаат во типични воени, полициски и цивилни задачи, и тоа во различни околности. Исто така, во мировните мисии повеќе актери исполнуваат различни улоги. На пример, мировниците од воениот персонал може да имаат задача да поставуваат блокади на патиштата, иако тоа во нормални услови би требало да биде работа на полицијата.

Шест критериуми може да се дефинираат како заеднички на сите мировни мисии (Boatge 2003):

1. Меѓународен мандат и авторизација за мисијата (Советот за безбедност на ОН во идеални услови)
2. Извршување на мисијата од страна меѓународна организација (ОН), регионален аранжман (НАТО и ЕУ), или пак од неколку држави кои соработуваат како *ад-хок* коалиција (1994 интервенцијата во Хаити) (Girard 2004).
3. Мултинационална композиција на силите и/или персоналот на мисијата.
4. Цел да се врати или да се зачува *статус кво*, или да се обезбеди мирна транзиција од *статус кво* во друг (договорен) статус.
5. Целта не е освојување на територија, туку дејствување во интерес на локалното население.
6. Одржување на „колатералната штета“ на најниско можно ниво, со дејствување врз полицискиот принцип за „минимум штета“ и „одмерена употреба на сила“.

Во одредени ситуации платените недржавни трупи може да се покажат како покорисни од традиционалните/државните, но како што укажува и Transparency International (2016) нивната употреба повеќепати предизвика сериозни контроверзи и покрена низа прашања за легитимитетот при употребата на воена моќ, како и за моралноста и повредите на човековите права.

Контракторите-мировници се дефинираат и како војници што не се потчинуваат на воениот код, во услови на кривки хуманитарни ситуации. Дополнително, сè уште постојат празнини и недоречености при дефинирањето на мерките со кои ќе се избегнат проблеми што се развија како резултат на употребата на меѓународни воени фирми во улога на воена поддршка во операциите во изминатите години.

Истовремено, владите, вклучително и владите на земјите што се најдиректно инволвирани во спроведување мировни мисии, се покажаа бавни во идентификацијата и правното и политичко разрешување на овие отворени прашања поврзани со присуството на овие специфични компании и нивните активности, а нивниот надзор останува ограничен.

4. ПОЗИТИВНИ АСПЕКТИ ОД УПОТРЕБАТА НА ПВБК ВО ХУМАНИТАРНИТЕ И МИРОВНИТЕ ОПЕРАЦИИ НА ОН

Приватните воени и безбедносни компании ги компензираат квалитативните недостатоци во мировните операции на ОН, бидејќи се подобро организирани, обучени и поопремени од мировниците на ОН. Практиката на ОН за мултинационални мировни операции се соочува со тешкотии, како што е недостиг на стандардна опрема, некомпатибилни системи за комуникација, различни оперативни искуства и доктрини, како и различни јазици.

Овие потешкотии се потенцирани и со фактот дека земјите во развој се примарните обезбедувачи на трупи за овие мисии, што подразбира дека мировниците на ОН често се слабо обучени и опремени. Освен тоа, националните контингенти не одговараат директно на командите на ОН, туку следат наредби од нивните национални власти за сите инструкции.⁴ Мисиите на ОН се дефинираат и како „мешавина од војски“, а за нив се вели дека „воената координација е исклучок, не правило.“ За разлика од нив, ПВБК нудат консолидирана, кохерентна, компетентна и унифицирана командна структура – што е првата придобивка од нивната употреба.⁵

Втората придобивка од употребата на приватните воени и безбедносни компании е фактот дека тие побргу одговараат на кризи, и може да бидат побргу распоредени, за разлика од мировните сили на ОН. Обединетите нации во повеќе наврати ја истакнуваа потребата и важноста за брзо распоредување за ефективно пресекување на конфликтите, деескалација на кризи и превенција на масовни страдања. Бавното одобрување и распоредување мировници на ОН и понатаму постои, поточно, потребни се од три месеци до една година за

⁴ Види повеќе: New Role for Mercenaries? Global Policy Forum: <https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/private-military-a-security-companies/pmscs-and-the-un/40931-new-role-for-mercenaries.html>

⁵ Случајот со Сiera Леоне (1995-1997) и Ангола (1993-1995) со платеничката фирма „Executive Outcomes“ од Преторија, Јужна Африка. И во двата случаи, персоналот на оваа компанија имаше слични нивоа на обука, употребуваше исто вооружување, делеше ист јазик и следеше јасна и однапред утврдена командна структура. Види повеќе на: http://www.globalsecurity.org/military/world/para/executive_outcomes.htm

тие да бидат активирани, во споредба со приватната воена фирма Executive Outcomes која за еден месец откако беше најмена почна со операции во Ангола и во Сиера Леоне.⁶ Слично, International Peace Operations Association уверуваше дека своите трупи од воени и безбедносни сили, како поддршка на мировната операција на ОН во Конго може да ги распореди во рок од 30 до 90 дена.⁷

Третата придобивка се однесува на фактот дека приватните воени и безбедносни компании се поисплатливи. Споредувајќи ги трошоците на мировната операција на Executive Outcomes и трошоците на ОН за мировната мисија во Сиера Леоне – на приватната компанија и беше потребен буџет од 1,19 милиони долари, додека на ОН трошоците им изнесуваа 19,4 милиони долари. Трошоците за персоналот на приватната воена компанија изнесуваа 71, 429 долари, додека за трошоците за персонал за ОН беа потребни 108, 756 долари. Освен тоа, операциите на ОН траат подолго, пообемни се, а сепак помалку ефективни. За илустрација, операцијата на ОН во Сиера Леоне траеше 74 месеци, со вкупно 11, 797 мировници и за жал, на крајот не го исполни својот мандат за разоружување, демобилизација и реинтеграција на борците. Приватната компанија за воени и безбедносни услуги Executive Outcomes својата мисија ја заврши за 24 месеци, со персонал што броеше 350 лица.

Придонесот на ПВБК може да биде во три комплементарни форми:

- интервенција пред распоредувањето на мировната мисија на ОН, со цел да се осигурат зоните во кои подоцна ќе се оперира (ова се очекуваше да се случи во Сомалија со мисијата UNITAF);
- поддршка за веќе распоредена операција на ОН за смирување на високо ризични зони (улога слична онаа што која воената операција на ЕУ Artemis требаше да ја има во ДР Конго);⁸
- набљудување на тековна имплементација на договори за градење на мирот по повлекувањето на операцијата на ОН со цел да се спречи каква било отстапка од договорите.

⁶ Ангола е во конфликтна состојба последните 30 години. Претходница на стекнувањето независност беше проследено со насилни судири. Потпишувањето на Мировниот договор во 1993, што резултираше со независност на Намибија и повлекувањето на кубанските сили од Ангола не доведе до затишје. Периодот на најжестокото насилство траеше од 1992 до 1995 година. Во овој конфликт значителна беше улогата на приватна воена компанија, чија инволвираност влијаеше и на текот на настаните и на времетраењето. Chapter 8: Angola – A Case Study of Private Military Involvement. Sean Cleary. Повеќе на: <https://www.issafrika.org/uploads/PEACECHAP8.PDF>

⁷ Види на <http://www.stability-operations.org/>

⁸ European Union External Action: ARTEMIS DRC: http://www.eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/artemis-drc/index_en.htm 14.05.2016

5. СЛУЧАЈОТ СО НИКАРАГВА (1984)

Конкретен случај во кој присуството и активностите на ПВБК може да доведат до колапс на цели влади е нотиран во случајот пред Меѓународниот суд на правдата од 1984 година – Никарагва против САД.⁹ Имено, Владата на Никарагва ги обвини САД за наводна инволвираност и инструментализација на војната со праќање ПВБК што ќе се борат на страна на опозициските бунтовници (*contras*).¹⁰

Овој случајот пред Меѓународниот суд на правдата е значаен поради расветлувањето на директно мешање на најмен приватен ентитет во друга држава, односно неможноста да се најде доказ што упатува на директни инструкции од страна на одредена држава кон конкретниот приватен ентитет.¹¹ Конкретно, била најмена американска агенција да минира аеродроми и пристаништа во Никарагва, во внатрешните води и на територијално море, иако никогаш до крај не беше утврдена одговорноста на државата и до кој степен биле издавани инструкциите. САД не беа обвинети за постапките на *contras*, ни за нивната индиректна инволвираност *vis-à-vis* нелегалните акти што беа вршени од страна на овие опозициски сили.

Овој случај, иако е стар неколку децении, е специфичен затоа што се трага по корените на однесувањето на ПВБК, што се припишува на наредби и инструкции од страна на конкретна држава (Chesterman and Fisher 2009). Оттука произлегува дека и државите на кои им се испратени како поддршка, како и државите што ги испраќаат овие ентитети за поддршка, може да се најдат како одговорни пред Меѓународниот суд на правдата.¹² Случајот беше отстранет од листата случаи на Судот во 1991 година, а неговата делумна разврска се состоеше во отфрлање на тврдењата на САД дека овие активности биле

⁹ Во 1979 година, Владата на претседателот Сомоза беше соборена. САД тврдеа дека Никарагва ги снабдувала со оружје герилските бунтовници во Ел Салвадор. Властите на Никарагва, пак, тврдеа дека САД стојат зад *contras*. Поддршката од страна на Конгресот на САД излезе на виделина во 1983 година, кога во буџетот имаше ставка за финансирање на тајните служби на САД за директни и индиректни воени и паравоени операции во Никарагва.

¹⁰ Nicaragua vs. the United States. (Summary) on Self- Defense and Use of Force. <https://ruwanthikagunaratne.wordpress.com/2012/11/15/nicaragua-vs-us-case-summary> (27.05.2016)

¹¹ Член 8 за одговорноста на државата. Обединети Нации, 2005. http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf 27.05.2016.

¹² Воени и паравоени активности во и против Никарагва. (Случајот Никарагва против САД, пресуда на 27ми јуни 1986): <http://www.icj-cij.org/docket/?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5> (27.05.2016).

вршени за колективна самоодбрана и овој акт беше дефиниран како мешање во работите на друга држава.¹³

6. ЗАКЛУЧОК

Употребата на ПВБК, особено кога државите не се волни навремено да придонесат со доволен број трупи или соодветен квалитет за да се екипираат мировните операции, очигледно може да има употребна вредност во одреден степен. Дебатата за приватизираното миротворство е комплексна. Од една страна, ПВБК го докажаа својот капацитетот во мировните операции. Од друга страна пак, постои сомневање дека нивните капацитети ќе ги подобрат стандардите во чувањето на мирот. Поконкретно, станува збор за ставање под знак прашалник на легитимитетот, одговорноста и мотивите за профит на ПВБК.

Оптималната варијанта е употреба на мировни мисии со национални трупи со мандат на ОН, наспроти употребата на ПВБК за создавање, чување, поддршка и изградба на мирот за одредена цена. Но, во реалноста средствата на ОН за ефективно и ефикасно спречување конфликти често се одбивани од страна на земјите членки. Од тие причини, употребата на ПВБК како алтернатива во операциите за чување на мирот би требала да претставува план Б, во ситуации кога државите не се во можност или немаат интерес соодветно да придонесат со трупи и да обезбедат доволно квалитет и стандард за екипирање на мировните операции на ОН. Правната рамка, како на национално, така и на меѓународно ниво може да придонесе во намалувањето на проблемот со одговорноста на ПВБК. Како еден од најсоодветните методи за подобрување на нивото на правна одговорност на ПВБК е преку домашната легислатива.

Понатаму, покрај нивната хетерогеност, овие компании активностите ги спроведуваат во други држави (надвор од досегот на домашното право) и може да се префрлуваат од една јурисдикција на друга. Несомнено, потребна е адекватна правна регулација на домашно ниво, но и меѓународна регулација по препораки на ОН и регулаторно тело што ќе ги регистрира и набљудува активностите на ПВБК, како и кодексот на однесување.

¹³ The Hague Justice Portal: <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=6245>

ЛИТЕРАТУРА:

1. Bourge Christian, "Analysis: Mercenary as future peacekeeper?", UPI, 23 August 2003, http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2003/08/25/Analysis-Mercenary-as-future-peacekeeper/24411061850942/
2. Del Prado, Gomez Jose: The Privatization of War: Mercenaries, Private Military and Security Companies. Beyond the Wikileaks Files. Global Research, August 21st, 2015.
3. G. Carbonnier, "Privatisations, sous-traitance et partenariats public-privé : charity.com ou business.org ?", IRRC Décembre, 2004, Vol. 86 No. 856.
4. Munkler, H. "The new wars", Polity Press, Cambridge. 2005
5. Tonkin Hannah: State Control over Private Military and Security Companies in Armed Conflict. Cambridge University Press, 2011.
6. Totten, S., Bartrop, R., P.: Dictionary of Genocide: M – Z. Greenwood Press, London, 2008. p. 268.
7. UN Department of Peacekeeping Operations, "Peacekeeping Fact Sheet". UN Peacekeeping, 31 August 2014
8. Chesterman, Simon and Fisher, Angelina: Private Security, Public Order: The Outsourcing of Public Services and its Limits. Oxford University Press, 2009.

THE ROLE OF PRIVATE SECURITY INDUSTRY IN THE CONTEMPORARY SECURITY ENVIRONMENT

Nikolco SPASOV, MA

Faculty Philosophy – Institute for Security, Defence and Peace.
nikolco@fzf.ukim.edu.mk

Aleksandar PAVLESKI, PhD

Faculty Philosophy – Institute for Security, Defence and Peace.
pavleski@fzf.ukim.edu.mk

Abstract:

This paper analyzes the contribution of the private security industry in dealing with the contemporary security risks and treats. There is no doubt that the private security industry has gain increasingly importance in frame of so cal expansion and deepening of the security concept, especially in the last 10-15 years. Worldwide, this industry is experiencing a period of rapid growth, and when effectively regulated and fully accountable, can make a valuable contribution to the provision of security. Therefore, the paper will give an overview of contribution and challenges of the private security industry in contemporary security environment.

Key words: privatization of security, private security industry, security environment

ВОВЕД

Денес приватната воена индустрија сè повеќе се наметнува како значаен сегмент на современиот и проширен пристап кон безбедноста. Меѓу другото и од причина што компаниите на оваа индустрија покрај тоа што овозможуваат соодветни сили и капацитети за војување и безбедносно дејствување, се манифестираат и способност за адекватно пополнување и заменување на другите професионални логистички функции. Како резултат на тоа, зголемено

е нивното влијание како во однос на самото војување и воена политика, така и во однос на глобалната политика.

Во изминатите две децении, актуелизирањето на значењето на приватната воена индустрија е посебно иницирано со ангажманот на приватните воени компании во Ирак, во Авганистан и и во Еваторијана Гвинеја. Всушност и денес се уште е актуелна и значајна нивната улога во безбедносната стабилизација на Ирак и на Авганистан каде што, пред се ја реализираат функцијата за обезбедување на високи дипломатски личности, заштита на хуманитарни конвои и реализирање на логистичка поддршка во американските воени бази.¹

ГЕНЕЗА НА ПРИВАТНАТА ВОЕНА ИНДУСТРИЈА

Во суштина, приватната безбедност има суштинско значење во обезбедувањето на сигурноста и безбедноста на луѓето и имотот, како и на интелектуалната сопственост и корпоративските информации.

Приватните воени компании како сегмент на приватната безбедност, најчесто нудат специјализирани услуги поврзани со војната и конфликтот, вклучувајќи и борбени операции, стратешко планирање, прибирање доверливи информации, оперативна и логистичка поддршка, обука, набавки и одржување.

Во однос на регуларните државни воени структури, тие се разликуваат според организационската структура (ПВК се регистрирани фирми со корпоративски структури) и мотивираноста (ПВК ги даваат своите услуги главно заради добивка, а не од политички причини).²

Приватните воени компании значително варираат по својата големина, почнувајќи од мали консултантски фирми па се до големи транснационални корпорации. И покрај тоа што овие компании за прв пат се појавија за време на Втората светска војна, геополитичките промени и новите вооружените судири по завршувањето на Студената војна, иницираа брз развој на овие структури. Денес повеќе од 150 компании ги нудат своите услуги во над 50 земји. Државите, меѓународните организации, НВО, хуманитарните агенции и агенциите за развој, мултинационалните корпорации, а во одредени ситуации

¹ Ирак претставува пример за најголемо вклучување на приватната воена и безбедносна индустрија во историјата на меѓународните напори за реконструкција. Со над 60 компании кои вработуваат повеќе од 20.000 приватен персонал кој дава воени и безбедносни услуги, по САД, приватната воена индустрија претставува втор по големина безбедносен контрибутор во Ирак.

² Bernard, R. (2005, September). Security certifications. Security Technology and Design, 36–43.

дури и поединци може да склучат договор за воени услуги што ги обезбедуваат приватните воени компании.³

Кога станува збор за државите, овие компании честопати се ангажираат во насока на дополнување и унапредување на недоволните национални капацитети во оваа сфера. Во тој контекст, приватните воени компании нудат современи технолошки вештини во области каде регуларните вооружени сили поради најразлични причини манифестираат ограничени способности и ефикасност. Во други случаи, овие компании претставуваат целосна замена за непостојните државни капацитети. На пример, изнајмувањето на израелската фирма “Левдан” му овозможи на претседателот на Конго, Бразавил, во 1994 да создаде нова сила за да ги замени воените единиците што му беа лојални на претходниот претседател.

Од економски аспект, постојат различни анализи за економската оправданост на приватните воени компании. Всушност, ставовите дека од економски аспект приватните воени компании се повеќе оправдани наспроти одржувањето на регуларни армии, вообичаено се темелат врз следните аргументи:

- ✓ приватните воени компании може да вработат поединци кои честопати се платени значително помалку;
- ✓ можноста за владите да не обезбедуваат дополнителни и т.н. “скриени” бенефиции, како што се: пензии, здравствена заштита, место за живеење, итн., за ангажираните приватни безбедносни субјекти;
- ✓ приватните воени компании имаат способност веднаш да го зголемат бројот на силите, без трошоци заради долгорочно одржување на воените капацитети или “исплаќања”, што честопати се случува кога војската подлежи на брзи намалувања;
- ✓ со тоа што ќе ги извршат основните неборбени операции, приватните воени компании им овозможуваат на регуларните вооружени сили концентрирање на суштинските мисии.

ДЕФИНИРАЊЕ И РАЗВОЈ НА ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ КОМПАНИИ

Од термилолошки аспект, функцијата на приватните воени компаниии овозможување специјализирана експертиза од безбедносна и од воена природа. Сепак, во теоријата и во експертските кругови, не постои една универзална дефиниција за приватната безбедност. Најчесто различните дефиниции претставуваат резултат на различните фокусни точки на теоретичарите и експертите. Во тој контекст, фокусот се движи од природата на работните задачи,

³ Извор: historiofwar.org/articles/concepts_mercenaries.html

влијанието на добивката и на клиентот, па се до производство, дистрибуција и инсталација на опрема и технологија.

Според RAND, една од најпознатите корпорации во сферата на приватната безбедност, приватната безбедност е дефинирана како: „збир од сите видови на приватни организации и поединци што ги обезбедуваат сите видови услуги поврзани со безбедноста, вклучувајќи и реализација на истраги, стражи, патроли, заштита и реализирање (оклопни) транспорти“.⁴

Во суштина, приватните воени компании претставуваат војски што не се контролирани од никого, освен од нивните акционери и од субјектите што ги ангажираат за соодветен финансиски надомест. Затоа може да се констатира дека со развојот на капитализмот, сè повеќе се отвора и просторот за ангажман на овие компании низ светот.

Од историски аспект, најмувањето професионални војници претставува вообичаена практика во бројни случаи. За разлика од почетоците кога најчесто стануваше збор за т.н. платеници, денес овој термин е заменет со т.н. приватна воена индустрија составена од компании кои настојуваат да се пролиферираат како приватни воени претприемачи, приватни компании за обезбедување, приватни воени корпорации, приватни воени фирми или фирми за давање воени услуги и воопшто како приватна воена индустрија. Ваквиот пристап има за цел за елиминирање на негативното мислење и перцепции поврзани со т.н. платеници.

Всушност, денес приватните воени компании имаат сериозен интерес за развој и одржување позитивна и професионална репутација. Меѓу другото и поради фактот дека во глобализирана ера со брз трансфер на информации, секој направен т.н. гаф од страна на приватните воени компании, може да значи и крај на нивното функционирање. Тоа како и поради фактот што широк спектар на набљудувачи и креатори на политики изразуваат загриженост поради зголемениот ангажман и улога на овие компании, како и поради дефицитот на нивна одговорност.⁵ Во таа насока присутно е и мислењето дека постојат специфични проблеми во однос на ангажманот на овие компании од страна на ООН, од причина што организацијата не поседува прописи и надзорни механизми за нивен надзор.

По нападите на 11-ти септември 2001 година, бројот на приватните воени компании значително се зголемува, особено како резултат на потребата за нивно ангажирање во разни воени жаришта и зони широм светот, пред сè во функција на поддршка на националните интереси на државите. Денес

⁴ Извор: <http://www.rand.org/jobs.html>

⁵ Pingeot, L. (2012). *Dangerous Partnership: Private Military and Security Companies and the UN*, Global Policy Forum, New York, p.7

приватни воени компании функционираат во над 50 земји, сочинувајќи индустрија која заработува над 100 милијарди долари годишно.⁶ Нивниот ангажман е особено евидентен во: Ирак, Авганистан, Пакистан, Аденскиот Залив и Латинска Америка. Освен за потребите на националните влади, во изминатите две декади е зголемен ангажманот на овие компании и за потребите на меѓународните организации, особено на ООН.⁷ Анализите покажуваат дека ангажманот на овие компании од страна на ООН се базира врз широк спектар на услуги од воена и од невоена природа, како: процена на ризик, безбедносни обуки, логистичка поддршка, консултантски услуги.⁸

Генерално, во однос на услугите што ги нудат приватните воени компании, тие вообичаено се поделени во три сектори:

1. Приватни воени компании што нудат директна, тактичка воена помош која може да вклучи учество во борби;
2. Воени консалтинг компании што нудат стратегиски совети и обуки и
3. Воени компании за поддршка кои нудат логистички, одржувачки и информациски услуги за вооружените сили.

Во одредени ситуации, зависно од потребите возможно е присуство на компании од сите три посочени сектори. Имено, во Ирак задачите на приватните воени компании се движат од логистичка поддршка до задачи за обезбедување, тренинг и конструкција на воени бази и подготвување храна за единиците сместени во базите и обучување на ирачката армија и полиција. Од аспект на кохезивната целина, овие сили се вториот по големина контингент во Ирак по Американската армија и вклучуваат повеќе индивидуалци од сите други континенти на коалицијата заедно.

Карактеристично за речиси сите приватни воени компании е тоа што се основани од лица што се поранешни припадници на регуларните вооружени сили на земјите од каде што потекнуваат. Станува збор за искусни лица што по завршувањето на нивната војничка кариера, основаат вакви компании кои ги нудат своите услуги ширум светот, особено во нестабилни земји, во воени жаришта и во други конфликтни подрачја. Така, на пример, основачот на најпознатата Американска приватна воена компанија „Blackwater“ (најмногу

⁶ McCourt, M. (2009, November). Building security's future: Security 500. Security, 20–72.

⁷ Pingeot, L. (2012). Dangerous Partnership: Private Military and Security Companies and the UN, Global Policy Forum, New York.

⁸ Во 2009 година, ООН потрошија 44 милиони долари за ангажман на приватни воени компании, додека во 2010 година тој износ е зголемен на 76 милиони долари. Извор: https://www.globalpolicy.org/images/pdfs/GPF_Dangerous_Partnership_Full_report.pdf

присутна во Ирак) е Ерик Принц, поранешен офицер во специјалните сили на Американската воена морнарица.⁹

Исто така, карактеристичен за овие компании е и фактот дека тие може да настанат и да бидат основани речиси насекаде во светот. Таков е примерот и со Defion Internacional,¹⁰ која потекнува од Перу, држава која до 2000 година беше соочена со 20-годишен внатрешен конфликт.

ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ КОМПАНИИ ВО ИРАК

Се проценува дека има околу 50 приватни воени компании ангажирани во Ирак во чиешто рамки, работно функционираат околу 30 000 луѓе. Овие компании се ангажирани од страна на повеќе држави (особено од: САД, Канада, Велика Британија), пред сè заради заштита и обезбедување на персоналот и на инфраструктурата на ангажираните нивни компании во постконфликтната обнова на Ирак. Исто така, дел од приватните воени компании се ангажирани и од различни меѓународни организации, пред сè од ООН, за извршување на задачи поврзани со чувањето и постконфликтното градење на мирот во Ирак. Оттука, услугите и операциите што ги вршат приватните воени компании во Ирак генерално се поделени во две категории и тоа: компании што нудат вооружени услуги и компании што нудат логистичка, техничка и друга активност.¹¹

Операциите во вооружената служба најчесто опфаќаат:

- статично обезбедување (обезбедување објекти од витална вредност, обезбедување населби, на градилишта на владини згради);
- обезбедување конвои (заштита на конвои што патуваат низ Ирак);
- вооружена придружба (обезбедување високи личности што патуваат низ опасните зони на Ирак);
- невооружена служба;
- операции и координирање (формирање на оперативен комуникациски центар и командни штабови);

⁹ Zito, M. Prison privatization: Past and present. International Foundation for Protection Officers. Retrieved from http://www.ifpo.org/articlebank/prison_privatization.html

¹⁰ Defion Internacionala le приватна воена компанија специјализирана за високо ризични безбедносни задачи особено на Блискиот Исток. Исто така компанијата беше ангажирана од Стејт Департментот на САД и во Ирак.

¹¹ Bird, W. J., Brown, D. C., Denham, R. E., Friedman, A. V., Lorne, S. M., Mason, S. M., et al. (1971, December). The law and private police (R-872-DOJ). Santa Monica, CA: Rand. Retrieved from <http://www.rand.org/pubs/reports/2007/R872.pdf>

- разузнавачки анализи (собирање и анализирање информации за можни закани);
- вршење обука на ирачките сили за безбедност.¹²

Од аспект на националната припадност на вработените лица во приватните воени компании ангажирани во Ирак, на прво место се државјаните на САД и на Велика Британија, на второ место се лицата што доаѓаат од земјите од третиот свет (Чиле, Нигерија, Фиџи, Непал), додека најмалубројни се локалните Ирачани. Лицата кои доаѓаат од земјите од третиот свет како и локалните ирачани, исто така поседуваат висока воена обученост и воено искуство.

ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ КОМПАНИИ И МИРОВНИТЕ МИСИИ

Зголемениот ангажман на Обединетите нации во зачувувањето на светскиот мир и безбедност ја иницира и потребата за адекватен човечки потенцијал, особено во операциите за чување на мирот во Источен Тимор, Босна и Херцеговина, Косово, Сиера Леоне, Конго, Хаити итн. Решението на ваквата состојба, меѓу другото се лоцира и во ангажманот на приватните воени компании специјализирани за вакви мисии.¹³

Бројот на учесници во мировните и во хуманитарни мисии на Обединетите нации е намален од 76 000 во 1994 на околу 15 000 во 1998 година. Затоа се поголема е веројатноста дека мултинационалните интервенции ќе се ограничат само на ситуации во кои ОН имаат добиено согласност за интервенција од завојуваните страни. Сепак, на овој начин се доведува во прашање основната цел на ООН согласно одредбите во седмото поглавје на Повелбата, зачувување на светскиот мир и безбедност. Во тој контекст се отвора простор за дејствување на други безбедносни актери, како што е примерот со бомбардирањето на НАТО на Република Српска во 1995 година и на Југославија во 1999 година. Покрај тоа, овој простор е соодветно искористен и од страна на приватните воени компании што се најмногу присутни на африканскиот континент. Сепак, ефективноста на една приватна воена компанија во креирањето позитивен мир е детерминирана од нејзиниот ангажман во ограничени

¹² Извор: private-military.../history-of-private-military-company-practice-

¹³ onnors, E., Cunningham, W., Ohlhausen, P., Oliver, L., & Van Meter, C. (2000). Operation Cooperation: Guidelines for partnerships between law enforcement & private security organizations. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Assistance. Available from <http://www.ilj.org/publications/index.html>

размери.¹⁴ Тоа практично значи дека не се реални очекувањата овие компании да бидат единствен безбедносен субјект од кој ќе зависи успехот на мисиите за чување на мирот.

Затоа приватните воени компании може да се прифатат единствено како субјекти што ја поддржуваат реализацијата на главната цел - повторно воспоставување мир и безбедност. Меѓу другото, и поради фактот дека постојат ситуации во кои приватните воени компании се ставаат во функција без јасни цели, притоа намалувајќи ја целосната способност на една мировна мисија за исполнување на целите.

Во тој контекст, неопходна е потребата за надзор и за државно базирана контрола врз капацитетите и активностите на приватните воени компании во постигнувањето на дефинираните цели и потреби на конкретната мисија. Тоа е единствениот начин за отстранување на сите дилеми поврзани со оправданоста за ангажман и со успехот на приватните воени компании.

Во однос на мисиите предводени од ОН, приватните воени компании најчесто се ангажираат како: *невооружена гарда* - за статичко обезбедување објекти, вработени, резиденции и возила на ОН¹⁵, *вооружена гарда* - за вооружена заштита на човечките, инфраструктурните и материјалните ресурси на ОН¹⁶, *обезбедување конвои* - за безбедносна заштита на транспорт на официјални претставници на ОН, како и за заштита на логистички конвои во редовни и вонредни услови, *провајдери на безбедносни обуки, на процена на ризик, управување со безбедноста и консултантски услуги*. На овој начин освен како физичка заштита, компаниите се јавуваат и како консултантски провајдери на одговори во однос на прашања поврзани со управување со безбедноста и процени на ризик¹⁷, како и за *одржување воена опрема и техника*.¹⁸

¹⁴ CSO Security and Risk. (2008, May 8). What is a chief security officer? Retrieved March 30, 2010, from <http://www.csoonline.com/article/221739>

¹⁵ Мисијата УМНИК во Косово за оваа цел долг период ги користеше услугите на Balkan international

¹⁶ Мисијата на ОН во Авганистан за оваа цел ги користеше услугите на IDG Security. Од финансиски аспект станува збор за најголемиот ангажман на приватна воена компанија од ОН, со износ од 9 милиони евра за периодот од ноември 2010 до ноември 2011.

¹⁷ Тука, особено е забележлив ангажманот на: Hart Security, PMSC consultancy,

¹⁸ ОН ги користеше услугите на International Charter Incorporated за одржување на хеликоптерите во Сиера Леоне.

ЗАКЛУЧОК

Современото безбедносно опкружување, обременото со нови безбедносни ризици и закани, меѓу другото, ја наметнува и потребата од ангажман на поголем број безбедносни субјекти. Во тој контекст, се повеќе се промовира и значењето на приватната воена индустрија во справувањето со современите безбедносни предизвици. Анализата во трудот покажува зголемен ангажман на приватните воени компании во изминатите две децении. Причините за тоа од една страна произлегуваат од брзо растечкиот пазар со побарувања за ангажман на вакви компании како резултат на зголемувањето на политичката нестабилност, слабите држави и ривалствата за ресурси во глобални рамки, додека од друга страна, причините произлегуваат од фактот што овие компании нудат воени и безбедносни услуги кои претходно беа карактеристични единствено за националните влади. Сепак тоа не значи дека овие компании во целост може да ја заменат функцијата на регуларните вооружени сили и поради тоа неопходна е потребата од нивна тесна соработка со националните влади и со локалната популација, во насока на ефикасна реализација на поставените задачи за што се ангажирани.

Покрај националните влади како корисници на нивните услуги се јавуваат и меѓународни организации задолжени за меѓународниот мир и безбедност. Сепак, начинот на кој овие компании се користат и контролите на кои подлежат ќе ја детерминираат ефикасноста на нивниот ангажман во мировните операции предводени од меѓународни организации. Во оваа насока, особено евидентен е ангажманот на приватните воени компании во безбедносната стабилизација на Ирак и на Авганистан. Во однос на ова прашање, карактеристична е дилемата колку за овие компании е прифатлива безбедносната стабилизација во државите каде се ангажирани, бидејќи тоа е директно поврзано со времетраењето на нивниот ангажман. Конкретно, стабилизирањето на состојбата во Ирак би продуцирало намалување на нивните активности и приходи.

Сепак, имајќи предвид дека станува збор за индустриска гранка што заработува околу 100 милијарди американски долари годишно, не треба да се занемари и силното лобирање за позначајна улога на приватните воени компании во мировните мисии, предводени пред сè од ООН. Во тој контекст, приватизацијата на мировните операции постепено станува реалност, иако приватните воени компании најмногу се вклучени во логистичките и услугите за одржување, а во помала мера и во операции од воена природа.

Од друга страна, треба да се истакне дека е отворена можноста зголемената употреба на приватните воени компании од страна на националните, пред сè западни влади, да се протолкува и да се перципира и како начин за нивно избегнување во решавањето на конкретни конфликтите и кризи. Исто така, отворена е и дилемата во однос на нивната ефикасност од аспект на нивото на

одговорност и на контролата врз нивното функционирање. Креирањето јасни одговори во однос на овие отворени прашања, ќе овозможи појасна перцепција и прифаќање на значајната улога што приватните воени компании ја имаат во современото безбедносно опкружување.

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. Ansoff H. I., (1997)., *Corporate Strategy*, Pengu Books. London
2. Babik V.,(2004) Корпоративно управување во транзиција, Економски факултет – Граѓевац
3. Bird, W. J., Brown, D. C., Denham, R. E., Friedman, A. V., Lorne, S. M., Mason, S. M., et al. (1971). *The law and private police (R-872-DOJ)*. Santa Monica, CA: Rand. Retrieved from <http://www.rand.org/pubs/reports/2007/R872.pdf>
4. Bernard, R. (2005). *Security certifications*. *Security Technology and Design*.
5. Бакрески.О., Триван Д., Митевски. С., (2012), Корпорациски безбедносни системи., Комора на Република Македонија за обезбедување на лица и имот.
6. Бакрески.О (2011) Основи на безбедносниот менаџмент, Филозофски факултет Скопје
7. Бакрески.О.,(2015), Приватна безбедност., Филозофски факултет-Скопје
8. Бакрески.О.и Милошевиќ М., (2010), Современи безбедносни системи, Ауто-принт. Т.А- Скопје
9. Zito, M. (2003). *Prison privatization: Past and present*. International Foundation for Protection Officers. Retrieved from http://www.ifpo.org/articlebank/prison_privatization.html
10. Kakalik, J. S., & Wildhorn, S. (1971d, December). *The private police industry: Its nature and extent (R-870-DOJ)*. Santa Monica, CA: Rand. Retrieved from <http://www.rand.org/pubs/reports/2006/R870.pdf>

http://psm.du.edu/media/documents/reports_and_stats/think_tanks/dcaf_backgrounder_private_military_companies_mac.pdf

www.privatemilitary.org

www.nappo.org

www.academyci.com

www.envsec.org

www.unep.org

ПОИМ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРИВАТНИОТ СЕКТОР ЗА БЕЗБЕДНОСТ

д-р Татјана ГЕРГИНОВА
Факултет за безбедност – Скопје
tanjagerginova@gmail.com

Апстракт:

Крајот на XX век е обележан со глобални безбедносни промени, што придонеле да стане активен процесот на пренесување на традиционалните овластувања, со кои располагала единствено државата во приватниот сектор. Приватниот сектор за безбедност не претставува конкуренција на државата и нејзината безбедност, туку е израз на потребите на заедницата, на приватниот капитал, израз на потребите на сите граѓани да истите во соработка со институциите на државата да придонесуваат да општата безбедност да биде на повисоко ниво во интерес на сите.

Во трудот, авторот ги објаснува причините за приватизација на безбедноста, научно го определува поимот приватна безбедност, приватен сектор за безбедност и ги определува карактеристиките на приватниот сектор за безбедност. На крајот од трудот дава определувања на поимот приватно обезбедување во Република Македонија и ги определува целите на физичкото обезбедување и техничкото обезбедување од страна на приватните агенции за обезбедување.

Клучни зборови: приватна безбедност, приватен сектор за безбедност, карактеристики на приватниот сектор за безбедност, физичко и техничко обезбедување

ВОВЕД

Во последните години, видно се зголемува бројот на специјализираните приватни компании што даваат безбедносни услуги, и нудат разновидни воени, полициски и други безбедносни услуги, драматично ја менуваат уло-

гата на државата и го ограничуваат нејзиното право на државен монопол за давање ваков вид услуги. Приватизацијата во областа на безбедноста претставува општоприфатен тренд во светски размери. Приватниот безбедносен сектор не претставува конкуренција на државата и нејзината безбедност, туку е израз на потребите на заедницата, на приватниот капитал, израз на потребите на сите граѓани во соработка со институциите на државата да придонесуваат општата безбедност бидејќи на повисоко ниво во интерес на сите¹. Зголемувањето на безбедносните потреби што ги зголемуваат трошоците на јавниот безбедносен сектор и со тоа го оптоваруваат буџетот на државата, влијае на пренесување на делот на услуги во сферата на приватниот сектор за безбедност како дополнување на јавниот сектор. Традиционалното сфаќање дека само полицијата е одговорна за остварување на безбедноста сè повеќе се напушта, и отвара можности за ново утврдување на содржините на поимот безбедност во која приватниот безбедносен сектор има сè позначајно место¹.

Услугите на приватниот сектор за безбедност во современиот свет сè повеќе стануваат алтернатива на државниот сектор за безбедност во остварувањето на заштита на приватните, како на јавните (државните) и на меѓународните и глобалните интереси и вредности. Оттаму и зголемената потреба за развој на приватниот сектор за безбедност, но и за воспоставување сериозно партнерство со државниот сектор за безбедност. Денес приватниот сектор за безбедност станува реална потреба, бидејќи државата повеќе не е во можност подеднакво и ефикасно да ги задоволи сите зголемени безбедносни потреби на општеството и на реалноста, бидејќи станува збор за развиен сектор што постои и функционира подолго време.

Оправданоста од постоење и понатамошен развој на приватниот сектор за безбедност може да се аргументира со следното:

- *ефикасност (реална и потенцијална)* - произлегува од добрата на материјално-техничката опременост на субјектите од приватниот сектор за безбедност;
- *економичност*, - приватниот сектор за безбедност со своите активности ги растоварува (ги намалува должностите на) полицијата и другите субјекти на безбедност, што создава значителни буџетски заштеди;
- *економска корисност*, - приватниот сектор за безбедност вработува работна сила, а преку исполнување на даночните обврски го јакне државниот буџет;
- *рационализација на државниот сектор*, - државните сили се посветуваат кон решавање на најсериозните безбедносни проблеми, што

¹ Наведено според Павлович, Г., *Право приватне безбедности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 5.

- води кон нивно професионално усовршување и намалување на бројот на вработени во јавниот сектор;
- *унапредување* на вкупната безбедност на граѓаните и на државата преку воспоставување партнерство помеѓу државниот и приватниот сектор за безбедност.

Отворајќи ги вратите на приватниот сектор за безбедност, земјите на територијата на бивша СФРЈ, се најдоа како и другите земји во транзиција пред вистински предизвици: високата профитабилност на приватниот сектор за безбедност и почетната, правно неуредена состојба во таа област во која тој сектор го започна својот живот, мора да бидат доведени во согласност со барањата на владеештото на правото и со истовремени реформи во јавниот сектор за безбедност. Се јави и потребата од хармонизација (усогласување) на домашното законодавство со меѓународноправните стандарди врзани за функционирање на приватниот сектор за безбедност, како и потребата за утврдување соодветно законодавство во сферата на физичкото и техничкото обезбедување на лица и имот, како и во сферата на ангажирање на приватни детективски агенции што ќе придонесат за подобрување на одредени аспекти на безбедноста на граѓаните и имотот. *Целта на донесувањето на нова законска регулатива е потребата да се направи функционално разграничување во однос на надлежностите околу извршување на одредени безбедносни прашања.*

ПРИВАТИЗАЦИЈА НА БЕЗБЕДНОСТА

Платениците и приватните армии постојат уште од почетокот на првите војни. Поединци, заедници и држави што не биле во можност да ја осигураат својата територија и имот или да победат во војна, прибегнувале кон практиката на ангажирање војници и приватни армии за пари.² Ова почнува да се менува по Вестфалската мировна спогодба,³ кога е усвоена идејата дека државата е таа што мора да ја осигура и да им обезбеди безбедност на своите граѓани. Државата, значи го земала монополот над примена на сила со цел да ги осигура своите граѓани и својот суверенитет од внатрешни и од надворешни закани. Вестфалскиот систем на националните држави, денес е заменет со значително

² Наведено според Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 5. Пошироко види: Schreier, Fred; Caparini, Marina: *Privatising security: law, practice and govcernance of private military and security companies*, DCAF, Geneva, 2005, str. 1.

³ Вестфалската мировна спогодба е склучена во 1648 година. Како клучен момент што го карактеризира овој случај, се наведува суверенитетот на нацијата. Значи, два главни нови принципи што произлегоа од оваа спогодба се принципот на суверенитет и принципот на еднаквост на нациите.

комплексната стварност што ја врати на сцена приватизацијата на војната и конфликтите, а во системот за безбедност се појави еден нов сектор, приватен по својот карактер, кој е воспоставен и дејствува на комерцијална основа.

Крајот на XX век е обележан со глобални промени што имале директно влијание на безбедноста на државата, а кои исто така придонеле да стане активен процесот на пренесување на традиционалните овластувања, со кои располагала само државата во приватниот сектор. Денес сè повеќе се зборува и се пишува за приватизација на безбедноста⁴ како појава што е широко распространета и прифатена, многу повеќе од кој било период претходно во историјата на модерната национална држава.⁵ Питер Сингер, еден од познатите автори што се занимаваат со оваа материја, истакнува дека е јасно дека трендот околу приватизација на безбедноста отишол предалеку и пребрзо.⁶ Сведоци сме на трендот, дека разни компании, поединци, меѓународни организации, невладини организации, па и самите држави користат услуги и се поголема доверба му укажуваат на приватниот сектор и му овозможуваат да се грижи за нивната безбедност. Сингер истакнува дека не постои една проста причина што довела до приватизација на безбедноста. Всушност, тој наведува дека приватизацијата на безбедноста е јасен и впечатлив претставник на промените во глобалната безбедност и деловното опкружување на почетокот на XXI век.⁷

Генерално, приватизацијата на безбедноста, може да се разгледува од различни аспекти, но сепак недостасува формална дефиниција за приватизација. Тоа што најмногу ја карактеризира приватизацијата е реалокацијата

⁴ Наведено според Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 5. Види пошироко, кај: Mandel, Robert: *The privatization of Security, Armed Forces & Society*, Fall 2001, Vol. 28 Issue 1, p. 129-151; Schreier, Fred; Caparini, Marina: *Privatising security: law, practice and governance of private military and security companies*, DCAF, Geneva, 2005; Small, Michelle: *Privatisation of Security and Military Functions and the Demise of the Modern Nation-State in Africa*, Accord, Occasional Paper Series: Volume 1, Number 2, 2006; The Canadian Consortium on Human Security: *Security Privatization: Challenges and Opportunities*, Human Security Bulletin Vol. 6, Issue 3. March 2008.

⁵ Наведено според Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 6. Small, Michelle: *Privatisation of Security and Military Functions and the Demise of the Modern Nation-State in Africa*, Accord, Occasional Paper Series: Volume 1, Number 2, 2006, p. 4.

⁶ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 6. Види пошироко, кај: Singer, Peter: *Can't Win With 'Em, Can't War Without 'Em: Private Military Contractors and Counterinsurgency*, The Brookings Institution, Policy Paper, Number 4, September 2007, Washington D.C.

⁷ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 6. Пошироко види: Singer, Peter: *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003, p.49.

на јавното сопствеништво, имотот, функциите, сервисите, менаџментот или задачите во приватни раце. Приватизацијата според Оливер Бакрески е дефинирана како промислен и политички базиран трансфер на одредени јавни функции, задачи или сервиси од државата на приватни актери коишто понатаму ги изнесуваат за профитна основа.⁸

Приватизацијата на безбедноста дава големи можности, но и огромни разлики, особено од перспектива на човечката безбедност.⁹ (Човечката безбедност се однесува на заштита на личната безбедност на поединецот и на непостоење директни и индиректни закани со насилство (со употреба на сила). Во најширока смисла овој поим означува многу повеќе од непостоење насилен судир. Тој опфаќа почитување на човековите права, постоење на владеење на правото, можност за образование и користење на здравствена заштита, како и создавање услови во кои секој поединец ќе има можности да го одбере својот пат и да го оствари сопствениот потенцијал. Човечката безбедност треба да се разликува од националната безбедност, бидејќи нејзиниот референтен објект го чинат луѓето и заедниците, а не државите).

Денес во светот постои тенденција на зголемување на приватизацијата на безбедносниот сектор. Зголемувањето на бројот и значењето на приватните компании што даваат услуги од воен и од безбедносен карактер и услуги во делот на физичко-техничките обезбедувања, претставуваат глобален феномен кон крајот на XX век и почетокот на XXI век. Со тоа државата и нејзините институции не се веќе единствени субјекти што се грижат за надворешната и за внатрешната безбедност на своите граѓани.¹⁰ Во тој контекст, постојаната

⁸ Превземено од Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., *Приватна безбедност - теорија и концепт*, Издавач Комората на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2015, стр. 29.

⁹ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбедности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 12. Човековата безбедност се однесува на заштита на личната безбедност на поединецот и на непостоење на директни и индиректни закани со насилство (со употреба на сила). Во најширока смисла овој поим означува многу повеќе од непостоење насилен судир. Тој опфаќа почитување на човековите права, постоење на владеење на правото, можност за образование и користење здравствена заштита, како и создавање услови во кои секој поединец ќе има можности да го одбере својот пат и да го оствари сопствениот потенцијал. Човековата безбедност треба да се разликува од националната безбедност, бидејќи нејзиниот референтен објект го чинат луѓето и заедниците, а не државите. Преземено од: Центарот за цивилно-воени односи: *Појмовник безбедносне културе*, Београд, 2009, стр. 65.

¹⁰ Преземено од Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., *Приватна безбедност - теорија и концепт*, Издавач Комората на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2015, стр. 30. Поопширно види: Schreier F. and Caparini M., *Privatising Security: Law, Practise and Governance of Private Military and Security Companies*, Geneva, DCAF, 2005, p.1.

ерозија на државниот монопол над сите форми на организирано насилство е предизвикана од неможноста државата на традиционален начин ефикасно да одговори на современите предизвици, ризици и закани настанати по завршувањето на Студената војна.¹¹ На ова треба да се надополни и фактот дека по завршувањето на Студената војна, се јавува процес на масовни отпуштања на персоналот во одбранбениот сектор (потребата од мал персонал и помали вооружени сили) за да се намалат државните трошоци поврзани со безбедноста. Намалувањето на бројниот сооднос на персоналот во безбедносниот сектор ја зголеми понудата од обучена и висококвалификувана работна сила што потоа со нетрпение е барана од страна на приватните компании заинтересирани за безбедносниот бизнис. Исто така, интересот за одредени региони во светот, појавата на нови војни во земјите во развој во текот на 90-тите години на минатиот век и тенденцијата за користење услуги од военообучените лица, резултирале со вклучување на приватниот сектор за безбедност како сериозен играч во поширокиот безбедносен контекст и негово прераснување во сериозен актер.¹²

Во сиот свет, приватниот сектор за безбедност доживува забрзан пораст. Кога демократските институции на државата се вклучени во контролата и надзорот над секторот и приватниот сектор за безбедност е ефикасно регулиран, и ако услугите што ги дава ги испорачува на професионален и одговорен начин, тој може да даде вреден придонес кон осигурување на безбедноста воопшто. Меѓутоа, без контрола или слабо регулирани активности, приватниот сектор за безбедност може да представува единствен проблем на владите на развиените земји, а во транзициските или во постконфликтните држави може да претставува голема препрека кон изградба на мирот, јакнење на демократијата и долготрајниот развој. Исто така, приватниот сектор за безбедност може да ги влоши постојните социјални тешкотии, доколку безбедноста стане стока/добро што може да се добие во поголема или во помала мера, во зависност од финансиските можности на корисниците. Како најважни области на кои влијае приватизацијата на безбедноста се промените во ставовите на поединците, во општествените норми и во ефикасноста и ефективноста во надворешните работи.¹³

¹¹ *European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World*, Internet, 11/06/2004, http://www.iue.eu.int/cms3_fo/showpage.asp?id=391&lang=en.

¹² Преземено од Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., *Приватна безбедност - теорија и концепт*, Издавач Комората на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2015, стр. 30, 31. Пошироко види Нуамуа М., et.al. *Private Military Companies & International Law: Building New Leaders of Legal Accountability & Responsibility*, 2009, pp.99-104.

¹³ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбедности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 13. Пошироко види: Mandel, Robert, *op.cit.*, (фуснота6), р. 9.

Приватизацијата на безбедноста доведува до промени во практиката на сувереност на државите. Може да се очекува дека оваа промена ќе влијае не само на државите, туку и на пазарот и на заедниците што се изградени околу државниот систем.¹⁴

Приватизацијата на безбедноста не само што ја менува дефиницијата за војната и мирот, туку влијае и на самата дефиниција за поимот национална безбедност.¹⁵ Приватизацијата на безбедноста е тренд во сиот свет од крајот на Студената војна, а подразбира замена на војникот, секаде каде тоа е можно, со високо платени цивили, односно со приватни компании што даваат услуги на безбедноста, а коишто не подлежат на стандардни постапки.¹⁶ Од друга страна, обемот на препуштање на традиционалните работи и овластувања што со векови биле монопол на државната сила, истовремено представуваат и обем на демократичноста на едно друштво.¹⁷ Меѓутоа, специфично е што на сите други организирани групи и одделни лица им се дава право на физичка сила, само доколку државата со свои правни акти тоа го дозволува; таа важи како единствен извор на право на сила.¹⁸

Значи, државата е таа што одредува кога, под кои услови и кому ќе му ја препушти грижата за поедини аспекти на безбедноста. Иако приватниот сектор за безбедност може да биде самостоен и независен во давањето услуги на безбедност, државниот сектор сосема сигурно ќе се појави како регулатива и надзорна компонента во квалитетот и регуларноста на приватните безбедносни дејности.¹⁹ Меѓу теоретичарите во последно време се води дебата околу тоа дали

¹⁴ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 13. Пошироко види: Avant, Deborah, *op.cit.*, p.157.

¹⁵ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 13. Пошироко види: Bharadwaj, Atul: *Privatization of Security: The Mercenaries-Market Mix*, Defence Studies, Summer 2003, Vol. 3, Issue 2, p.64.

¹⁶ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 13. Пошироко види: Traunor, Ian: *The privatization of War*, Guardian, December 10, 2003. Достапно на: <http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/training/1210privatization.htm>.

¹⁷ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 14. Пошироко види: Данилович, Душан: *Алтернативни чиниоци безбедности (Приватни полисинг)*, Београд, 2006, стр. 20.

¹⁸ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 14. Пошироко види: Вебер, Макс, *op.cit.*, стр. 432.

¹⁹ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 14. Пошироко види: Остојич, Момир: *Научни проблем теорјске дефиниције безбедности као основе за дефинисање приватне безбедности*, у: *Приватна безбедност – стање и перспективе*, Зборник радова, Нови Сад, 2008, стр. 198.

националната држава се откажува од своето основно обележје – суверенитет или само го менува.²⁰

На прв поглед, приватизацијата на безбедноста се чини како класичен пример на ерозија на суверенитетот и државната власт, со оглед на тоа дека монополот над употреба на легитимна сила, одамна се смета за основна карактеристика околу дефинирање на суверенитетот на државата. Пред ерозијата на државната власт, резултат на приватизацијата на безбедноста е настанувањето на нова мрежа на безбедносни субјекти во која власта на државата и на приватните актери е распределена преку нови технологии на управување, принуда и контрола.²¹

Можеме да констатираме дека приватизацијата довела до неколку современи процеси, кои на една страна укажуваат на немоќта на државите да гарантираат одредени вредности според желбите и барањата на граѓаните, а на друга страна, да одбираат дејности што може да му ги препуштат на приватниот сектор без да се грижат дека ќе го изгубат монополот над оние што сака да ги задржи за себе, односно над она што мора да остане во нејзина надлежност, за да остане во улогата што сега ја има. Државата одлучува кога и кои безбедносни услуги ќе им ги препушти на оспособените приватни претприемници (сопственици на компании), да ги продаваат како стока на оние што може да ги купат или да ги платат. На тој начин, државата ќе растовари поголем дел од трошоците.²²

Поимно определување на приватниот сектор за безбедност

Приватната безбедност содржи основни контури како и специфичности во однос на системот на безбедност во целина. Во суштина, тоа е потсистем на јавната и државната безбедност, во која се вклучени одделни елементи на едниот и другиот систем.²³

²⁰ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 13. Пошироко види: Mandel, Robert, *op.cit.*, (фуснота6), p. 5.

²¹ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 13. Пошироко види: Abrahamsen, Rita; Williams, Michael C.: *The Globalization of Private Security*, in: *The Globalization of Security*, ISP/NSC Briefing Paper 05/02, The Royal Institute of International Affairs, London, 2005, p.5.

²² Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 15. Пошироко види: Печар, Јанез: *Policing и спречавање криминалитета*, у: *Погледи*, No. 2, Policijska akademija, Beograd, 2003, str. 99.

²³ Даничиќ, Милан: *Обезбедување лица и имовине предузвеча у Републици Српској*, Бања Лука, 2005, (фуснота 54), стр. 14.

Питер Сингер е еден од познатите автори што се занимава со концептот на приватизација на секторот за безбедност.²⁴ Тој тврди дека на развојот на овој сектор влијаеле два битни фактори. Првиот фактор претставува тренд на приватизацијата, кој бил присутен во осумдесетите години на XX век во земјите на Западна Европа и Северна Америка, кои се карактеризираат со намалување на јавната потрошувачка и т.н. *outsourcing*²⁵ (Терминот *outsourcing* би можел да биде преведен како плаќање на друга компанија за извршување работи што се вообичаено во надлежност на државните институции. Во овој случај државните институции се ослободуваат од обврска или вишокот на лица, а се смета дека дел од вложените средства на државата се враќаат по пат на данок) услуга на на приватниот сектор. Една од овие услуги била поврзана и за сферата на безбедност. Вториот фактор настанал како последица на завршувањето на Студената војна. Големата армија, карактеристична за тогашните услови, се сведува на ефективно ниво на приспособување на новонастанатите околности.

Во последните неколку децении се забележува трендот на приватизација во секторот за безбедност, како во развиените демократски земји, така и во земјите во транзиција.

Според наводите на Зоран Кесич, „во литературата се разликуваат два основни пристапа во дефинирањето на приватниот сектор за безбедност, поширок и потесен пристап”.²⁶ Во поширока смисла, приватниот сектор за безбедност може да се дефинира како збир на организирани облици на дејствување на доброволно и комерцијално насочени недржавни лица, чии примарни дејности вклучуваат спротивставување на криминалното однесување. Вака дефиниран приватниот сектор за безбедност го сочинуваат: 1) доброволно учество на граѓаните; 2) приватно обезбедување и 3) приватната детективска дејност. Во потесна смисла, овој сектор можеме да го дефинираме како збир на правно втемелени дејности од професионален карактер, надвор од надлежностите на државните органи, кои се организирани заради давање одредени услуги за заштита на личната и имотната сигурност на граѓаните и собирање информации по нарачка. Вака определениот поим опфаќа: 1) договор за обезбедување на дејностите на приватните фирми и агенции специјализирани за давање услуги за физичко и техничко обезбедување на договорна основа;

²⁴ Peter W. Singer, *Corporate Warriors: The Rise of Privatized Military Industry*, Ithaca: Cornell University Press, 2003

²⁵ Терминот *outsourcing* би можел да биде преведен како плаќање на друга компанија за извршување на работи кои се вообичаено во надлежност на државните институции. Во овој случај државните институции се ослободуваат од обврска или вишокот на лица, а се смета дека дел од вложените средства на државата се враќаат по пат на данок.

²⁶ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбедности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 19.

2) внатрешно (сопствено) обезбедување и 3) приватна детективска дејност.²⁷ Според ова терминот приватна безбедност може да има двојно значење. Може да означува давање на услуги во областа на безбедноста од страна на компании што се во приватна сопственост, или овие услуги односно безбедносни работи се вршат на барање на приватни лица или организации што се во приватна сопственост. Притоа, не е исклучена можноста да и одредени државни органи ги ангажираат приватните компании за давање одредени безбедносни услуги, со што овој поим и се проширува. Во најширока смисла, *поимот приватна безбедност може да ги означи сите безбедносни дејности што не ги извршува државата и нејзините органи,*²⁸ додека *приватниот сектор за безбедност ги опфаќа приватните компании што и даваат услуги на безбедноста*.²⁹

Карактеристики

За приватниот сектор на безбедност може да се каже дека настанал со трансформирање на класичниот модел на заштитна функција на државата. Функцијата, сложеноста на работите и задачите на овој сектор, се гледаат низ мноштво карактеристики, од кои некои се иманентни на овој сектор.³⁰ Карактеристиките за приватниот сектор на безбедност се дека тоа е:

1) Сектор што се карактеризира со мноштво поддоговори.

2) Конкурентен сектор. Конкуренцијата во овој сектор е многу општа. Договорите за давање безбедносни услуги, најчесто се склопуваат според системот на најповолни (најевтини) понуди, а не според системот на најдобри понуди, односно понуди кои гарантираат висок квалитет на услуги и добри услови за работа, во согласност со колективните договори, важечките закони, должностите и одговорностите кон клиентите. Нелојалната конкуренција која е евидентна, аматеризмот во работата, илегалната практиката и др. ја расипуваат сликата за приватниот сектор на безбедност и имаат негативно влијание на него.

3) *Флексибилен сектор.* Приватниот сектор за безбедност дава услуги 24 часа дневно и седум дена во неделата и е во состојба да одговори на различ-

²⁷ Кесич, Зоран: *Приватни сектор у контроли криминалитета*, Београд, 2009, стр. 11-12.

²⁸ Остојич, Момир, *Научни проблем теоријске дефиниције безбедности као основе за дефинисање приватне безбедности*, у: *Приватна безбедност – стање и перспективе*, Зборник радова, Нови Сад, 2008, стр. 197.

²⁹ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 20.

³⁰ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 24.

ни барања на клиентите. Ваквиот вид флексибилност се огледа на различни начини: на пример во бројот на работници – што е поврзано со способноста на компанијата да вработи онолку работници колку што бараат различните ситуации за коишто е одговорна; понатаму, флексибилно работно време, односно нестандартни норми на работно време (се мисли на постојана приправност, прекувремена и ноќна работа; работа за време на викендите итн.); флексибилност во можностите за извршување задачи што треба работниците да ги спроведат. Имено, тие мора да бидат способни во секој момент да се прилагодат на потребите на компаниите и клиентите со цел да ги исполнат нивните различни и непредвидливи барања. Компаниите сè повеќе се ослободуваат на работниците кои покажуваат иницијатива во таа смисла.

4) *Сектор што сè уште е потценет.* Приватни компании кои даваат безбедносни услуги и помагаат во тоа јавните места да бидат уште посигурни и придонесуваат за создавање безбедност на општеството во целина, така да јавните и приватните слободи и права можат да се уживаат без ограничувања. Меѓутоа, овој придонес не е секогаш во потполност забележлив и не е виден. Ваквото потценување на приватниот сектор за безбедност се рефлектира во извесна мера, како игнорирање и недостаток на признанието за работа што ја извршуваат овие компании и нивните членови, и може да има негативни импликации на сликата за целокупниот сектор. За да овој сектор добие признанието што го заслужува, потребни се иницијативи што ќе ја зголемат свеста за улогата која приватниот сектор за безбедност ја има во општеството, како и реализирање на проекти што ќе ја подобрат сликата за него.

Дефинирање на поимот приватна безбедност

Приватната безбедност може да се разгледува со користење таканаречен систематски пристап, така што може да се зборува и за систем на приватна безбедност. Содржински овој систем (односно потсистем на целокупниот систем за безбедност) опфаќа низа мерки и активности во состав на организацијата за заштита на лице и имот, односно физичко и техничко обезбедување на лица и имот заради спречување на нивното загрозување, односно со цел заштита на вредностите што се заштитуваат.³¹ Всушност, системот на приватна безбедност претставува ангажирање на физички компоненти со примена на техничките компоненти, како и примена на современи методи, начини и организациски работи на безбедносниот менаџмент за успешно

³¹ Наведено според: Никач, Жељко, Павловиќ, Гојко., „*Право приватне безбедности*”, Криминалистичко-Полициска академија, Београд 2012 год. Поопширно види: Гергинова, Т., *Тактика и техника на обезбедување*, матријал за студенти, 2012, стр. 20

проактивно (планирање, одвраќање и превенција) и реактивно (санација на евентуално настанати последици, дејствувања со цел спречување и борба против појавите за закани за лица и оштетувања или неовластено присвојување на нивниот имот.)³²

Приватниот безбедносен сектор не претставува конкуренција на државата и нејзината безбедност, туку е израз на потребите на заедницата, приватниот капитал, израз на потребите на сите граѓан во соработка со институциите на државата да придонесуваат општата безбедност да биде на повисоко ниво во интерес на сите. Меѓутоа и понатаму се многу јаки критичните сфаќања за приватниот сектор на безбедност, заради постоење можности од злоупотреби и кршење на човековите права и појава на нееднаквост на граѓаните пред законот. Поради постоење на остатоци од традиционалните сфаќања, во државите што се во транзиција, во кои државата го има монополот над безбедностите работи, присутно е постоење недоверба кон приватните институции, така што приватниот сектор за безбедност во најголем број на случаи се доживува како конкуренција, а понекогаш и како закана за државните субјекти за безбедност. Во развиените западни земји е нешто поинаку, бидејќи со законодавната регулатива е јасно утврден приватниот сектор за безбедност и неговиот однос кон државните служби (кои ја препознаа неговата општествена корист).³³

Во теоријата се наведува дека новиот модел на давање воени и безбедносни услуги им овозможува на државите и јавните институции да ја зголемат нивната ефикасност, концентрирајќи се на најзначајните работи, додека одговорноста за извршување помалку значајни работи се префрлува на приватниот сектор за безбедност.³⁴

Поимот приватна безбедност се врзува за недржавните субјекти што вршат одредени работи во доменот на приватниот сектор за безбедност,³⁵ а

³² Според: Данчиќ, Милан., Стаиќ, Љубомир., „Приватна безбедност”, Колец за внатршни работи, Бања Лука 2008, стр. 20

³³ Според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 26.

³⁴ Според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011.

³⁵ Според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 26. Поопширно види: Гергинова, Т., *Тактика и техника на обезбедување*, материјал за студенти, 2012, стр.25. Мнозинство автори се сложуваат дека под субјекти на безбедноста воопшто се сметаат сите човечки и материјални потенцијали, кои државата може да ги ангажира за остварување на безбедноста, и тие може да се поделат на: *Конвенционални* (полиција, војска, судови, обвинителство, инспекциски органи, затворските и слични установи и др.); *Неконвенционални* (законодавни органи – собрание, извршни органи – претседател, влада, органи за

коишто во теоријата спаѓаат во типовите на вооружени безбедносни сили.³⁶ Во практиката широкиот спектар луѓе, организации и активности, може да бидат вклучени во давањето воени и безбедносни услуги, како дома така и во странство. Меѓутоа, во стручната литература приватните компании што и даваат услуги на безбедноста, најчесто се делат според *видот на безбедносните услуги што ги даваат и типот на внатрешната организација*, на приватни воени компании (Private Military Companies) и приватни безбедносни компании (Private Security Companies).

Некои автори кон оваа поделба ги додаваат и платениците,³⁷ додека други наведуваат дека платениците се категорија што историски им претходела на приватните компании коишто даваат безбедносни услуги,³⁸ а трети всушност ги изедначуваат со сегашните приватни компании коишто даваат услуги за безбедност и ги означуваат со исто име, притоа имајќи предвид дека тоа го работат за пари.³⁹ Тука треба да се истакне дека ниедно од овие тврдења не е во целост оправдано.

надворешни работи); и како *други органи* (органи на локалната самоуправа, организации кои извршуваат јавни овластувања, приватни компании, претпријатија и други организации и општествено-правни лица и образовни институции).

³⁶ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 26. Поопширно види: Кларк, Џон: *Улоге војних и безбедносних снага у 21 веку*, Расправе Центра Џорџ Маршал, број 7, Београд, 2006, стр. 27-31.

³⁷ Според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 27. Пошироко види: Гергинова, Т., *Тактика и техника на обезбедување*, матријал за студенти, 2012, стр.26 До неодамна терминот платеници претставувал стандарден израз за учесниците во конфликтот, мотивирани исклучиво со сопствената добивка. Иако овој израз се појавува во некои меѓународни договори, неговиот избор е критикуван поради недоволни прецизности, бидејќи тежиштето го става на мотивацијата за дејствување што е тешко да се идентификува, наместо на самите постапки. На пример, многу американски безбедносни актери под договор во Ирак, тврдат дека работат колку заради патриотизам толку и од финансиска корист.

³⁸ O'Brien, Kevin: *PMCs, Myths and Mercenaries: The Debate on Private Military Companies*, Royal United Service Institute Journal, February 2000. Достапно на: <http://www.asisonline.org/stat10.html>.

³⁹ : Гергинова, Т., *Тактика и техника на обезбедување*, матријал за студенти, 2012, стр.26 Поопширно види: Mandel, Robert, *op.cit.*, (фуснота 6), p.2; Creehan, Sean: *Soldiers of Fortune 500 International Mercenaries*, Harvard International Review, Winter 2002. Достапно на: <http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/reform/pmc.htm>; Tre Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces: *Private Military Companies*, DCAF Background, 04/2006, p. 1. Достапно на: http://www.dcaf.ch/publications/kms/series_backgrounders.cfm

Според Љубомир Стајиќ, “ приватната безбедност е планска, организирана и врз основа на закон формирана самостојна или заедничка дејност и функција на организациите , приватни и (ли) професионални агенции, насочени кон сопствена заштита или заштира на други, како и заштита на соодветни лица простори, објекти, работење или дејности, а кои не се покриени со ексклузивна заштита од страна на државните органи”.⁴⁰

Приватната безбедност учествува во остварување безбедносна заштита на лица и имот, односно учествува во остварување на сите претходно наведени современи концепти на безбедноста, и тоа: поединечна, општествена, национална, па и меѓународна и глобална безбедност.⁴¹

Определување на поимот приватно обезбедување

Во Република Македонија поимот приватно обезбедување се определува со Законот за приватно обезбедување.⁴²

Приватното обезбедување е дејност од јавен интерес, каде правните лица кои имаат дозвола за приватно обезбедување преземаат мерки и активности утврдени, заради спречување и откривање на штетни појави и противправни дејствија што ги загрозуваат телесниот интегритет и достоинството на личноста и имотот што се обезбедува.⁴³

Основните услуги што ги даваат правните лица што имаат дозвола за приватно обезбедување се:⁴⁴

- Обезбедување лица и имот од сите облици на корупција, организиран криминал, терористички дејства, различни видови злоупотреба, проневери, измами и други методи на отуѓување и присвојување на нејзиниот имот; политички криминалитет, општ криминалитет и економски криминалитет (политички криминалитет – тероризам, диверзија, саботажа, шпионажа); општ криминалитет – кражба, тешка и разбојничка кражба, разбојништво, одземање на моторно возило, измама, изнуда, киднапирање, пожар); економски криминалитет –

⁴⁰ Наведено според: Стајиќ. Љ., “Правни оквир приватни безбедности”, Зборник радова, Правни факултет у Нвум Саду, Бр. 1-2/2008, стр. 383

⁴¹ Наведено според: Никач, Жељко, Павловиќ, Гојко., “Право приватне безбедности”, Криминалистичко-Полициска академија, Београд 2012 год. Поопширно види: Мијалкович, Саша, Национална безбедност, *op. cit.*, стр. 101.

⁴² Закон за приватно обезбедување, „Службен весник на Република Македонија”, бр. 166 од 26.12.2012.

⁴³ Закон за приватно обезбедување, «Службен весник на Република Македонија», бр. 166 од 26.12.2012, чл. 17, став 1, 2 и 3.

⁴⁴ Види: Гергинова. Т., *Тактика и техника на обезбедување*, матријал за студенти, 2012.

корупција, несовесно работење, злоупотреба на службената положба или овластувањата, проневера, примање и давање мито, одавање службени тајни).

- Физичко обезбедување како обезбедување на лица (живот, телесниот интегритет) што се врши заради лична заштита на лица и обезбедување на имотот на тие лица од пристап на неповикани лица, уништување, оштетување, противправно одземање и други форми на штетни дејства. Физичкото обезбедување го вршат работниците за приватно обезбедување.
- Техничко обезбедување како обезбедување лица и имот со примена на технички средства и уреди, нивно проектирање, инсталирање и одржување.
- Телесна заштита, што претставува облик на физичко обезбедување со што непосредно се обезбедуваат лица и имот од страна на работници за приватно обезбедување.
- Мониторинг обезбедување, како облик на физичко обезбедување што се врши како постојан физички надзор над вградени технички системи и уреди за обезбедување лица и имот и телекомуникациски пренос на алармни сигнали во центар за обезбедување и надзор.
- Мониторинг-патролно обезбедување како облик на физичко обезбедување што се врши како постојан физички надзор над вградени технички системи и уреди за обезбедување лица и имот и телекомуникациски пренос на алармни сигнали во центар за обезбедување и надзор и ангажирање на работници за приватно обезбедување и употреба на возила за обезбедување заради спречување на штетни дејства над лицата и имотот што се обезбедуваат и обезбедување лица и имот по пристигнат алармен сигнал од центар за обезбедување и надзор.
- Обезбедување транспорт и пренос на пари и други вредносни пратки како облик на физичко обезбедување на превоз и пренос на пари, злато, скапоцени камења, уметнички дела, хартии од вредност и други вредносни пратки со работници за приватно обезбедување и посебни возила.
- Обезбедување јавни собири и други настани како облик на физичко обезбедување со работници за приватно обезбедување и со употреба на технички средства заради одржување на јавниот ред на јавни собири, спортски натпревари, културни, забавни, верски, хуманитарни, социјални, политички, економски и други настани;⁴⁵

⁴⁵ Закон за приватно обезбедување, «Службен весник на Република Македонија», бр. 166 од 26.12.2012

Правните лица што имаат дозвола за приватно обезбедување, не смеат да обезбедуваат лица и имот кои врз основа на посебни прописи ги обезбедуваат надлежните државни органи, како на пример, полицијата. Исто така, овие правни лица не смеат да вршат работи поврзани со наплата на долг и не смеат да употребуваат оперативни методи и средства што со закон не се дозволени или за чија примена врз основа на посебни прописи се овластени само надлежни државни органи. Меѓутоа Законот за приватно обезбедување не ги определува оперативните методи и средства што можат да ги користат само надлежните државни органи, не се наброени и потесно не е определена нивната содржина.⁴⁶

Карактеристично е што за вршење приватно обезбедување, се склучува договор за приватно обезбедување во писмена форма меѓу две договорни страни: правното лице што има дозвола за приватно обезбедување и одредено лице како корисник на услугата.

Во делот физичко обезбедување, приватните агенции за обезбедување ги нудат следниве услуги:

- **обезбедување живеалишта** (заштита на приватен имот, превенција од провали, пожари и кражби);
- **обезбедување банки и финансиски институции** (заштита на капитал, имот, контрола на пристап на вработените);
- **обезбедување забавни манифестации и спортски натпревари** (спроведување целосен пакет на услуги за обезбедување јавни настани, спортски натпревари и манифестации);
- **обезбедување комерцијални објекти** (средни и големи трговски центри, мали продавници, заштита на имотот од кражби, провали и одржување на редот во истиот);
- **обезбедување индустриски и производствени капацитети** (контрола на пристап, надгледување и контрола на произведените продукти, контрола на изнесените и внесените материјали и производи од производствените погони, одржување на редот во севкупниот имот);
- **обезбедување во здравство** (заштита од инциденти во медицинските центри и заштита на нивните вработени);
- **придружба** на лица во рамки на обезбедуваните капацитети;
- **локален видеомониторинг**: работници што ги надгледуваат обезбедуваните објекти локално, во кои е инсталиран мониторинг систем (CCTV технологија), алармен систем, контрола на пристап и противпожарен систем;

⁴⁶ Поопширно види: Гергинова, Т., *Тактика и техника на обезбедување*, матријал за студенти, 2012.

- **централизиран видеомониторинг:** во состав на дирекцијата за физичко обезбедување функционира сектор за централизиран видеомониторинг т.е. работници што ги надгледуваат и ги контролираат обезбедуваните објекти од друга локација преку интернет или VPN линија во којашто е инсталиран CCTV систем за видеонадзор;
- **портирски услуги:** надгледување на пристапот на вработените и на посетителите, давање информации, контрола на пратките, со други зборови максимална безбедност за вработените и посетителите.

Техничкото обезбедување нуди целосно обезбедување определени работни простории со помош на безбедносни системи како на пример: видеонадзор, противпровална заштита, противпожарна заштита и дојава, контролен пристап, заштита на артикли од кражба, надзор на обиколка на чуварна служба, а цели на техничкото обезбедување се: зголемување на нивото на безбедност на објектот; поставување стандарди за безбедност што ги бараат осигурителните компании; пронаоѓање оптимално решение за инвеститорот.

Во делот техничко обезбедување приватните агенции за обезбедување ги нудат следниве услуги: за квалитетно и навремено извршување на техничкото обезбедување на објекти, приватните агенции работат со најсофистициран мониторинг центар кој 24 часа дневно ја извршува својата задача со контрола над обезбедуваните објекти со што целокупно се следат сите промени и случувања од претходно инсталираните алармни системи. По секоја добиена дојава, адекватно се преземаат дејства преку мобилните патролни и интервентни служби на терен што се грижат за максималната безбедност на граѓаните.

Мониторинг центарот покрај моменталните случувања располага и со архива на настаните за секој објект одделно, за што и се доставуваат дневни, неделни или месечни извештаи за случувањата, како и време на вклучување и исклучување на системот, кој корисник го направил тоа и во кое време. Во состав на мониторинг центарот во некои агенции постои и сопствена техничка служба која нуди совети, изготвување и реализација на планови за безбедносни системи, како и сервис служба за монтажа и сервисирање на целокупниот асортиман на техника што ја нуди обезбедувањето.

Техничкото обезбедување овозможува: одвркање (како цел на противправно дејство по правило се избира незаштитен објект); рано откривање (обезбедува доволно време за преземање противмерки); интервенција (фаќање сторители и минимизирање на штетни последици) и идентификација (лица или ситуации кои предизвикуваат несакан настан).

ЗАКЛУЧОК

Денес приватизацијата претставува широко прифатен тренд и генерално подразбира пренос на сопственоста или операции од државата на приватни субјекти.

Приватниот безбедносен сектор, во основа го сочинуваат приватни воени и безбедносни компании, коишто со текот на годините стекнале голема популарност меѓу државите, меѓународните организации, корпорациите и физичките лица, докажувајќи дека може да бидат поефикасни и поефективни од јавната безбедност и дека во многу случаи може да понудат повисоко ниво на безбедност во споредба со нивните колеги од сферата на јавната безбедност, со што поединците и заедниците, сè повеќе му укажуваат доверба на приватниот безбедносен сектор и им дозволуваат тој да се грижи за нивната безбедност.⁴⁷

Широкиот термин приватна безбедност, денес опфаќа организации како што се: безбедносните корпорации, компании за безбедносна заштита, фирми за блиндирани возила, служби за истрага, фирми за менаџмент со казнено-поправните установи и многу други.

Работната група за приватна безбедност ја дефинира приватната безбедност, едноставно како „бизнис претпријатија што обезбедуваат услуги и производи за достигнување заштита“ и ја даваат следната сложена работна дефиниција според која приватната безбедност ги вклучува самовработените индивидуалци и приватно финансирани здруженија и организации што обезбедуваат услуги поврзани со безбедноста на посебна клиентела за надомест, за поединците или здруженијата што ги најмуваат или вработуваат, со цел да ги заштитат поединците, приватната сопственост или интересите од различни ризици, односно приватната безбедност ги опфаќа самовработените поединци и приватно финансирани бизнис ентитети и организации што овозможуваат услуги поврзани со безбедност за специфична клиентела за исплата, за поединецот или

⁴⁷ Превземено од Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., *Приватна безбедност - теорија и концепт*, Издавач Комората на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2015, стр. 39. Види: Macías, A., *Privatization of Security: a Strategy for Peace or War?* 2001, pp.2-4 and Small, M., *Privatization of Security and Military Functions and the Demise of the Modern Nationstate in Africa*. Durban, African Centre for the Constructive Resolution of Disputes, 2006, p.4.

за ентитетот што ги вработува и задржува, или за нив самите, со цел да го заштити нивниот персонал, приватниот имот и интереси од различни опасности.⁴⁸

Во најширока смисла, *поимот приватна безбедност може да ги означи сите безбедносни дејности што не ги извршува државата и нејзините органи,*⁴⁹ *додека приватниот сектор за безбедност ги опфаќа приватните компании што даваат услуги на безбедноста*”.⁵⁰

Обврска на секоја држава, како и на Република Македонија е со законски и со подзаконски акти да се уреди областа на приватната безбедност и приватниот сектор за безбедност. Се јави и потребата од хармонизација (усогласување) на домашното законодавство со меѓународноправните стандарди врзани за функционирање на приватниот сектор за безбедност.

Меѓутоа, современите предизвици, ризици и закани како што се: тероризам, организиран криминал, корупција, пролиферација на оружје за масовно уништување, регионалните судири итн. како и современите услови и потреби, техничко-технолошкиот развој како во технички средства, така и во средствата со кои се загрозува безбедноста на луѓето, имотот и системот за безбедност на одделни држави и региони, сето тоа условува на поврзување, усогласеност и координација како во правна така и во безбедносна смисла, па и во физичка заштита што ја остварува државата и приватниот сектор за безбедност. За да се унапреди безбедноста на луѓето и нивниот имот, неопходно е адекватно вклучување на приватниот сектор за безбедност во единствен општествен, правен и безбедносен систем за заштита. Доколку не се преземат соодветни правни, безбедносни и други мерки, проблемите ќе се зголемуваат и ќе условуваат сè поголеми ризици по целокупната безбедност. Со вклучување на службите за обезбедување на лица и имот и на корпоративно-безбедносните служби на приватна безбедност во единствен државен систем, се создаваат услови и можности за ефикасна заштита на целокупниот имот, обезбедување на граѓанинот и заштита на другите вредности во една држава. Со ова се овозможува,

⁴⁸ Преземено од Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., *Приватна безбедност - теорија и концепт*, Издавач Комората на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2015, стр. 41, 42.

⁴⁹ Остојич, Момир, *Научни проблем теоријске дефиниције безбедности као основе за дефинисање приватне безбедности*, у: *Приватна безбедност – стање и перспективе*, Зборник радова, Нови Сад, 2008, стр. 197.

⁵⁰ Наведено според: Павлович, Г., *Право приватне безбједности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011, стр. 20.

државните органи да остваруваат соодветна соработка и координација со оваа дејност.

Во Република Македонија на терминот приватна безбедност му недостига прецизна дефиниција. Терминот вклучува одредени функции и активности од јавна природа, но и активности во приватниот сектор. Постојат несогласувања околу конкретните активности што придонесува да има недостог на општоприфатена дефиниција за приватната безбедност.

Заради унапредување на приватната безбедност во Република Македонија, потребно е да се преземат следните мерки и активности:

- Адекватно и правилно поставување на приватната безбедност во системот за национална безбедност.
- Воспоставување на соодветна контрола над приватниот сектор за безбедност од страна на државните органи; доколку приватниот сектор за безбедност се стави под државна контрола, во такви околности приватната безбедност може адекватно да се користи и за спречување на тероризмот, организираниот криминал, корупцијата и различните облици на криминалитет во рамките на граѓанскиот сектор но и во државниот сектор.
- Степенот на контрола и одговорности во приватниот сектор за безбедност, зависи од јасно утврдена правна рамка, од ефикасниот надзор над институциите и видот на надзорот од страна на тие институции.
- Во различни држави на Европската унија, постојат голем број надзорни институции што вршат надзор над приватниот сектор за безбедност: во некои држави, приватниот сектор за безбедност е под контрола на локалната полиција (на пример во Грција, Данска, Словачка и Унгарија); во други држави, локалните цивилни власти се одговорни за контрола над секторот (на пример, Германија, Италија и Шведска); понатаму Министерството за внатрешни работи го контролира приватниот сектор за безбедност во: Словенија, Италија, Полска и Холандија; Министерството за правда е одговорно за надзор во Луксембург; додека во Ирска и Велика Британија, е основан посебен безбедносен орган да го надгледува приватниот сектор за безбедност.
- Во случај кога приватниот сектор за безбедност е конкуренција на полицијата, до судир на интереси може да дојде кога полицијата има задача да врши надзор над приватниот сектор за безбедност.
- Недоволно разработена законска регулатива – потребно е да се доработи законската регулатива што би го дефинирала поимот овластувања, одделно да ги разработи овластувањата на работникот за приватно обезбедување, со посебна одредба да се разработат услугите што ги вршат приватните агенции за обезбедување.

- Една од задачите на приватната безбедност е да ги воочува и во раната фаза ефективно да го спречува секој развој на заканите што ја загрозуваат безбедноста во приватниот сектор за безбедност. Исто така, е потребно постојано унапредување на физичкото обезбедување и техничкото обезбедување, остварување заштита на информатичкиот систем, примена на иновациите од техниката и технологијата итн.

REFERENCES:

1. Бакрески, О., Даничиќ, М., Кешетовиќ, Ж., Митевски, С., *Приватна безбедност - теорија и концепт*, Издавач: Комората на Република Македонија за приватно обезбедување, Скопје, 2015
2. Даничиќ, Милан: *Обезбедување лица и имовине предузећа у Републици Српској*, Бања Лука, 2005
3. Данчиќ, Милан., Стаиќ, Љубомир., „*Приватна безбедност*”, Колец за внатрешни работи, Бања Лука 2008
4. *European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World*, Internet, 11/06/2004, http://www.iue.eu.int/cms3_fo/showpage.asp?id=391&lang=en
5. Гергинова, Т., The need for private security institutions, International yearbook – Faculty of security - Skopje, 2014, pp 26-35. (ISSN1857-6508)
6. Гергинова. Т., *Тактика и техника на обезбедување*, материјал за студенти, 2012
7. Кесич, Зоран: *Приватни сектор у контроли криминалитета*, Београд, 2009
8. Никач, Жељко, Павловиќ, Гојко., „*Право приватне безбедности*”, Криминалистичко-Полициска академија, Београд 2012
9. Остојиќ, Момир: *Научни проблем теоријске дефиниције безбедности као основе за дефинисање приватне безбедности*, у: *Приватна безбедност – стање и перспективе*, Зборник радова, Нови Сад, 2008
10. Павлович, Г., *Право приватне безбедности – упоредна студија*, Бања Лука, 2011.
11. Singer, Peter: *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003
12. Закон за приватно обезбедување, „Службен весник на Република Македонија”, бр. 166 од 26.12.2012.

ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ ВО ХХІ ВЕК: ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ
PRIVATE SECURITY IN THE 21ST CENTURY: EXPERIENCES AND CHALLENGES

ISBN 978-608-65990-0-3